

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ali İhsan KOLCU
Alphonse de Lamartine
Tercümeleri ve Tesiri

GÜNDOĞAN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ali İhsan KOLCU
Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatında
Alphonse de Lamartine Tercümleri ve Tesiri
Gündoğan Yayınları: 99.155
Edebiyat Dizisi: 12.44
Düzeltili: Ali İhsan Koku & Eren Gündoğan
Yayıma Hazırlayan: Nurten Sıcakyüz / Nuran Demir
Dizgi, Sayfa Düzeni: Gündoğan Elektronik Dizgi
Kapak Düzenleme: Gündoğan Grafik
Baskı, cilt: Aksi Seda Matbaacılık
Birinci Baskı: Eylül 1999
ISBN: 975-520-175-0
Gündoğan Yayınları
Bayındır Sokak 6/33
Kızılay / Ankara
e mail: gundogan@ tr-net.net.tr
e mail: gundoganyay@ turk.net
Tel: 0 312 433 97 98 (4 hat)
Faks: 432 32 50
Yazışma Adresi:
P.K. 271 Yenışehir / Ankara

Ali İhsan KOLCU

Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatında Alphonse de Lamartine Tercümeleri ve Tesiri

GÜNDOĞAN YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Hocam Prof. Dr. Şerif Aktaş'a

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9

Giriş

Alphonse de Lamartine	13
A. Hayatı ve Eserleri	13
B. 1859-1901 Yılları Arasında Lamartine'den Yapılan Tercüme- ler	16
a. Şiir Tercümeleri Repertuarı	16
b. Roman Tercümeleri.....	21

Birinci Bölüm

Lamartine'in Türk Edebiyatında Tanınması ve Tesiri

a. Şinasi	23
b. Namık Kemal	29
c. Ziya Paşa	37
ç. Muallim Nâci	39
d. Recaizâde Mahmud Ekrem.....	43
e. Abdülhak Hâmid	59
f. Sami Paşazâde Sezâî	73
g. Ali Kemâl	77
h. Nigâr Hanım	83
ı. Ahmed Rasim	84
i. Halit Ziyâ	86

İkinci Bölüm

Metinler

A. Mükerrer Tercüme Edilen Manzumeler	93
1. Hymne de L'Enfant à Son Réveil	94
2. Le Passé	99
3. Le Prière.....	102
4. Vers Sur Un Album.....	114
5. A El.	117
6. Le Papillon	120
7. Au Rossignol.....	124
8 Le Lac	133
9. L'Automne	146
11. Souvenir.....	151
12. L'Immortalité.....	158
13. Les Préludes.....	172

14. Le Premier Regret	186
B. Bir Kere Tercüme Edilen Manzumeler	203
1. Recuillement Poétiques	203
2. Bekâ-yı Ruh.....	204
4. Sur Des Roses Sous La Neige	207
5. La Solitude.....	209
6. Badem Dalı.....	211
7. Ischia	212
8. Vedâ.....	218
9. İmtihân-ı Vicdân	218
10. Adieux a La Mer	219
11. Le Vallon.....	224
12. Kıt'a.	229
13. L'Hirondelle'den.....	230
14. Bûse-i Mâder.....	232
15. L'Homme.....	233
16. Dieu	251
17. Lamartine'nin Bir Neşidesinden Muktebes	257
18. L'Isolement.....	258
19. Yeis'ten İki Beyit	262
20. Le Soir	262
21. Sabah	266
22. Sabah	267
23. Hakikat	268

Üçüncü Bölüm

Lamartine'e Sultan Abdülmecid Tarafından Verilen	
Çiftlik Meselesi.....	269
Türkiye'ye Muhâcerât Kararı, İzmir'deki Çiftliği	271
Mukaddime.....	270
Türkiye'ye Muhacerât Kararı, İzmir'de Verilen	
Çiftlik.....	271
Lamartine'in Sadrazam Reşid Paşa'ya Yazdığı Mektup.....	276
Lamartine'in Sultan Abdülmecid'e Yazdığı Mektup.....	278
Reşid Paşa'nın Tezkire-i Ma'rûzası.....	279
Lamartine'in Reşid Paşa'ya Yazdığı Mektubun	
Tercümesi.....	284
Reşid Paşa'nın Tezkire-i Ma'rûzası.....	286
Reşid Paşa'nın Tezkire-i Ma'rûzası.....	291

Birinci Madde.....	293
İkinci Madde.....	293
Üçüncü Madde.....	294
Dördüncü Madde.....	294
Beşinci Madde.....	294
Altıncı Madde.....	294
Yedinci Madde.....	295
Lamartine'in Reşid Paşa'ya Yazdığı Mektub.....	295
Reşid Paşanın Tezkire-i Ma'rûzası.....	296
Lamartine'in Reşid Paşa'ya Mektubu.....	297
Reşid Paşa'nın Tezkire-i Ma'rûzası.....	299
Türkiye'ye Muhâcerâtın Ferâgat, Çiftliğın Terki, İstanbul'u Ziyâret.....	300
Sadrâzam Dâmâd Mehmed Ali Paşanın Tezkire-i Ma'rûzası.....	303
Lamartine'in Hariciye Nâzın Fuad Efendi'ye Mektubu.....	306
Sadrâzam Giridli Mustafa Paşanın Tezkire-i Ma'rûzası.....	309
Sadrazam Giridli Mustafa Paşanın Tezkire-i Ma'rûzası.....	310
<i>Sonuç</i>	315
<i>Kaynakça</i>	317
<i>Dizin</i>	329

Önsöz

Batı edebiyatı ile olan münasebetimiz bugüne kadar gereği gibi ve ayrıntılarıyla incelenmiş değildir. Halbuki içinde bulunduğumuz ve ortaya koyduğumuz edebiyatın temeli birçok bakımdan Batı edebiyatına dayanmaktadır. Tanzimat Fermanı'nın ilânından yirmi yıl sonra başlayan edebî Tanzimat devri günümüze kadar büyük ölçüde Batılı normların hâkim olduğu bir karakteri hâizdir. Tanzimat siyasi, ekonomik, aynı zamanda bir edebiyat, kültür ve medeniyet hamlesinin sonucu idi. Şinasi'nin yenilikçiliği, Namık Kemâl'in ihtilâlcî rûhu, Ziya Paşa'nın tereddütler kavşağındaki tefekkürü, Recaîzâde Ekrem'in estetik disiplini, Abdülhak Hâmid'in büyük ürpertisi, Ahmet Midhat Efendi'nin beşerî kapasiteyi aşan gayretleri, kendilerinden sonra daha disiplinli ve sağlam bir edebiyatın zeminini hazırlamışlardır. Yeni edebiyat büyük ölçüde yukarıda zikredilen ediblerin gösterdikleri gayretlerin ürünüdür.

Türk ediplerinin Batı edebiyatı ile münasebetleri, daha önceleri birtakım ferdî teşebbüsler bir tarafa bırakılacak olursa, esas itibarıyla Tanzimat'ın ilânından sonra başlar. Onsekizinci asırdan başlamak üzere bütün ondokuzuncu asır Batı'da, ediplerin ve edebiyatın revaçta olduğu, itibar gördüğü bir devredir. Bu durumun edebiyatımıza yansımaları da aynı mormlar içerisinde kendi ediplerimiz üzerinde gözlemleyebiliriz.

Türk edipleri 1859'dan itibaren hem şiir hem de nesir vadisinde hummalı bir tercüme faaliyetine girişmişlerdir. Bu tercümelerin artması hem şâir ve yazarlar hem de okuyucular arasında Batılı bir zevkin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle şiir vadisinde daha ziyade Shakespeare, Victor Hugo, Lamartine ve Musset gibi kalburüstü Batılı ediplerden tercümeyle gayret etmeleri, Tanzimat münevverlerinin doğru tercihler yaptıklarını göstermektedir.

Bugüne kadar edebiyatımızda Shakespeare, Victor Hugo, Goethe, Rousseau ve Lamartine* üzerinde yapılan araştırmalar kendi vadilerinde ihtiyaca cevap vermelerine karşın bütünüyle Batı edebiyatını temsilden uzaktırlar. Bütün ondokuzuncu asır boyunca Batı edebiyatından yapılan şiir tercümeleri bugün artık bilgimiz dahilindedir. Fakat nesirde, özellikle roman, hikâye ve tiyatro vadisinde hâlâ sağlıklı bir repertuarımız mevcut değildir. Tanzimat ediplerinin ve onlardan sonra gelenlerin Batı edebiyatından neleri okuduklarının dökümü süratle yapılmalıdır. Böylelikle edebiyatımızda sağlıklı bir mukayeseli edebiyat araştırmasının zemini oluşturulacaktır.

Elinizdeki bu mütevazı çalışma, bu vadide bir boşluğu doldurmak, bizden önce başlatılan mukayeseli edebiyat araştırmalarına bir katkıda bulunmak gayesini taşımakta; Shakespeare, Victor Hugo, Goethe ve Rousseau üzerinde yapılan araştırmalar halkasına Lamartine'i ilâve etmek arzusunu gütmektedir.

Çalışmamızın giriş bölümünde Lamartine'in hayatının ve eserlerinin kronolojisini takip edebilmek gayesiyle kısa bir biyografisi verilmiş, şâirden yapılan tercümeler repertuar başlığı altında bir araya getirilmiştir . .

Lamartine, Victor Hugo ve Shakespeare ile birlikte ondokuzuncu

* Bizim Lamartine üzerinde yaptığımız bu mütevazı araştırmanın şiir repertuarı 1995 yılında tamamladığımız doktora tezimizin çalışmaları esnasında elde ettiğimiz bibliyografyaya dayanmaktadır. (bk. Ali İhsan Kolcu , *Tanzimat ve Servet-i Fünûn Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir Tercümeleri Üzerinde Bir Araştırma (1859-1901)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1995.) Victor Hugo ve Shakespeare tercümeleri dışında ondokuzuncu asırda Batı edebiyatından yapılan bütün şiir tercümelerini ihtivâ eden çalışmamızın içine Lamartine tercümeleri de dahildir. Bizden önce Lamartine üzerinde Emel Kefeli tarafından bir doktora tezi hazırlanmıştır. (bk. Emel Kefeli, *1854-1993 Yılları Arasında Lamartine'den Türkçe'ye Yapılan Tercümeler Üzerinde Bir Araştırma*, Marmara Üniv. Türkiyat Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993). Hemen hemen aynı zamana tekâbül eden araştırmalarımız safhasında söz konusu tezi görme şansımız olmadı ve ancak bu çalışma esnasında sınırlı bir bölümünü tedkik edebildik. Söz konusu çalışmanın ondokuzuncu asrı ihtivâ eden repertuar kısmı hayli eksiktir.

asırda kendisinden en fazla şiir tercümesi yapılan Batılı şâirlerden biridir. Çalışmamızın birinci bölümünde Lamartine'den çeşitli vesilelerle bahseden yazılardan hareketle, ediplerimizin şâirin eserleriyle olan ünsiyetini ve tesirini tesbite çalıştık. Bu ünsiyet ve tesir, bazı şâirlerimizde doğrudan doğruya esere yönelik bir etki olmasına mukabil, bazı ediplerimizde de sadece haberdâr olma, tanıma ve hayranlık duyma şeklinde tezahür etmiştir. Bu bölüm tamamıyla malzemenin verdiği ipuçlarına göre şekil almıştır. Lamartine hakkında yazı yazmış, ondan tercüme yapmış ve herhangi bir vesile ile bu şâir üzerinde düşünmüş, onu Türk şâirleriyle mukayese etmiş, yazılarında onun adını sıkça telâffuz etmiş yazarlarımızın bu faaliyetleri, şâirin eserleri ile olan yakınlık veya tesbit edilebilecek tesirler için yeterli görülmüştür. Söz konusu ediplerin seçiminde esas olan etken tamamen malzemenin kendisidir. Bir edip üzerinde başka bir edibin tesirini tesbit etmek için farklı mukayeseli araştırmalara ihtiyaç olduğu muhakkaktır.

İkinci bölümde edebî Tanzimat'ın başlangıcı olan ve Şinasi'nin Tercüme-i Manzume'sinin yayınlandığı 1859'dan Servet-i Fünûn topluluğunun dağılmasına (1901) kadar olan devirde Lamartine'den yapılan şiir tercümelerini bir araya getirdik. Ortaya çıkan repertuarı mükerrer ve bir kere tercüme edilen manzumeler biçiminde bir tasnife tabi tuttuk.

Bu çalışmada 1859-1901 tarihleri arasında Lamartine'den yapılan bütün şiir tercümelerinin metinleri verilmiştir. Orijinal adıyla tercüme edilmediği ya da çok eksik çevrildiği için, bazı metinlerin aslını tesbit etmek mümkün olamamıştır. Birden fazla tercüme edilen metinler orijinal (Fransızca) başlıklar altında toplanmıştır. Bazı manzumeler ondokuzuncu asırdan sonra da farklı mütercimler tarafından tercüme edilmiştir. Biz çalışmamızı ondokuzuncu asırla sınırladığımız için söz konusu metinler üzerinde durmadık.

Lamartine, sadece eserleriyle Türk kamuoyunu meşgul etmiş bir şâir değildir. Bilindiği gibi onun Şark'a iki kere seyahati vardır. Bu seyahatlerde gördüğü egzotik manzaralar bir tabiat âşığı olan Lamartine'in büyülenmesine sebep olmuştur. Kumar hastalığı ve

ziraate olan düşkünlüğü yüzünden hayatının büyük bir bölümünü muazzam bir borç içinde geçirmiştir. Borçlarından kurtulmak ve ömrünün son yıllarını huzur içinde geçirmek için Türkiye'ye göç etmeye karar vermiş, bunun için Mustafa Reşid Paşa aracılığıyla Sultan Abdülmecid'den bir çiftlik istemiştir. Biz, üçüncü bölümde, Bugünün nesilleri tarafından tamamen unutulmuş olan bu hadiseyi, vaktiyle bütün ayrıntı ve belgeleriyle kaleme alan Refik Ahmet Altınay'ın, *Lamartine, Türkiye'ye Muhâcerât Kararı, İzmir'deki Çiftliği* adlı eserini yazarın cümlelerine dokunmadan, olduğu gibi bugünkü harflere aktararak çalışmamıza ilâve ettik. Kültür ve edebiyat hatta siyasi tarihimiz için mühim sayılabilecek bu hadiseyi, bugünkü nesillere takdim etmeyi uygun bulduk. Böylelikle Lamartine'in ondokuzuncu asırda Türk kamuoyundaki macerâsı, hem edebî hem de siyasî boyutlarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasına ışık tutan ve kıymetli telkinleriyle yol gösteren Hocam Prof. Dr. Orhan Okay'a ve bazı metinlerin fotokopilerini temin eden öğrencim Didem Kaplan'a teşekkür ederim.

Ali İhsan Kolcu
Erzurum 1999

*Bir Türk'ü on Avrupalının arasına koyun,
onu, her zaman asaletinden, fikrinin yüz
hatlarına sinmiş ciddiyetinden, sade ve
asil ifadesinden tanıyabilirsiniz.*

*Alphonse de Lamartine
Voyage en Orient, I, 312.*

Giriş

Alphonse de Lamartine

Hayatı ve Eserleri

Fransız romantizminin büyük ustalarından biri olan Alphonse de Lamartine 21 Ekim 1790'da Macôn şehrinde doğdu. Yetişmesinde zeki bir kadın olan annesinin emeği büyüktür. Öğrenimini Lyon ve Balley'deki okullarda çizitlerin verdiği eğitimle tamamladı. Bir süre avare bir hayat sürdü. 1811-1812 yılları arasında İtalya'da bulundu. 1814'de muhafız alayına girdi. Askerliğe ısınamayan Lamartine'in bu görevi bir yıl sürer. 1816'da Aix-les-bains'de, kendisine büyük şiirlerinin ilhamını verecek olan Madam Jules Charles ile tanışır. Madam Charles'ın 1817'de ölümüyle şâirin bu aşkı kısa sürer. Bununla birlikte Jules Charles'ın şâirin hayatına ve eserlerine tesiri ömür boyunca devam edecektir.

1820'de ilk şiir kitabı olan *Les Méditations Poétiques*'i [Şâirce Düşünceler] neşretti. Aynı yılın haziran ayında bir İngiliz kızı olan Marianne Elisa Birch ile evlendi. Bu tarihten sonra Lamartine'i diplomat olarak görüyoruz. Önce Napoli, sonra Londra ve Floransa'da elçilik kâtibliği yaptı. Bu seyahatler onun şiir coğrafyasının genişlemesine ve gerçekte bir tabiat aşığı olan şâirin rûh kâinâtının genişlemesine vesile oldu. Bu dönem şâir açısından velûd bir devredir. 1823'de *Nouvelles Méditations Poétiques*'i [Yeni Şâirce Düşünüşler], *La Morte de Socrate*'ı [Sokrat'ın Ölümü], 1825'te *Le Dernier Chant du*

Pélerinage d'Harold'ı [Harold'un Haccının Son Şarkısı], 1830'da da *Les Harmonies Poétiques et Religieuses*'ü [Şâirce Dinî Ahenkler] neşretti.

Louis-Philippe'in kral olmasından sonra elçilikteki vazifesinden ayrıldı. 1 Temmuz 1832'de, kiraladığı konforlu bir gemiyle Marsilya'dan başlayan ve Yunanistan, Türkiye, Filistin ve Lübnan'da noktalan ve onaltı ay süren bir seyahat gerçekleştirdi. Gittiği yerlerde büyük saygı gördü. Çok sevdiği kızı Julia'nın Beyrut'ta ölümü bu seyahatin erken neticelenmesine sebep oldu. Şâirin bu ilk Şark'a seyahatinin İstanbul ayağında Sultan Mahmud ve Namık Paşa'nın yakın ilgisini gördü.

Kızı Julia'nın ölümü şâiri derinden sarstı. Lamartine, 1836'da Jocelyn'i ve 1838'de *Les Visions* [Görüntüler] adlı eserinin ilk bölümü olan *La Chute d'un Ange*'ı [Bir Meleğin Düşüşü] neşretti. 1839'da bazı şiirlerini *Recueillement Poétiques*'i [Şâirce Murakabeler] yayınladı. Bu tarihten sonra Lamartine'i siyasi hayatın içinde görürüz. 1839'da doğduğu şehir olan Macôn'dan milletvekili seçildi. Partiler dışı bir muhalefet içinde bulundu. 1842'den itibaren rejime karşı ciddi tavır aldı. 1848'de kurulan hükûmete dışişleri bakanı olarak iştirak etti. Ülkedeki ekonomik kriz kısa zamanda bu hükûmeti de düşürdü. Böylece Lamartine'in bakanlığı ancak birkaç ay sürdü. Daha sonra yapılan başkanlık seçimlerini de kaybeder ve 2 Aralık hükûmet darbesinden sonra iyice evine kapanır. Bu dönemde *Les Recueils* [İçe Kapanışlar] adlı eserini, *L'Histoire des Girondis* (1847) [Jirondenler Tarihi], *Raphael* (1849)'i, *Les Confidences* (1849)'i [Sırdaşıklar] ve *Les Nouvelles Les Confidences* (1851)'i [Yeni Sırdaşıklar] yayınladı. Bunlardan başka *Genevieve. Histoire d'une Servante* (1851)'i [Genevieve, Bir Hizmetçi Kızın Sergüzeşti], *Le Tailleur de Pierres de Saint-Point* (1851)'i [Saint-Point'daki Taş Yontucusu] neşretti. 1856-1869 yılları arasında sırf çektiği maddi sıkıntıları ber taraf etmek ve borçlarını ödemek için *Cours Familier de Littérature* adlı 28 cildlik edebiyat derslerini yayınladı. Bunlardan başka, *Vie des Grands Hommes*, (1855-1856), [Büyük Adamların Hayatı serisinden Shakespcare] *Voyage en Orient* (1835), [Doğu'ya

Seyahat]; *Histoires de La Turquie* (1854-1855) [Türkiye Tarihi] adlı eserleri de kaleme alır.

Lamartine, ancak Napolyon III'ün verdiği ödeneği kabul ederek ömrünün son üç senesini huzur içinde ve borç batağından kurtularak geçirebilmiştir.

Lamartine, hayatın gerçekleri karşısında mağlup olmuş bir şâirdir. Gerek ömrü boyunca yakasını bırakmayan kumar borçları ve gerek hep olmayacak şeylerin peşinde koşması ve yaşadığı hayatla tam bir romantik olduğunu göstermiştir. Hem iş hem de siyasi hayatı başarısızlıklarla doludur. Onun güçlü eserleri hep bu hayatın gerçekleri karşısında mağlubiyetlerden sonra kendi içine kapanıp derin bir murakabe halinde bulunduğu yıllarda ortaya çıkmıştır. Sık sık seyahat etme arzusunu da bu bağlamda bir 'kaçış olarak düşünebiliriz. Temelinde içinde bulunduğu borç yükü ve maddî sıkıntılar bulunmasına karşın, onun o kadar çok arzu ettiği Türkiye'ye yerleşme ve bir çiftliğe sahip olma hayali de kanaatimize göre plânlanmış bir 'inziva'dan başka birşey değildir. Lamartine Şark'a birinci seyahatini 1832-1833'te ikincisini de 1853'te gerçekleştirmiştir.

İstanbul'daki günlerini Tarabya ve Büyükdere'de geçirdi. Topkapı Sarayı'nı, Enderûn kütüphanesini gördü. Bu seyahat şâirin üzerinde derin bir tesir bıraktı ve içten içe Türkiye'ye yerleşme arzusunu büyötmeye başladı. Bu vesile ile 1849'dan başlayarak Mustafa Reşid Paşa ve Sultan Abdülmecid'e mektuplar yazarak kendisine bir çiftlik verilmesini rica etti. Onun bu isteğini kabul eden Bâb-ı âli, Aydın'da büyük bir çiftliği kendisine yirmi beş yıllığına kiraladı. Kira bedeli hazine tarafından karşılandı. İstanbul'a ancak 1853 yılında gelebilen Lamartine, Saray tarafından çok iyi karşılandı. Çiftlik kendisine teslim edildi. Fakat şâirin bu muazzam çiftliği işletecek sermayesi olmadığından toprağın bir kısmını satmak ve hisse senedi çıkarmak gibi birtakım ekonomik yükümlölöklere girişmesi ve nihayet anlaşılmaya uymaması sebebiyle, bu durumun ileride devletin başına diplomatik bir problem açabileceği endişesini duyan Bâb-ı âli tarafından çiftlik geri alındı. Lamartine'e Hazine'den her yıl mart ayında verilmek üzere seksen bin kuruşluk bir maaş bağlandı.

Lamartine, Türklerin bu âli-cenâbı karşılarında altı ciltlik Türk Tarihini kaleme aldı. O, bir bakıma kendisine yapılan iyiliklerin bedelini kalemiyle ödemeye çalışmış, bu davranışıyla Türklere karşı en azından dürüstlük ve hak-şinâslığını göstermiştir.

B. 1859-1901 Yılları Arasında Lamartine'den Yapılan Tercümeler.

a. Şiir Tercümeleri Repertuarı

1. Méditations-Souvenir, Çev: Şinâsi, Tercüme-i Manzume, 1287 / 1870, (1859) s. 8-9; Medeniyet gz. nr. 6, 2 Teşrin-i sâni 1290 / 14 Kasım 1874, s. 46.
2. Recueillement Poétiques I, Çev: Şinâsi, aynı eser, s. 9.
3. Recueillement Poétiques II, Çev: Şinâsi, aynı eser, s.9.
4. Bekâ-yı Ruh, Çev: Recâizâde Mahmud Ekrem, Bazı Müntahabât-ı Edebiye ve Mülâhazât-ı Hikemiye Tercümeleri, 8 Rebiü'l-evvel 1288 / 1871, s. 2; Nâçiz, s. 43.
5. Birinci Teessüf [Le Première Regret], Çev: Yusuf Neyyir, Tercüman-ı Hakikat nr. 169-198, 3 Kânûn-i sâni 1296 / 6 Şubat 1296, 15 Kânûn-i sâni 1879-18 Şubat 1879; (Graziella romanı içinde Çev: Yusuf Neyyir, 1296 / 1879, s. 365-376).
6. Sabi-i Ma'sûmun Hâl-i Sehvinde Münâcâtı, Çev: Recâizâde Mahmud Ekrem, Şark gz. nr. 6, 1298 / 1880-1881, s. 127 -128; Nâçiz, s. 70-72 ; Gayret mc. nr.3, 17 Kânûn-i sâni 1301 / 29 Ocak 1886, s. 9-10; Enmûzec-i Edebiyat-ı Türkiye, 1892, s. 42-43; Mecmua-i Lisân, nr. 42, 13 Kânûn-i sâni 1315 / 25 Ocak 1900, s. 206.
7. Mevt, Çev: Mehmed Nâdir, Âfâk mc. nr. 6, 25 Rebiü'l-evvel 1300 / 3 Ocak 1883, s. 283-285.
8. Kitâb-ı Hayât, Çev: Selânikli Fazlı Necib, Envâr-ı Zekâ mc.nr. 24. 1300 / 1884. s. 527-528.
9. Mâzi Çev: Ahmed Râsim, Envâr-ı Zekâ mc. nr. 23, 1300 / 1884, s. 500; Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze, 1303 / 1885-1886, s. 59-60.
10. Mâzi, Çev: Halil Edib, Berk mc. cüz.3, 1302 / 1884-1885, s. 86-88.
11. Bir Gözyaşı, Çev: Mehmed Remzi, Berk mc. cüz. 6, 1302 / 1884-

1885, s. 187-190.

12. Kar Altında Kalan Güllere, Çev: Mehmed Ziver, Envâr-ı Zekâ mc. nr. 34, 1301 / 1885, s. 845-846.
13. Adem-i Fena, Alphonse de Lamartine'den, Çev: Ahmed Cevdet, Tercüman-ı Hakikat gz. nr. 2206, 21 Teşrin-i evvel 1303 / 2 Teşrin-i sâni 1885.
14. Hakikat, Alphonse de Lamartine'den, Çev: İmzasız, Tercüman-ı Hakikat gz. nr. 2163, 27 Ağustos 1302 / 8 Eylül 1885.
15. İnzivâ,, Çev: Ahmed Râsim, Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze, 1303 / 1885-1886, s. 17-18.ş
16. Akşam Münâcâtı, Çev: Halil Edib, Envâr-ı Zekâ mc. nr. 33, 1301 / 1885-1886, s. 800-801.
17. Maskat-ı Re'se Avdet, Çev: Ali Ulvî, Berk mc. cüz. 9, 1303 / 1885-1886; Tercümelerim, 1304 / 1886-1887, s. 8-9; (İkinci ve farklı bir tercümesi, Bursa mc. nr. 60, 6 Kânun-ı sâni 1307 / 18 Ocak 1891, s. 5.'dedir
18. Münferit Bir Mezâr, Çev: Ahmed Rasim, Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze, 1303 / 1885-1886, s. 64.
19. Münâcât, Çev: Muallim Nâci, Tercüman-ı Hakikat, nr. 2001, 13 Şubat 1885; Mütercem, s.146-152; Istılâhât-ı Edebiye, 1307 / 1889- 1890, s. 18-19.
20. Kelebek, Çev: Ahmed Râsim, Âsâr-ı Meşâhir, cüz. 2, 1304 / 1886-1887, s. 162.
21. Badem Dalı, Çev: Ahmed Râsim, Âsâr-ı Meşâhir, cüz 2, 1304 / 1886-1887, s. 162-163.
22. İşia [Ischia] Adası, Çev: Ahmed Râsim, Âsâr- Meşâhir, cüz.2 s. 156-160.
23. Vedâ' , Çev: Ahmed Râsim, aynı eser, s. 154.
24. İmtihân-ı Vicdân, Çev: Ahmed Râsim, Âsâr-ı Meşâhir, cüz. 2. s. 154-156.
25. Deryâya Vedâ', Çev: Ahmed Râsim, Âsâr-ı Meşâhir, cüz. 2, s. 151-154.
26. Bülbüle Hitâb, Çev: Ahmed Cevdet, Hevesâtım, 1304 / 1886-1887, s. 16-18.

27. Göl, Çev: Sadullah Paşa, Bedâyiü'l-İnşâ, kısım-ı evvel, cüz. 1, 1302 / 1886-1887, s. 193-198.
28. Henüz Uykudan Uyanmış Bir Çocuğun Münâcâtı, Çev: İbnü'l-Mülkî Edib, Nâhid mc. nr. 2, 19 Kânun-ı sâni 1302 / 31 Ocak 1886, s. 11; Çocuklara Mahsus Gazete, nr. 87, 18 Eylül 1313 / 30 Eylül 1897, s. 7.
29. Nağme-i Gurûb, Çev: Mehmed Cemâl, İnşirâh, 1305 / 1887- 1888, s. 17-18.
30. Hazân, Çev: İmzasız, Sa'y mc. nr. 2. 1 Teşrin-i sâni 1303 / 13 Kasım 1887, s. 12.
31. Göl, Çev: Ali Kemâl, Hizmet gz. nr. 121, 5 Kânun-i sâni 1303 / 17 Ocak 1888.
32. Kıt'a, Çev: Süleyman Vehbi, Fransızca Mütâlaâtım, 1306 / 1888-1889, s. 12.
33. Vâdi, Çev: Bir Âciz, Servet gz. nr. 82, 25 Nisan 1304 / 7 Mayıs 1888. s. 4.
34. Meydân-ı Harp, Çev: Muallim Nâci, Tercüman-ı Hakikat, nr. 1949, 13 Kânûn-i evvel 1884; Mütercem, s. 92-100.
35. Kitab-ı Hayat, Çev: İmzasız, Tercüman-ı Hakikat, nr. 2163, 28 Ağustos 1302 / 11 Eylül 1885.
36. Münâcât, Çev: İmzasız, Nâhid mc. nr 28, 15 Şubat 1303 / 27 Şubat 1887, s. 217.
37. Yeis'ten İki Beyit, Çev: Muallim Nâci, Mecmua-i Muallim, nr. 5, 28 Teşrin-i sâni 1303 / 9 Ekim 1887, s. 20.
38. Akşam, Çev: Abdullah Cevdet, Hiç, 1307 / 1889, s. 13-14.
39. Sonbahâr, Çev: İsmail Hakkı, Sevdâ-yı Hazân Yahud Tahassür, 1308, / 1890- 1891, s. 81-83.
40. Hâtıra, Çev: İsmail Hakkı, aynı eser, s. 38-42.
41. Fransa Üdebâsından Lamartine'nin Âsârından Bir Kıt'anın Tercümesidir, Çev: Nigâr Bint-i Osman, Efsûs, 1. kısım, 1308 / 1890-1891, s. 28.
42. Bir Kız Tarafından Bir Kırlangıca Hitâb, Çev: Abdülfeyyâz Tevfik, Maârif mc. nr. 16, 9 Cemâziü'l-ahir 1309 / 11 Ocak 1892, s. 244; Numûne-i Edebiyat-ı Osmaniye, 1312, s. 40-41.

43. Nüşa-i Zindegâni, Çev: H(asan) R(üşdü), Mektep mc. nr. 3, 27 Kânun-ı sâni 1309 / 8 Şubat 1893, s. 137-138.
44. Lamartine'den Nesren Tercüme Olunmuştur, Çev: Nigâr Binti Osman, Niran, 1312 / 1894-1895, s. 37-39.
45. Bir Çocuk Lisanından, Çev: Receb Vahyi, Fevâid mc. nr. 11, ikinci sene, 28 Nisan 1310 / 10 Mayıs 1894, s. 81-82.
46. Ebediyyet, Çev: Y(usuf) Z(iya), Mektep mc. nr. 23, 12 Kânun-ı sâni 1310 / 24 Ocak 1894, s. 439-441.
47. Edebî Bir Makale, Çev: Ali Muzaffer, Maarif mc. 138, 9 Haziran 1310 / 21 Haziran 1894, s. 89-90.
48. Bir Şâirin Bülbüle Hitâbı, Çev: Ahmed Refik, Mektep mc. nr. 10, 16 Teşrin-i sâni 1311 / 28 Kasım 1895, s. 148.
49. Göl Yani Buhayre, Çev: Abdülhak Sâmi, Malûmat mc. nr. 13, 7 Eylül 1311 / 19 Eylül 1895, s. 255-257.
50. Sabah, Çev: A. Refet, Hazine-i Fünûn mc. nr. 13, 4 Temmuz 1312 / 16 Temmuz 1896, s. 189-190.
51. Uykudan Uyanmış Bir Çocuğun Münacâtı, Çev: Kilisli Muallim Rif'at, Hazine-i Fünûn mc. nr. 10, 20 Haziran 1312 / 2 Temmuz 1896, s. 143-144.
52. Irmak, Çev: Abdullah Nâmık, Mekteb mc. nr. 45, 25 Temmuz 1312 / 6 Ağustos 1896, s. 706-707.
53. Bûse-i Mâder, Çev: K(ilisli) M(uallim) Rif'at, Hazine-i Fünûn mc. nr. 8, 13 Haziran 1312 / 25 Haziran 1896, s. 129-130.
54. Münâcât, Çev: Mehmed Halim, Resimli Gazete. nr. 43, 19 Ağustos 1313 / 31 Ağustos 1897, s. 510-511.
55. İnsan, Çev: Ahmed Muhtar, Fevâid mc. nr. 15, 6 Temmuz 1313 / 18 Temmuz 1897, s. 235-238; nr. 16, 20 Temmuz 1313 / 2 Ağustos 1897, s. 248; nr. 17, 3 Ağustos 1313 / 15 Ağustos 1897, s. 263-364; nr. 18, 17 Ağustos 1313 / 29 Ağustos 1897, s. 276-280.
56. Çalab, Çev: Ahmed Muhtar, Fevâid mc. nr. 19, 31 Ağustos 1313 / 12 Eylül 1897, s. 302; nr. 23, 4 Kânun-ı sâni 1313 / 16 Ocak 1897, s. 373-374.
57. Bülbüle Hitâb, Çev: Mümtaz. Resimli Gazete, nr. 63, 9 Şubat 1313 / 21 Şubat 1897, s. 751.

58. Bülbüle, Çev: Ahmed Refik, Malûmat mc. nr. 108, 6 Teşrin-i sâni 1313 / 18 Kasım 1897, s. 1106.
59. Göl, Çev: Hüseyin Dâniş, Resimli Gazete, nr. 50, 9 Teşrin-i evvel 1313 / 21 Ekim 1897, s. 590.
60. Bir Albüm Üzerine Muharrerdir, Çev: Zaimzâde Hasan Fehmi, Mektep mc. nr. 65, 12 Kânun-i evvel 1313 / 24 Aralık 1897, s. 1018.
61. İlk Teellüm, Çev: Bir Heveskâr-ı Maârifet, Resimli Gazete, nr. 64, 19 Şubat 1313 / 3 Mart 1897, s. 763; nr. 67, 12 Mart 1314 / 24 Mart 1898, s. 801-803.
62. Tenhâ Bir Mezâr, Çev: Müstecâbizâde İsmet, Malûmat mc. nr. 147, 13 Ağustos 1314 / 25 Ağustos 1898, s. 539.
63. Lamartine'nin Bir Neşidesinden Muktebes, Çev: Müstecâbizâde İsmet, Malûmat mc. nr. 152, 17 Eylül 1314 / 29 Eylül 1898, s. 640.
64. Hazân, Çev: Refik Âli, Malûmat mc. nr. 147, 13 Ağustos 1314 / 25 Ağustos 1898, s. 541.
65. Sabah, Çev: İbnü'r-rüştü Ali Nihad, Mecmua-î Lisân, nr. 9, 12 Teşrin-i sâni 1314 / 24 Kasım 1898, s. 67.
66. Kelebek, Çev: Osmanlı erbâb-ı irfanından bir zât, Maârifet mc. nr. 5, 22 Nisan 1314 / 14 Nisan 1898, s. 7; Mecmua-î Lisân nr. 26, 15 Nisan 1315 / 27 nisan 1899, s. 190.
67. Kır Safâsı, Çev: Hasan Şevket, İrtikâ (Çık: Andelib), nr. 7, 26 Mart 1314 / 7 Nisan 1898, s. 52-53.
68. Bülbüle, Çev: Aziz Hüdâyi, Musavver Terakkî mc. nr.19, 24 Kânun-i evvel 1314 / 3 Ocak 1898, s. 149-150.
69. Münâcât, Çev: M. Nuri Şeydâ, İrtikâ mc. nr. 35, 12 Teşrin-i sâni 1315 / 24 Kasım 1899, s. 140; nr. 41, 24 Kânun-i evvel 1315 / 5 Ocak 1900, s. 163; nr. 42, 31 Kânun-i evvel 1315 / 12 Ocak 1900, s. 167; Musavver Terakkî mc. nr. 7, 28 Teşrin-i evvel 1315 / 10 Kasım 1899, s. 53; nr. 9, 11 Teşrin-i sâni 1315 / 23 Kasım 1899, s. 69; nr. 11, 16 Kânun-i evvel 1315 / 28 Aralık 1899, s. 81; nr. 12, 23 Kânun-i evvel 1315 / 4 Ocak 1899, s. 91.
70. Kelebek, Çev: Mehmed Rif'at, Malûmat mc. nr. 194, 15 Temmuz 1315 / 27 Temmuz 1899, s. 25.

71. Ona, Çev: M.Ali, İrtikâ mc. nr. 89, 24 Teşrin-i sâni 1316 / 5 Aralık 1900, s. 163.
72. Hâtıra, Çev: M. Servet, İrtikâ mc. nr. 68, 30 Haziran 1316 / 12 Temmuz 1900, s. 78.

b. Roman Tercümeleri

a. Graziella.

1. Graziella, Çev: Ali, İstanbul 1871, (Ermeni Harfleriyle) Cevdet Perin, Tanzimat Edebiyatında Fransız Tesir, İstanbul, 1946.
2. Graziella, Çev: Yusuf Neyyir, Tercüman-ı Hakikat gz. nr. 169-197, 3-4 Kânûn-i sâni 1879 / 5-7 şubat 1879 (tefrika); Kırk Anbar mat. İstanbul, 1296 (1878 kitap).
4. Graziella, Çev: Hüseyin Cahid Yalçın, Matbaa-i Ahmed İhsan ve şurekâsı, İstanbul, 1319 / 1901.

b. Rafael.

1. Rafael, Çev: [Alişanzâde] İsmail Hakkı [Eldem], Nişan Berberyan mat. İstanbul, 1311 (1895).
2. Rafael, Çev: M. S. A. L. Ahmet İhsan ve Şurekâsı mat. İstanbul, 1314 (1898)
3. Rafael, Çev: M. Nuri Şeydâ, İkdâm mat. İstanbul, 1315 (1899).
4. Rafael, Çev: Müstecâbîzâde İsmet - İskender Frera, Tahir Bey mat. İstanbul, 1316 (1901).

c. Genenive

1. Jeneniyev Bir Hizmetçi Kızın Sergüzeşti, Çev: Halil Edib, Matbaa-i Ebüzziyâ, 1303 (1885).

Birinci Bölüm

Lamartine'in Türk Edebiyatında Tanınması ve Tesiri

a. Şinâsi

Şinâsi'nin Lamartine'le yakınlığı onun Fransa yıllarına dayanır. Daha sonraları kendisinden şiirler tercüme edeceği devrin bu romantik şâirine karşı muhabbeti gittikçe artar. Şinâsi, Ebüzziya Tevfik'in verdiği bilgiye göre Fransa'da maliye tahsilinin yanı sıra devir itibariyle önemli dil ve edebiyat çevrelerinde bulunmuş, hatırı sayılır bilim ve sanat adamlarıyla dostluklar kurmuştur. Bunların arasında ünlü şâir Lamartine de vardır:

*"Elsine-i şarkıyyede olan kuvveti cihetiyle meşhur Sacy¹ ailesiyle ülfet eder. Onların vesâtetiyle şöhretinin en şa'şaalı zamanında Lamartine'nin meclisine devamı başlar. Avrupa'da âlem-i edebî mahsûl-ı idrâkâtı ne ise cümlesine vâkıf olur. İşte bilahare ittihâz ettiği uslûb-ı beyân, o vukufun semere-i bakiyyesidir."*²

Şinâsi, Paris'te Lamartine'den başka Samuel Sacy ve ikinci seyahatinde ünlü dilci Littré ve Ernest Renan ile dostluklar kurmuştur.³

Şinâsi'nin Paris'teki yıllarının maliye eğitimi yanında yoğun bir ilim ve edebiyat çalışmalarıyla da geçmesi, onun sonradan Türk

1 Silvestre de Sacy (Antoin Isaac) (1758-1838) Fransız şarkiyatçı. Oğlu Samuel Silvestre de Sacy. (1801-1879) de bir yazardı. Şinâsi'nin görüştüğü oğul Sacy'dir.

2 Ebüzziya Tevfik, Numûne-i Edebiyat-ı Osmaniye, Konstantiniye, 1329 / 1911, s. 226-231; *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, Haz. Mehmet Kaplan. İnci Enginün, Birol Emil, İstanbul Ün.v. yay. İstanbul 1978, s. 622-626.

3 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 189.

edebiyatına getireceği yenilikleri, atacağı cesur ve kararlı adımların fikrini vermiştir denebilir. Edebiyatta, sanatta ve ilimdeki Batı disiplini Şinâsi için en önemli kazançlardan biri olmuştur.⁴ Lamartine'nin sohbetlerine katılması, onun Batı tefekkür ve sanatı hakkında yerinde bilgi edinmesine vesile olmuştur. Tefekkürâtında Auguste Comte'un fikirlerinin izleri görülen Şinâsi'nin, gerek yaptığı tercümelerde gerek kendi telif manzûmelerinde, Lamartine'nin tefekküre dayanan romantizminin tesiri olduğunu söylemek mümkün değildir. Lamartine'den eksik tercüme ettiği ve Tercüme-i Manzume'de neşrettiği Souvenir şiirinin formu dışında belirgin bir tesirinin olduğu söylenemez.

Şinâsi, Lamartine'den üç manzûme tercüme etmiştir. Onu ilk defa Türk edebiyatına tanıtan Şinâsi'dir. Tercüme-i Manzume'de yer alan Lamartine'e ait manzûmelerin ilki, orijinali uzun bir şiir olan Souvenir'dir. Şinâsi, on sekiz kıtalık bu manzûmenin sadece 11-14. arasındaki kıtaları tercüme etmiştir. Yani eksik tercümedir. Bundan başka Recuillements Poétiques'den beş mısra ve Vers Sur Un Album adlı bir kıtalık manzumeyi bir beyit halinde çevirmiştir.

Şinâsi'nin Lamartine'den tercüme ettiği Souvenir manzûmesini Türkçe'ye aktarırken asıl manzûmenin formundan hareketle modern Türk şiirinde kullanılmayan yeni bir formu kullandığına şahit olmaktadır.

4 Şinâsi'nin Paris yılları, orada katıldığı edebî ve ilmi mahfiller için bk. Ömer Faruk Akün, "Şinâsi" İ. A. c. XI, M.E.B. yay. İstanbul 1979, s. 545-560; M. Kaya Bilgegil, *Şâir Şinâsî, Hâl Tercümesi Üzerinde Bir Araştırma*, Atatürk Ün. yay. Erzurum, 1972; Kenan Akyüz, "Şinâsi'nin Fransa'daki Öğrenimi İle İlgili Belgeler", Türk Dili, sayı, 31, 1954, s. 397-405; M. Kaya Bilgegil, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, Müteferrik Makaleler I, Atatürk Üniversitesi yay. Erzurum, 1980; Mehmed Selâhaddin, *Bir Türk Diplomatinin Evrâk-ı Siyâsiyeti*, İstanbul, 1306, s. 83; Ebüzziya Tefvik, *Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye*, Konstantiniye, 1308, 4. tabı s. 215; E. J. W. Gibb, *History of Ottoman Poetry*, V. London 1907; Ahmet Rasim, *İlk Büyük Muharirlerden Şinâsi*, Yeni mat. İstanbul, 1927; Hikmet Dizdaroğlu, *Şinâsi, Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Varlık yay. İstanbul 1954; Gündüz Akıncı, *Batıya Yönelirken Şinâsi*, Kurtuluş mat. Ankara, 1966.

Méditations-Souvenirs⁵

C'est toi que j'entends, que je vois
Dans le désert, dans le nuage
L'onde réfléchit ton image;
Le Zéphyr m'apporte ta voix.

Tandis que la terre sommeille,
Si j'entends le vent soupier,
Je crois t'entendre murmurer
Des mots sacrés à mon oreille.

Si j'admire ces feux épars
Qui des nuits parsèment le voile,
Je crois te voir dans chaque étoile
Qui plaît le plus à mes regards.

Et si souffle du Zéphyre
M'enivre du parfum des fleurs,
Dans ses plus suaves odeur
C'est ton souffle que je respire.
Lamartine

Şâir-i meşhurun Méditations nam manzûmesinden

*İşitip gördüceğimsin câna
Deştte, ebrde her subh u mesâ
Gösterir sûretinin aksini mâ
Bana savtın getirir bâd-ı sabâ*

Olsa hâbide kaçan kim âlem

5 Alphonse de Lamartine, *Les Méditations Poétiques, I*, Librairie Catholique Emmanuel Vitte, Paris 1926, s. 97-99.

*Rûzgâr estiğini gûş etsem
Sanırım gizli fısıldarsın o dem
Gûşuma bazı kelâm-ı mahrem*

*Eylesem seyr şu yıldızları ger
Kim eder perde-i leylî pür-fer
Vechini sanki bana arz eyler
Çeşmime hoş görünen her ahter.*

*Beni enfâs-ı nesîmin ne zaman
Bû-yı ezhâr ile etse sekrân
En güzel râyihası içre hemân
Hep senin nefhanı koklar dil ü cân.*

Şinâsi

Lamartine'in Souvenir şiiri form itibariyle Fransızların Rime embrassée" adını verdikleri sarma kafiyeli dört mısralı kıt'alardan meydana gelmiştir. Şinâsi'nin tercümesi ise dört mısraı birbiriyle kafiyeli kıt'alardan oluşmuştur. Tanpınar'a göre Şinâsi'nin bu hamlesi, şekli kendi içinde değiştirmek' tir. Dört mısraı birbirleriyle kafiyeli nazım şekillerinin (Müseddes'in ilk dört mısraı ve Murabba) edebiyatımızda daha önce de kullanıldığını ifade eden Tanpınar, bu cins kıt'aların yazılmasını bir yenilik olarak görür:

"Esther" in, "Athaile" nin parçalarını, Gilbert' in bir kıt'asını aşağı yukarı eski şekillerde tercüme eden Şinâsi'nin, daha Lamartine'in "Méditations" undan aldığı dört kıt'ayı tercüme ederken yeni şekil aradığını görüyoruz. Filhakika dört mısraı birbiriyle kafiyeli kıt'alar (bilhassa müseddeslerde, hatta kaside matla'larında) eskilerde vardı. Fakat bu cins kıt'alarla yazılmış manzûme yoktu. Şiirimizin her iki an'anesinde kıt'a şeklinin daha ziyâde musikiye refakat için kullanıldığını mukaddememizde söyledik. Bu itibarla kıt'aların, sonlarındaki kafiye bağılılıklarıyla bir nakarat gibi birbirini cevaplandırması gerekiyordu. İşte Şinâsi'nin manzûmesi, bu noktada

yeni idi. Kaldı ki bu tercümede Şinâsi. dili evvelâ sâdelik uğruna sonra da Lamartine'in düşüncesini mümkün olduğu kadar sadık kalarak ve muayyen bir şekil içinde, yani hiç olmazsa kıt'a bünyesine riâyet ederek vermek için çok zorlamıştı. Ve böylece Türkçe'ye bilâhare kendi yeni manzûmelerinde de az çok devâm eden çok acemî ve iptidâî olsa bile, yeni bir ses getirmişti."⁶

Şinâsi, Tanpınar'ın ifadesiyle dört mısraı birbirleriyle kafiyeli ve kıt'alardan oluşan nazım şeklini Batı orijinli bir manzûmeden hareketle de olsa şiirimize ilk defa getiren isim olmuştur. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Şinâsi Lamartine, Racine ve Gilbert gibi Fransız şâirlerinden mânâ ve rûhdan çok form açısından etkilenmiştir. Onun yaptığı bu tercümeler kendinden sonra gelen nesillerin Batı edebiyatı ile iştigal etmelerine vesile olmuştur.

Ömer Faruk Akün de ,aynı dikkatle onun form bahsinde yaptığı yeniliklere işaret etmektedir.

*"Şinâsi'nin kaside ve gazel şeklinde yazılması mutad olan şiir nev'ilerine garbın düz kafiye tarzına tekabül eden mesnevî şeklini ısrarlı bir şekilde tatbik etmesi, onun yenilik yolunda bir anlayışının ifadesidir. Aslındaki nazım şekli ile nakledemediği Souvenir tercümesinde de eski şiirde ancak rûbâînin terâne denilen nev'i ile murabbâin ilk kıt'asında görülebilen 4 mısraı kendi içinde kafiyeli dörtlük tarzını denemesi, Türk şiirinin şekil yenileşmesine doğru bir ilk adımdır. Garp şiirinden yaptığı tercümelerde örneklerinin aslı nazım şekillerini muhafaza edemeyen Şinâsi, kendi şiirlerinin Fransızca tercümelerinde garp kafiye tarzını kullanmakta bir beis görmemiştir."*⁷

Şinâsi'nin bu teşebbüsünün kendisinden sonra gelen mütercim ve şâirleri, Türk şiirine yeni nazım şekilleri kazandırmak konusunda cesaretlendirdiği muhakkaktır.⁸ Şinâsi'nin bu denemesinden sonra

6 Tanpınar, a.g.e, s. 263.

7 Ömer Faruk Akün, "Şinâsi" İ. A. c. XI, s, 545-560.

8 Şinâsi'nin form bahsinde bu ilk hamlesinin Türk edebiyatında yankısı için bk. Ali İhsan Kolcu, *Tanzimat ve Servet-i Fîinûn Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir Tercümeleri Üzerinde Bir Araştırma (1859-*

Abdülhak Hâmid, Duhter-i Hindu adlı piyesinde yer alan Tanaggum⁹ adlı manzûme ile Şinâsi'nin teşebbüsünü bir hamle ileriye götürmüştür. Bu manzûmenin sadece iki dörtlüğünü aşağıya alıyoruz.

*Tanaggum*¹⁰

Ne hoş eyler muhabbeti ta'rif
Şu garib bülbül âşiyânında
Ben de güyâ idim zamanında
Âşiyânımdı bir nihâl-i zarif.

Gezdiğim demde gül-sitânlarda
Beni yâdındır eyleyen taltif
Duyarım nefhanı hafif hafif
Ruzigâr estiği zamanlarda.

Şinâsi, Lamartine'nin sarma kafiyeli manzûmesini en azından yine dörtlüklerle fakat dört mısraı da birbiriyle kafiyeli bir şekilde, yani murabbalarda görüldüğü şekliyle tercüme etmişti. Abdülhak Hâmid ise Şinâsi'nin bu hamlesini tamamlamış, Lamartine'nin şiirinde olduğu gibi sarma kafiyeyi (Rime embrassée) kullanmıştır.

1901) Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1995.

9 Bu manzûmenin adı hakkında çeşitli araştırmacıların farklı okuyuşları mevcuttur. Ahmet Hamdi Tanpınar, Tanaggum derken (bk. *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 266), Ömer Faruk Akün "Tegammüm" okuyuşunu vermektedir (bk. Şinâsi mad. I. A. c. XI, s. 554). Kenan Akyüz ise söz konusu manzûmenin adını "Tanağğum" olarak zikreder (bk. *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, s. 30). Öte yandan Gündüz Akıncı şiirin ismini *Duhter-i Hindû* piyesinin kahramanı Hintli kız Sürücoy [doğrusu Sürücoy olacak] şarkısı olarak zikreder (bk. *Batıya Yönelirken Şinâsi*, DTCF yay. Ankara 1981, s. 31). İnci Enginün de aynı manzûmeyi Tanaggum şekliyle zikretmiştir, (bk. *Duhter-i Hindû*, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. 2, Dergâh yay. İstanbul 1977, s. 385) Halbuki manzûmenin başında t(e), g(ayın), n(un), m(im) harflerinden oluşan "Tagannum" ser-levhası vardır. (bk. *Duhter-i Hindû*, Tasvir-i Efkâr mat. İstanbul 1297, s. 44-46).

10 Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, 4. bs. İstanbul, 1986, s. 134-136.

Böylelikle yeni tarz bir murabba formu ortaya çıkmıştır. Bu, halk şâirlerinin koşmalarından kafiyeleşmiş bakımından ayrılan dörtlük (kıt'a) formunun, farklı bir çeşididir.

Form üzerinde yaptığı bu ilk hamleden başka muhteva itibariyle Lamartine'nin doğrudan doğruya Şinâsi'nin şiiri üzerinde bir tesir yaptığını söylemek oldukça güçtür. Ziyâ Paşa, Namık Kemâl ve Hâmid kadar şâirlik kudretine sahip olmayan Şinâsi'nin pek az şiir yazması da bu tesirleri yakalama açısından bir engel teşkil etmektedir. Bununla birlikte Mehmet Kaplan'ın bir makalesinde¹¹ ve M. Kaya Bilgegil'in Şinâsi hakkındaki değerlendirmelerinde¹² ifade ettikleri gibi, Şinâsi üzerinde Batı tesirini topyekûn fakat belirgin olmayan bir tarzda, ama mutlak bir tesirin varlığını kabul etmek gerekir. O, Tanpınar'ın ifadesiyle Türk edebiyatının Malherbe'idir.

*"Durgun ve zihnî yaradılışlı Şinâsi, bu toptan yeniliği tam yapacak adamdı. O, herşeyden evvel bir fikrin adamı olmayı biliyordu, şiiri düşüncesi uğruna fakirleştirmekten çekinmiyordu. Ayrıca evvelden beri mevcut olan güzel şeylerden ziyade, yeniden taş taş kuracağı bir binanın peşinde idi. Bir bakıma onun bizde yaptığı şey Fransız şiirinde Malherbe'in yaptığına benzer."*¹³

b. Namık Kemâl

Edebî hayatı boyunca çeşitli vesilelerle Lamartine'den söz eden yazarlarımızdan biri de Namık Kemâl'dir. Namık Kemâl hem mizac hem de uslûp olarak Lamartine'den çok Victor Hugo'ya daha yakındır. Lamartine'nin tefekküre dayanan romantizminden Hugo'nun aksiyona dayanan romantizmini tercih eden Namık Kemâl, gerek tarihî

11 Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, Dergâh yay, I. bsk. Şubat 1976, s. 274.

12 M. Kaya Bilgegil, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II, Müteferrik Makaleler I*, Atatürk Üniversitesi yay. Erzurum, 1980, s. 46.

13 Tanpınar, a. g. e. s. 195.

kronikleriyle gerek-piyesleriyle¹⁴ ve gerek yaşama uslûbu ve bir misyon adamı oluşuyla Hugo'yu kendisine örnek aldığı muhakkaktır. O, Abdülhak Hâmid'e yazdığı bir mektubunda Hugo'ya hayranlığını itiraf etmekten geri durmamıştır.

*"Tevfik'in hikâyesi güzel.. Fakat makama o kadar münasib değil. Habîse, beni birçok çekiştirmiş durmuşsun! Victor Hugo burada, gelse Kemâl olamayacağından, Kemâl orada bulunsa, Hugo'ya tekaddüm edeceğinden bahsetmişsin.. Hiç öyle mukayese mi olur? Hugo dünyaya gelmese idi, ben belki yazı yazmağa muktedir olamazdım."*¹⁵

Namık Kemâl'in kendisini Lamartine yerine Hugo'ya yakın bulmasının temel sebeplerinden biri de Lamartine'nin sâkin kişiliğinin yanında Hugo'nun sürgünlerle, hapislerle ve mücadeleyle ile geçen politik / maceracı şahsiyetidir. O bu yönüyle Namık Kemâl'e modellik etmiştir denebilir.

Öte yandan Namık Kemâl'in Lamartine'i zikrettiği yazılarının çoğunda, şâiri Batı edebiyatının takdim ve teklif ettiği şöhretlerinden biri olarak algılar, ve uslûbunu, meselâ Hugo'dan bahsederken kullandığı uslûptan ayırır. Lamartine onun için, Molière, Racine, Goethe gibi herhangi bir Batılı şâirden öteye geçemez. O bakımdan Lamartine'den bahsederken objektif, Hugo'dan söz ederken duygusal davranır.

Ziyâ Paşa'nın Harâbât'ını tenkid için yazdığı Tahrir-i Harâbât'ta Paşa'nın, Kanûnî Sultan Süleyman ile Bâkî'nin edebî münasebetini,

14 Victor Hugo'nun Cromwel ile Namık Kemâl'in Celâleddin-i Harzemşah piyeslerinin mukayesesini için bk. Ziyâ Somar, "Namık Kemâl ve Viktor Hügo, Cromwel ve Celâleddin Dramları", Kalem der. nr. 17, 1 Mayıs 1939, s. 249-254; Cevdet Perin, *Namık Kemâl ve Fransız Edebiyatı, Namık Kemâl Hakkında*, DTCF. yay. Vakit mat. İstanbul, 1942, s. 127-155.

15 Fevziye Abdullah Tansel, "Abdülhak Hâmid'e 30 Mart 1879 tarihli mektup" Namık Kemâl'in Hususî Mektupları II, İstanbul ve Midilli Mektupları I, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara 1969, s. 420-424; Kâzım Yetiş, *Namık Kemâl'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yay. İstanbul, 1989, s. 430-434.

Sultan'ın hâmilîği bahsinde şâiri eleştirerek, hem doğuda hem de Batı'da şâirlerin devlet erkânı ile olan münasebetinin var olageldiğini bunun sadece bir memlekete özgü bir davranış olmadığını ifade eder,¹⁶ Fatih ve Selim-i Evvel devirlerinden örnekler verir:

"Halbuki Fâtih'in şî'r ve inşâya hizmeti onlardan ziyâdedir denilse mübâlağa mı olur? Feridun Mecmuası'na müracaat buyurulur ise kendi kalemîyle yazdığı birtakım nâmeler görülür ki cevdet-i karîha ve temâyülât-ı müceddidânesinin ne derece âli ve müessir olduğunu lâyıkıyla isbât eder.

Zülfünün zencirini bend eyledün şâhum beni

Kulluğundan etmesün âzâd Allahum beni

matla'ında olan gazeli gibi âsâr-ı manzûmesi de edebiyât-ı Osmânîyenin âdetâ müessislerinden ma'dûd olduğunu göstermez mi? İbn-i Kemâl'ler, Ebu's-Suud'lar, Bâkî'ler Selîm ve Süleyman zamanlarında zuhûr etmiş iseler Ahmed'ler, Necâtî'ler, Sinan Paşa'lar ve Hazreti Fâtih'in inâyet ve âtîfet ve himâyet ve sehâbeti sâyesinde vücûd bulmuş değil midir?

'Bâkî idi nice sayf ü kânûn

Perverde-i hâs-ı şâh-ı kânûn

Olmuştu o padişâh-ı nakkâd

Hem padişeh ana hem de üstâd

Her şî'r verişte şâh-ı zî-şân

Hem rütbe verirdi hem de ihsân'

Beitlerine bakılırsa, bir millette edebiyatın terakkîsi sahâif-i eş'ârın "makâmın cennet ola!" kâğıdı hükmüne geçmesine tevakkuf edecek!

*Acaba Homeros'lar, Euripides'ler, İmru'l-Kays'lar, Tarfe'ler, Shakespeare'ler, Goethe'ler, Victor Hugo'lar ve Lamartine'ler kimin çerâğ-ı âtîfeti olmak kuvvetiyle bulundukları mertebe-i 'ulyâ-yı şâiriyete vâsıl oldular."*¹⁷

Namık Kemâl, kendisine Victor Hugo'yu üstâd kabul etmekle

16 Namık Kemâl'in yukarıda saydığı şâirlerin kimlere intisap ettiğini, ve korumalarını kabul ettikleri hakkında bk. M. Kaya Bilgegil, *Harâbât Karşısında Namık Kemâl*, İrfan yay. İstanbul, 1972, s. 219-220

17 Namık Kemâl, "Tahrib-i Harâbât, s. 26-27", Kâzım Yetiş, a. g. e. s. 78-79.

beraber bütün Batı edebiyatını ve özellikle Fransız edebiyatını çok iyi tedkik ettiği, o edebiyatın arkasındaki mânâ ve rûhu, duygu ve düşünce kâinâtını iyi kavradığı muhakkaktır. Ziyâ Paşa'nın bilgi yanlışlıklarıyla dolu Harâbât mukaddimesini tenkid ederken, onun Batı edebiyatına olan vukufunu da öğreniyoruz:

"Mukaddime-i 'aliyelerinin bir sahifesinin tâ alt tarafında

'Kâbil mi ede Racine Lamartine

Nef'i gibi bir kasîde tezyîn

Mümkün mi Senâî vü Ferezdâk

Molière gibi bir tiyatro yazmak'

*buyurulmuş. Pardon! XVIII ve XIX. 'asr-ı milâdinin envâ'-ı hükm-i tecrübiyye ve bedâî'i-i medeniyye ile perverde edegeldiği ashâb-ı terakkî içinde tabîat-ı şâirânece en mümtaz addolunmuş adamlar birtakım heyâkil-i hâile musavverlerinin eser-i garibine ittibâ' edip de ma'hûd hayvânâtın veya konak veya e'âzım... vasfında zemîn ü âsmânı ve arş ü lâ-mekânı birbirine karıştırarak, türrehât söylemeye tenezzül etmezler ya!"*¹⁸

Tanzimat edebiyatından başlayarak özellikle de Servet-i Fünûn'u müjdeleyen kadro içerisinde Batılı şâir, filozof ve sanatkârlara karşı derin bir hayrânlık ve hüsn-i kabulü vardır. Tercüme-i Manzume ile başlayan edebî çeviri faaliyetinden sonra Batı edebiyatını yakından tanıma fırsatını bulan ediblerimiz, fazla sürmeden edebiyatımıza mal olmuş büyük şahsiyetlerimizle Batılı şâir ve yazarları bir mukayese unsuru haline getirmekten uzak durmamışlardır. Bu şâirlerden biri olan Nigâr Hanım her vesile ile Musset'ye olan hayrânlığını dile getirir, onu Fuzûlî'nin yerine koyar:

*"- Hep eski divanları okurdum; daha doğrusu elimin altına ne geçerse okurdum. Bu benim âdetimdir. Bir taraftan da Hugo, Musset, Lamartine..Eskiler arasında beni en fazla Fuzûlî duygulandırdı."*¹⁹

"Musset onun için Fuzûlî'nin Batı'daki tezahürüdür ve pek çok şey çocuk denebilecek yaşlarından ömrünün sonuna kadar okuyacağı

18 Namık Kemâl, "Tahrib-i Harâbât, s. 49-50", Kâzım Yetiş, a. g. e. s. 88-89.

19 Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki*, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay. 2. bs. Ankara, 1985, s. 2

Musset etrafında döner”²⁰

Edebiyatımızın gayretli kalemi Ali Kemâl'e göre de, Musset, Fuzûlî'nin Batı'daki tezâhürüdür. Her iki şâirin ortak duyuş tarzına sahip olduklarını ifade eder.

“Fuzûlî dört beş asır evvel Bağdad'da geleceğine bu asrın ortasında , Fransa'de yetişseydi. Aynı zekâ aynı fıtrat ile yetişseydi sûz u güdâz-ı şâirânesiyle, garâmîyyât-ı âşıkânesiyle zamanı velveleye veren Musser'yi gölgede bıraktı. Berikin Keder [unvanlı şiir-i hüzn-ârâsını öbürünün Dost bî-pervâ felek bî-rahm devrân bî-sükûn, derd çok hem-derd yok düşman kavî tâlî' zebûn gibi yanık sözleriyle mukayese buyurunuz. Bu hakikat hemên anlaşılır.

Hâsılı, sanayi-i nefisece yahud fûnûn-ı nefisece yüzümüzü ağartır elde bir sermaye varsa öteden beri beğenmediğimiz, hırpaladığımız şiirimizdir.”²¹

Hâmid'in bir mektubunda, Namık Kemâl'i Victor Hugo'nun yerine koyduğundan yukarıda söz etmiştik. Bu sadece devrin aydınlarının Batılı sanatçılara karşı duydukları hayranlığın başlangıcı idi. Bundan sonra Muallim Nâci, Gutenberg²²; Kristof Kolomb²³; Galile²⁴; Jan Darc²⁵; Napolyon Bonapart²⁶ Tefvîk Fikret'e Musset İçin²⁷; Menemenlizâde Tâhir'e Victor Hugo'ya Mersiye;²⁸ Mehmed Rif'at'a Emile Zola;²⁹ Süleyman Nazif'e Eugène Delacroix³⁰ şiirlerini yazdıracak kadar ifrata kaçan bir bağlılığın tezâhürünü sergilerler.

20 Nazan Bekiroğlu, *Şâir Nigâr Hanım*, Trabzon, 1995. s. 185

21 Ali Kemâl, “Nakş-ı Ber-âb: Sanayi-i Nefise'ye Dâir” Paris Musâhâbeleri, c. III, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1315, s. 8.

22 Yedigâr-ı Nâci, 1314, s. 47.

23 Yedigâr-ı Nâci, s. 48.

24 Yedigâr-ı Nâci, s. 48

25 Yedigâr-ı Nâci; s. 48

26 Yedigâr-ı Nâci, s. 51.

27 Tefvîk Fikret, *Rûhâb-ı Şikeste*, s. 375-377.

28 Menemenlizâde Mehmed Tâhir, *Elhân*, s. 54-56.

29 Mehmed Rif'at, Fevâid mc. nr. 17, 22 Temmuz 1313 / 4 Ağustos 1897, s. 260-261

30 İbrahim Cehdi (Süleyman Nazif) İrtikâ mc. nr. 81, 29 Eylül 1316 / 12 Teşrin-i evvel 1900, s. 128.

Namık Kemâl yazısının devamında şâirlik kudretinin doğuda ya da Batı'da farklı olmadığını, bu bakımdan Nef'i ile Victor Hugo, Lamartine ya da Racine'nin aynı sanatkâr hamuruyla yoğrulduklarını ifade ederek kaside söyleyip söylememek veya mübalağa yapıp yapmamanın sadece şâirlerin kendi şahsi tercihleri olduğunu söyler. Bu vesile ile Namık Kemâl, doğu ile Batı arasında şiir bazında ortak bir payda olduğu fikrini hissettirir:

"Victor Hugo'nun Orientale"³¹ nâmında olan kitabı elbette nazarı tedkîk-i devletlerinden geçmiştir. Şark hayâlâtının ma'kul ve makbûl olanlarına Garb üdebâsı ne güzel taklîd ediyorlarmış; ondan istidlâl buyurabilirsiniz. Yakînen ma'lûm-ı âlîleri olsun ki eğer Racine veyahud Lamartine teşbihde, mübalağada tabiâtın fevkine çıkmağı câiz görmüş olsalardı, lisânlarında Nef'i'nin kasâidi kadar müzeyyen veyahud musanna' şeyler meydana getirmeğe muktedir olurlardı. Yalan söylemek iktidârı Acemlerle Türklere münhâsır bir hasse değildir a."

Ufacık bir şey daha ihtârına cür'et ederim: Racine, Lamartine kaside tanzîmiyle meşhûr olan şu'ârâdan değildirler. Madem ki üdebâ-yı Şark ve Garb arasında meddâhlığa müte'âllik bir mukayese icrâ buyurulacak idi. Nef'î'ye karşı Fransa şu'ârâsından Jean Babtiste Rousseau gösterilmek daha münasip olmaz mıydı? Onun da âsârı Fransız lisânının müsteşhedâtındandır; binâenaleyh manzûr-ı hakâyık-cûyâneleri olmuş olacağından istibâh etmem" ³²

Namık Kemâl, Ziyâ Paşa'nın Harâbât'ına aldığı Şarklı şâirlerin ait oldukları millet ya da devletin ihtişâm ve medeniyet arenasında gösterdikleri tesirle mütenasip olmadığını vurgulayarak, özellikle Arap, Tatar ve Endülüs hakimiyetlerinin büyük şâirler çıkartacak

31 Victor Hugo'nun Şark'a karşı temayülleri konu edinen şiirlerini topladığı kitap. Bu kitaptaki Extase şiiri Recâizâde Mahmud Ekrem tarafından İstiğrâk adıyla tercüme edilmiştir. İçinde Türkler ve Türkiye aleyhinde şiirler bulunduğu geniş akisler uyandırmıştır. Bu konuda geniş bilgi için bk. Zeynep Kerman, 1862-1910 Yılları Arasında Victor Hugo'dan Türkçe'ye Yapılan Tercüme Üzerinde Bir Araştırma, s. 306-314.

32 Namık Kemâl, *Tahrîb-i Harâbât*, İstanbul. s. 50-51; Kâzım Yetiş, a.g.e. s. 89.

kadar uzun ömürlü olmadıklarını; devlet ve imparatorluk kurmanın arkasında şâirlerin bir rolü olmadığı görüşünü ifade eder.

Bu bağlamda eski Yunan, Roma ve asrın Fransasının ulaştığı medenî gelişmenin arka plânında şâir ve sanatkârların olmadığını söyler.

“Yunanîlerin İskender, Romalıların Kayser ahdindeki mertebe-i aksâ-yı isti'lâlarıdır, içlerinden Homeros'lar, Virjil'ler mi zuhûr eyledi. Asr-ı âhir-i medeniyette Fransa büyük cumhur ve imparatorluk kuvvetiyle hâkim-i 'âlem ve mürebbi-i ümem geçindiği vakit aralarında bir Racine, bir Molière, bir Lamartine, bir Hugo var mıdır? Bu kadar delâil-i tarihiyye meydanda dururken şî'ri intizâm-ı 'âlem levâzımından göstermek isticlâb-ı teveccühâta medâr olmak için ihtiyâr olunmuş teveccühât-ı şâirânenen ma'dûd değildir de ya nedir?”
33

M. Kaya Bilgegil, *Harâbât Karşısında Namık Kemâl* adlı eserinin sonuç kısmında, şâirin eski edebiyat konusundaki bilgisini değerendirirken, onun eski edebiyâta tamamen vâkıf olmadığını ifade eder.³⁴ Biz aynı dikkat çerçevesinde Batı penceresinden ele aldığımızda onun başta Fransız edebiyatı olmak üzere Batı edebiyatını iyi bildiğini söyleyebiliriz. Edebiyatımızın Batılı normlara göre ilk edebî romanı sayılan İntibah, ve yine ilk tarihî roman denemesi olan Cezmi; Vatan Yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Âkif Bey, Celâleddin-i Harzemşâh, Gülnihâl ve Kara Belâ gibi tiyatro tecrübelerinde Batılı normları yakalamış olması, tenkid ve tarihî biyografilerinde³⁵ zaman zaman objektiflikten kaçıp, hissî tavırları bir tarafa bırakılacak olursa onun edebî anlamda iyi bir Batı terbiyesi aldığını gösterir. Bu süreç içinde Lamartine'nin Namık Kemâl üzerindeki tesiri, meselâ, Victor Hugo ile mukayese edilemeyecek kadar azdır. Bununla birlikte yukarıda zikredildiği gibi Lamartine, Kemâl için Batılı ve şöhretli bir

33 Namık Kemâl, *Tahrîb-i Harâbât*, s. 55-56; Kâzım Yetiş, a.g.e. s. 91.

34 Söz konusu cümle şöyledir: “Bu çalışma sonunda, iddiâ edebiliriz ki, Nâmık Kemâl'in Eski Edebiyât'a tamâmen vâkıf oluşuna dâir beslenen umûmî kanaat hatâlıdır.” bk. *Harâbât Karşısında Namık Kemâl*, s. 278.

35 Namık Kemâl'in tarihî biyografileri için bk. İskender Pala, *Namık Kemâl'in Tarihî Biyografileri*, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara, 1989.

şâir olmaktan öteye geçmeyen bir isimdir. Hatta zaman zaman onun eserlerini “yalandan ibâret” olarak görür. Damadı Menemenlizâde Rif’at Bey’e Rodos’tan yazdığı bir mektupta, onun Lamartine’nin eserlerine bakışını da görüyoruz.

“*Tâhir’e tercemesini tavsiye ettiğim kitâb Lamartine idi amma, yalnız bir-iki cildini okumuştum. Zararsız idi. Aşağılarını karıştırdım, yalandan ibâret.. Anın içün tavsiyemden rücû’ ettim.*”³⁶

Güzin Dino, *Türk Romanının Doğuşu* adlı araştırmasında ‘Namık Kemâl’in yeni uslûbunun yabancı örnekleri bahsinde’ onun Chateaubriand, Victor Hugo ve Lamartine gibi Fransız şâirlerinden tesirler taşıdığını ifade eder. Lamartine ile Namık Kemâl’i mukayese ettiği satırlarda *İntibah’da* Graziella’dan mülhem cümlelerin varlığından sözeder. Lamartine’nin *L’Infını Dans Les Cieux*³⁷ (Göklerdeki Sonsuzluk) şiirinden bazı mısralardan etkilendiği üzerinde durur.³⁸

Güzin Dino’nun tesbitleri yerinde olmakla birlikte Lamartine’nin Namık Kemâl üzerindeki tesirleri kendini ele vermeyecek kadar saklıdır. Bu sadece Lamartine - Namık Kemâl ikilisi için söz konusu değildir. Bir sanatkâr üzerinde dış tesirleri tesbit edebilme gayreti o sanatkârın eser verdiği vadide velûd ve bu tesiri dikkate sunacak derecede açık olması beklenir. Shakespeare’in Abdülhak Hâmid, Victor Hugo’nun Namık Kemâl, Alexandre Dumas’nın Ahmet Midhat Efendi, Musset’nin Nigâr Hanım, François Coppée’nin Fikret, Molière’nin Ahmet Vefik Paşa, Maupassant’ın Yakup Kadri, Çehov’un Memduh Şevket Esendal üzerindeki tesirleri bu türden etkilenmelerdir. Burada söz konu olan öncelik ve sanatkârın şahsi ‘tercihi’dir. Kemâl’in şahsi tercihinin Hugo olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Bununla beraber tesirinde kaldığı fakat bunu edebî şahsiyeti

36 Fevziye Abdullah Tansel, *Namık Kemâl’in Mektupları*, c. IV, *Rodos ve Sakız Mektupları*, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara, 1986, s. 302-305.(Menemenli Rif’at Bey’e, 18. II. 1886 tarihli mektup).

37 bk. Alphonse de Lamartine, *Meditations Poétiques Nouvelles* Editions Gallimard, 1963, s. 252-258.

38 Güzin Dino, *Türk Romanının Doğuşu*, Cem yay. İstanbul, 1978, s. 170-175.

ve uslûbu içinde eritip gizleme başarısını gösterdiği başka Batılı sanatçıların varlığı da söz konusudur.

Hayat ve hakikatin anlatıldığı / yansıtıldığı bir edebiyatın peşinde olan Namık Kemâl, ferdî romantizm yerine tarihî romantizmi kendisine yakın bulmasıyla zaten, Victor Hugo ile Lamartine, Musset ya da öteki romantik Fransız şâirleri arasında bir tercihi en baştan yapmış oluyordu. Bu bakımdan Lamartine, edebiyatımızda ferdî romantizmi yücelten, onu kendi mizaçlarına daha yakın bulan Hâmid ve Ekrem gibi şâirler üzerindeki tesiri daha belirgin ve geniştir.

c. Ziyâ Paşa

Eski ile yeninin tereddütler kavşağında bocalayan Ziyâ Paşa Batı edebiyatından, Emile, Les Confessions, Engizisyon Tarihi, Endülüs Tarihi, Télémaque ve Tartuffe tercümelerine imza atmıştır. Nazım vadisinde çeviriye iltifat etmeyen Ziyâ Paşa, üzerinde en az Batı tesiri olan Tanzimat ediblerinden biridir.

Onun, Namık Kemâl, Şinâsi, Abdülhak Hâmid gibi mühim bir Batı ikametleri olan ediblerimizin aksine kendisini Batı edebiyatına büyük ölçüde kapattığını söylemek mümkündür. Yukarıda zikredilen tercümelerin, Tartuffe ve Emile bir tarafa bırakılacak olursa daha çok felsefe (hikemiyât) ve tarih ile ilgilidir. Esasen Ziyâ Paşa Türk edebiyatı ölçülerinde hep klâsik kalmıştır denebilir.

“Ziyâ Paşa’nın şiirleri, Hece vezni ile yazılmış birkaç şarkısı istisnâ edilecek olursa, teknik bakımından tamamıyla Divân nazmına bağlıdır. Hayâllerinde ve duyuş tarzında da, eskiden ayrılmış sayılamaz. Onun şiirlerinde Divân şiirinin hayâl unsurlarına, mazmunlarına çok bol olarak rastlanır. Kullandığı temalar içinde en geniş yeri tutan ‘aşk’ temasında da, Divân şiirinin anlayışını aşabilmiş değildir. Lirik manzûmelerinde ise, eski şiirin bütün estetik unsurları yer alır. Bu yönlerden Ziyâ Paşa’yı Batılı Türk edebiyatının tam bir temsilcisi olarak kabul etmeğe imkân yoktur. Ziyâ Paşa’nın bütün

Batılılığı, yazarlarının fikrî muhtevâsından doğar.”³⁹

Ziyâ Paşa'nın tesir bahsinde Lamartine'le ünsiyeti onun Harâbât⁴⁰ antolojisinin manzûm 'mukaddimesinde Batı şiiri ile Doğu şiirini mukayese ettiği mısralarda görülür.

...
*Fikr etmeli kim Cenâb-ı bî-çûn
Ettikte beşerle arzı meskûn
Her iklîme havass vermiş
Her kavme mizâc-ı hâs vermiş
Mümkün müdür etme bir bir frengi
Afrika'da hem-mizâc-ı zengî
Kâbil mi ede Racine Lamartine
Nef'î gibi bir kaside tezyîn
Mümkün mü Senâî vü Ferezdâk
Molière gibi bir tiyatro yazmak
İklîmde farkı yok mu hükmün
Va' ziyyeti bir mi Garb ü Şark'ın?*

Ziyâ Paşa bu bahiste, Batı ile Doğu'nun iklim, mizâc ve duyuş farkları bulunduğunu belirterek, her coğrafyanın kendisine has bir edebiyatı olduğu düşüncesini vurgular. Bu bakımdan Batılı şâirlerle Doğu'lu şâirleri mukayese etmenin doğru olamayacağı hususu üzerinde durur.

Tanzimat edibleri içerisinde Batı edebiyatını bilmekle beraber bu medeniyetin kâinâtına, özellikle Batı şiirine mesafeli durabilmiş tek ismin Ziyâ Paşa olduğu söylenebilir. Onun, Divân şiiri ile Batı tesirinde olgunlaşmaya başlayan yeni Türk şiiri arasındaki terüddütünün arkasında, Divân edebiyatının estetik büyüğü ile Batı'nın kendine hâs bir değerler sistemi, kabuller dünyasına sahip olması ve nihayetinde bu edebiyatın söz konusu dünyanın, kabuller sisteminden zuhur ettiğini düşünmüş olmasıdır. Bu bakımdan onun Molière gibi dünyanın hemen her edebiyatının hüsn-i kabulle

³⁹ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, 4. bs. s. 21-22.

⁴⁰ Ziyâ Paşa, *Harâbât*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1291.

karşıladığı bir tiyatro adamının eserini tercümeyle kalkışması, özellikle Adana valiliği sırasında tiyatro faaliyetlerine girişmesi, Ziyâ Paşa'nın hep klâsik kalma endişesinin tezahürüdür denebilir. Esasen romantizme uzak bir mizâca sahip olan Ziyâ Paşa'nın, kendine has bir klâsizmde Terkib-i Bend ile Terci'-i Bend'in davet ettiği sosyal ve felsefî fikirlerin toplamından bir realizme geçiş yaptığını söyleyebiliriz.

ç. Muallim Nâci

Tercüme edebiyatımızın velûd ismi Muallim Nâci, Lamartine'den üç şiir tercümesi yapmıştır.⁴¹ Bunlardan biri şâirin meşhur La Prière (Münâcât) manzûmesidir. Mensur olarak dilimize aktarılan bu şiirden sonra uzun bir poem olan Les Pruledes'in bir bölümünü Meydan-ı Harp adıyla yine mensur olarak tercüme etmiştir. Nâci'nin Lamartine'den tercüme ettiği son manzûme isimlessiz olarak neşredilen ve eksik olduğu anlaşılan üç beyitli bir şiirdir. Muallim Nâci Garb edebiyatından, dokuzu Sully Prudhomme, sekizi Shakespeare, altısı Nicolas Gilbert, beşi Victor Hugo'dan ve diğerleri çeşitli Batılı şâirlere ait olmak üzere 75 manzûme tercüme etmiştir. Bu, devir itibariyle hiç de küçümsenmeyecek bir rakamdır.

Muallim Nâci'nin edebi şahsiyetinin teşekkülünde Batı edebiyatının gözle görülür bir tesiri vardır. Bu, Tanzimat edebiyatının yerleşmesiyle hemen her şâirin yaşamak zorunda kaldığı bir süreçtir. Bu meyanda Nâci'nin, kendi çağdaşlarından ayrılan bir tarafı vardır.

41) Lamartine'in tercümeleri üzerinde bir doktora tezi hazırlayan Emel Kefeli'nin verdiği repertuara göre bu sayı dörttür. Araştırmacı Nâci'nin Lamartine'nin A Augusta şiirini Bülbul adıyla çevirdiğini zikrederek şiirin metnini de vermektedir. (bk. Emel Kefeli, *1854-1993 Yılları Arasında Lamartine'den Türkçe'ye Yapılan Tercümeler Üzerinde Bir Araştırma*, Marmara Üniv. Türkiyat Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993, s. 220) Fakat zikrettiği kaynaktaki (Yadigâr-ı Nâci, 9 Ağustos 1305 / 21 Ağustos 1889. s. 16-17.) böyle bir manzûme yoktur. Ayrıca Yadigâr-ı Nâci 1305'te değil 1314'te neşredilmiştir. Biz bütün Nâci külliyatını taramamıza rağmen bu metne rastlamadığımızdan repertuarımıza dahil etmedik.

"Tanzimat'tan sonra yetişenlerin hemen hepsinin ilk şiirleri eski, fakat garp tesirinin gelişmesi sebebi ile daha sonra ele aldıkları mevzû, fikir ve şekilce yeni olduğu halde Nâci'de bunun aksini görürüz. İlk şiir kitabı Ateşpâre'de bir tek gazele rastlanmaz. Şöhretini sağlayan Kuzu, Dicle vb. yeni tarz şiirlerini bu eserde buluruz."⁴²

Ahmet Midhat Efendi, damadı Nâci'ye Batı edebiyatının kapılarını açan adamdır. Onu Fransızca öğrenmeye teşvik etmiş, birçok gecesini damadı ile şiir tercümesi, ve edebî etüdler yaparak geçirmiştir.

"*Hak-te'âlâ Hazretleri rahmet-i bî-nihâyesinin mebzûliyyeti ile mükâfat eylesin. Nâci'yi "Mes'ud-i Harâbâtî" likten çıkarıp bir Rasin [Racine]. bir Buvalo [Boileau] etmek için ne kadar emek sarfeylediğimi husûsiyyât-ı ahvâlimize vâkıf olan Şeyf Vâsî Efendi Hazretleri gibi bazı yarân bilirler. İşte o cism ü cânî şâir yaratılmış olan Nâci-i dâhiye klâsiklerin ne olduklarını anlatmağa çalıştım. Ammâ bunun için gerek onun gerek benim çektiğimiz zahmetleri böyle bir "çalıştım" kelimesiyle ta'rif etmiş olamam. Rasin'den Korneyl'[Corneille] den bir kaç trajedi ile Şekspir [Shakespeare] tercümelerinden bir kaç dramı (henüz Fransızca hemân bilmediği cihetle) harf-be-harf tercüme ederek okudum. Merhûm gerçekten bir adam idi. Bu sûretle klâsikleri bi-hakkın anlayamayacağına hükmederek zâten pek az mukaddemâtını görmüş olduğu Fransızca'yı ilerletmeğe heveslendi. Öyle "gel geç" denilebilecek bir heves değil. Yedi sekiz ay bir gayret ile Viktor Hugo'yu, Prüdom'[Prudhomme]u filanı anlamağa başladı ki, bunlardan ettiği tercümeler meydandadır. Hepsi de kendi tercümeleridir.*"⁴³

Nâci üzerinde Batı şiirinin tesirini bir bütün olarak algılamak daha doğru olur Onda, Namık Kemâl-Victor Hugo, Nigâr Hanım-Musset, Ekrem-Lamartine münasebeti tarzında bir tesiri yakalamak zordur. Tercüme ettiği 75 manzûme içerisinde hiç bir Batılı şâiri

42 Fevziye Abdullah Tansel, Muallim Nâci, İ. A. c. IX, s. 15-21.

43 Ahmet Midhat, "Müsâbaka-i Kalemîyye-i İkrâm-ı Aklâm", Tercümân-ı Hakikat, 24 Ağustos 1313 / 5 Eylül 1897.

diğerinin üstünde tutmamış, Prudhomme, Hugo, Shakespeare ve Gilbert gibi şâirlere bir parça daha fazla yakınlık duymuştur. Onun bu tarafını gören Beşir Fuad, Nâci-Ekrem münakaşası hususunda görüşlerini belirttiği ve Fazlı Necib'e gönderdiği bir mektubunda Nâci'yi Batılı romantiklere değil klâsik sanatkârlara benzetir. Onun nazarında Türk romantikleri arasında Namık Kemâl bizim Hugo'muz, Ekrem de Lamartine'imizdir:

"Nâci bugünkü günde (Avrupa edebiyatına nazaran) klâsiklerin reisi olabilir, yahut Kemâl Bey Hugo addolunursa, Ekrem Bey Lamartine olur." 44

Beşir Fuad'ın Nâci'yi klâsikler arasında sayması, onun Ekrem, Hâmid veya Nigâr Hanım kadar romantizme yakın olmayışıdır. Mes'ud-i Harâbâtî mahlâsıyla yazdığı ve âdeta sürüklendiği bir aşk, şarap ve meyhâne edebiyatının yeniden canlanmasına vesile olan gazelleri bir tarafa bırakılacak olursa, onun daha realist bir şiirin peşinde olduğu görülür. Fransız edebiyatında felsefî şiirin temsilcisi sayılan Sully Prudhomme'a, Boileau ve Florian gibi klâsiklere yakınlık duymasının sebebini burada aramalıdır.

Muallim Nâci, Lamartine'den ilk tercümesini Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 3 Şubat 1885'de 2001. sayısında yayınlamıştır. Nâci'nin Lamartine'den üç şiir tercümesi yaptığını yukarıda ifade etmiştik. Tercümelerinin dışında onun bu Fransız şâirini okuduğunu yukarıda Ahmet Midhat Efendi'nin ifadelerinden öğreniyoruz. Kanaatimize göre, Nâci'nin şiirlerinde Lamartine'in uzaktan uzağa tesirleri vardır. Özellikle, tabiat ve tabiata ait unsurları terennüm etmesi açısından Kebûter, Kuzu, Nusaybin Civârında Bir Vâdi, Seher manzûmeleri Lamartine'in tabiat içinde, tabiat unsurları ile düşünme (tefekür), küçük tabiat ile büyük tabiatın sevişmesi hissedilmektedir. Öte yandan Dicle şiiri de Lamartine'in derin bir empresyonizmin işlendiği Le Lac manzûmesini hatırlatmaktadır. Dicle, şâirin rûh hâliyle bütünleşmekte, o kıyafete bürünmektedir.

44 Beşir Fuad-Fazlı Necib, *Mektubât*, Mihran mat. İstanbul, 1305, s. 43.

...

*Cûşa başlar görünce seyl-i dilim
Lâübâli revîşli enhârı
Akar enhâra mâ-ı meyl-i dilim
Severim serhoşâne refârı*

...

*Nedir ey cûy-ı hoş-revîş! Bu şitâb
Acaba Basra Körfezi'nde ne var
Durma git git ki etti Hâlik-i âb
Bahri nehr-i revâna câ-yı karâr*

*Ben de bir başka cûy-ı cûşânım
Nice vâdiden eyledim cereyân
Firkat-ı bahr ile hurûşânım
Bende senden ziyâdedir feyezân.*

*Feyezânın tezâyüd ettikçe
Tuna cûş eyliyor hayâlimde
Tunalaştın gözümde gittikçe
Yine var inkılâp hâlimde.*

Türk edebiyatında yeni şiirin büyük ölçüde beslendiği kaynaklardan biri kuşkusuz Batı şiiridir. Biz şimdiye kadar yapılan araştırmalardan on dokuzuncu asır içerisinde Batı edebiyatından kimlerin ne zaman ne kadar şiir tercümesi yaptıklarını tesbit etmiş bulunmaktayız.⁴⁶ Kısaca şiir tercümeleri atlası elimizdedir. Fakat,

45 Ateşpâre, s. 65-68.

46 bk. İnci Enginün, *Tanzimat Devrinde Shakespeare, Tercümeleri ve Tesiri*, Zeynep Kerman, 1862-1910 Yılları Arasında Victor Hugo'dan Türkçeye Yapılan Tercümeler Üzerinde Bir Araştırma, s. 1-20; Emel Kefeli, *1854-1993 Yılları Arasında Lamartine'den Türkçe'ye Yapılan Tercümeler Üzerinde Bir Araştırma*, Marmara Üniv. Türkiyat Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993, s. 1-10; Ali İhsan Kolcu, *Tanzimat ve Servet-i Fünûn Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir Tercümeleri Üzerinde Bir Araştırma (1859-1901)*, s. 12-62.

aynı neslin aynı zaman içerisinde kimleri ne kadar hangi zaman zarfında okuduklarını birkaç edib dışında tesbit edemiyoruz. Esasen bu mümkün de değildir. Ancak söz konusu tarihler arasında Batı edebiyatından yapılan nesir tercümelerinin de bir dökümü yapılmalıdır. Böylelikle tercüme edebiyatının atlası ortaya çıkacak ve en azından ondokuzuncu asır boyunca Osmanlı okuyucusunun Batı edebiyatından neleri okuduğunu öğrenebileceğiz. Böylelikle metinlerarası bir mukayeseli araştırma yapma imkânını vermeyen ediplerimiz üzerindeki Batı tesiri ana hatlarıyla da olsa ortaya çıkacaktır.

d. Recaîzâde Mahmud Ekrem

Beşir Fuad⁴⁷ ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın "Türkiye'nin Lamartine'idir"⁴⁸ dediği Recaîzâde Mahmud Ekrem, bu romantik Fransız şâirinden sadece iki şiir tercüme etmiştir. Ekrem bütün ondokuzuncu asır içinde Batı edebiyatından otuz altı manzûmeyi dilimize aktarmıştır. Lamartine'in iki manzûmesinden başka, Victor Hugo'dan dört, La Fontaine'den on fabl, Xavier de Maistre ve Nicolas Gilbert'den iki, Boileau, Matmazel Sarron, Aimé Martin, Chateaubriand, De Louis, Jean Babtiste Masillon, Auguste Marseille Barthelémy, Louis de Fontanes ve Francis Bacon'dan bir şiir tercüme etmiştir. Şâirinin, kaydı düşülmemiş yedi tercümeyi daha dilimize aktarmıştır.⁴⁹

Recaîzâde Mahmud Ekrem, gerek mizac, gerek acılar içinde geçen hayatı ve gerekse şâir tabiatıyla Lamartine'in en fazla tesir ettiği Türk şâirlerinden biridir. Mehmet Kaplan, Ekrem ve Hâmid üzerinde

47 Beşir Fuad-Fazlı Necib, *Mektubât*, Mihran mat. İstanbul, 1305, s. 43

48 bk. İsmail Parlatır, *Recaî-zâde Mahmud Ekrem, Hayatı- Eserleri- Sanatı*, Atatürk Kültür Merkezi yay. Ankara 1995, s. 293.

49 Recaîzâde Mahmud Ekrem'in Batı edebiyatından yaptığı şiir tercümeleri hakkında geniş bilgi için bk. Zeynep Keriman, a. g. e s. 1-20; "Recaîzâde Ekrem'in Batı Edebiyatından Yapmış Olduğu Tercümeler", Atatürk Ün. Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Fasikül 2, sayı 11, s. 443-450. Emel Kefeli, a. g. e, s. 1-10; Ali İhsan Kolcu, a. g. e, s. 12-62.

Lamartine'in tesirini incelediği bir makalesinde⁵⁰ Lamartine'in Türk edebiyatındaki gerçek tesirinin Hâmid ve Ekrem'le başladığını ifade eder:

"Lamartine, Şinâsi'den itibaren Türk edebiyatında müessir olmağa başlar. Paris'te, şahsen de dost olduğu bu Fransız şâirinden, Şinâsi'nin "Souvenir" adlı bir parçayı manzûm olarak Türkçe'ye çevirdiği malumdur. Ondan sonra Sadullah Paşa "Lac" tercümesiyle bu yolda devam eder. Tercüme yolu ile değil de taklit yoluyla Lamartine'inin edebiyatımıza tesiri bildiğime göre, Recaizade Ekrem ve Hâmit vasıtasıyla gerçekleşir.

*Yeni Türk şiirinin doğma ve gelişmesinde büyük roller oynamış olan bu iki Türk şâirinin müşterek bir şiir kurma tipleri vardır ki, bu tip, doğrudan doğruya Lamartine'inin "Prémieres Méditations"unun, bilhassa "İsolement" ın taklidile vücade gelen şiir tipi, onlardan sonra, az çok değişerek, bir hayli Türk şâirine örnek olmuştur."*⁵¹

Mehmet Kaplan'ın sözünü ettiği Lamartine'nin İsolement manzûmesi ilk defa Ali Muzaffer tarafından ancak 1894 yılında mensur olarak dilimize aktarılmıştır.⁵² Yani tercümeyle dayalı bir etki söz konusu değildir. Dolayısıyla Ekrem üzerinde İsolement manzûmesinin tesiri çok daha önce onun Fransız edebiyatından tercüme yapmağa başladığı yıllara dek uzanır. İsolement şiirinin [Romantik tabiat + Melankoli + Ölüm] formülüne göre bir kurguya sahip olduğunu söyleyen Kaplan, Türk edebiyatında başta Ekrem'in Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi⁵³ şiiri ile, Hâmid'in Tecelli yahut Teselli, İsmail Safa'nın Makbere, Rıza Tevfik'in Edirne Kapısı Mezarlığında, Bir Hayâl-i Zâir, Timsâl-i Vücûd, Hamzabey Sâhili adlı manzûmelerinin hep bu formüle göre kurulduğunu ifade eder.

50 bk. Mehmet Kaplan, "Ekrem ve Hâmid Üzerinde Lamartine'in Tesiri" İstanbul mc. nr. 12, 15 Mayıs 1944, s. 4-5.

51 Mehmet Kaplan. a. g. m. s. 4.

52 Edebî Bir Makale, Çev: Ali Muzaffer, Maarif mc. nr. 138, 9 Haziran 1310/ 21 Haziran 1894, s. 89-90.

53 Bu manzumenin tahlili için bk. Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri, I*, Dergâh yay. 8. bs. İstanbul, 1984, s. 82-91.

Mehmet Kaplan, İsolement ve Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi şiirlerinde kullanılan kurguyu daha da açarak şu şekilde ifade eder:

“1. Şâirin melankolik ruh hâline uygun bir manzara; [Akşamın alacakaranlığı mermersiz mezarlar, ölü hayâletleri, kurbağa ve bülbül feryâdi, uzak bir değirmen sesi, ay ışığı, ıssızlık ve sükunet, toprağın dibine kadar işleyen ölüm rutubeti kokusu, kesifağaç gölgeleri..]

2. Bu dekorla içten içe kaynaşan melankolik aşk, romantik sevgili visionu;

3. Tabiata ve şâirin ruh hâline karışan Allah düşüncesi ve din duygusu.”⁵⁴

Lamartine’nin Ekrem üzerindeki tesirini bu manzûme ile temellendirmeye çalışan Mehmet Kaplan, yıllar sonra aynı manzûmeyi tahlil ederken Lamartine’den hiç bahsetmez. Sadece “romantikler” sözüyle Batı tesirini topyekûn olarak ifade eder.⁵⁵ Türk edebiyatında mersiye geleneği içinde Leylâ ile Mecnun ve Fuzûlî; Makbûr ve Abdülhak Hâmid örnekleri üzerinde durur.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Türk edebiyatında ölüm düşüncesinin ortaya çıkışında Lamartine’nin tefekküre dayalı şiirinin tesiri olduğu fikrini muhafaza eder. Ona göre ölüm romantikler için tükenmez bir hazinedir.

“Ferdî hislere açılmasını romantiklerden öğrenen yeni şiir için ölüm en tabîî ilhâm mevzularından biri olacaktı. Nitekim romantik şiir de onu bitmez tükenmez bir mâlikâne gibi keşfetmişti. Lamartine’nin “Le Lac” manzûmesinin daha çok sonra tercüme edilmiş olmasına ehemmiyet vermeyelim. Bu şâirin Elvire’ ve garp şiirinin diğer benzerleri daha çok evvelden taklid edilir.”⁵⁶ Burada da gerek şiirinin tarihinde ve geleneğinde ve gerek örfde zemin daha çok evvelden hazırlanmıştı. Yukarıda, tarih düşürme imkânının nasıl mezar kitâbesi şiirlere yol açtığını gördük. Bunlar içlerini yalnız rızanın ve rahmet dileğinin doldurduğu hazır mersiye şekilleri

⁵⁴ Mehmet Kaplan, “Ekrem ve Hâmid Üzerinde Lamartine’in Tesiri” İstanbul mc. nr. 12, 15 Mayıs 1944, s. 4.

⁵⁵ bk. Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri I*, s. 87.

⁵⁶ Tanpınar burada tercüme faaliyetinin başlamasından önceki tesirlerden söz etmektedir.

idi. Diğer taraftan eski şiir kendi içinden ölümlü üzerinde düşünmeye başlamıştı. Âkif Paşa mersiyesi onun yeni bir çehre ile, ferdî hislerimizin geliş çehresiyle şiire geliyordu. Nihayet mezarlık eski Müslüman Şark'ta sadece ziyâret yeri değildir, aynı zamanda bir nevi gezinti yeri idi de.”⁵⁷

Ölüm karşısında teslimiyete karşı çıkış, onun üzerinde tefekküre dalmak ifadesini şüphesiz Tanzimat'tan sonra ve Tanpınar'ın da belirttiği gibi, romantiklerin eliyle bulmuştur. Klâsik Şark edebiyatında ölüm, peşinen kabul edilen bir ölçüde kanıksanmayan, iman ve mukadderatın egemen olduğu bir realite idi. Bu hayatın geçici olduğu temel görüşünü, inancın merkezine oturtan İslâm medeniyeti içinde ölüm ve onun tecessüm etmiş şekli olan mezarlık, günlük hayatla barışık bir halde ve Tanpınar'ın da haklı olarak temas ettiği gibi, hayatın içindeydi. Tanzimat'la ve büyük ölçüde Batılı şâirlerden tercümeler kanalıyla başlayan metafizik tefekkür ve ölüm karşısında acz duygusu, romantik yüreklere sahip Türk şâirlerinin eserlerinde yankısını bulmakta hiç de gecikmedi⁵⁸

Tanpınar'a göre Ekrem'de Lamartine tesiri ta en başta Tefekkür manzûmesinde buluruz.⁵⁹

“Sanatının hızını Lamartine'nin “*Les Méditations*” undan alan ve ortada kalan “*intimiste*” Recaî-zâde Ekrem, yine bu şâire bağlı murakabesinin (“*Tefekkür*” manzûmesi) sırrını mersiyede bulur. Onunla başlayan mezarlıkta ve mezar başındaki bu murakabe Abdülhalim Memduh, Nâbi-zâde Nâzım, İsmail Safâ, hatta Rızâ Tevfik ve Tevfik Fikret gibi şâirlerde devam eder. Hamid'de mersiye daha “*Sahra*”daki Père-Lachais mezarlığında başlar.”⁶⁰

Lamartine'nin İsolement'nin Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi şiirine tesirini ve bu şiirin Türk edebiyatında mezar başında murakabe modasının başlamasına vesile olduğu fikrini ifade

57 Tanpınar, a.g.e. s. 272.

58 Türk şiirinde kitâbe-i seng-i mezâr ve mezar başında murakabe modasının başlamasında Batı edebiyatından yapılan şiir tercümelerinin tesiri konusunda geniş bilgi için bk. Ali İhsan Kolcu, a. g. e. s. 541-548.

59 *Tefekkür*, Lamartine'nin *Méditations* adlı şiir kitabının Türkçe karşılığıdır.

60 Tanpınar, a.g.e, s. 272.

edenlerden biri de Tanpınar'dır.

*“Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi ki (hissiyât-ı muhabbetin efkâr-ı hikmetle imtizâcını tecrübe) kasdıyla [Lamartine’i taklit mânâsına da alabiliriz] söylenmiştir.”*⁶¹

Tanpınar, Lamartine’in Ekrem üzerindeki tesirini ele alırken, bunun bir iki manzûmede inkişâf etmediğini, daha umumi olduğunu eserleri üzerinde durarak açıklamaya çalışır:

*“Lamartine’in Ekrem Bey üzerindeki tesiri daha ziyâde umumidir. Büyük romantik şâirden iki kitabının “Tefekkür”le⁶² “Zemzeme”⁶³ adlarını aldığı bir tarafa bırakırsak tabiat karşısında dinî ve hissî murakabeyi hâtıralar üzerine dönüşü [Namık Kemâl’in bulduğu ve devrinin santimental mânâda kullandığı “ihyâ-yı hâtırât”], hulâsa lâıykıyla idâre edemediği o hüznü edâyı almıştır. İkinci Zemzeme’deki “Nağme” manzûmesi şüphesiz bu kanala bağlanır. Yine kitaplarında manzûmelerin arasına serpiştirdiği nesirler de oradan gelir.”*⁶⁴

Tanpınar’ın yukarıda sözünü ettiği “hâtıralar üzerine dönüş” ya da “ihyâ-yı hâtırât” için Recâizâde’nin acılarla örülmüş hayatı biçilmiş kaftandı. İki kardeşinin ölümünün yanında⁶⁵ ilk evlâdı Pirâyeyi daha doğum esnasında kaybeder. Onbeş yıl sonra gittiği mezarlıkta kızının kabrini bulamayınca büyük bir acıya kapılır. Ekrem bu acıyla Tahassür adlı mersiye yazır.

*Tahassür*⁶⁶

*Âh kim Pirâyem’in bu yerdir meskeni
Şu siyeh topraklar olmuştur o nûrun mahzeni
Gelmedim onbeş sene bilmem ne yanda medfeni*

61 Tanpınar, a.g.e, s. 481.

62 Lamartine’in *Méditations* adlı şiir kitabı.

63 Lamartine’in *Harmonies* adlı şiir kitabı.

64 Tanpınar, a.g.e, s. 481.

65 Şâir bu acıyı şu mısralarla ifade eder.

Hudâ bilir o kadar ağladımı vaktiyle

İki birâderim ettikte dâr-ı hulda güzer.

bk. *Zemzeme*, III, Matbaa-i A. K. İstanbul 1301, s. 84; İsmail Parlatır, *Recâizâde Mahmud Ekrem*, s. 119.

66 *Zemzeme*, I, Matbaa-i Ebüzziya, 1299, s. 16-19.

*Ey mezârîztân bana ettirme âh u şiveni!
Rahm edib, âgâh edin ey servler taşlar beni
Bî-nişân terkeyledim eyvâh evlâdım seni!
Söyle yavrum eyleyim şâd-âb-ı giryem hâkini
Hangi topraktır örten senin vücûd-i pâkini?*

Şâirin büyük oğlu Sunullah Emced dadısının dikkatsizliği sebebiyle daha bir buçuk yaşında ‘malûl’ olur ve yirmi yıl sürecek bütün ömrünü yatakta geçirir. Ekrem’in evlât acısı bunlarla da kalmaz çok sevdiği ve devrinin sanatkârları tarafından yetenekleri sık sık telaffuz edilen oğlu Nijad Ekrem’i de kaybeder.⁶⁷ Bu arada kendi sağlığı da pek iyi değildir. Verem başlangıcı dolayısıyla tedavi de gören şâir için hemen her olay ölümü hatırlatır gibidir. Bu ruh hâli içinde ağır bir santimentalizme düşer.

“Bu ikinci devre şiirlerinde Ekrem Bey daha ziyâde ferdî hayatının ârizaları üzerinde düşünen ve sızlanan “intimiste” [içtenci] bir santimentalitenin şâiridir. Gerek “Talim-i Edebiyat”ta gerek “Takdir-i Elhân”da ve “Üçüncü Zemzeme” mukaddimelerinde şiiri “his”, “fikir” ve “hayal” unsurlarına ayıran şâir ilhâmının asıl mâlikânesi olarak hislerimizin dünyasını seçmişe benzer. Bununla beraber yine kendisi düşündürücü şeylerden daha çok hoşlandığını söyler. Yalnız buradaki fikir kelimesiyle büyük felsefî azapları karıştırmamalıdır. “Zemzeme” şâirinin bahsettiği düşünce Lamartine’de şeklini bulan o tatlı romantik ve hüznü hülâyâdır.”⁶⁸

Tanpınar’ın, *“kendisi düşündürücü şeylerden daha çok hoşlandığını söyler”* sözü Ekrem’in üçüncü Zemzeme’nin mukaddimesinde ifadesini bulan şiir hakkındaki bir mütâlaasıdır.

“Edebiyat ve bilhassa şiir hakkındaki fikr-i mahsûsuma dâir bir kaç lakırdı ki erbâb-ı mütâlaaya arz olunur: Bedâyi-i fikriyeye bir sıfat-ı kâşife ta’yîn etmek isteyen dekâyık-ı perverân-ı edebden birisi,

⁶⁷ Lamartine ve Ekrem’in hayatında ölümün hazırladığı acılar bakımından büyük benzerlikler vardır. Lamartine, çok sevdiği Madam Jules Charles ve kızı Julia’nın ölümleri ile sarsılır. Ekrem de birkaç defa tattığı evlât acısıyla Lamartine’nin ızdırabına fazlasıyla iştirâk etmiştir.

⁶⁸ Tanpınar, a.g.e, s. 481.

'En güzel eserler insanı ağlatanlardır' demiş.⁶⁹ Ben olsam sadece: 'En güzel eserler anlardır ki okunduktan sonra da insanı bir müddet düşünmeye mecbur eder', derdim."⁷⁰

Romantik tefekkür Lamartine'nin şiirinin temel uslûbudur. Le Lac, (Göl) İsolement (İnzivâ), L'İmmortalité (Ebediyyet), Souvenir (Hatıra), L'Automne (Hazan), Adieux à La Mer (Deryâya Vedâ), Adieu (Vedâ) ve La Prière (Münâcât) Le Passé (Mâzi), L'Ésprit en Dieu (Allah'dan Ümid), Dieu (Allah) gibi kavram ve varlıklarla insan ben'inin münasebetini ele alır. Bu sanatkârın "bana göreliliği"nden çok kavram ve konunun realitesiyle de ilişkilidir. Faraza Allah'a olan bir münâcâtında kendi arzu ve isteklerinden çok Allah'ın ulûhiyeti, Rahman ve Gaffar sıfatları dikkatlere sunulur. Bu bakımdan Lamartine'nin romantizmi Musset'den ayrılır. Musset'de daha çok "ben" ön plânda iken, Lamartine'de daha çok "o ve ben", "eşyâ ve ben" dekor ve ben" kavram ve ben" kurgusu hâkimdir. Le Lac, L'Automne, Adieux à La Mer, Adieu ve La Prière manzûmeleri bu tarz kurguya en güzel örneklerdir. Lamartine bu bakımdan klâsik Türk şâirlerine pek benzer.

Ekrem, Lamartine'den tercüme ettiği iki manzûmenin bu romantik tefekkürün münâcâta dönüşen örnekler olduğunu görürüz.

Meşhûr Lamartine'in Bekâ-yı Rûh Hakkında Bir Kıt'asıdır.

Bekâ-yı Rûh⁷¹

*Var kudretine lutfuna imânım ilâhî
Ümmid ederim neşe-i câvid-i bekâyı
Mürg etse de her yanımlı zülematla ihâta
Baksam görürüm pertev-i hurşîd-i bekâyı
Recâizâde Mahmud Ekrem*

69 Bu söz Alfred de Musset'ye aittir.

70 Recâizâde Mahmud Ekrem, *Zemzeme*, III, , İstanbul, 1301, s. 3.

71 Recâizâde Mahmud Ekrem, *Bazı Müntahabât-ı Edebiye ve Mülâhazât-ı Hikemiye Tercümeleri*, 8 Rebiü'l-evvel 1288 / 1871, s. 2; Hazine-i evrâk, nr. 11, 1 Mayıs 1297, s. 565.

*Ey Rabb ki sana eyler ebim hasr-ı ibâdet!
Nâmın olunur secde-gêh-i şükrde tizkâr
Ol nâm ki hâssiyyetidir havf u halâvet
Rû-mâl kılar mâderimi yerlere her bâr.*

*Derler ki bu hurşîd-i zer endûd-i cihân-tâb
Kim olmadadır pîş-i celâlinde fûrûzân
Kandil-i musanna' ki eder âlemi i' câb
Bâziçesidir kudretinin ey ulu Yezdân!*

*Derler ki bütün sensin olan Hâlık'ı hep sen
Kırlardaki mürgân-ı serî'ü'l-harekâtın
Etfâle de seşsin veren ancak kereminden
Ol rûh-ı latîfî ki ola ârif-i zâtın*

*Derler ki senin lutfın ile olmada peydâ
Pîrâye-dih-i bağ u besâtîn olan ezhâr
Feyz almasa senden hele mânend-i ihsâ
Hâli bulunurdu ebedî meyveden eşcâr*

*İna'mının ... ihsânının âsâr-ı güzîni
Hayvâna, nebâtâtı cemâdâta da şâmil
Bir dâr-ı ziyâfet ki cihân-hân-ı bihîni
Nâçiz hevammın da olur rızıkına kâfil*

*Mahz-ı kereminden yine her sâniye her ân
Halk ettiğin efrâd inâyâtına yâ Rab!
Gönlünce sezâ-vâr olabilmek için insan
Etmek yetişir adını takdis ile der-leb*

72 Recâizâde Mahmud Ekrem, Şark gz. nr. 6, 1298 / 1880-1881, s. 127 -128; Nâçiz, s. 70-72 ; Gayret mc. nr.3, 17 Kânun-i sâni 1301 / 29 Ocak 1885, s. 9-10; Enûmûzec-i Edebiyat-ı Türkiye, 1892, s. 42-43; Mecmua-i Lisân, nr. 42, 13 Kânun-i sâni 1315 / 25 Ocak 1899, s. 206.

*Ey havfı derûn-ı pederim dağlayan Allah !
Kıl vâlidemi kesret-i ensâl ile hurrem
Tâ etmek için vâlidemi vâsıl-ı dil-hâh
Eyle beni de hikmet ü irfân ile mükrem.
Recâizâde Mahmud Ekrem*

Ekrem'in hayattan yakınması onu tedrici olarak intihar temasına götürür. Mağruka⁷³ şiirinde intihârı ön plâna çıkarır. İsmail Parlatır'a göre; *"ölümü böylesine işleyiş Lamartine'i andırıyor. Romantik yazarlardaki tabiatın kucagında hüznle yoğrulma, ölümü isteme duygusu bize Batı'dan gelme. Bunun ilk örneklerini Ekrem veriyor."*⁷⁴

İntihar düşüncesi bizim klâsik kültürümüz içinde, İslâmiyetin de büyük günâh saydığı ve insanın kendisini öldürmesinin Allah tarafından yasaklandığı pasif bir eylem biçimidir. Bununla birlikte Tanzimat nesli Beşir Fuad⁷⁵ ve Sadullah Paşa gibi iki önemli ismin

73 Ekrem Bey bu şiiri Ağabeyi Celâl Bey'in, üzerine başka bir kadın getirdiği ilk karısının, kendisini denize atarak intihar etmesi üzerine yazmıştır. Mağruka, boğulmuş kadın demektir. Bu hacimli manzumenin başlangıç beyitleri şöyledir:

Mağrûka

[Gece Yarısı]

Herkes uyumuş, göründü fırsat
Devrân veriyor demek ki ruhsat
Hep uykuda halk bir sadâ yok
Elbette ki başka cân-fedâ yok.
Bî-derd olan uykuda gerektir
Uykuyla hayat müsterektir
Mucib ne ki olmayıp da nâim
Olsun bu zamanda kimse kâim? (bk. Zemzeme, II, s. 29-39)

74 Parlatır, a. g. e., s. 119.

75 Beşir Fuad'ın intiharından sonra Osmanlı toplumunda bir intihar modası başlamış, bu hadiseler gazete sütunlarına da yansımıştır. İntihar haberlerinin artması üzerine Bâb-ı âli söz konusu haberlerin intiharları teşvik ettiği düşüncesiyle yayınlanmalarını yasaklamıştır. (Geniş bilgi için bk. M. Orhan Okay, *İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti Beşir Fuad*, Dergâh yay. İstanbul, 1969, s. 98-99).

intihâr olayına şahid olmuştur. Bunun yanı sıra devrin pek sevilen romanlarından biri olan Sergüzeşt'in kahramanı Dilber'in de, romanın sonunda intihar ederek hürriyetine kavuşması, zihinlerde intihâra bir meşruiyet kazandırılması yolunda bir adım olarak düşünülebilir. Öte yandan halk arasında intihar mı cinayet mi sorusuna cevap bulunmayan bir de Sultan Abdülaziz vak'ası vardır. Bu örnekler de dikkate alınarak intiharın sonsuz hürriyet duygusunu kamçıl原因 bir nev'i örnek teşkil ettiğini düşünmek ihtimal dahilindedir. Yukarıda sözü edilen Mağruka şiirinde yer alan;

Ruhsat yok ise ger intihâra

Mûcib ne şu hilkat-i bihâra

Yâhut ki hayattan bıkanlar;

Ya gamla hayatını yıkanlar

mısraları intihâr temasının sorgulanmasıdır. Derin bir ızdırap ve psikolojik çöküntü içinde bulunan ve büyük ölçüde geleneksel imanlarını kaybetmiş insanların intihara teşebbüsleri kaçınılmaz olmaktadır. Ekrem'in burada intihara bir meşruiyet kazandırma çabasından çok bir şaşkınlığın içinde olduğu görülür.

Ekrem üzerinde Lamartine'in tesirinin görüldüğü başka bir tema da yeni tabiat olgusu, daha doğru bir ifade ile tabiata bakış tarzıdır. Bu romantik tabiattır. Tanpınar Türk edebiyatında yeni tabiat anlayışının ortaya çıkışında Ekrem Bey'in mühim rolü olduğunu ifade der:

*"Ekrem Bey'in 1288'de neşrettiği 'Nağme-i Seher'inin Âsâr-ı Nesriye kısmında 'Âlem-i Hayalde Mehtâb', 'Sûret-i Varaka', Sabah, Temâşâ-yı Rikkat-bahşâ', 'Zemzeme-i Âşıkâne' adlı parçalarla bu bakış edebiyatımızda ilk defa kendisini dener. Bir kısmı küçük hikâyeye denemeleri olan bu parçalarda 'Atala' mütercimi Frenklerden almağa başladığı sesi Türkçe'de deniyor acemi bir dilde, daha ziyâde tarife kaçan tasvirler vasıtasıyla da olsa, tabiatla bir nev'i kaynaşma arıyordu."*⁷⁶

Tanpınar'ın yukarıda sözünü ettiği tabiatla kaynaşma hadisesi kanaatimizce Lamartine'den gelen bir tesirdir. Onun Le Lac manzûmesi ileride görüleceği gibi insanla tabiatın kaynaşmasının,

⁷⁶ Tanpınar, a. g. e. s. 273-274.

hasbihalinin anlatıldığı bir manzûmedir. Lamartine'in bu özelliği sadece bu manzûmeyle sınırlı kalmaz. Onun L'Automne (Hazan), Adieux à La Mer (Deryâya Vedâ), Adieu (Vedâ), Le Soir (Akşam) Le Papillon (Kelebek), Ischia (İşia Adası) gibi manzûmeler hep tabiatla insanın aynileştiği, tabiat içindeki insanın kendi dışındaki unsurlarla hasbihalleştiği manzûmelerdir. Bilindiği gibi Lamartine'de iki temel tema, temel güç (étymon sprituel) ağırlıktadır. Bunlardan biri tabiat diğeri dinî ilhâmdır. Her ikisi de romantik bir bakış açısıyla ele alınır. Ekrem'in Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezârlik Âlemi adlı şiirini dinî ilhamın tabiatla tezahür ettiği mezar başında bir murakabe şiiri olarak ele alabiliriz. Öte yandan Tanpınar'ın yukarıda zikrettiği nesir parçaları ile 'Çoban', 'Tasvir', 'Pek Severim', Yâdigâr-ı Şebâb ile Zemzeme I'de yayınlanan Lahn'lar, Hilâl-i Seher, 'Gördüm', 'Küçüksü'da Bir Gece' ve özellikle 'Bahardan Bir Yaprak yahut Zemzeme'den Bir Nağme' manzûmesi gerek kurgu gerek muhteva bakımından Lamartine'in manzûmelerini çağrıştırmaktadır. Bu benzerliğe bir örnek olması bakımından Lamartine'in Alişanzâde İsmail Hakkı tarafından dilimize aktarılmış L'Automne⁷⁷ (Hazan / Sonbahar) şiirini Ekrem'in Bahardan Bir Yaprak yahut Zemzeme'den Bir Nağme manzûmesini kurgu ve muhtevâ bakımından mukayese etmeye çalışacağız.

*Sonbahar*⁷⁸

Esselâm! Ey seri hazâretle

Mütetevviç olan hazîn orman!

Ey garibâne bir sükûnetle

Saranp târ u mâr olan ağsân

⁷⁷ Lamartine'in L'Automne şiiri ilki imzasız (bk. Hazân, Sa'y mc. nr. 2. I Teşrin-i sâni 1303 / 13 Kasım 1887, s. 12) olmak üzere üç defa tercüme edilmiştir. Diğer tercüme Alişanzâde İsmail Hakkı (bk. Sonbahâr, *Sevdâ-yı Hazân Yahud Tahassür*, 1308, / 1890- 1891, s. 81-83) ve Refik Ali (bk. Hazân, *Malûmat mc. nr. 147*, 13 Ağustos 1314 / 25 Ağustos 1898, s. 541). tarafından yapılmıştır. Ekrem'in manzumesinin neşredildiği Pejmürde'nin yayın tarihi 1301 / 1895'tir.

⁷⁸ İsmail Hakkı, *Sevdâ-yı Hazan Yahud Tahassür*, 1308 / 1890-1891, s. 81-83.

Esselâm ! Ey zaman-ı sa'd-i ahîr!
Mâtem-i asümânla ser-tâ-pâ
Âşinâyı duyar bu kalb-i hakîr;
Bana pek hoş gelir bu hâl-i fenâ.
Gezerim kırları melûl melûl
Severim sonbahâr şemsini ben
Şerha şerha ziyâsı eyler iken
Ka' r-ı zulemât şâhsâra duhûl
Gösterir ki anın bu hâl-i nizâr
Bakışında daha letâfet var
Muntabı' dır bütûn nigâhında
Sanki hüzn ü vedâi' yâr-ı cihân
Hem olur bir kızın da vechinde
Dolaşan hande-i memâta nişân
Yer, güneş, orman ey cihân-ı larîf!
Size medyûn-ı eşk-i sevdâyım, .
Kûşe-i kabrde olur kâim
Esiyor bâd hafîf, hafîf,
Ne kadar sâf mevc uran elvân!
Ne müessir işittiğim elhân!
Nazar-ı muhtazırda bir çok ümid
Eyler ikâz pertev-i hurşîd.
Serperek bûy-ı târını zehre
Rûzgâr ü hayât ü hurşîde
Sâkitâne düşer çemen-zâre
Elvedâ' ı budur bu dünyâda
Şimdi ben ölmek üzreyim vâ hayf!
Dîdeme oldu her taraf mefrûh
Cesedimden cüdâ olurken rûh
Aks eder bir sadâ... sadâ-yı hayf!

Alişanzâde İsmail Hakkı

Bahardan Bir Yaprak yahut Zemzeme'den Bir Nağme

Atmış nikâb-ı hüsnün mahbûbe-i zer-efser
Kırlar yeşil giyinmiş...açmış bütün çiçekler.
Âhenk-rîz-i gül-şen mürgân-ı aşk-pêrver..
Cârî sefâda cûlar.. zıll-i cibâl-i ahdar
Deryâ-yı lâciverde olmakta zîynet-âver.
Envâr içinde âlem ... eşvâk içinde her yer..
Fasl-ı bahârdır bu.. ey dil-ber-i semen-ber!
Kuşlar çemensiz olmaz
Gönlüm de sensiz olmaz!..

Vakt-i seher ki aşkın cûş ettiği zamândır,
Şeb-zinde-dâr-ı hicre hengâm-ı imtihândır
Mürgaan-ı nâle-ger -kim mihmân-ı gülsitândır-
Ötükçe zannedersem eşvâka tercümândır.
Lâkin o nağmeler hep muhrik birer fîgândır.
Kim sûz-bahş-ı hâtır.. tâkat-güddâz-ı cândır,
Fasl-ı bahâr-ı hurrem sûr-ı sefâ-nişândır,
Ol sûr içinde giryân uşşâk-ı nâ-tüvândır,
Sevdâ hazensiz olmaz...
Gönlüm de sensiz olmaz!..

Ettikçe ben temâşâ hengâme-i bahârı..
Mestûr-ı dûd-ı sevdâ etrâf-ı kûh-sârı..
Gördükçe pür-sükûnet deryâ-yı bî-kararı
Duydukça gamlı gamlı âvâze-i hezârı
Bir şevk ile olur dil şî'rin heves-güzârı
Heyhât olur mu tab'ım hâiz o iktidârı
Tâ vermedikçe ruhsat ilhâm-ı feyz-kârı?
İlhâm.. o işte sensin.. ey fikrimin medârı!
Şâir suhensiz olmaz
Gönlüm de sensiz olmaz!..

Demdir ki kaldı çeşmim hasret-keş-i cemâlin..
Demdir ki oldu gönlüm mehcûr-i hasb-i hâlin..

*Demdir ki hâtırında tasvîr eder hayâlin
Vaz'ın tızağa düşmüş âvâre bir gâzâlin!
Bitmez mi inkisârım?.. Geçmez mi infiâlin
Bin derde râzıyım ben .. âh olmasa melâlin
Ebr-i bahârı gördüm hem-reng-i rûy-i âlin
Hûn oldu kalb-i zârım andım yine visâlin.*

Firkat mihensiz olmaz

Gönlüm de sensiz olmaz!..

İsmail Hakkî'nın tercümesinde -ki diğer tercümeler içinde en başarılı olanıdır- şâir manzûmenin kurgusunu; dışımızdaki tabiat + içimizdeki tabiat + melankoli / tefekkür biçiminde kurmuştur. Dışımızdaki tabiat bizim içerisinde yaşadığımız ve farkında olmadan hemen her türlü duygulanmalarımızı kamçılayan, tefekkürâtımızı arttıran büyük tabiat, Allah'ın sanatkârlığının tecessüm ettiği pastoral bir tablodur. Ağaçlar, çiçekler, yapraklar, dağlar, ırmaklar, ay, güneş ve yıldızlar kısacası "büyük tabiat"tır. Manzumede Lamartine sık sık tabiat unsurları ile hasbihal eder.

Esselâm! Ey seri hazâretle

Mütetevviç olan hazîn orman!

Ey garibâne-bir sükûnetle

Sararıp târ u mâr olan ağsân

Esselâm ! Ey zaman-ı sa'd-i ahîr!

Bu Lamartine'in şiirinin temel özelliklerinden biridir. Le Lac manzûmesinde de buna benzer hitâblarla karşılaşırız.

Ey göl! Nazar et ki bir yıl akdem, ⁷⁹

Yârimdi bana bu yerde hem-dem!..

...

Ey çarh!.. Tevakkuf et, zaman ver

Ey sâ'at-i sa'd!.. Aman, aman ver

...

Ey göl ki safâ-yı kalb ü cânsın!..

Korkunç kayalar ki bî-zebânsın

79 Sadullah Paşa. [Mustafa Reşid] *Bedâyiü'l-İnşâ*. Kısım-ı evvel cüz. 1, İstanbul 1302 / 1886-1887, s. 193-198.

İçimizdeki tabiat, his ve fikir ağıyla örölmüş büyük ölçüde kalbî tercihlerimiz ve insiyâklarımızla şekil almış rûh hallerimizdir. Romantik sanatkârlar için bu, sonsuz bir hürriyet içinde tabiatla barışık olmaktır. Rousseau'nun tabiata dönüşü terennüm ettiği Emile adlı eseri arka plânda bir insan-tabiat (ın)'dan Tanrı-tabiat'a yönelişin izleri vardır. Bu bir bakıma Tanrı-insan-tabiat üçgeninin kurulması demektir. Tanrı, yaratıcı kudretinin bir tecellisi olarak insanı ve tabiatı yaratmıştır. Aynı kudretin tecellisi olan insan'la tabiatın aynileşmesi imkânsız görölmemelidir. İşte romantikler bunu keşfetmiştir. Büyük tabiatla insan (küçük tabiat / yaradılış)'ın harikulâde imtizacı.

Romantik sanatkâr tabiat karşısında bazen hissî bazen de tefekkür hâlinindedir. Hissî olduğu zamanlarda sanatkârın ben'i ve bu bene ait duygulanmalar ağır basar, ve bir tür ekspresyonizm meydana gelir. Tefekkür hâlinde ise eşyânın tabiatın sanatkâr ben'in üstündeki tesiri ağır basar. Bu da empresyonizmdir. Ekrem'in şiirlerinde her iki hâl ve tavır mevcuttur.

Ekrem üzerindeki incelemesinde İsmail Parlatır, onun şiir özelliklerini sıralarken "Tanrı-tabiat" kavramı üzerinde durur. Bunun, Ekrem'de Tasvir manzûmesinden başlayarak Pek Severim adlı şiiriyle gittikçe genişleyen "Tanrı - tabiat - insan" üçgenini hazırladığını söylemektedir.⁸⁰

Tanpınar da bunu yeni tabiatın keşfine bağlamaktadır.

"Yeni edebiyatın ilk numuneleri bizi Ortaçağ bahçe ve bostanından çıkarıyordu. Eşyayı dağınık unsurlar hâlinde ve sadece mazmunlara vesile olmak için saymakla iktifa eden gazel ve minyatür estetiğinden, geniş ve canlı tabiata doğru bu çıkış ilk yenilenme devrinin belki en mühim keşfi oldu. Çünkü bu sadece bir ufuk değişmesi değildi. Gözün ve hattâ bütün duyuların rûhî hayata doğrudan doğruya iştirâki , insanın zihnî oyunların bilmecelerinin

80 bk. Parlatır, a. g. e. , s. 106-107.

dışında kendini çok yeni ve bütün olarak idrâkiydi. Bütün hâlleri ve unsurlarıyla ana tabiatla insan rûhunun birleşmesi, asırlarca süren cebrî bir standardan insanın kendi sonsuzluğuna doğru genişlemesiydi.

Eski şiir, uzun mazisinde bu kapıyı birkaç defa kuvvetle zorlamış, fakat tek başına kaldığı için bir türlü aşamamıştı. Hakikatte tabiat ve eşyayı muhayyilemize ve duyularımıza hakkıyla mal etmek muayyen bir tecrübe istedi. Garb dilleri ve edebiyatları bu tecrübeyi resim ve heykel gibi büyük ve eski sanatların terbiyesiyle elde etmişlerdi. Kaldı ki Garb medeniyetinin kaynak kültürleri bu terbiyeyi ayrıca onlara hazır olarak veriyordu. Bizim yenileşme devremizde asıl temas ettiğimiz romantik ve preromantik edebiyat ise bu hazır unsurlarla da yetinmemiş, kendini evvelâ XVIII. asrın içinde, sonra da XIX. asrın başında âdeta resmin mektebini vermişti.

İşte yeni edebiyat başka dillerin bu hazır tecrübesini Türkçe'ye nakle çalışacaktı."⁸¹

İşte bu hazır tecrübenin önde gelen şâirlerinden biri de Lamartine'dir. Onun yukarıya aldığımız L'Automne şiiri ile Ekrem'in şiiri aynı kurgu içinde vücut bulmuştur. Bu tabiatın şâirin rûhunda yankısını bulan bir tür empresyonizmdir. Tabiatın insan rûhunu etkilemesinin sanatkârın ruhunda his ve tefekkür cedelleşmesine sebep olacağı açıktır. Ekrem ve Lamartine'de bu durum her iki şekliyle mevcuddur. Sonbahar şiirinde, sonbahar mevsiminde tabiatla zuhur eden değişikliklerin sanatkârın rûhunda yarattığı teessür dile getirilmiştir. Tabiat artık hasbihâl edilen canlı bir varlıktır. Ona hitâb edilir, ondan cevap vermesi beklenir; şâir bazen tabiat unsurlarının yerine konuşur. Bu tarz yaklaşım tabiatla hem-hâl olmaktır. Ekrem'in şiirinde de Sonbahar'ın zıddına baharda bir yaprağın durumu merkez alınmıştır. Baharın kışkırtıcı manzarası, tabiatın dirilişi terennüm edildikten sonra, bu harikûlâde tablonun ardından şâirin tabiatı (gönlü) devreye girer, ve nakaratlar hâlinde her bendin sonunda sıraladığı;

81 Tanpınar, a. g. e. s. 273.

*Kuşlar çemensiz olmaz
Gönlüm de sensiz olmaz!..*

..
*Sevdâ hazensiz olmaz...
Gönlüm de sensiz olmaz!..*

...
*Şâir suhansız olmaz
Gönlüm de sensiz olmaz!..*

*Firkat mihensiz olmaz
Gönlüm de sensiz olmaz!..*

mısralarıyla, yukarıda çizdiği tabloyla bütünleşir. Bu da tıpkı Lamartine'nin şiirinde olduğu gibi açık bir empresyonizmdir.

Ekrem üzerinde Lamartine'in tesiri sadece şiir vadisiyle sınırlı kalmaz. Araba Sevdası romanında baş karakter Bihruz, kabukta kalan alafrangalığının çeşnisi içine Lamartine'i de katar. Sevgilisi Periveş'in öldüğünü öğrendikten sonra hocası Mösyö Pierre'in tavsiyesi ile Lamartine'in eserleri arasında ona uygun bir mersiye arar. Mösyö Pierre ona Graziella romanının sonunda yer alan Le Premiere Regrette [Birinci Teessüf]'i verir. Bihruz bu şiirden anlamadığı halde onu bir mersiye gibi okur ve ağlar. Bu manzumenin acısını yatıştıramayacağını anlayınca cahilliğinin kurbanı olarak -manzumenin guya ikincisi, üçüncüsü varmış gibi- ikinci üçüncü teessüfleri arar. Uyanık kitapçı Bihruz'un bu zaafından yararlanarak ona bütün bir Lamartine külliyyatını satar.

Böylece Bihruz'da kendisini gösteren alafrangalaşma örneğinin arkasında zamane gençlerinin Fransız edebiyatına nasıl baktıklarının da ipuçlarını öğreniriz. Aşk acısına ecnebi bir çare ve teselli aramak tesirin boyutlarını traji-komik de olsa ortaya koymaktadır.

e. Abdülhak Hâmid

Ömrünün yirmi sekiz yılını Avrupa'da geçiren Abdülhak Hâmid, bu yıllar içinde Batı edebiyatını yakından tanıma fırsatını bulmuş, bu

açıdan şanslı ediplerimizden biridir. Onun edebî macerâsında daha ziyâde Victor Hugo ve Shakespeare'in tesirleri göze çarpar. Özellikle tiyatrolarında daha kolay yakalayabildiğimiz bu tesiri, şiir söz konusu olduğunda daha zorlaştırmaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Hâmid'in Paris yılları⁸² hakkında fazla malumatımızın olmayışının şâirin şiirini açıklamada bize yardımcı olmadığı hususu üzerinde durur.

*"Şâirin bu Paris senelerinde Fransız şiiriyle temâsı nedir? Bu suale cevap vermek güçtür. Herhalde onun beş sene içinde üst üste dört piyesini adapteye çalıştığı Corneille'i, bir trajedisinden ilham aldığı Racine'i, duyuş tarzına yavaş yavaş ayak uydurmağa ve tezat dolu hayaller dünyasına girmeye çalıştığı Hugo'yu tanıdığı muhakaktır. Yalnız bu sonuncusunun tesiri daha sonra görünecektir. "Sahra" ve "Belde"de daha çok Lamartine ve Musset'nin uzak tesirleri sezilir. Birincisinin daha bariz tesirini ilerki senelerde göreceğiz. Şurasını da söyleyelim Hâmid'in Garp şiiriyle teması hiçbir zaman mısraın iç yapısına tesir etmeyecektir. Hâmid hiçbir zaman garp şiirinden kendisini bizim klâsiklere götürecek şekilde faydalanmıyacak, ne onların hayalleri geliştirme tarzını, ne de mısraların sırrını arayacaktır."*⁸³

Tanpınar'dan yukarıya aldığımız pasajın son cümlesi, Hâmid'in dış tesirleri gizlemede, kendi uslûbu içinde eritmede nasıl başarılı olduğunu göstermeye yetmektedir. Onun eserine ve uslûbuna akseden dış tesirler çok geniş bir yelpaze içinde bir noktada odaklaşmadan ve zengin bir çeşitlilik içinde kendisini gösterir. Bundan dolayı onun

82 Hâmid'in Londra yıllarını, oradaki hayatını ve izlenimlerini Yusuf Mardin'in araştırması sayesinde haberdarız. bk. *Abdülhak Hâmid'in Londra'sı*, Türkiye İş Bankası yay. İstanbul 1976. Aynı türden bir çalışmanın olmaması Hâmid'in Paris ve Fransa hakkındaki görüşlerini tesbit etmemizi zorlaştırmaktadır. Bu konuyu açıklığa kavuşturacak kaynaklar sadece mektup ve hâtıraları ile sınırlı kalmaktadır.

83 Tanpınar, a. g. e. s. 524.

eserlerinde hem Shakespeare'in⁸⁴, hem Corneille'in⁸⁵, hem Racine'in⁸⁶, hem Victor Hugo'nun⁸⁷, hem Lamartine ve Musset'nin hem de Byron'un tesirleri sezilir. Fakat hemen hiçbirisi "ben buradayım" cinsinden kendini kolaylıkla ele veren bir tesir değildir. Ancak ciddî ve titiz çalışmalar bu tesirleri gün ışığına çıkarabilir.⁸⁸

Tecelli yahut Teselli

*Seher vaktiydi çıktım geçen gün kûh-sâre
Ki ses yok bir tarafta sis inmişti civâre
Nümâyândı o yerden deniz sahrâ hıyâbân
Garîbü' l-hâl bir köy müsâdif reh-güzere
Harâb olmuş ne varsa türâb olmuş o bir köy
Başında seng-i makber iki virân minâre
Uyurdu hep çocuklar fakat kuşlar uyanmış
Sönüp yıldızlar emvâc eder savlet kenâre
Nedir bilmem emînîm ki birşeyler sorardım
Sorardım cûy-i bâre sorardım rûz-i gâre
Ağaçlardan ederdim tazarru' lar içimden.
Ağaçlar kim sararmış tahassürden bahâre
Sanırım yâdıdır bu verem bir dil-rübânın
Akardı cû-yı ömrümdü çeşmimden gubâre
Birinci defa gördüm o gün bir serv-i ebyâz*

84 bk. İnci Enginün, *Tanzimat Devrinde Shakespeare, Tercüme ve Tesiri*, İstanbul Üniv. yay. İstanbul, 1979; Tanpınar, "Hâmid ve Shakespeare", a. g. e. s. 578-583.

85 Tanpınar, "Klâsik Fransız Tiyatrosu ve Hâmid", a. g. e. s. 571-578.

86 Tanpınar, aynı yer.

87 bk. Zeynep Kerman : *1862-1910 Yılları Arasında Victor Hugo'dan Türkçe'ye Yapılan Tercüme Üzerinde Bir Araştırma*; Tanpınar, "Hâmid'de Hugo Tesiri", a. g. e. s. 552-558; Rıza Tevfik, *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefîyesi*, Haz. Abdullah Uçman, İstanbul Üniv. yay. İstanbul, 1984.

88 Bu çalışmalardan biri İnci Enginün tarafından yapılmış, Sardanapal piyesi mihveri etrafında Byron'un Hâmid'in tiyatro anlayışı değerlendirilmiştir. bk. "Byron ve Hâmid'in Sardanapal Piyasları Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh yay, İstanbul 1983, s. 259-289.

*Karanlık bir beyazlık ki benzerdi mezâre
Olur mâzisi güyâ o emvâtın nümâyân
Çıkardı servlikten bulutlar pâre pâre
Nedir yâ Rabbi -derdim- niçin solmuş çiçekler
Bakardım bir taraftan cibâl-i zî-vekâre
Hani -derdim- ilâhî o sultan-i melâik
Ki etmişti bana sen cinânından itâre
Güneş doğdu nihayet duyup bir hiss-i ta'zim
Kıyâm ettim o anda gözüm vakf oldu yâre
Meğer canân imiş o evet timsâl-i canân
Kî bâlâ-yı ufuktan çıkar Perverdigâr'e*

Mehmet Kaplan'ın yukarıda üzerinde durduğumuz Ekrem ve Hâmid Üzerinde Lamartine'in Tesiri" adlı makalesinden hareketle Ekrem üzerinde Lamartine'in tesirini ele almıştık. Kaplan aynı formül içinde Hâmid'in Tecelli yahut Teselli şiirine de uygular. Bu, Romantik tabiat + Melankoli + Ölüm şeklinde formüle ettiği kurgudur.

"Tecelli yahut Teselli, Yakacıkta Bir Mezârlık Âlemi'ne nazaran kısa olmakla beraber yapı ve temler ondakinin aynıdır. Yalnız Hâmit, zaman olarak akşam yerine 'seher vakti'ni seçer. Fakat mezarlığı ihmal etmez. Güneşin mevcudiyeti dolayısıyla eşya vazih görüldüğü için, Hâmid'in çizdiği manzara daha teferruatlı, daha nettir. [Deniz, sahrâ, hıyâbân, başında mezar taşı yerine iki viran minare bulunan, uyuyan çocuklar, uyanmış kuşlar, sönen yıldızlar, sahile vuran dalgalar, karanlık bir beyazlık hissi veren serviler ve mezarlar, serviliklerden parça parça çıkan ve ölümlerin mazarına benzeyen bulutlar, sis, ıssızlık, sükûnet, solmuş çiçekler...]

*Hâmit'teki melankoli, tabiatla ne olduğunu kendisinin de bilmediği sorgular ve yalvarmalar şeklinde tezahür eder. Güneş doğunca şâir, bir "hiss-i tâzim" ile ayağa kalkar ve ufuktan yükselerek Tanrı ülkesine çıkan güneşte "Canân"ın timsâlini tanır."*⁸⁹

⁸⁹ Mehmet Kaplan, "Ekrem ve Hâmid Üzerinde Lamartine'in Tesiri" İstanbul mc. nr. 12. 15 Mayıs 1944, s. 4-5.

Kaplan'ın yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Tecelli yahut Teselli şiiri Hâmid'in bir ekspresyonizmidir. Hâmid, eşya ve tabiata kendi rûh hâlinin unusurlarını ilâve ederek, onu kendince yorumluyor, eşyanın hakikatinden rûhun, rûh hâlinin hakikatine sıçrayan bir uslûp geliştiriyor. Buna eşyanın mecazı demek daha doğrudur.

Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezârlık Âlemi şiirinde eşyanın mecazı, tefekkür şeklinde tezahür etmişti. Bu manzûme de ise şüphe ve soruların tayin ettiği bir melankoli hakimdir.

*Nedir bilmem emînim ki birşeyler sorardım
Sorardım cûy-i bâre sorardım rûz-i gârre*

...

Sanırım yâdıdır bu verem bir dil-rübânın

...

Nedir yâ Rabbi -dêrdim- niçin solmuş çiçekler

Şâirin, manzûmenin tamamına hâkim olan ve yukarıya aldığımız soru mısralarında ağır bir melankolinin davet ettiği şaşkınlık ve hayranlık vardır. Bu hâl Hâmid'in özellikle, "büyük tabiat" içinde ferdin küçülüşünü gören ve hayranlık dolu bir şaşkınlığın ifade edildiği Külbe-i İştîyâk ve Kürsi-i İstiğrak manzûmelerini hatırlatmaktadır. Hele Külbe-i İştîyâk şiirinde her bendin sonunda tekrarlanan;

*Çemendir, bahrdır, kûhsârdır, subh-ı rebidir
Bu yerlerde doğan bir şâir olmak pek tabiidir*

nakaratı ile Kürsi-i İstiğrak manzûmesinde yine her bendden sonra tekrar edilen

*Bulutlar, dalgalar, yıldızlar etrâfımda hep mahrem
Ağaçlar, cûylar, kuşlar, çiçekler dâima hurrem.*

beyitleri Hâmid üzerinde tabiatın hâkim olduğu geniş bir ekspresyonizmdir.

"Görülüyor ki, renk ve çizgileri hayli değişmekle beraber, Hâmid'in şiirde şema ve temlerin birleştirilmeleri bakımından Lamartine'inkinin aynıdır. Hâmid'in daha birçok şiirinde bu şema ve tem terkibine rastgelir. Meselâ, 'Kürsi-i İstiğrak'ı okurken

*Méditation'ları hatırlamamağa imkân yoktur."*⁹⁰

Hâmid üzerinde Lamartine'in tesirinin açık olarak görüldüğü nâdir manzûmelerden biri de Zamâne-i Âb'dır. Lamartine'nin Türk şâirleri tarafından pek sevilen ve günümüze kadar birçok defa tercüme edilen Le Lac (Göl)⁹¹ manzûmesi, tabiatla, tabiat unsurlarıyla, eşya ile insanın hasbihalinin anlatıldığı metinlerden biridir.

*Göl*⁹²

*Tâ key bu şitâb her kenâre
Hiç meddine yok mudur nihâye?
Yeldâ-yı ezelde serserîsin
Ârâm u rücû'dan berîsin;
Bir dem olamaz mı ömr-i nâ-sâz
Ummân-ı dehirde lenger-endâz?*

*Ey göl! Nazar et ki bir yıl akdem,
Yârimdi bana bu yerde hem-dem!..
Bu taş ki bûs eder miyâhın
Ârâm-gehi iken o mâhın;
Şimdi bana bir neşîmen-i hayf!*

*Böyle yine inleyip dururdun
Yalçın kayalara başvururdun;*

⁹⁰ Mehmet Kaplan, a. g. m. . s. 4-5.

⁹¹ Le Lac manzumesi Lamartine'in gerçek hayatta yaşadığı bir aşkın hikâyesidir. Şâir "1816 yılı sonbaharında Aix-les-Bains'de ünlü bir fizikçinin eşi Julie Charles ile karşılaşır. Bourget Gölü kıyısındaki gezinileri sırasında birbirlerini duydukları karşılıklı sevgi , sonunda ölümsüz bir aşka dönüşür. 1817 kışında Paris'te tekrar karşılaştıklarında yazın yeniden Aix-les-Bains'de buluşmaya karar verirler. Ancak Lamartine, Bourget Gölü kıyısındaki taşın üzerinde günlerce boşuna bekler sevgilisini. Akciğerlerinden rahatsız olan Julie randevusuna gelemeyecek ve aynı yılın Aralık ayında ölecektir." (bk. Tuna Ertem, "Göl" Littera Edebiyat Yazıları, c. 2, Ankara, 1991, s. 92-96.

⁹² Sadullah Paşa, [Mustafa Reşid] *Bedâiyü'l-İnşâ*, Kısım-ı evvel cüz. 1, İstanbul 1302 / 1886-1887, s. 193-198. (Göl manzumesi ondokuzuncu asırda beş defa dilimize aktarılmıştır. Biz bu tercümeler içinde ilk olması hasebiyle Sadullah Paşa'nın çevirisini kullanacağız.

*Yüzler sürer idi keff-i müştâk
Ol-pâye ki kible-gâh-ı uşşâk!..*

*Yâdında mı bir gece o âfet!..
Ol hüsnü melek, peri-kıyâfet
Çıkmıştı benimle mâhitâba
Bir sandal içinde seyr-i âba
Olmuştum onunla dūş-ber-dūş,
Aşk âlemi içre mest ü medhûş...
Tenhâca safâ-yı âb ederdik
Ses gelmez iken semâ vü mâ'dan;
Hâli iken her taraf sadâdan
Sandalcıların kürek sadâsı
Bu halvetin idi hoş nevâsı
Âhenkle çekerler idi birden;
Bu şevk ile mevce-zen idin sen*

*Nâgâh çıkıp hazîn bir ses,
Emsâlin işitmemişti hiç kes,
Aksi ile oldulardı hayre
Etrâf u sevâhil-i buhayre;
Yani ki o gül-fem-i hoş âvâz
Feryâda şu yolda etti âgaz:*

*Ey çarh!..Tevakkuf et, zaman ver
Eysâ'at-i sa'd!..Aman, aman ver
Bir kâm alayım şu baht-ı nevden
Bu leyl-i neşât-ı tîz-revden
Bedbaht cihânda var hayli
Mevt onlara tatlı bir temenni!..*

*Bu zümreye devrin eyle tahsîs.
İhlâk ile deritten eyle tahlîs..
Mes'ûdları gel et ferâmûş*

*Bu demde ki ayştır sana nûş!..
Beyhûde taleb aman zamandan
Kâbil mi vefâ o bî-amandan?*

*Sür' atle kaçır zaman benden
Âheste-rev ol ben ona derken
Fecr etti zalâm-ı leyli târâc,
Meş'al-keş-i mihr-i safha-i âc
Fevt olmaya fırsat edelim zevk
Bu bezm-i visâle verelim şevk;
Yok âdeme bu cihânda mersâ,
Yok dehre kenâr hiç hayfâ!
Durmaz geçeriz çü zıll-ı zâil
Dehr ise misâl-i nehr-i sâil.
Ey dehr-i hasûd!..Bu hâlet-i sekr,
Müstes' id-i dest-i aşk-ı pür-mekr,*

*Bizden olacak mı dûr-ı mehcûr?
Ol sür' at ile ki rûz-ı gam dûr
Âyâ bir eser kalır mı ondan?
Nâ-bûd olacak mı bu cihândan?
Ol bahr ki mevci hem de sâlib
Hayf olmayacak mı bir de tâlib?*

*Ey, ey ezeli adem-geh-i hâk!..
Ey mâzi vü hufre-i hevl-nâk!..
Eyyâmı ki bel' edib gidersin
Söyle bize n' eyleyip n' idersin?
Gasb eylediğin dem-i meserret
Etmez mi bu semte artık avdet?*

*Ey göl ki safâ-yı kalb ü cânsın!..
Korkunç kayalar ki bî-zebânsın
Ey bağırlı delik mahîf gârlar*

*Zindâne şebih bîşezârlar
Âsûde-nişin-i rûzigâr ol
Mecrâ-yı füyûz-ı nevbahâr ol.*

*Bâri siz edin bu leyleyi yâd
Kim kahr-ı dehirden ola âzâd.
Ey manzarası güzel buhayre!
Aşk ehline bâ-bedel mesîre
Her hâl-i sükûn u şiddetinde
Etrâf-ı besîm sûretinde*

*Eşcâr-ı hazîn edâlarında
Âvîhte-i ser kayalarında...
Lerzân esip geçen sabâda
Etrâftan akseden sadâda,
Sîmîn-cebîn olan kamerde
Kim aksi yüzünde nûr-perde
Dûr etme bu meclis-i hayâlden
Allâh siyânet et zevâlden.*

*Ettikçe riyâh-ı burda seyrân
Etrâftaki ney-sitânı nâlân,
Etrâfı revâyah-i nesîmin
Eknâf ü havâli-i besîmin
Hâsıl burada ne ise me'nûs
Sem' ü basar ü meşâme mahsûs
Nakleyleyeler ki burda bir gün
Hem-bezm-i safâydı iki düşkün.*

Sadullah Paşa

Zamâne-i Âb

*Ey bahr-i muhît mahremim ben
Her subh gelen hitâba senden*

Her subh beni sen eyle bîdâr!.

*Ver fikrime cûş hiddetinden,
Ver tab'ıma renk, safvetinden,
Göster vatanın garibe tekrar!*

*Baktım ki dem-i tefekküründe
İnmekte nücûm, zîr-i pâye
Hem-rütbe olur tehevvüründe,
Emvâc ise eshub-ı hevâya*

*Sâ'ilerin ne dil-rübâdır
Dem-zenliği nev-be-nev geçenden
İsâl-i selâm eder vatandan
Her mevc benimle âşinâdır!..*

*Her mevce ki misl-i fikr-i âdem
Kim zulmet-i ba'd-i mevti bir dem,
Tayyetmeye olmamış muzaffer.*

*Oldukça sevâhile şitâbân
Dönmekte o hâl ile perişân
Nâlende vü eşk-rîz ü muğber;*

*Ey bahr ki peyk-i fevc fevcin
Her sûdan olur zemîne şâmil
Sevdim şu libâs-ı mevc mevcin
Eflâke mukabil ü mûmâsil!..*

*Her nağmen olur sukûtuna dâl
Bu kûh-ı sefîd ü nilgûnun,
Ey mağrib-i şems olan derûnum,*

Mehtâb yüzünde mevc-i âli!..

*Encüm âdedincedir sipâhın,
Kisvetleri cevşen-i semâî
Sevdim seni ey fezâ-yı mâî,*

*Âfâka temas eden şifâhın!
Sathında taammük eyler efkâr,
Ka' rında ulüvv olur bedîdâr.*

*Ey bahr, eyâ zamâne-i âb,
Kim tâ ebed eylemekte pertâb,
Seylâbelerin kopup ezelden
Hâkim sana şâhik-i cebelden*

*Bu şahs ki bunda nâle-zendir,
Bil kim mütebahhirindendir,
İstersen anı bir imtihan et!
Ey bahr, inâyet et, ıyân et!
Kaldır tutuk-ı semâ-nazirin
Tehzîzde reng-i dil-pezirin
Gönlümdeki aks-i bî-zevâli,*

*Fevkinde uçan hayâl kimdir?
Sandım anı ben ki sevdiğimdir,
Düşmüş sana çeşminin zılâli!.*

Her iki manzûmede ilk bakışta görülen hususiyet su / göl ile hasbihaldir. Suya hitab, onunla dertleşme muhakkak ki edebiyatımızda o güne kadar pek yaygın olarak görülen bir durum değildi. Fuzûlî'nin Su Kasidesi'nden bu yana su motifi âdetâ bu tarafıyla unutulmuş gibidir. Halbuki söz konusu kasidede Fuzûlî, ne geniş bir mazmunlar dünyasını şiirine sokmuştu. Öte yandan edebiyatımızda bu kasideye nazireler yazılmış olmaması cidden düşündürücüdür. ⁹³

93 Klâsik Şark edebiyatında su ile Allah'ın rahmetinin anlatıldığı başka örneklerle de rastlamak mümkündür. Meselâ, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin, Mesnevî'sinden aşağıya alınan üç beyitte 'suyun suyu' ifadesiyle Allah'ın sonsuz keremi, rahmeti anlatılmak istenmiştir:

Lamartine'nin suya scslenişi üzerinde yaşanmış ve bugün için hatıra olmuş birtakım tatlı hatıraları yâd içindir. Göl, onun nazarında bir gönül macerasının,ölümsüz bir aşkın şahidi durumundadır. Gölün hatıra işlevinden sonra en önemli teması zamanın akıcılığıdır. Evet zaman bir su gibi akmaktadır. Bu akışta insan hayatından hatıralar da ebediyete sürüklenmektedir. Şâir zamanın akışını durdurmak arzusundadır.

Bir dem olamaz mı ömr-i nâ-sâz

Ummân-ı dehirde lenger-endâz?

'Ummân-ı dehirde lenger-endâz' olmak, zaman denilen denizde bir an için demirlemek yani zamanı durdurmaktır. Şâir, zamanı durduramayacağını anlayınca hiç değilse sevgilisiyle sandal sefaları yaptıkları ve her köşesinde binbir hatıranın gizli olduğu ölümsüz sevgilerini saklamasını ister. Bununla da kalmaz bir insan gibi ondan geçmişi hatırlamasını ister.

Ey göl! Nazar et ki bir yıl akdem,

Yârimdi bana bu yerde hem-dem!..

Bu taş ki bûs eder miyâhın

Ârâm-gehi iken o mâhın;

Şimdi bana bir neşîmen-i hayf!

...

Yâdında mı bir gece o âfet!..

Ol hüsnü melek, perî-kıyâfet

Hak be-boredeř bâz der bahr-ı savâb

Tâ besaşteş ez kerem ân âb-ı âb

Heft deryâ her dem ez perded zerâb

Gûş gîrî âveriş ey âb-ı âb

Âb râ didî niger der âb-ı âb

Ey tu der keşti-yi ten refte, be h-âb

(bk. *Mesnevî-yi Manevî*, Mevlânâ Celâleddin Muhammedî Belhî, neşr. D. A. Nicholson, Leiden 1925 - 1933, Türkçe tercümeleri için bk. *Mesnevî*, Çev: Veled İzbudak, M. E. G. S. B. yay. İstanbul 1988, C. V, s. 20; C. V, 343; C. III, s. 102.

1.(Tanrı, yine onu doğruluk denizine götürür, o suların suyu, kereminden onu yıkar, arıtır.), 2. (Her an-yedi denize de serap olsa, ey suyun suyu, sen onu kulağından tutar getirirsin.), 3. (Ey ten gemisine binip uykuya dalmış adam, denizi gördün amma, asıl denizin denizine bak).

*Çıkmıştı benimle mâhitâba
Bir sandal içinde seyr-i âba
Olmuştum onunla dîş-ber-dîş,
Aşk âlemi içre mest ü medhûş...
Tenhâca safâ-yı âb ederdik*

Lamartine'in şiiri 'Tabiat + insan + melankoli + hatıra formülüne uygundur. Büyük tabiat, küçük tabiatla âdetâ meczolmuştur. Büyük tabiat içinde insan (küçük tabiat) taşıdığı melankoliyi bertaraf etmek, teselli bulmak için hatıraların bahçesine girer. Burada o bahçe Bourget Gölü'dür. Sonsuzluk duygusu içinde şâir, bir su gibi akıp giden zamanın ve hatıraların melankolisini yaşar.

Şâir zamana seslenerek durmasını ister. Çünkü geçen zaman yeni bahtıyarlıkların yaşanmasına izin vermemektedir.

*Ey çarh!.. Tevakkuf et, zaman ver
Ey sâ'at-i sa'd!..Aman, aman ver
Bir kâm alayım şu baht-ı nevden
Bu leyl-i neşât-ı fîz-revden
Bedbaht cihânda var hayli
Mevt onlara tatlı bir temenni!..*

Zamanın ardında kalan insan için ömür artık, bir hatıralar kitabından başka bir şey değildir. Zamanın geçmesi su ile ilişkilidir. Su durmadan akar. Görüntü suyun hep aynı olduğudur. Fakat hiçbir su aynı değildir. Durmadan değişen, buhardan yağmura, yağmurdan, toprağa, ırmağa, göle, denize oradan da ummana kavuşan bir macerası vardır. Zaman da tıpkı su gibidir. Hep aynı olduğunu varsayabiliriz. Halbuki zamanı anlamlı kılan yaşadıklarımızdır.

*Fevt olmaya fırsat edelim zevk
Bu bezm-i visâle verelim şevk;*

Mısraları zamana yetişmek arzusunun tezahürüdür. Geçmişte yaşanan ve yâd edilmesinden heyecan duyulan hatıralara tabiatın şahitlik etmesi, bu coşkuya, melankoliye iştirak etmesi beklenir.

Bâri siz edin bu leyleyi yâd

Hatıra, bütün romantiklerde olmak üzere Lamartine'de de önemli bir temadır. Onun bir şiirinin adı da Souvenir (Hatıra)'dır. Hatırlama,

ânın ızdırabını hafifletmek demektir. Bu bir sebep bularak realiteden kaçma, uzaklaşma arzusudur. Bu arada Tanzimat devrinde Musset'nin edebiyatımızda da pek sevilmiş ve romantiklerimiz tarafından tercüme edilip defalarca tanzir edilen manzûmesinin adı da Rappelle-toi (Tahattur et)'dir. Bu tür manzûmelerin şiirimizde bir tahattur temasını beslediği düşünülebilir.

Le Lac şiirinde Lamartine, tabiat içinde sonsuzluk duygusunu, zamanın acıcılığını ve hatıraların aynasında derin bir melankoliyle terennüm eder.

Zamâne-i Âb şiirinde de Hâmid buna benzer bir kurguyu uygular. Suyun şahadeti, zamanın acıcılığı, şâirin gönlünün ızdırabı ile su üzerinde yıldızların ayak altına indiği, dalgalarının buluta yaklaştığı âdetâ bir fırtına havası resmedilir. Göl manzûmesinin sükunetine karşı Zamâne-i Âb şiirinde hareketlilik vardır. Bu aksiyon, şâirin ruh haliyle birleşir; bir bakıma o ruh halini aksettirir. Hatta, bu hal şâirin hoşuna da gider.

Encüm âdedincedir sipâhın,

Kisvetleri cevşen-i semâî

Sevdim seni ey fezâ-yı mâî.

Le Lac manzûmesinde hâkim olan durum empresyonizmdir. Zira, bir bakıma bu manzûmede aktif olan 'göl'dür. Şâirin geçmişini hatırlamasına vesile olan su, sandal, kaya gibi tabiat unsurları / eşya söz konusudur. Göl, sanatkârâ tesir etmiştir. Zamâne-i Âb şiirinde ise Le Lac manzûmesinin aksine, bir ekspresyonizm vardır. Suyu anlamlı kılan şâirin rûh halidir. Küçük tabiat büyük tabiatla yankısını bulmaktadır. Eşyanın mecazı ön plâna çıkıyor. Le Lac manzûmesindeki kompozisyon sağlamlığına karşılık Zamâne-i Âb şiirinde dağınık bir kompozisyonla karşılaşırız. Yukarıda sözünü ettiğimiz ekspresyonizm manzûme boyunca devamlılığını ve hakimiyetini gösterememektedir. Bu kompozisyon zayıflığı bazen şâirin ruh halinin bazen de suyun (obje) ön plâna çıkmasıyla kendisini gösterir.

Ey bahr, eyâ zamâne-i âb,

Kim tâ ebed eylemekte pertâb,

*Bil kim mütebahhirindendir,
İstersen anı bir imtihân et!
Ey bahr, inâyet et, ıyân et!
Kaldır tutuk-ı semâ-nazirin
Tehzîzde reng-i dil-pezirin
Gönlümdeki aks-i bî-zevâli*

mısraları bahr'dan (deniz) medet umulduğunu, ondan yardım istendiğini vurgulamaktadır. Burada aktif olan şâir değil 'bahr'dır. Kurgusunun zaafına rağmen Hâmid'in bu manzûmesi en az Le Lac kadar küçük tabiatla büyük tabiatın sevişmesini dikkatlere sunmada başarılı manzûmelerdir. Hâmid'in manzûmesinde melankolinin biraz daha ağır bastığı görülmektedir.

Hâmid'de, hem Tecelli yahut Teselli, hem de Zamâne-i Âb şiirinde ortak motif olarak 'sanal bir duyuş tarzı'nın varlığını görüyoruz. Bu 'sandım', 'sanırım' 'meğer' cinsinden sorular manzûmesinin beslediği şüphe ve tereddütlerin ifadesidir.

*Tecelli yahut Teselli'de yer alan
Sanırım yâdıdır bu verem bir dil-rübânın*

...

*Meğer canân imiş o evet timsâl-i canân
Ki bâlâ-yı ufuktan çıkar Perverdigâr'e
mısraları ile,*

Zamâne-i Âb şiirinde yer alan aşağıdaki mısralar 'sanal bir duyuş tarzı'nın tezahürüdür.

*Fevkinde uçan hayâl kimdir?
Sandım anı ben ki sevdiğimdir,
Düşmüş sana çeşminin zılâli!.*

Bu romantiklerin sıkça başvurduğu bir duyuş tarzı / uslûptur. Hâmid'in "Düşmüş sana çeşminin zılâli!." mısrai uzaktan uzağa Nergis efsanesini hatırlatsa da suya (bahr) insan duyarlığını yükleme gayreti, büyük tabiatla küçük tabiatı aynı potada eritme arzusudur.

f. Sâmi Paşazâde Sezâi

Tanzimat edebiyatının ikinci nesline mensub olan Sezaî Bey, gerek edebî mahfillere devam ettiği devirde gerek Avrupa yıllarında Batı edebiyatı ile yakından meşgul olmuş, kaleme aldığı çeşitli konulara dâir yazılarında, Victor Hugo, Musset, Lamartine, Lord Byron, Shakespeare gibi kalburüstü Batılı şâirlerden söz etmiş, ilgi ve bilgisini efkâr-ı umûmiyeye takdim etmiştir. Şiir vadisinde eser vermeyen Sezaî Bey'in realizmi bir tarafa bırakılacak olursa, nesirlerine akseden Batı tesiri genellikle alafranga hayat enstantaneleri ile birtakım kültürel motiflerdir. Özellikle küçük hikâye ve roman tecrübelerinde Batı edebiyatının terbiyesi ve tesiri gözlenir.

Sezaî Bey'in tenkîd ve yazılarında, Lamartine, Hugo ve Musset tesirinden çok daha çok malûmat verme, fikrini temellendirme ya da aktüaliteye dâir birtakım tasarrufları beyân bâbında nakil vardır. Bu yazıların edebiyatımız için faydası müellifin zaman zaman Batı edebiyatı ile Türk edebiyatını mukayese tecrübelerine girişmesinde aranmalıdır. Yoksa yukarıda Ekrem ve Hâmid örneğinde olduğu gibi doğrudan ve herhangi bir metin üzerine temellendirebileceğimiz bir tesir söz konusu değildir. O bakımdan Lamartine'in Sezaî Bey'in üzerindeki tesiri bahsinde biz sadece onun bu Fransız romantiğinden bahseden yazıları üzerinde duracağız. Onun İkdâm, Güneş, Tanin, Edebiyat-ı Umûmiye Mecmuası ve Servet-i Fünûn'da çıkan yazılarında sık sık Lamartine adının zikredildiğini görürüz.⁹⁴

Sezaî Bey, İkdâm'da çıkan ve daha sonra Rumûzu'l-Edeb'de neşredilen Hatırât-ı Edebiyyeden adlı yazısında genel olarak Türk edebiyatı hakkında bazı fikirlerini sıralarken, ilk Fransa seyahatinde Fransız edebiyatının nasıl bir kadir ve kıymet bilmezlik içinde

94 Sâmi Paşazâde Sezaî Bey'in yazıları Zeynep Kerman tarafından toplanıp bir araya getirilmiş ve bugünkü alfabeye aktarılmıştır. (bk. *Sâmi Paşazâde Sezaî'nin Hikâye - Hâtıra - Mektup ve Edebî Makaleleri*, İstanbul Üniv. yay. İstanbul, 1981) Biz yaptığımız alıntılarda büyük ölçüde bu eserden istifade ettik. Ayrıca *Rumûzu'l-Edeb*'de yer alan metinleri de dikkate aldık. Zeynep Kerman'ın neşrinde yer alan yazıların ilk defa yayınlandığı gazete ve mecmuaların künyelerini söz konusu kitaptaki şekliyle verdik.

olduğunu, münekkidlerin acımasızlığı üzerinde durur. Fransa'da şöhretin hiç de kolay kazanılmadığını ifade eder.

*"On altı sene evvel ilk Paris'te bulunduğum zaman tek mil Fransa ve helki asır Victor Hugo'nun idi. (Yalnız o tarihten bir sene evvel, Emile Zola emsâli görülmemiş bir cür'etle efkâr-ı cihân hilâfına olarak bazı muahezelerde bulunmuştu.) Büyük, küçük bütün şâirler, "Hugo-perest olan edibler, Hugo gibi bir dehanın mazide mevcut olduğunu inkâr eyledikleri gibi, müstakbel-i insaniyette ihtimal-i zuhurunu da reddediyorlardı. Küreyi devrinden, zekâ-yı beşeri kesâsinden tevkife kalkışan bu fikirlerin her sabah doğan güneşe, her gün tekemmül eden tabiata karşı pââmâl olacağı tabîî idi. O esnâda Lamartine'in nâm-ı âlisine kitaplarda, sahâif-i matbuatta tesadüf olunmuyor. Auguste Vacquerie gibi bir büyük şâir Alfred de Musset'yi şiddetle tenkit ederek pek ziyâde hissiyâtına mağlup bir zaaf-ı kalb ile Lord Byron'nu taklit ettiği için "Miss Byron" Byron'un kızı diye tezyif ediyordu."*⁹⁵

Tanzimat sonrası yetişen ve Batı edebiyatı ile münasebetleri olan ediblerimizin bazılarında bu ünsiyetin giderek bir hayranlığa dönüştüğünü müşahade etmekteyiz. Artık ediblerimizin baş ucu kitapları Fuzûlî, Bâkî, Nedim divânları değil, Hugo'nun Contemplations'u, Lamartine'in Méditations'u, Musset'nin Les Nuits ya da bunların bir kısmını birarada bulabilecekleri Morceaux Choisis'lerdir. Roman vadisinde ise mesnevilerin yerini bir Zola, Dumas Père, Daudet gibi şöhretler ya da Corneille, Racine ve Shakespeare gibi tiyatro müellifleri almıştır.

Sezaî Bey, Paris'e yaptığı ilk seyahatini yıllar sonra anlatırken, bu yolculuk esnasında yanına alacağı "levâzım-ı seferiye" ve "levâzım-ı rûh ve kalbiye"nin önceliklerini sıralar:

"Levâzım-ı seferiyeden koyu lâciverd zemin üzerine sırma işlenmiş ıkd-ı sîreyya gibi parlar bir üniforma , geceleri giymek için resmî setreler, incili düğmeler, boyun bağı iğneleri!.. Rûh ve kalbin

95 İkdâm gz. nr. 1495, 8 Eylül 1898 (Zeynep Kerman, Sâmi Paşazâde Sezaî'nin Hikâye - Hâtıra - Mektup ve Edebî Makaleleri, s. 79-80.), Rûmûz-ı l-Edeb, Dersâadet 1316, s. 95-998.

levâzımından, Hugo'nun *Contemplations*'u, Lamartine'in *Méditations*'u, Musset'nin *Geceler*'i menuuriyet mukteziyasından olarak bir iki eser-i siyâsi!.."96

Osmanlı aydını başlangıçta Batıyı bir a'mânın el yordamıyla eşyayı tanımaya çalışması gibi tanımaya çalışmıştır. Gerek nesir gerekse nazım sahasında tercümelerin artması, ediblerimizin Batı seyahatleri ve bazılarının uzun ikâmetleri, orada izlenimleri, hatıraları ve o dünyaya âit kanaatleri bizim Batı edebiyatını daha yakından ve doğru olarak idrâk etmemizi sağlamıştır. Bundan sonradır ki, bazı münekkid ve ediblerimiz, Batı edebiyatının Türk edebiyatından birkaç gömlek daha iyi ve gelişmiş, tekâmülünü tamamlamış bir zemini olduğu fikrini taşıırken, bazıları da Batılı ediblerle Türk ediblerini sık sık mukayese ederek arada büyük bir farkın olmadığını beyan etmişlerdir. Tenkidî olarak gelişen bu mübahese ve mukayese meyvelerini asıl millî edebiyat devrinde verecek, özellikle Tanzimat'ın ikinci neslinden itibaren Batılı bir mecraya dökülerek Avrupâi tecrübesini Servet-i Fünûn'da ikmâl eden edebiyatımız kendi artı ve eksilerini gözden geçirecek, hem dil hem de duyuş tarzında kendi kimliğini, sahib olduğu farklılık ve zenginliği yeniden keşfedecektir.

Lamartine'in *Le Lac* manzûmesinin Türk edebiyatında bir "Lakistler" cereyanının zuhur etmesine sebebiyet vermemiş olsa da, bu manzûmenin ediblerimizi tabiatı yeniden keşifleri üzerinde, melankoli, tefekkür ve hatıra üçgeninde çeşitli hissiyata sevkettiği muhakkaktır. Yukarıda kalburüstü Batılı şâirlerin kitaplarının nasıl bir etkiye sebebiyet verdiklerini gördük. Aynı şekilde bu devir içinde bazı Batılı şâirlerin isimleri onların çok tanınmış ve sevilmiş şiirleriyle birlikte anılmaya başlamıştır. Victor Hugo "Tıf'l-ı Nâim" ile, Musset "Rappelle-toi" ile, Lamartine "Le Lac" adlı manzûmeleriyle Türk okuyucusunun zihninde yer etmiştir. Artık ister istemez, kendine has bir masumiyet içinde uykuya dalan her

96 Sâmî Paşazâde Sezaî, "İlk Seyahatın Tesirâtı" İkdâm gz. nr: 1570. 22 Teşrin-i sâni 1898 (Zeynep Kerman, a. g. e. s. 90-93), *Rumûzu'l-Edeb*, 124-132.

çocuk Tıfl-ı Nâim'i; hatırlanma iştîyâkı içinde, her gönül Rappelletoi'yı ya da romantik tefekkürün zamanın akıcılığı ile birleştirdiği ve hatıraların aynasında bir ölümsüz aşka tanıklık etmiş Bourget Gölü'nün tablolastırıldığı Le Lac'ı hatırlatmaktadır.

İsviçre Hatırâtı adlı yazısında Sezaî Bey, bu tahattur zevkini dile getirmektedir. Eşya ve tabiat unsurlarıyla zihinde estetik bir yankıya sebebiyet veren şeylerden biri de Le Lac manzûmesidir. Lamartine'in Le Lac manzûmesi onun zihninde Türkçe "göl" demek varken "lac"lar şeklinde ifadesini bulmaktadır.

" *Bu anda Les Aiguilles de bir satıhta lac'lar, nehirler, köyler, şehirler, vâdiler, tarlalar görünüyor. İsviçre'nin bütün Fransız kısmı! Şarkta Jura silsile-i cibalinin gölgeleri içine aksetmiş Neuchâtel Lac'ı Lamartine'in tahayyül ediyor gibi sâkit mütefekkir duruyor.*"⁹⁷

Görüldüğü gibi Lamartine'in Sezaî Bey üzerindeki tesiri, doğrudan doğruya eser üzerine akseden bir tesir değil, ancak okuyucunun ve edebî zevkinin teşekkülünde aksini bulan bir zenginlik ve çeşitlilik olarak kendisini göstermektedir.

g. Ali Kemâl

Ondokuzuncu asır Türk edebiyâtının velûd isimlerinden Ali Kemâl, özellikle Peyâm ve daha sonra Peyâm-Sabah gazetesinin Paris Muhabirliği'ni yaptığı yıllarda kaleme aldığı makalelerinde, Türk efkâr-ı umûmiyesine özellikle Fransız edebiyatını tanıtmaya yolunda büyük hizmetlerde bulunmuş bir edibimizdir.

Onun özellikle, *Sorbon Dârii'l-Fünun'unda Edebiyat-i Hakikiye Dersleri*⁹⁸ adlı eserinde Fransız romantik akımının üç büyük ustası

97 Sâmî Paşazâde Sezaî, "İsviçre Hatırâtı" Edebiyât-ı Umûmiye Mecmuası nr. 14-15, 21, 28 Kânûn-i sâni 1332 / 1916, s. 241-244, 257-258; (Zeynep Kerman, *Sâmî Paşazâde Sezaî'nin Hikâye - Hâtıra - Mektup ve Edebî Makaleleri*, s. 240-245).

98 *Sorbon Dârii'l-Fünun'unda Edebiyat-i Hakikiye Dersleri*, Ali Kemâl'in Paris'te bulunduğu sıralarda, Sorbonne Üniversitesi'nde realist edebiyat üzerine verilen dersleri takip etmesi sonucunda vücud bulan bir kitaptır.

Hugo, Lamartine ve Musset'den sık sık söz eder. Daha çok makale, tenkîd, tercüme türünde eser veren müellifin üzerindeki Lamartine'nin tesiri eser bazında değil, daha çok 'malûmat verme' ve 'tenkîd' bahislerinde bir 'zîkr'den öteye geçmemektedir. Bu bakımdan biz daha çok onun makaleleri arasında şâirin tesirinin vurgulandığı hususları dikkate aldık. Onun edebiyatımızda tanınması ve şöhretinin pekişmesi yolunda hizmeti olan bu yazılar bizde, tenkîd kavramının terbiye ve olgunlaşmasına katkıda bulunduğunu düşünüyoruz.

Ali Kemâl'in yazılarında devrinin hemen hiç bir kaleminde görülmeyecek nisbette ayrıntının varlığı hissedilir. Bu da aralarında nüans olan şâir ve yazarların uslûp ve kabiliyetlerinin edebiyatımızda daha iyi tanınmasına vesile olmuş, bir 'toptancı' anlayışın yerleşmesini engellemiştir.

Onun bu yolda yazılmış yazılarından birinde edebiyatımızda 'romantik' olarak lanse edilen iki büyük Fransız şâirinin, Lamartine ile Musset arasındaki farkı belirtir. Hayaliyyûn-hakikiyyûn münakaşası içinde Reçaîzâde Mahmud Ekrem'in şiirini değerlendirdiği bu yazısında, edebiyatımızın romantik macerasında şâirlerimizin kendilerini daha ziyâde Musset'yi örnek aldıkları hususunu belirtir. Ekrem'in *Zemzeme*, *Şemsa*, *Muhsin Bey*, *Nağme-i Seher* adlı eserleri üzerinde durur.⁹⁹

"Nağme-i Seher mukaddimesinden Vuslat'tan başlamak istemezseniz Mes Prisons tercümesinde ibtidaen geliniz. Lâkin fîkrin tekemelliinü belîğ bir edâ ile muzaffarâne takib eden uslûbun revîş-i rengînine, âhengine dikkatle bakınız. Üçüncü Zemzeme ile birinci ve ikinci Zemzeme'ler aralarında büyük bir fark bulursunuz. Hele 'Gözyaşları' vesâire bir iki kitaba yazılmış takrizleri, takdirâtı, tefekkürü, Muhsin Bey'i gözden geçiriniz. Nihayet Şemsa'da durunuz, gözleriniz nasıl kamaşıyor. Renkteki kuvvet levha-i fikre ne derece

Yazarın tuttuğu notlar Paris Muhabiri imzasıyla önce 1895 yılında İkdam gazetesinde neşredilmiş, üç yıl sonra kitaplaşmıştır. bk. *Sorbon Dârü'l-Fünûn'unda Edebiyat-ı Hakikiye Dersleri*, İkdam mat. 1314; ikinci bs. Matbaa-i Hayriye 1330. Ali Kemâl bu yazılarında Larumet'in verdiği derslerden başka kendi tenkit ve kanaatlerini de dile getirmiştir.

99 bk. *Sorbon Dârü'l-Fünûn'unda Edebiyat-ı Hakikiye Dersleri*, s. 31-32.

te'sir ediyor. Bu bahis uzundur. Edebiyatımız için ayrıca bir mebhas-i tedkîktir.

Victor Hugo'da bu halden ma'ada bir nazar-ı dürbîn vardır. Dürbînden maksat bir hasse-i mükebbiredir ki küçük bir manzarayı fevkalâde büyütür. Lamartine daima tasvir-i manevî cihetini düşünür, Musset tasvir-i hissiye meyleder. Edebiyat-ı Cedide'mizde en ziyâde hüküm süren bu cihettir. (Yakacıkta Bir Mezarlık Âlemi, Yâd et, Makber, Ey Zâir-i İtibar..." gibi en güzide eserlerimiz ziyâde mezayâ-yı hissiye ile mutarradır." 100

Yazarın bu gayretleri aslında edebiyatımızın aldığı yeni ve farklı istikâmette ediblere rehberlik edecek münekkidlerin yaklaşmakta olan ayak seslerini müjdelemektedir.

Ali Kemâl, hayaliyyûn ile hakikiyyûn mesleğine mensup sanatkârların çalışma usullerinin aslında farklı olmadığını Sorbonne'daki hocası Larumet'nin cümleleriyle nakleder. Romantiklerin de en az realistler kadar tedkikât içinde bulunduklarını, not tutup, araştırma yaptıkları hususunu belirtir. Böylelikle yalnızca hisli anlarında eser veren romantiklere özgü çalışma tarzı fazla dikkate alınmaz. Yazar, böylelikle Türk şâirlerinin-sahib olması gereken hususiyetler üzerinde durur.

"Muallim Larumet'nin Sorbonne'da müteveffa Alexandre Duma-zâde hakkında bazı takdirât ihtirâtından söze girişerek Victor Hugo'nun "hayâlî" mesleği ile ona halef olan "hakikî" mesleği hakkında bir kaç güzel tariften Voltaire ve Rousseau ve Lamartine ve Musset'yi misâlen ihtardan sonra Hugo'nun her müşahade eylediği şeyleri derûnuna kaydettiği defter-i müşâhedâtını da haber verip bilâhere müşârinileyhin nazmeylediği eş'âr hep esâsen o defterde mukayyed olan ahvâl üzerine mübteni oldukları yani hakikiyattan bulundukları için o kadar güzel olduklarını söylüyor..." 101

Ali Kemâl Sorbon Dârü'l-Fünûn'unda Edebiyat-i Hakikiye Dersleri, adlı kitabında Lamartine'den bahsettiği yazılarından birinde devrin Fransız şâirlerinin uslûbu konusunu ele alır.

100 a. g. e. s. 31-32.

101 a.g.e., 40.

"Larumet, bu sefer de meslek-i hakikiyyûna hizmetleri nokta-i nazarından meşâhir-i üdebâ-yı hayûsiyyûnu tavzih ve tarife başladı. Musset'yi Lamartine'i Théophile Gautier'yi birer nebze anlattı. Birinci için; 'En yüce seradık-ı hayâlde tâbândır. Şiirde şöyle dursun hayatta bile hakikati hiç anlamadı. Binâberin hakâyika temas eder etmez bir cevher-i latif gibi dağılıyordu. Bu şâir-i hayâlât-perest uslûbunda bile hakikiyyûndan uzaklaşır...kafiyeleri hep narin, nermindir, gevşektir' dedi.

İkinci için şu sözleri söyledi:

Lamartine, meslek-i hayaliyyûndan yine ayrılmazsa da hayâlâtı müstesnâdır. Efkârda pek rengîn safahât-ı ulviyye mâliktir. Hayr ü hasanât için ihtisâsât-ı şedîde hisseyler. Mehâsini a' lâ eder. Fezâile perestiş eder. Bazı yeni muharrirler için bu hissiyât-ı necibe fâidesiz, lüzumsuz görünüyor. Seyyi' atın teşrih-i ta' dadı daha muvafık bir vadi addolunuyor." 102

Ali Kemâl aynı yazının devamında Fransa'da Türk edebiyatı için bugün bir vesika değeri olan izlenimlerini de nakleder. Devr-i hazır Fransasının Türk edebiyatındaki gelişmeleri takip etmesi üzerinde durulması, araştırılması gereken bir konudur.

"Edebiyat-ı Osmaniye'den bahseden Fransız risaleleri bir şâir-i âli-kadrimizin pek ziyade Lamartine benzetiyorlar. Bu müşâhabet kısmen:

'Ey Rabb ki sana eyler ebim hasr-ı ibâdet'¹⁰³

gibi aslı kadar parlak her ikisi de menba' -ı keâlden tereşşuh etmiş denecek kadar tev' em bazı tercümelerden kısmen de şu iki fitrat-ı ulviyyede mütesaviyen tecelli eden tahassürât-ı âliyye-i dinîyeden, rikkat-ı fikriyeden ileri geliyorsa da Üstâd'ın¹⁰⁴ o hazin nevhât-ı âşikânesini, o birbirinden muharrik-i garamiyâtını dinleyenler Musset'yi daha çabuk yâd ederler." ¹⁰⁵

102 a.g.e, 63.

103 Rezaîzâde Mahmud Ekrem'in Lamartine'den, Sabi-i Ma'sûmun Hâl-i Sehvinde Münâcâtı adıyla tercüme ettiği Hymne de L'Enfant a Son Réveil manzumesinin ilk mısraı.

104 Rezaîzâde Mahmud Ekrem.

105 a.g.e, s. 64.

Ondokuzuncu asırda Lamartine'in Türkçe'ye tercüme edilen romanları *Graziella*,¹⁰⁶ *Rafael*¹⁰⁷ ve *Genenieve Histoire d'une Servante*¹⁰⁸'dir. Bunlar arasında edebiyatçılarımıza en fazla tesir eden *Graziella*'dır.

*"Bazan mevzu cihetiyle on, onbeş seneden beri Fransa, İngiltere, Alman edebiyatından lisanımıza tercümeler, hatta en mühim tercümeler oldu. Fransızca'dan Lamartine'in meşhur Graziella'sı, İngilizce'den Shakespeare'in eserleri, Almanca'dan Goethe'nin Werther'i Türkçe'ye nakledildi. Bu nevi nakliyat müteaddid, bahusus oldukça müntahab ise de izah-ı meram için yalnız şu birkaç parçayı zikretmek kâfidir. Graziella bir mücevherdir. Bir mücevher-i edebidir ki edebiyat-ı hayâliyyede aynı müellifi gibi saf ikbali ihrâz eder."*¹⁰⁹

Ali Kemâl'in *Graziella* hakkındaki fikirleri sadece şiir vadisinde değil nesir sahasında da Lamartine'in tesirini göstermeye yeter. Şurası muhakkak ki, şiir tercümelerinin tesiri daha ziyade edebî terbiyesini tamamlamış insanlar üzerinde kendisini gösterir. Öte yandan Paul et Virgini, *La Dames aux Camélias* ve *Manon Lescaut* gibi romanlar daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşarak söz konusu ediblerin tesirini bu yolla ve sadece duyguda iştirâk şeklinde tezahür edecektir.

"On sekizinci asrın evâhiline edebiyat-ı hayâliyye yüz gösteriyor, bu mesleğin ilk tohumlarını eken feylesof-ı ma'rûf meşhûr 'İtirafât'ı¹¹⁰ ile içinde ne var ne yok meydana döküyor. Sonra bütün üdebâ-yı hayâliyyûn hallerinden, sergüzeştlerinden manzûmeler, hikâyeler yapıyorlar. Bi'l-farz Lamartine'in Göl unvanlı şiir-i güzini küçük bir serencâm-ı âşıkânenin mahsulüdür ki;

106 *Graziella*, Çev: Yusuf Neyyir, Kırk Anbar mat. İstanbul, 1296 (1878).

107 *Rafael*, Çev: [Alişanzâde] İsmail Hakkı [Eldem], Nişan Berberyan mat. İstanbul, 1311 (1893), *Rafael*, Çev: M. S-A. L. Ahmet İhsan ve Şurekâsi mat. İstanbul, 1314 (1896); *Rafael*, Çev: M. Nuri Şeydâ, İkdâm mat. İstanbul, 1315 (1897); *Rafael*, Çev: Müstecâbîzâde İsmet - İskender Frera, Tahîr Bey mat. İstanbul, 1316 (1898)..

108 *Jeneniyev* [Geneniev], *Bir Hizmetçi Kızın Sergüzeşti*, Çev: Halil Edib, Matbaa-i Ebüzziya, 1303 (1885); *Jeneniyev*, Çev: İmzasız, Tatyos Divitciyan mat. İstanbul 1285 (1869).

109 *Sorhon Dârü'l-Fiinun*'unda *Edebiyat-ı Hakikiye Dersleri*, s. 151.

110 Jean Jacques Rousseau'nun *Confession*'u.

Ainsi toujours poussés vers de nouveaux rivages.

Tâ key bu şitâb her kenâre

mısra'-ı ma' rûfuyla başlar.

Evvel-i şebâbımızda bu şiir-i latiften istifâza ile:

Ey göl! Ne vakte dek bu hazan-sâ-yı mevc mevc?

*diye bir manzûme söylemeye yeltendikti, fakat Edhem Pertev Paşa o bedi'âyı aynen lisanımıza nakletmeye kalkışmış maalesef o da muvaffak olamamıştır."*111

Ali Kemâl'in başarısız bulduğu Göl manzûmesini Cenova'da bulunduğu sıralarda kendisi de tercümeye teşebbüs etmiştir. Eksik olarak yapılan bu tercümenin diğerlerine göre daha başarılı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Mütercim, bir göl kenarında dolaşırken eline (sonradan Lamartine'in Le Lac manzûmesi olduğu anlaşılan) bir kâğıt parçası geçer. Manzumedeki duygulara iştirak eden Ali Kemâl zaman zaman şâiri küçümseyen ifadelerle şiirin bir de etüdünü yapar ve bunu Hizmet gazetesinde tercümesiyle birlikte neşreder.

*"Geçen gün göl kenarında dolaşırken gönlüme bir manzûme doğdu fakat bu tulî' o kadar garibdir ki benden olduğuna hükm vermekte tereddüdüm had gâyede idi. Hâlâ da öyledir, zannıma göre bu bir soluk kâğıdın muhteviyâtı idi. Bâd-ı za'zaanın önünde günlerce ser-fürû olduktan sonra benim elime düştü. İstedim ki şu kâğıt parçasına karalanan hatta pek ziyâde bir güçlkle okunabilen şu şiir kırıntılarını redkîk edeyim. Hissiyâtı arayayım, sünûhat ile hasbihâle dalayım."*112

Ali Kemâl şiire yazdığı mütâlaada birtakım ifade ve uslûp hatalarına da işaret etmektedir. Hatta bazen ileri giderek manzûmenin bazı yerlerinin nasıl yazılması gerektiği hususunda kendi fikirlerini söylemekten geri durmamıştır. Rüzgârın eline tutuşturduğu Fransızca yazılmış bir kâğıt parçasında yer alan manzûmedeki birtakım hatalara işaret etmek, bu yolda kafa yormak Ali Kemâl'in

111 Ali Kemâl, "Nakş-ı Ber-âb" Paris Musahabeleri, C. II, Matbaa-i İkdam, 1331, s. 141.

112 Ali Kemâl, Hizmet gz. nr. 121, 5 Kânûn-i sâni 1303, s. 4.

münekkidlik iştîyâkını gösteren mühim bir belgedir.

h. Nigâr Hanım

Tanzimat edebiyatında özellikle Ekrem Bey dâiresinde zikredebileceğimiz Nigâr Hanım, bu devirde bir kadın duyarlığı içinde kendine has romantizmi ile sonraki nesillerin kalplerinde derin izler bırakmıştır. Onulmaz bir Musset meftûnu olan Nigâr Hanım için Lamartine, onun romantik tablosunu tamamlayan renkli ve ışıklı bir fırça darbesidir denebilir. Romantizminin ve samimi lirizminin terbiyesinde Musset'ye çok şey borçlu olduğunu defalarca itiraf eden Nigâr Hanım, büyük bir tesir sahası yaratan Rappelle-toi tercümesinin ardından öteki Fransız romantiklerine de eğilmiş, bu arada Lamartine'den de iki manzûmeyi dilimize aktarmıştır.

Diyorlar ki'de Ruşen Eşref Ünaydın'a verdiği bir mülâkatta Nigâr Hanım, klâsik Türk şâirlerinin yanında Batılı şâirleri, özellikle de Hugo, Lamartine ve Musset gibi romantikleri okuduğunu söylüyor.

"- Hep eski divanları okurdum; daha doğrusu elimin altına ne geçerse okurdum. Bu benim âdetimdir. Bir taraftan da Hugo, Musset, Lamartine.. Eskiler arasında beni en fazla Fuzûlî duygulandırdı." ¹¹³

Nigâr Hanım, tarihe dayalı ve aksiyoner bir romantizmi tercih eden Hugo, tefekkürü ve iç murakabeyi romantizminin esasına oturtan Lamartine'in yerine, daha lirik, daha santimental ve daha şahsî bir romantizmi benimseyen Musset'yi kendisine yakın bulur.

"Lamartine ve Musset'yi ilk tetebbuum edebiyat ile iştigale başladığım zamana müsâdiftir. Bugün on beş sene mütecâviz bir müddet demektir. İşte bu müddet zarfında zaman olur ki beş sene mütemâdiyen hiç Musset'yi ele alman. Hatırımda yalnız bâlâda tercüme ettiğim parçalar gibi birkaç parça ancak kalabilir. Fakat tekraren mütâlâa ettiğim vakit yeni yeni zevkler ne ruhânî lezzetler iktisap eylerim." ¹¹⁴

"Musset'nin manzûmâtını tekrar mütalâa kalbimde tıpkı bir

¹¹³ Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki*, s. 21.

¹¹⁴ *Aks-i Seda*, s.138.

*hayât-ı güzeste-i mes'ûdâninin hatırası kabilinden bir neş'e-i rûhânî hâsıl eder. (...) Bu şâirin hüznü 'amîk, neş'esi refîkdir. hissiyâtı şedîd olduğu nisbette infi'alâtı müessirdir; el-hâsıl şâir ne demek ise işte Alfred de Musset odur."*¹¹⁵

Görüldüğü gibi Nigâr Hanım, Fransız romantikleri arasında en fazla Musset'ye hayrandır. Lamartine'i okumuş olması, ondan iki manzûme tercüme etmiş olması bu hayranlığı gölgeleyememiştir.

1. Ahmed Râsim

Ahmet Râsim, gerek nesir gerek nazım sahasında Batı edebiyatından hatırı sayılır sayıda tercüme yapmış yazarlarımızdan biridir.¹¹⁶ O, 1859-1901 yılları arasında 15'i Victor Hugo'dan olmak üzere Batı edebiyatından toplam 69 şiir tercüme etmiştir. Lamartine'den tercüme ettiği manzûmelerin sayısı sekizdir. Bunlar İschia [Adası], Kelebek, Deryâya Vedâ' İnzivâ ve Mâzi gibi şâirin önemli manzûmeleridir.

Ahmet Râsim, tercüme vadisinde velûd olmasına rağmen, bu ünsiyetin onun eserlerine doğru orantılı olarak yansıdığını söylemek mümkün değildir. Esasen nâsirliği ile tanınan ve şâirlik kudreti zayıf olan yazarın, şiir tercümesi sahasında Nâci'nin yolunda gittiği söylenebilir.

Ahmet Râsim hayatını kalemiyle kazanan nâdir yazarlardan biridir. Bu mecburiyet onu çok çeşitli sahalarda yazı yazmaya, tercüme yapmaya yöneltmiştir. Onun tercümelerine bu açıdan bakmak daha doğru olur.

"Bu değerli yazarımızın çevireceği eserleri seçerken başta gelen endişesi hiç şüphesiz sarayı gücendirmemek, sansürün eline düşmemektir. Nitekim bu çevirilerin hiçbirisi devrin baskılı idare anlayışına tepki gösterecek nitelikte değildir. Küçük nesirler, şiirler ve hikâyeler duygu ve muhayyile alanında kalan romantik eserlerdir;

¹¹⁵ Aks-i Seda, s.139-140.

¹¹⁶ Niyazi Akı. "Ahmet Rasim'in Çevirileri Üzerine Bir Araştırma" Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, sayı. 2, Erzurum 1971, s. 1-16.

romanlar ise aile ve fert çevresinden uzağa gitmeyen psikolojik araştırmalar ya da macera ve seyahatlarla zaten içinde yaşanan toplum hayatından kaçan eserlerdir; sanata dâir olanlar için de aynı görüş belirtilebilir; devrin siyasi anlayışına aykırı bir tutumu göstermeğe en müsait olan tarih çevirileri de hikâye ve anekdot çerçevesinden çıkmazlar

II. Abdülhamid devrinde hayatını kalemiyle kazanmak zorunda kalan, kendi yazılarından da anlaşıldığına göre sansürün soluğunu ensesinde hissetmiş bir yazarın bu endişesini normal kabul etmek lâzımdır. Ahmet Râsim'in aynı devir içinde kalan telif eserlerinde de bu endişeyi görmek mümkündür." 117

Fakat kanaatimize göre Ahmet Râsim'in Batı edebiyatı ve sanatkârları hakkında hem etkilenme, hem hayranlık hem de benimseme hususundaki en doğru cevabını *Matbuât Hatıraları*'nda buluyoruz.

"Ben de alaban'da sancak etmiştim, Şark'ın şiirlerini ve manzûmelerini sevmekle beraber Garb'ın da edebî güzelliklerine düşkün bulunuyordum. Hugo'nun, Musset'nin Lamartine'in, Schiller'in, Shakespeare'in hattâ klâsiklerden Racine, Molière, Delille, Boileau ve benzerlerinin eserlerini okudukça ipin ucunu bütün bütün kaçırp kıpkızıl gavur olacağım geliyordu. Bereket versin ki vaktiyle kuvvetli bir iman sahibi bulunmaklığım beni arada sırada tövbe ve istiğfara sevk ediyor, yine Bâkî'lere, Fuzûlî'lere, Nedim'lere, Nef'î'lere, Râşid'lere, Yahya'lara, Ziyâ Paşa'lara, Nâcî'lere koşuyordum." 118

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı gibi, Ahmed Râsim için Batı edebiyatı, "gavur" olma tehlikesinin bulunduğu bir menba'dır. Bu yaklaşım, "XVIII. asrın sonuna doğru, devrin reisü'l-küttâbı (Dışişleri bakanı) Âtîf Efendi, padişâh Üçüncü Selim'e takdîm ettiği Muvâzene-i Politike (siyaset dengesi) adlı raporunda, Fransız İhtilâlî'nden bahsederken 'Russo ve Volter misillû zındıkların

117 Niyazi Akı. a. g. m. s. 15-16.

118 Ahmed Rasim, *Muharrir, Şâir, Edib -Matbuat Hâtıralarından-*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980, . 111.

eserleriyle husûle gelmiş bir fisk u fücûr cümbüşü"¹¹⁹ sözlerini hatırlatmaktadır.

Bu, Tanzimat aydınının Batı'yı anlamada, ya da Batı karşısındaki tavrın üç boyutlu olduğunu göstermektedir. Şinâsi, Namık Kemâl ve Ekrem gibi birinciler Batılı eserlerin mutlaka dilimize aktarılması, hem medenî, hem fen hem de kültürel ölçülerde Batıya yaklaşılması gerektiğini savunanlardır. Muallim Nâci, Ahmet Midhat Efendi, Sâmi Paşazâde Sezaî Bey gibi ikinciler de, Batı'dan her şeyin değil ihtiyaç duyulan ve bizim için faydalı olanların alınması gerektiğini telaffuz etmişler, medenî ölçülerimizi, kültürel yaklaşımlarımızı bu ölçüye göre ayarlamamız hususunda ısrarlı olmuşlardır. Ziyâ Paşa ve Ahmet Râsim de bu iki tercih arasında tereddütleri olan üçüncü grubu temsil ederler. Batı edebiyatının bizim edebiyatımızdan farklı ve bazı sahalarda daha zengin olduğunu kabul etmekle beraber birtakım estetik, felsefî ve sosyal endişeleri de taşımaktaydılar.

Ahmet Râsim'in Lamartine üzerinde tesiri yukarıda zikredilen edipler kadrosu içinde herhangi bir yazar olmaktan öteye geçmemektedir. Halbuki Lamartine'den çevirdiği *İschia*, *Kelebek*, *Deryâya Vedâ*, *İnzivâ* ve *Mâzi* gibi her biri ayrıca değerlendirmeye muhtaç manzûmelerin, Ahmet Râsim'in sanatkâr rûhuna birşeyler fısıldamalıydı.

i. Halid Ziyâ

Şinasi ve Namık Kemâl'in gayretleriyle, Ekrem, Hâmid ve Sezaî Bey'in takipçiliğiyle Batılı tarzda teşekkül etmeye başlayan edebiyatımızın, Edebiyat-ı Ccide topluluğu ile olgunluk noktasına ulaştığı bilinmektedir. Şinâsi ile başlayan şiir tercüme faaliyeti ve bunu takib eden Batıyı tanıma gayreti, otuz yıl içinde tedrici olarak bir hayrânlığa dönüşmüştür. Dönemin neşriyatında söz sahibi mecmua ve gazetelerin edebî sütûnlarında artık büyük ölçüde, Veysi'ler, Nergisî'ler, Fuzûlî'ler, Bâkî'ler, Nedim'ler, Nef'î'ler, Şeyh

119 M. Orhan Okay, "Edebiyatımızın Batılılaşması Yâhut Yenileşmesi". *Büyük Türk Klâsikleri*, Ötüken-Söğüt, c. VIII, İstanbul, 1988, s. 304.

Galib'ler hakkında mütâlaalar değil, Lamartine, Hugo, Musset, Shakespeare, Prudhomme, Daudet, Zola, Rousseau, Dumas, Coppée, Saint-Beuve, Flaubert ve Gautier'in isimleri, onların hakkında çoğu aktüel Fransız neşriyatından devşirilen inceleme ve değerlendirmeler almıştır. Artık, Osmanlı edebiyat severleri için kıyas unsuru Fuzûlî'ler, Bâkî'ler, Nedim'lerin, Nef'î'ler, Şeyh Galib'ler değil, Lamartine, Hugo, Musset, Shakespeare, Prudhomme, Daudet, Zola, Rousseau, Dumas, Coppée ve Flaubert'lerdir. Şiir ve roman tercüme faaliyeti beraberinde Batılı tenkid anlayışını da getirmiş özellikle Sainte-Beuve'i hakkında hiç de azımsanmayacak bir neşriyat yapılmıştır. İşte bu birikimin ya da olgunluğun tezahür ettiği edebî topluluk Edebiyat-ı Cedide'dir. Mektep, Mirsad, Malûmat, Servet-i Fünûn, İrtikâ, Teâvün-i Aklâm, Resimli Gazete, Peyam-Sabah, Saâdet, Tercüman-ı Hakikat, Tanin, bu yazılara ev sahipliği yapan devrin önemli mecmua ve gazeteleridir.

Devrin edebiyata meraklı genç kadrosu Batı'nın kendisine takdim edilen bu kalburüstü ediblerini tanıdıkça ve Ekrem, Nâci, Hâmid, Fikret, Cenâb gibi yeteneklerin elinde yeni tarz şiirin tadına vardıkça; kısaca Batıya yaklaştıkça Doğu'dan uzaklaşmışlardır. Bu bir bakıma rûh ve kimlik ikliminin değişmesi demektir. Batılı duyuş ve düşünüşün arkasından alafranga görenekler, gelenek olma yohna girdiler. Musikiden, eşyaya, sosyal hayattaki tercihlerden, tercüme tavır ve hareketlere kadar insanımızın taklid şemsiyesi altında Batılı normları yakalamaya çalıştığı görülür. Bu tecrübe onların, kendileriyle geçmiş kültürleri arasına bir Batı çeşnisi koymalarına vesile olmuştur. Böylelikle edebiyatımız on asır sonra başka bir medeniyetin rûh kâinâtıyla karşılaşır ve biraz daha kendisinden uzaklaşır.

Servet-i Fünûn edebî topluluğu içinde nesir vadisinde eser vermekle beraber, edebiyat arenasına çıktığı günden beri Batı edebiyatıyla sonuna kadar ilgisini kesmeyen, bu ünsiyeti canlı tutmaya çalışan tek edibimiz belki de Halid Ziyâ Uşaklıgil'dir.¹²⁰

120 Halit Ziyâ'nın, Batı edebiyatından yaptığı şiir, hikâye, roman tercümeleri ve Fransız edebiyatı tarihi ve öteki neşriyatı için bk. Ömer

Onun üzerindeki Lamartine tesirini tıpkı Hugo ve Musset örneklerinde olduğu gibi Mâî ve Siyah romanını merkez alarak yakalamak mümkündür. Yazar bu eserinde kahramanı Ahmet Cemil'in ağzından sıraladığı cümlelerde Lamartine ve öteki romantikler hakkında beslediği fikirleri açık olarak ifade eder. Hâlid Ziyâ, romanında bu devrin hassas, romantik ve hulyâlı gençliğini temsil eden Ahmed Cemil'in, hayatını kazanmak mecburiyetiyle geceleri özel ders vermek üzere gittiği evin sıcak ve huzurlu ortamında Lamartine'in "Tefekkürâtı [Meditations]"nı okumak için ne büyük "bir iştiyâk-ı cân-sûz" içinde bulunduğunu ifade eder.

*"Derse başlanır; meselâ hesaptan taksim anlatılacak, ilmi' l-arzın küreviyyeti izâh edilecek, bir tilki masalı okunacak, ele geçen eski bir cerideden imlâ yazdırılacak... Ah! Ahmed Cemil bunlara bedel o küçücük sıcak odada minderin üzerine boylu boyunca uzanarak Musser'nin "Geceler" ini, Hugo' nun "Temâşâ' larını, Lamartine' in "Tefekkürât" ını okumak için nasıl bir iştiyâk-ı can-sûz duyardı..."*¹²¹

Bu ifedeler, yeni tip insanın yeni ve farklı edebî tercihlerini göstermektedir. Bu edebî tercihler hayatı "mâî" ve "siyah" renkleriyle sembolize eden ileride marazî bir romantizme yol açacak olan hassasiyetin bir nümunesidir.

Yazarın, aynı eserinin iki romantik kahramanı Hüseyin Nazmi ve Ahmet Cemil, romanın birçok yerinde Fransız romantikleriyle olan ilgilerini dile getirirler: Aslında Ahmet Cemil, hayat karşısında mağlub bir tip olarak biraz Lamartine ve belki de en fazla Musset'yi hatırlatmaktadır. Her iki şâir de ideal ve duygularının peşinde hayatlarını heder etmişlerdir. Ahmet Cemil de bu tarafıyla uzaktan

Faruk Huyugüzel, *Halit Ziyâ Uşaklıgil, Hayatı. Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*, M. E. B. yay. İstanbul, 1995; Olcay Öner toy, *Halit Ziyâ Uşaklıgil, Romancılığı ve Romanımızdaki Yeri*, Kültür Bakanlığı yay. Ankara 1995; Mehmet Kaplan, İ. A. c. V, s. 143-147; Ömer Faruk Huyugüzel, *Halit Ziyâ Uşaklıgil'in İzmir Devresi ve Bu Devrede Verdiği Eserler*, Ege Ün v. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, III, İzmir, 1984, s. 69-86; Zeynep Kerman, a. g. e. s. 1-22; Ali İhsan Kolcu, a. g. e. s. 567-571.

121 Halid Ziyâ Uşaklıgil, *Mâî ve Siyah*, Âlem Mat. Ahmed İhsan ve Şurekâsı, İstanbul, 1317 / 1901, s. 95.

uzağa bu iki Fransız romantığının ortak kaderlerini andırmaktadır. Romanın birçok yerinde Hüseyin Nazmi ve Ahmet Cemil'in edebî terbiyesinin Fransız şâirleri olduğunun dile getirildiği paragraflarla karşılaşırız. Fransız romantik, sembolist ve parnasyenleri yalnızca romana aksetmiş biçimiyle değil, bütünüyle ve hakikatte Servet-i Fünûn neslinin üstâdları olmuşlardır.

"*Lamartine'den, Hugo'dan Musset'den sonra gelenleri bütün parnasyenleri, sembolistleri, Leconte de Lisle¹²² ile Villiers de L'isle-Adam¹²³ Théodore Banville¹²⁴, ile başlayan zümre-i şu'arâ, sonra Prudhomme'lar¹²⁵, Coppée'ler¹²⁶, Haraucourt'lar¹²⁷, Silvestre'ler¹²⁸, Mendès'ler¹²⁹, daha sonra Paul Verlaine'in necm-i dehâsıyla yetişenler velhasıl gençler tâbiî Lemmerre'in fihristini dolduran yüzlerce ciltler takım takım elinden geçti. Ahmet Cemil bunları okudukça yarım asırlık bir zaman içinde Verlaine¹³⁰ e kadar fıkır-i şiirin kesbettiği inceliklere sanat-ı tasvir ve ifadenin vasıl olduğu hurdacılığa hayret etti. Bir vakitler mini mini penceresinin kenarında cehren fakat komşulara işittirmekten ihtirâren okuyarak mest olduğu Temâşâlar'ı, Bir Ferişte'nin Sukûtu'nu¹³¹, Geceler'i şimdi birer kelime ile hiçiye mahkum ediyor, Hugo'yu, "gözlerinde eşyâ ve hakâyıkı büyüten bir cam varmış"¹³² hükmüyle hakikatin fevkinde bulur, Lamartine için "o kadar şiir ile yükselmiş ki ezilmiş",*

122 Leconte de Lisle, (1818-1894), Fransız şâir.

123 Villiers de L'isle-Adam, (1840-1889) Fransız şâir.

124 Théodore Banville, (1823-1891,)Fransız şâir.

125 Sully Prudhomme, (1839-1907), Fransız şâir.

126 François Coppée, (1842-1908), Fransız şâir.

127 Edmond Haraucourt, (1847-1925) Fransız şâir

128 Armand Silvestre (1837-1901) Fransız yazar.

129 Catulle Mendès, (1841-1909) Fransız yazar.

130 Paul Verlaine, (1844-1896) Fransız şâir.

131 Lamartine'in Le Chute d'un Ange (Bir Meleğin Düşüşü) adlı manzumesi.

132 Bu ifadeler ilk defa Ali Kemâl tarafında kullanılmıştır. "Victor Hugo'da bu halden ma'ada bir nazar-ı dürbîn vardır. Dürbînden maksat bir hasse-i mükebbiredir ki küçük bir manzarayı fevkalâde büyütür" (bk. Sorbon Dârii'l-Fünûn'unda Edebiyat-i Hakikiye Dersleri, s. 31-32.)

*Musset için "âşık, şâir fakat çocuk!" diyordu."*¹³³

Halid Ziyâ yıllar sonra Sanata Dâir adıyla dört cildde topladığı makalelerinden birini Lamartine ayırmıştır.¹³⁴ Onun Lamartine'i değerlendirmesi romantizm ve Türklükle olan ünsiyeti cihetiyledir.

"Lamartine'in tarihte mühim bir mevki işgal etmiş olmasıyla iktifa edilemez. Onun şahsiyetinin iki, hattâ üç Türklük nokta-i nazarından üç tecellisi vardır; denebilir ki o karşımızda bu üç şahsiyetiyle tecellî eder, bunların en başında edebî şahsiyeti gelir.

*Fransa edebî tarihinin Romantisme devrini üç büyük sima doldurur ki bunlar Chateaubriand, Victor Hugo ve Lamartine'dir. Bunların etrafında birtakım peykleri de vardır, onlardan bahse lüzum görmeyerek yalnız bu üçünü ehemmiyet itibariyle sıralamak lâzım gelse bunlarda tahayyür edilir. Bıraktıkları eserlerin kemmiyet itibariyle yekûnu cihetiyle değil, bunlardan edebiyat üzerinde kalmış tesirat itibariyle düşünülünce üçünden birinin rüçhânına kâr'î olarak hüküm verilmez. Herhalde Lamartine diğer iki muâsıra nisbetle geride kalmış sayılmaz."*¹³⁵

Halid Ziyâ, Lamartine'in Türkçe'ye nakledilmediğinden bahisle ondan pek az eserin dilimize aktarıldığını ifade ediyor. daha sonra onun altı ciltlik bir Türkiye Tarihi vücuda getirdiğini söyleyerek onun Türklük ile olan münasebetine dikkati çekiyor. Servet-i Fünûn edebî zevkini oluşturan ve özellikle romanda hatırı sayılır bir yer edinen yazarın, Batı kültür ve edebiyatı ile karşılıklı etkileşimin

133 Mâî ve Siyah, s. 171-172.

134 Bu makalenin yazılmasına vesile olan hadise tarihçi-yazar Reşit Saffet Atabinen'in 1940 senesinin Aralık ayında İstanbul Üniversitesi'nde Lamartine'in Doğumunun Yüz Ellinci Yılı münasebetiyle verdiği konferanstır. Reşit Saffet Atabinen'im kalabalık bir seyirci karşısında konuşmasını Fransızca olarak yapması büyük tepki almış; orada hazır bulunan gençlerden bazıları bu sebeble Halit Ziyâ'yı ziyaret etmişler, onun bu konudaki fikirlerinden istifade etmek istemişlerdir. İşte bu makale bu sohbetin ürünüdür. Söz konusu konferansın metni sonradan yazarın kurucusu olduğu Turing Otomobil Kurumu'na yine Fransızca olarak neşredilmiştir. bk. Réchid Safvet Atabinen, *Lamartine, Fervent Ami des Turcs*, Publications du Groupe des Amis O'İstanbul Touring et Automobile Club de Turquie, Tan Matbaası, İstanbul 1940.

135 *Sanata Dâir*, c. IV, M. E. B. yay. İstanbul. 1963, s. 55.

yalnız Türkçe yönünden değil de Fransızca yönünün de bulunmasına katkısı üzerinde durulması gereken bir konudur. Batıya karşı duruşumuzun özellikle asrın başlarında daha dikkatli ve realist bir görünüm aldığı bilinmektedir. İçine girilmeye çalışılan yeni bir medeniyetin sunduğu imkânlarla, eldekilerin mukayesesini Batıya romantik bir teslimiyet içinde olan aydınların kısa zamanda daha realist bir çizgiye geldikleri anlaşılmaktadır.

"Gariptir ki bizde nâmı o kadar muhabbetle tizkâr edilen şâir, ancak bu son mahsullerinden iki küçük eseriyle anılmıştır. Bunlardan biri yarım asır evvel pek nâkıs bir şekilde tercüme editmiş olan Graziella, diğeri Meşrutiyet zamanında Sultanzâde Sabahattin ve Lutfullah Bey'lerin gayreti ve üstâd Hüseyin Dâniş'in himmeti neticesiyle neşredilen Raphael'dir. Şâirin bu esnâda yazdığı kitapların fihristi pek uzundur, bunların arasından yalnız iki cilt olarak basılmış olan Vedialar -Les Cofidences eserini ve Türkiye Tarihi'ni¹³⁶ zikretmekle geçeceğiz.

Külliyâtı, muhtelif şekillerde ve hacimlerde basılmış olarak 40-50 cilt arasındadır. Ne kadar teessüf edilir ki bu koskoca bir kütüphane demek olan külliyâtın şâirin o kadar sevdiği ve lehlerinde çalıştığı Türkler nâçiz bir hisse almakla kanaat etmişlerdir."¹³⁷

Halid Ziyâ şiir tercümeleri arasında Lamartine'den örnek bulunmamakla beraber onun sanatkârlık kudretini iyi kavramış yazarlarımızdan biridir. Gerek romanlarında kahramanlarıyla Lamartine, Musset ve Hugo gibi romantiklerle kurduğu aynılık, gerekse Fransızca'dan yaptığı nesir tercümeleriyle ve bir Fransız edebiyat tarihi yazma macerasını yaşamış bir edib olarak onun chemmiyetini sık sık vurgular. Yukarıda adı zikredilen şâirler Edebiyat-ı Cedide neslinin romantik mektepten parnasyenlerin davetkâr eserlerine geçişte en mühim merhaleyi teşkil ederler. Halid Ziyâ da bu kadro içinde yer alan mühim şahsiyetlerden biridir.

¹³⁶ Lamartine'in altı ciltlik *Türkiye Tarihi* Tercüman 1001 Temel Eser dizisinden dilimize çevrilmiştir. bk. Alphonse de Lamartine, *Türkiye Tarihi*, I-VI, (Haz. M. R. Uzman), İstanbul, 1978.

¹³⁷ *Sanata Dâir*, c. IV, s. 58.

İkinci Bölüm

Metinler

Ondokuzuncu asırda Lamartine'den otuz beş şiir tercüme edilmiştir. Bunlardan on dördü birkaç defa dilimize aktarılan mükerrer tercümeler, geriye kalan yirmi bir manzume de bir defa çevrilen metinlerdir. Lamartine'in, *Vers Sur Un Album*, adlı şiiri en fazla tercüme edilen metindir. Söz konusu manzume altı ayrı mütercim tarafından ayrı ayrı dilimize aktarılmıştır. Le Rossignol, La Prière, Le Lac, Le Papillon, manzumesi de beş ayrı mütercim tarafından dilimize çevrilmiştir. Bunlardan başka, *Hymne de L'Enfant à Son Réveil*, ve *Les Preludés* dörder defa, *L'Automne* ve *Souvenir*, *Le Premier Regret* ve *L'Immortalité* adlı manzumeler üç, *Le Passé*, *Hymne du Matin*, ve *A El* adlı manzumeler de iki defa tercüme edilmiştir.

Aşağıda bu tercümeleri Fransızca asıllarıyla birlikte verdik. Lamartine'in külliyatını gözden geçirmemize rağmen bazı metinlerin asıllarını tesbit edemedik. Bu durumda söz konusu metinlerin sadece Türkçe tercümelerini ve künyelerini vermekle yetindik.

A. Mükerrer Tercüme Edilen Manzumeler

1. Hymne de L'Enfant a Son Réveil

1. Sâbi-i Ma'sûmun Hâl-i Sehvinde Münâcâtı, Çev: Recâizâde Mahmud Ekrem, Şark gz. nr. 6, 1298 / 1880-1881, s. 127 -128; Nâçiz, s. 70-72 ; Gayret mc. nr.3, 17 Kânun-i sâni 1301 / 29 Ocak 1885, s. 9-10; Enmûzec-i Edebiyat-ı Türkiye, 1892, s. 42-43; Mecmua-i Lisân, nr. 42, 13 Kânun-i sâni 1315 / 25 Ocak 1899, s. 206.

2. Henüz Uykudan Uyanmış Bir Çocuğun Münâcâtı, Çev: İbnü'l-

Mülkî Edib, Nâhid mc. nr. 2, 19 Kânun-ı sâni 1302 / 31 Ocak 1886, s. 11; Çocuklara Mahsus Gazete, nr. 87, 18 Eylül 1313 / 30 Eylül 1897, s. 7.

3. Bir Çocuk Lisanından, Çev: Receb Vahyi, Fevâid mc. nr. 11, ikinci sene, 28 Nisan 1310 / 10 Mayıs 1894, s. 81-82.
4. Uykudan Uyanmış Bir Çocuğun Münacâtı, Çev: Kilisli Muallim Rif'at, Hazine-i Fünûn, nr. 10, 20 Haziran 1312 / 2 Temmuz 1896, s. 143-144.

Hymne de L'Enfant a Son Réveil¹³⁸

O père qu'adore mon père
Toi qu'on ne nomme qu'à genoux;
Toi dont le nom terrible et doux
Fait courber le front de ma mère;

On dit que ce brillant soleil
N'est qu'un jouet de ta puissance;
Que sous tes pieds il se balance
Comme une lampe de vermeil.

On dit que c'est toi fais maître
Les petits oiseaux dans les champs,
Et qui donnes aux petits enfants
Une âme aussi pour te connaître.

On dit que c'est toi qui produis
Les fleurs dont le jardin se pare
Et que sans toi toujours avare
Le verger n'aurait point de fruits.

Aux dons que te bonté mesure

138 *Méditations Poétiques, Nouvelles Méditations Poétiques*, Editions Gallimard 1963, s. 241-243.

Tout l'univers est convié;
Nul insecte n'est oublié
A ce festin de la nature.

Et pour obtenir chaque don
Que chaque jour tu fais éclore,
A midi, le soir, à l'aurore,
Que faut-il? prononcer ton nom!

Donne une famille nombreuse
Au père qui craint le Seigneur,
Donne à moi sagesse et bonheur
Pour que ma mère soit heureuse!

Sâbi-i Ma'sûmun Hâl-i Sehvinde Münâcâtı

*Ey Rabb ki sana eyler ebim hasr-ı ibâdet!
Nâmın olunur secde-geh-i şükrde tizkâr
Ol nâm ki hâssiyyetidir havf u halâvet
Rû-mâl kılar mâderimi yerlere her bâr.*

*Derler ki bu hurşîd-i zer endûd-i cihân-iâb
Kim olmadadır pîş-i celâlinde fûrûzân
Kandil-i musanna' ki eder âlemi î câb
Bâziçesidir kudretinin ey ulu Yezdân!
Derler ki bütün sensin olan Hâlıkı hep sen
Kırlardaki mûrgân-ı seriü'l-harekâtın
Erfâle de sensin veren ancak kereminden
Ol rûh-ı latîfî ki ola ârif-i zâtın.*

*Derler ki senin lutfın ile olmada peydâ
Pîrâye-dih-i bağ u besâtîn olan ezhâr
Feyz almasa senden hele mânend-i îhsâ
Hâli bulunurdu ebedî meyveden eşcâr*

*İna' mının ... ihsânının âsâr-ı güzîni
Hayvâna, nebâtâta cemâdâta da şâmil
Bir dâr-ı ziyâfet ki cihân-hân-ı bihîni
Nâciz hevammın da olur rızkına kâfil*

*Mahz-ı kereminden yine her sâniye her an
Halk ettiğin efrâd inâyâtına yâ Rabb!
Gönlünce sezâ-vâr olabilmek için insan
Etmek yetişir adını takdis ile der-leb*

*Ey havfı derûn-ı pederim dağlayan Allah !
Kıl vâlidemi kesret-i ensâl ile hurrem
Tâ etmek için vâlidemi vâsıl-ı dil-hâh
Eyle beni de hikmet ü irfân ile mükrem.*

Recâizâde Mahmud Ekrem

Henüz Uykudan Uyanmış Bir Çocuğun Münâcâtı

*Ey Hâlık-ı kâinât! Nâm-ı azamet ittisâmını yâd ettiğim esnâda
pederim zânû be-zemin-i iftikâr oluyor; vâlidem de cebin-i tazarru'ını
zemin-i hâk-sâra ferş ediyor; envârı kâinâtı tezyîn ü tenvîr eden
güneşin kudret ü celâline nisbet ehemmiyetsiz bir oyuncak
menzilesinde olduğunu da söylüyor.*

*Latif vâdilerde nağme-perdâz-ı şevk olan mürgânı halk eden, mini
mini çocukların rûhuna nâm-ı kudretini idrâk için feyz-i sünûhât bahş
eyleyen yine zât-ı Kibriyâ-penâhın olduğunu söylüyorlar. Bağçeleri
ziynet-yâb eden ezhâr-ı nûzhet-bârın da âsâr-ı kudretinden olduğunu
ve feyz ü letâfetin şâmil olduğu hâlde hadâik-i âlemden meyve-çîn-i
intifâ' olmak kâbil olmayacağını herkes ifade ve tasdik eyliyor.*

*Bütün kâinât behre-mend-i ihsân u âtîfetin olduktan başka hazâin-i
tabiattan hevâmm u zerrât bile feyz-yâb-ı intî' âş oluyor. Her zaman
her dakika bir başka şekil ve surette incilâ-pâş-ı zuhûr olan lutf u
keremin ulu kadr ü azametina arz-ı şehâdet eyliyor.*

Ey kudret ü icâzına pâyân olmayan Rabb-i zül-Celâl! Meleklerin

vird-i zebân-ı tebcili olan nâm-ı Celîl'in bir tıfl-ı nev-sâlenin kalb-i safvet-i meabında da hâiz-i mevki' -i ihtirâmdır. Ey Hâlık-ı azimü' ş-şân! Çeşmeleri âb-ı lutfunla lebrîz ile, mini mini kuşcağızlara kanat, kuzulara yün, sahâri ve vâdilere de ciyâdet ve tarâvet ihsân et.

İbnü'l-Mülkî Edib

Bir Çocuk Lisanından

*Pederim zâtına etmekte perestiş ya Rabb!
Seni yâd eylerken olmakta zânû-be-zemîn
Gece gündüzde o kakhâr ile gaffâr ismin,
Sürdürür vâlideme hâk niyâz üzre cebîn*

*Deniyor kim ediyor âlemi tenvîr güneş
O senin en küçük enmuzec-i sun'un Mevlâ
Feyz-i hükmünle mevâzın duruyor câda o necm
Dense bir levha-i zerrîn-şuaât; becâ.*

*Kırların, tarlaların en küçücük kuşlarının
Sensin ancak deniyor cümlesinin Hallâk'ı
Bütün etfâle de bir nağme-i lutfun sayılır
Seni tasdik eden ol rûh-ı saâdet-bâkî*

*Revnak-efzâ-yı riyâz eyleyen ezhârı müdâm
Yine sensin yine sensin yine ey Rabb-i Hakîm!
Olmasaydı görmek feyzin eğer münteşir ah!
Meyve bitmezdi ağaçlarda kalırlardı akîm.
Sofra-i lutfuna davetli bütün mahlûkât
Hisse-dâr-ı ni' amın arz ve semâ sükkânı
Bir böcekcik unutulmaz o da merzûk oluyor
Halk-ı âlem bu ziyâfet-gedenin mihmânı.*

*Bize ibzâl-ı inâyât ediyorsun her an
Buna karşı acaba n' eylemek icâb eder ah!
Nâmını şâm ı seher yâda getirmek kâfi*

Yoktur lutfâ sezâ-vâr olabilmek-çün ilâh.

Zât-ı pâkinden eden havf u hayâ vâlidemi

Eyle kesretlice bir ailenin serdârı

Yâ İlâhî bana da akl u zekâ ihsan et!

Tâ ki mes'ûd edeyim mâder-i şefkat-kârı.

Receb Vahyi

Uykudan Uyanmış Bir Çocuğun Münacâtı

Ey!..Pederimin perestiş ettiği ma'bûd! Ey! adı kemâl-i takdis ile yâd olunan mescûd! Ey! Nâm-ı celîlinin anılışı annemi boyun eğmeğe mecbur eden yegâne vücûd!

Şu parlak güneş kudret-i İlâhiyenin bir zerresi, mebde-i feyyaz-ı iktidârının bir şu'lesi imiş, kırlardaki kuşçağızlara hayat veren, benim gibi küçük çocuklara seni tanımak için zevk-i selim ihsan eyleyen sen imişsin; bahçeleri tezyîn eden, çiçeklere o sabahati veren feyz-i uluhiyetin imiş, hadikalardaki meyveler hep bedâyi-i hilkatten imişler.

Înâyet-i Rabbaniyen bütün kâinâtı kaplamış, feyz-i tabiatından küçük bir böcek bile mahrum bırakılmamış, kuzu otlar, keçi çalılardan geçinir, bir küçük sinek de süt tabağımın kenarından bir şeyler yalar. Tarla kuşu başakçılarını bıraktığı taneleri yer, serçe harman savuranları takip eder, çocuk da validesine muhabbet eder.

Mahlûkâtına ihsan buyurmakta olduğun bu tükenmez 'atâyâna nâilîyet için herkes gurûb ve seher vakitlerinde münacât ve ezkâra başlarmış.

İlâhî! Lisânım melekleri vakf-ı haşyet eden mukaddes adını kekeliyor, kulaklarım seni tebci eden hanende-gân-ı tabiatın âvâzesini işitiyor.

Yârabbi! dermânde-i acz ü hayret olduğunu bilmeyen sebâvetin dergâh-ı ulûhiyetine isâl ettiği duaları kabul etmeyi severmişsin! Küçük çocukların mest-mendâne hamd ü senâları vâsıl-ı sem-i kabul-i ehadiyyetin olurmuş, bizi nezd-i izzetinde ferîşteler kadar ma'sûm ve makbul tutarmışsin...

Ah! madem ki o ma' bûd-ı hakiki ağzımızdan çıkan duaları işitiyor, ben de merhamet-i kibriyâ-penâhisinden lâ-yenkat'ı başkalarının ihtiyâcâtını tesviye etmesini rica edeceğim.

Allahım! Çeşmelere su ver, serçeleri kanatlandıır, küçük kuzuların yününü arttır, ovalara şebnem saç, kırlara sükûnet-bahş ol, hastalara afiyet, dilencilere nân-ı nimet, yetimlere mesken, mahbuslara tahliye-i sebîl inâyet et.

Terhîbât-i ilâhiyenden korkan babalara bir büyük aile ihsan, bekâdan bana da saâdet, zekâvet nasib et ki anneciğim sevin sin.

Daha küçük bir ma'sâm isem dener gün yatağımdan hâlini tebessümle temâşâ ettiğim ma' beddeki şu çocuk gibi iyi kullarından olmak isterim.

Kalbime hazine-i sadakâti, dudaklarıma kelimât-ı hakikati müekkel kıl ki havf-ı darâat ile evâmir-i ilâhiyen kalbimde yer tutsun, sadâ-yı ma'sûmânem şu yüksek bulutlar gibi bâr-gâh-ı azamet-penâhına vasil olsun.

Kilisli Muallim Rif'at

2. Le Passé

1. Mâzi, Çev: Ahmed Rasim, Envâr-ı Zekâ mc. nr. 23, 1300 / 1884, s. 500; Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze (Biraz değiştirilmiş şekliyle) 1303 / 1885-1886, s. 59-60.
2. Mâzi, Çev: Halil Edib, Berk mc. cüz.3, 1302 / 1884-1885, s. 86-88.

Le Passé¹³⁹

Arrêtons-nous sur la colline
A l'heure où partageant les jours,
L'astre du matin qui décline
Semble précibiter son cours!
En avançant dans sa carrière
Plus faible il rejette en arrière
L'ombre terestre qui le suit,
Et de l'horizon qu'il colore

¹³⁹ *Méditations Poétiques*, s. 149-156.

Une moitié le voit encore
L'autre se plonge dans la nuit!

C'est l'heure où, sous l'ombre inclinée,
Le laboureur dans le vallon
Suspend un moment sa journée,
Et s'assid au bord du sillon!
C'est l'heure où près de la fontaine,
Le voyageur reprend haleine
Après sa course du matin!
Et c'est l'heure où l'âme qui pense
Se retourne et voit l'espérance
Qui 'abandonne en son chemin!
Ainsi notre étoile pâlie,
Jetant de mourantes lueurs
Sur le midi de notre vie,
Brille à peines à travers nos pleurs.
De notre rapide existence
L'ombre de la mort qui s'avance
Obscurcit déjà la moitié!
Et, près de ce terme funeste,
Comme à l'aurore, il ne nous reste,
Que l'espérance et l'amitié!

Mâzi

Mürtefi' bir mevkiden tevakkuf la gece ile gündüzün sûret-i inkisâm ve giizerânı temâşâ olunsâ necm-i sabâhın seyr ü hareketini tesrî' ederek an-be-an zevâle tekârrüb eylediği görülür. Git gide âfâk televvünât ü tezyinâtı ile rûşen-sâz-ı uyûn olmağa, o necm-i pertev-bârın ancak nısfı görölmeğe başlar. Nısf-ı diğeri zulmet-âbâd-ı 'ademe revân olur.

İşte zürâ' bu saatte mâil-i zevâl olan bu hafif ziyânın sâye-i letâfetinde asûde-nışın olurlar. İşte bu saatlerde seyyâhlar meşy ü hareketten ferâgatle bir çeşme-sâra tekarrüb ederek safvet-i havâdan istifâde ârzusunda bulunurlar. İşte rûh bu sâatte herşeye bir incizâb-ı

tam hâsıl eder. İşte bu an-ı saâdet-i iktirânda ümmid denilen nâzende-i dil-ârâm arz-ı endâm eyler.

Ahter-i incilâ-rîz-i hayâtımızdan da geriye doğru hafif bir ziyâ münteşir olur ki an-be-an mâil-i zevâldır. Hayâtımızın zuhrunda biraz parlar parlamaz sirişk-i çeşmânımız bir sehâb-ı kesîf gibi perde-keş-i iltimâ' olur. Bir taraftan da harekât-ı seri'amız zulmet-i mevti takrîb eder. Necm-i fûrû'-efşân-ı hayâtın ancak nısfı müşâhede olunabilir ki bu da yukarıda îmâ edilen şafak hengâmına müşâbihtir: Pek çabuk söner ümidden, muhabbetten, dostluktan başka bize bir şey kalmaz.

Halil Edib

Mâzi

Seyr ü hareketin sabahtan beri verdiği metâib-i tâkat-fersâdan bî-râb kalmış da baygın şu'ââtını etrafa neşrederek kendi seyrini bitirir görünen ve mağrib-i ihtifâya çekilen hürşid-i cihân-ârâ günleri taksim ettiği, âheste-reviş ile yürüyerek. giysû-yı zer-târını şâhika-i cibâl üzerine bir sûret-i dil-firibânede serptiği saatte bir bayırın üzerinde tevakkuf ve nazar-ı ibtisârımızı levha-i gurûb üzerine nasb edelim. Şems-i münir mahrekinde hatve-cünbân-ı terakki olarak kendisinden evvel gelen zıll-i arzîyi verâsına gayet hafif olarak atar ve elvân-ı latife ve müzeyyenesiyle gibta-bahşâ-yı emsâl ettiği âfâktan bir nısfı görünür, nısf-ı diğeri zulemât-ı leyl içinde gâib olur.

İşte bu saatte çiftçi, zıll-ı memdûd altında ve bir vâdi içinde oturarak kendi kâr-ı yevmisini bir müddet tatil eder, yine bu saatte seyyâh, bir çeşme-sârın kenarına oturur tâ-be-sabah çektiği bâr-ı metâibi arkasından atar celb-i istirahat, tecdîd-i nefes eder. Yine bu saatte garîk-i tefekkür olan rûh kendini sâhil-i necâta atar ve ümid ü hulyânın kendisini lücce-i tebâhta terk ettiğini görür. Artık kevkeb-i nehâr sararır hayatımızın evâsıtı üzerine hafif hafif lem'a-endâz ve gözyaşlarımızın arasında eşî'a-fürûz olur. Bir anda bin ayak atan sâye-i memât sür'atle güzêrân eden hayatımızın nısfını karartır. Artık bu hadd-i menhûsun pîş-gâhında yalnız dostluk ve ümmidin bâkî kaldığı çeşm-i intibâhımıza görünür.

Ahmed Rasim

3. Le Prière

1. Akşam Mûnâcâtı, Çev: Halil Edib, Envâr-ı Zekâ mc. nr. 33, 1301 / 1885, s. 800
2. Mûnâcât, Çev: Muallim Nâci, Tercüman-ı Hakikat, nr. 2001, 13 Şubat 1885; Mütercem, s.146-152; Istılâhât-ı Edebiye, 1307 / 1889-1890, s. 18-19.
3. Mûnâcât, Çev: İmzasız, Nâhid mc. nr 28, 15 Şubat 1303 / 27 Şubat 1887, s. 217.
4. Nağme-i Gurûb, Çev: Mehmed Cemâl, İnşirâh, 1305 / 1887- 1888, s. 17-18.
5. Mûnâcât, Çev: Mehmed Halim, Resimli Gazete. nr. 43, 19 Ağustos 1313 / 31 Ağustos 1897, s. 510-511.
6. Mûnâcât, Çev: M. Nuri Şeydâ, İrtikâ mc. nr. 35, 12 Teşrin-i sâni 1315 / 24 Kasım 1899, s. 140; nr. 41, 24 Kânun-ievvel 1315 / 5 Ocak 1900, s. 163; nr. 42, 31 Kânun-i evvel 1315 / 12 Ocak 1900, s. 167; Musavver Terakkî mc. nr. 7, 28 Teşrin-i evvel 1315 / 10 Kasım 1899, s. 53; nr. 9, 11 Teşrin-i sâni 1315 / 23 Kasım 1899, s. 69; nr. 11, 16 Kânun-i evvel 1315 / 28 Aralık 1899, s. 81; nr. 12, 23 Kânun-i evvel 1315 / 4 Ocak 1899, s.91.

La Prière¹⁴⁰

Le roi brillant du jour, se couchant dans sa gloire,
Descend avec lenteur de son char de victoire:
Le nuage éclant qui le cache à nos yeux
Conserve en sillons d'or sa trace dans les cieux,
Et d'un reflet de pourpre inonde l'étendue.
Comme un lampe d'or dans l'azur suspendue,
La lune se balance aux bords de l'horizon;
Ses rayons affaiblis dorment sur le gazon,
Et le voile des nuits sur le monts se déplie.

¹⁴⁰ *Méditations Poétiques*, s. 73-76.

C'est l'heure où la nature, un moment recueillie,
Entre la nuit qui tombe et le jour qui s'enfuit,
S'élève ou créateur du jour et de la nuit,
Mais ce temple est sans voix. Où sont les saint concerts?
D'où s'élèvera l'hymne au roi de l'univers?
Tout se tait: mon cœur seul parle dans ce silence,
Le voix de l'univers, c'est mon intelligence.
Sur les rayons du soir, sur les ailes du vent,
Elle s'élève à Dieu comme un parfum vivant,
Et, donnant un langage à tout créature,
Prête, pour l'adorer, mon âme à la nature.
Seul, invoquant ici son regard paternel,
Je remplis les déserts du nom de l'Eternel;
Et celui qui, du sein de sa gloire inflinie,
Des sphères qu'il ordonne écoute l'harmonie,
Écoute aussi le voix de mon humble raison,
Qui contemple sa gloire et murmure son nom.
Salut principe et fin de toi-même et du monde!
Toi qui rends d'un regard l'immensité féconde,
Ame de l'univers, Dieu, père, créateur,
Sous tous ces noms divers je crois en toi, Seigneur;
Et sans avoir besoin d'entendre ta parole,
Je lis au front des cieux mon glorieux symbole.
L'étendue à mes yeux révèle ta grandeur,
La terre ta bonté, les astres ta splendeur.
Tu t'es produit toi-même en toi brillant ouvrage!
L'univers tout entiers réfléchit ton image,
Et mon âme à son tour réfléchit l'univers
Ma pensée, embrassant tes attribus divers.
Partout autour de toi se découvre et t'adore.
Se contemple soi-même, et t'y découvre encore:
Ainsi l'astre du jour éclate dans les cieux,
Se réfléchit dans l'onde et se peint à mes yeux!
C'est peu de croire en toi, bonté beauté suprême!

Je te cherche partout, j'aspire à toi, je t'aime!
Mon âme est un rayon de lumière et d'amour,
Qui du foyer divin détaché pour un jour,
De désirs dévorants loin de toi consumée,
Brûle de remonter à sa source enflammée.
Je respire, je sens, je pense, j'aime en toi!
Ce monde qui te cache est transparent pour moi;
C'est toi que je découvre au fond de la nature,
C'est toi que je bénis dans toute créature.
Pour m'approcher de toi, j'ai fui dans ces déserts:
Là quand l'aube, agitant son voile dans les airs,
Entr'ouvre l'horizon qu'un jour naissant colore,
Et sème sur les monts les perles de l'aurore,
Pour moi c'est ton regard, qui du divin séjour,
S'entr'ouvre sur le monde et lui répand le jour.
Quand l'astre à son midi, suspendant sa carrière,
M'inonde de chaleur, de vie et de lumière,
Dans ses puissants rayons, qui raniment mes sens,
Seigneur, c'est ta vertu, ton souffle que je sens,
Et quand la nuit, guidant son cortège d'étoiles,
Sur le monde endormi jette ses sombres voiles,
Seul, au sein du déserts et de l'obscurité,
Méditant de la nuit la douce majesté,
Enveloppé de calme, et d'ombre, et de silence;
Mon âme de plus près adore ta présence;
D'un jeur intérieur je me sens éclairer
Et j'entends une voix qui me dit d'espérer.
Oui, jespère, Seigneur, en ta magnificence
Partout à pleines mains produguant l'existence,
Tu n'auras pas bomé le nombre de mes jours
A ces jours d'ici-bas, si troubles et si courts.
Je te vois en tous lieux conserver et produire,
Celui qui peut créer dedaigne de détruire.
Témoin de ta puissance et sûr de ta bonté,

J'attends le jour sans fin de l'immortalité.
Hâte pour moi, Seigneur, ce moment que j'implore;
Ou, si dans tes secrets tu le retiens encore,
Entends du haut du ciel le cri de mes besoins!
L'atome et l'univers sont l'objet de tes soins:
Des dons de ta bonté soutiens mon indigence,
Nourris mon corps de pain, mon âme d'espérance;
Réchauffe d'un regard de tes yeux tout-puissants
Mon esprit éclipse par l'ombre de mes sens,
Et, comme le soleil aspire la rosée,
Dans ton sein à jamais absorbe ma pensée!

Tevhid

*Gurûb eyler cihân şâhı güneş, envâr-ı şevketle
Doğar âheste, meclâ-yı zaferden fart-ı haşmetle.
Vücûdun etse de ebr-i münevver dideden pinhân
Olur hayt-ı zerîni sû-be-sû eflâkten tâbân.
Fezâyı eyler imlâ aks-i reng-i ergûvânîde
Mua'llak şem'-i zerrîndir semâ-yı lâciverdîde.
Kamer kim devr-i çarh eyler şu âfâkın kenârında
Za'if envârı hâbide olur her merg-zârında.
Nikâb-ı leyl, dağlardan olunca nûr ile zâil
Tabiat o zaman cüz' i olur bir râhate nâil.
Gece gündüz olunca dide-i mahlûktan âfil
Olurlar fâtır-ı rûz u şebîn dergâhına vâsıl.*

Münâcât

*Bu sessiz ma'bedin âheng-i kudsisi fakat nerde?
Münâcât arz olunmaz mı Cenâb-ı Hakk'a bu yerde?
Sükûnette umûm, bir söyleyen ancak benim tenhâ,
Sadâ-yı kâinât: Ancak bu kalb-i vâkıf-ı eşyâ.
Gurûbun renk renk envârı, şebbâli riyâhıyla
Çıkar zi-rûh-ı tîb-âsâ huzûr-ı Hâlık'a rûhum.
Umûmen kâinâtın kendine mahsûs sıyâhıyla
Perestiş eyleyip der: Rabbim! Ey Hallâk u sübbûhum!
Senin enzâr-ı lutf u rahmîn istimdâd eder benden*

Ebed! nâmiyla doldurdum cihânı merhamet senden!
Bütün âlemlerinden, südre-i haşmet-nümâ senden.
Duyar bu nâlişi, sadr-ı celil-i kibriyâ senden.
Bilip mâhiyetin rûhum anı tesbih eder her gâh
Duyar elbet za' if idrâkimin âvâzını Allah!
Selâm; Ey evvel ü âhir sana, bi'l-cümle eşyâyâ
Bakarsın dâimâ vâsi, bu münbit arz u enhâyâ.
Hudâ, Hâlık, Peder, rûh-ı cihân, pek çoktur unvânın
Fakat rûhumca: " Allah-ı azimü'ş-şân! "dır şânın.
Kelâm-ı Kird-gârânen işitmekte ne hâcet var?
Mü'essirsin seni göstermede her yaptığın âsâr.
Fezâ, fart-ı celâlin, çeşm-i im'anımda keşf eyler
Kevâkib şânını, toprak kemâl-i fazlını söyler.
Bu haşmet-perver âlem kendi âsâr-ı kemâlidir.
Bütün ekvân u eşyâ ma' kes-i nûr-ı cemâlidir.
Tefekkür eyledikçe sâkitâne, rûhum eşyâyı
Görür nûr-ı hayâlim her cihetten Rabb-i dünyâyı.
Perestiş-gâh-ı mahlûkâtsın, her yerde hâzırsın
Fezâda, yerde, gökte, mâhasal her yerde zâhirsın.
Felekte âfitâbın mevc mevc envâr-ı rahşânı
Temevvüc eyledikçe nakş olur didemde elvânı.
Seni pek az bilenlerdir ki lutf-ı izzetin söyler
Benim rûhum sever, fîkrim arar, kalbim hurûş eyler.
Ziyâ ve aşk ile memzûc olan rûh-ı dırahşânım
Senin sadrından ayrılmıştır ey ma'bûd-ı zi-şânım.
Rücû' etmek için tekrar o meclâ-yı pür-envâra
Yanar şiddetli sevdâlarla rûh-ı mu'tasım nâra.
Bana şeffâfdır âlem, ki eyler zâtını pinhân
Sever rûhum seni eyler tefekkür, hisseder her an.
Şu fîtrât-zârın a'mâkında Yâ Rab bulduğum sensin.
Görüb her zerrede mecbûr-ı takdis olduğum sensin.
Havâlarda ne dem kim fecr-i tahrîk-i nikâb eyler
Doğan hûrşidin elvânı fezâyı pür-hızâb eyler.
Şafak kuhvâre inciler döker ufk-ı saâdetten

O âfâkın karar-gâhı olan o reng-i şevketten.
Benim fikrimce bu bir nazra-i vahdet-penâhındır.
Ki dehri eyleyen ihyâ, senin bir nîm nigâhındır.
Ne dem mihr-i mu'allak, mahrek-i feyzinde ser-tâ-pâ
Harâretle ziyâyla, ömr ile eyler beni ihyâ.
O zi-kudret şu'arıyla eder tenvîr-i hissiyât
Senin ilhâm u fazlındır bana ey Rabb-ı mevcûdât.
Hulûl eyler ne dem şeb; mevkib-i encümle mînâyâ
Uyur âlem, nikâb-ı muzlimîn ferş eyler eşyâyâ.
Bu zulmette bu hâli arsa-i vâside ben tenhâ
Tefekkür eylerim leyli, bu sâkin haşmeti zirâ:
Zalâm-âver, sükûn-perver, sükût-endûd iken âlem
Daha akreb olur rûhum seni tehlîl eder mahrem.
Bütün gün ihtisâsâtım olur şevkinle nûrânî
"Ümid et! " der, metânetle bana bir savt-ı rûhânî.
Evet ümmîdimi kesmem senin eltâf ü cûdundan
O dest-i mübzilinden, merhamet-perver vücûdundan.
Bu dünyâda müşevveş hem-kasîr eyyâm-ı ömrüm sen
Mücerred eylemezsen fahr ile tahdid-i lufundan.
Bu âsârı çoğaltıp hem dahi hıfz ettiğin meşhûd
Tabii eylemez Hâlık vücûda koyduğun nâbûd.
Kulun şâhiddir ihsân u 'atâ ve lutfuna ey yâr
Benim eyyâm-ı ömr-i sermediye intizârım var.
Dil istirhâm eder yâ Rab, bu ân-ı sa'di ta'cil et!
Veyahud kendi esrârında hâlâ tutmak istersen
İşit fevk-i semâdan ihtiyâc-ı nefsi teshîl et!
Bulur feyz âlem-i ulviyle âdi zerre fazlından.
Zarûret hâlîme ancak inâyâtın olur kâfil,
Vücûdum besle, rûhumdan ümîdi eyleme zâil!
Nazar-gâh-ı ulûhiyetten etme rûhumu matrûd!
O rûhu setr eden muzlim zekâmı parlat ey ma'bûd!
Nasıl kim şebnemi hûrşîd-i âlem cezb u bel' eyler
Bütün esfkârımı birlik şî'ârın celb ü cem' eyler.

M. Nuri Şeydâ

Akşam Münâcâtı

Vakta ki şems-i tâbân zevâle erişir, bir taraftan ses sedâ işitilmez: Bu sükûnet içinde yalnız gönlüm nâtika-perdâz olur. Kâinâta aks-endâz olan sadâ o esnâda aklımdan ibaret kalır, his ve idrâkim zî-rûih bir râyiha gibi gurûbun hafif ziyâsına, rüzgârın hubûbuna karışarak nezd-i Kibriyâ'ya doğru i' tilâ-yâb olmağa başlar. Git gide mahlûkâtın lisân-ı halleri gûş-zed-i cânım oldukça rûhumda herşeye bir incizâb-ı tam husûle gelir. Ne tarafa baksam gözüme Zât-ı Lâ-yezelinden hâli bir yer görünmez. Gittikçe kâinâtı, ferman-ber-i ahkâm-ı İlâhisi olan mahlûkâtın yek-zebân-ı ittifâk olarak ref' etikleri sadâ-yı istimdâd-ı 'ubûdet-kârâne ihâtâ eder. İrfân-ı 'aciz-nişânım bu esvât-ı ulûhiyyet-perestâneye hayrân olduğu halde lisânımı, nâm-ı Celîl' ini yâd ve tizkâra hasr eylerim.

Halil Edib

Münâcât

Vakt-i gurûb hulûl etmiş. Artık şehriyâr-ı şa' şa'a-bâr-ı nehâr gerdûne-i zafer şî'ârından kemâl-i azamet u vakar ile iniyor.

Vech-i rahşânını nazarlardan nihân eden sehâbe-i tâbân âsümânda bıraktığı memdûd ve zer-endûd izleri muhafaza etmekle beraber in' ikâsât-ı ergûvânî-renk ile âfâkı müstağrak-ı envâr eyliyor.

Küre-i kamer ise kubbe-i firûze-fâm içinde muallak bir fânûs-ı zerîn gibi kenâr-ı ufukta cünbüş-nümâ oluyor. Pertev-i latîfi çemen-zâr üzerine bî-tâbâne düştüğü hâlde cihân-pûş-ı leyl dağ başlarını örterek sath-ı sahrâya doğru meyl ediyor.

Bu saat tabiatın hulûl etmekte olan gece ile uzağa gitmekte bulunan gündüz beyninde iktisâb-ı şevk-ı cedîd ve Hâlık-ı leyl u nehâra doğru ref' -i rûy-ı ümid ederek bir lisân-ı belîğ ile kudret-i fâtırasına karşı mütehayyirâna arz-ı tazimât-ı mukaddese eylediği sâattir. O zaman tabiat kâinât etrâfından piş-gâh-ı İlâha takdim olunmuş bir kurban-ı mutî'a döner. Kâinat bir taabbüd-hâne-i bî-kerândır. Küre-i zemin onun mihrâbı, âsümân ise onun kubbesidir.

Tamamiyle müşâhede edemediğimiz zulmet-ârâ kevâkib-i lâ-

rahassulu, -ki şu künbed-i lâciverdi derûnunda bir nizâm-ı bedî' üzre serpilmiştir- taabbüd-hâne-i münevverimizin mukaddes kanâdilidir. Reside-i nefes-i vâpesin olan nehâr-ı mu'ciz-âsâr tarafından gark-ı renk edildiği hâlde gurûb-ı âfîrâbdan tulû'a kadar hafif bir rûzgârın eb'âd-ı küre-i nesime doğru parça parça sevk edib gezdirdiği latîf bulutlar dahi o taabbüd-hânenin buhûrât-ı mukaddesesidir ki tabiatında perestiş etmekte olduğu mabûd-ı âzama doğru sı'ûd eder gider. Lâkin bu taabbüd-hânede hiç sadâ yok.

Şehenşâh-ı kâinatın medâyih-i kudşiyesini kendisine doğru i'lâ edecek hey'et-i erbâb-ı tertîl nerede? Her şey sâkit. Bu sukût-ı umûmi içinde yalnız gönlüm söylüyor. Sadâ-yı kâinat benim hiss-i derrâkânemdir.

Bu dil-cû sadâ-yı mütevâlî, eşî'a-ı âhir-ı nehâr ile ecniha-ı rûzgâr ile bir bû-yı zi-hayât gibi kıbel-i Rahmana doğru te'âlî ederek serâser-i kâinatı gûyâ ve Rabbü'l-âlemine arz-ı ubûdiyyet için benim rûhumu tabiata ilk eyler.

Şuracıkta yalnız olduğum hâlde, Mevlâ-yı mükevvenâtın bir nigâh-ı rahmetini istid'a yolunda fezâ-yı bî-müntehâyı Allah âvâzesiyle doldurmaktayım.

Kibriyâ-gâh-ı rahmet-penâhından âheng-i umûmi-i kâinatı işitip duran Hudâ elbette benim azametine karşı cümleden ziyâde hayrân ve nâm-ı âlem-gîrini anmakta cümle ile yek-zebân olan idrâk-i âcizimin zemzemesini de işitir.

Tebcîlât-ı bî-nihâye sana ey zâtının ve mâsivâsının asıl akdesi olan vücûd-ı vâcib!

Sen ki bir nazarla eb'ad-ı nâ-mütenâhiyi mezâhir-i âsâr-ı kudretinle mâl-â-mâl edersin, Hâlık'sın, merî'-i âvâlimsin, rûh-ı kâinatsın İlâhi!

Böyle bir nâm ile yâd olunduğun, hiç birisiyle de bi-hakkın tarîf olunamadığın hâlde sana cidden iman edenlerdenim. Senin sözünü işittiğim hâlde dahi kelimât-ı imaniyemi kâinâta karşı ziver-i zebân-ı ikân eder dururum.

Fezâ-yı hayret-fezâ nazar-ı ihlâsımdan bir marifet-i azametindir. Bana küre-i arz numûne-i ihsânını, sâir kürât-ı encüm dahi şa'ş'a-ı nûr-i bî-pâyânını gösterir.

Senin vücûdun kendinden olduğu hâlde bütün mahlûkâtın vücûdu sendendir. Her şeyde görünürsün.

Kâffe-i kâinât senin sîret-i manevîyeni musavvirdir, benim rûhum ise kâffe-i kâinâtı mutasavvirdir. Fikrim tecelliyât-ı rengâ rengini temâşâ ile herşeyden seni istidlâl ederek her yerde sana taabbüd eyler.

Fikrim kendi kendinin perestîş-kâr-ı hayrânıdır. Mâ-i pâk içinde aks-i hurşid-i rahşân görüldüğü gibi kendisinde de seni görüyor.

Ey hüsn-i etemm ve ihsân-ı a'zam sahibi! Bu iman da sana takdime arz olunacak bir şey değildir. Her yerde seni ararım, seni severim, senin âşkıyım.

Rûhum az bir zaman hariçte deverân için kânûn-ı meknûn-ı hikmetinden sıçramış bir şerâre-i cevvalê-i aşkıdır ki derd-âzma-yı hicrân olalı asl-ı nûr-ı enise avdet arzu-yı şedidiyle sûzân olmaktadır.

Teneffüsüm, tefekkürüm, teveddüdüm hep seninledir. Gıtâ-yı vech-i cemilin olan âlem-i şehâdet çeşm-i hâk-bînime göre şeffâftır. Tabiatın en gizli köşelerinde seni keşfederim. Hangi mahlûkunu takdis etsem seni takdis etmiş olurum.

Âlem-i tenhâyide gezinişim sana daha ziyâde takarrub içindir. O âlemde vakta ki perde-cünbânî-i şafak bir rûz-ı nev-zuhûrun telvîn eylediği hevâ-yı nesimiye şakk edip yüksek dağların tepelerini leâli-lâmia ile tezâyîn etmeğe başlar, bana öyle gelir ki arş-ı a'zamın aralanıp bir mecrâ-yı nûr açılıyor da âleme envâr-ı kudsiyeni saçmağa başlıyor.

Vakt-i zevâlde güneşin ziyâ-yı hayât-bahşına müstağrak olunca havâssımın en ziyâde kesb-i kuvvet ettiği şu zamanda dahi hissettiğim hep senin fazl u hikmetin hep senin avn ü kudretindir.

Gece kavâfil-i kevâkibi istediğin gibi rû-be-râh ve âlem-i hâbideyi mestûr-ı perde-i siyâh ettiği zaman azamet-i latife-i leyli tefekkür eyleyerek tenhâ kalınca bu sükûn, bu zulmet içinde rûhum sana daha ziyâde mütekarriben taabbüdle meşgûl olur.

O şeb-i târikte beni bir rûz-ı rûşen-i derûnî tenvîr eylediği sırada bir sadâ-yı rûhânî işitirim ki meâlî dâima ümid-vâr bulunmamı tavsiyeden ibâret bulunur.

Evet! Dâima ümid-vâr-ı ihsânım! Sen her yeri mevcûdiyetle

doldurduğun hâlde benim eyyâm-ı hayâtımı bu cihân-ı fâninin eyyâm-ı ma' dûde-i elem-âmîziyle hem-hesâp etmezsın zannederim.

Seni her yerde Hâlık ve Hâfız görüyorum. İcâda muktedir olan idâma tenezzül etmez.

Şâhid-i şânın, mutmain-i ihsânın olduğum hâlde hayât-ı ebediye eyyâm-ı nâ-ma' dûdunu bekliyorum.

Zulmet-i müdhişe-i mevtin beni ihâtası rûhuma hevl-endâz olamaz. Fikrim bu zulmetin ilerisindeki nûru da görüyor.

Mevt beni sana takrib eden derecâtın en âlisidir. O seninle benim aramızda zevâlini müştâkâne arzu ede geldiğim bir hâildir. Şu dakika-ı zevâle sür'at-ı hülûl ihsân eyle. Eğer bir ser-i ser-besteye mebni te' hir-i telâkî buyurulacak ise sadâ-yı fezâ-peymâ-yı istigasemi iştirmeğe olsun tenezzül et.

Kihân u mihân, hâsılı bütün cihân mülteci-i sâye-i sıyânetindir. Benden hiçbir zaman ayrılmayan iftikâr için senden başka bir zahîr-i kâdir yoktur. Fakirini inâyetinle iğnâ eyle. Cismimi nân ile, canımı ümid ile besle. Zulemât-ı havâs içinde husûf hâline gelmiş olan fikrimi in'itâf-ı nazar-ı şefkatinle münevver kıl. Vicdânımı güneş şebnem cezb eder gibi dâima kendi tarafına çek et.

Mualim Nâci

Münâcât

Vaktâ ki şems-i münir perde-i ihtifâyâ çekilir, bir taraftan ses sedâ işitilmez: Böyle bir zamanda böyle bir sükûnet içinde yalnız gönlüm natıka-perdâz olur.

Öyle bir vakitte kâinâta müsteqli olan sadâ aklımdan ibâret kalır; his ve idrâkim zî-rûh bir râyiha gibi gurûbun hafîf ziyâsına, rûzgârın hubûbuna karışarak i'tilâ-yâb olmağa başlar. Mahlûkâtın lisân-ı hâlleri gûş-zed-i canım oldukça rûhumda her şeye bir incizâb-ı tam hâsıl olur. Ne tarafa baksam gözüme lâyezalînden hâli bir yer görünmez.

Git gide kâinâtı fermân-ber-i uhkâm-ı ilâhisi olan mahlûkâtın yek-zebân olarak ref' ettikleri esvât-ı istimdâd u ubûdiyet-kârâne ihâtâ eder; irfân-ı acz-nişânım bu esvât-ı uluhiyyet-perestâneye hayrân

olduğu hâlde lisânımı nâm-ı Celîli tizkâra hasr eylerim.

İmzası:

Nağme-i Gurub - Yâd-ı Hak

Vakta ki hâkim-i şa' şa-pirâ-yı nehâr gurûba meyyâl olur, aheste aheste gerdûne-i iclâlini terke müheyyâ bulunur bir sehâb-ı münevver ki onu size enzâr-ı dikkatten size sâ'ydir.

Âsâr-ı ziyâ-nisâr âfîâtâbın âyine-i in'ikâs hükmünü alır, erguvânî sua'âtın fezâya doğru intişârı gerdûnu ateşin renklerle boyar. Gurûb! Eser-i nümune olunca şu küngure-i laciverdi üzerinde bir meş'al-i zerrîn gibi mu'allak bulunan bedir-tâbânın bir nâzenin dilber misâli ufk-ı inzivada hırâmân olmaya başlar envâr-ı neyde cevelânına müsaid bulunduğu yerlere kadar vusûl-ı intişâr eyler.

Şu saati nüzûl eden gece ile tebâide sa'y bulunan gündüz arasında vâki' bir zamândır ki o esnâda her şey her mevcûd güyâ ki Hâlik'i ta'zim ve takdise âmâde bulunur. Her eserde lisân-ı hâl tezkâr-ı mehâmid-i mennân ile iştigâl eyler.

Bu anda semâ bir tâk-ı ma'bed-i manevî hükmünü alır, her sû-yı zemin onun secde-gâhıdır.

Kubbe-i semânın her noktasına muntazamân ta'lik edilmiş olan kevâkib-i nâ-ma' dude bu ma'bed-i nûrâninin tenvîrine hâdim-i meş'âl-i muhteremedir. Bir nehhâr-ı fâninin telvîn ettiği bulutlar âfâkı seyrân-gâh eden nesim-i latîf bu ibâdet-hâne-i rûhâniyenin tezyînine hâdim eserlerdir; fakat bu mevki'-i rûh-efzâda her şey sâkit bulunur.

Her şey sıhhatı ihtiyâr eder ise de ancak kalbim bir sükûs-ı hükümrân içinde velvele-hân olur, sadâ-yı kâinât bana ihsân-ı ilâhî olan kuvvâ-yı müfekiredir.

Şua'ât-ı şâm üzerinde sevk-i rüzgâr ile bâr-gâh-ı muallâ-yı perverdigâra kadar i'tilâ kılar, rûhum eşvâk-ı rûhâniyetiyle incilâ-pezîr olduğu sırada yâd-ı Hak'la sahrâları imlâ ederim. Her sûda, her burc ve her köşede iclâl-i kibriyâya karşı âvâz-ı hürmet ubûdetim aks-endâz bulunur.

Mehmed Cemal

Münâcât

Vaktâ ki neyyir-i nevvâr-ı âsümân-pirâ bir vaz'-ı ihtîşâm-nümiîn ile verâ-yı serâ perde-i mağribde hacle-güzin-i ihtifâ olur. Huyût-ı şû'âiye-i zer-târına mir'at-i in'ikâs olan sâha-i fûshat-nümâ-yı kazânın reng-i gülğûnu tedricen dūçâr-ı inhitât olmağa başlar. Bir fânûs-ı sîmîn gibi kubbe-i minâ-fâm-ı eflâkte muallâk olan küre-i kamerin ziyâ-yı nûrânisini zalâm-ı leyl içinde sath-ı hâke bir sût-re-i sîmîn nakş eyler; terâvet-yâb-ı hayât olan dūşize-i tabiat semâvâta doğru ser-nümâ-yı i' lâ olarak kâffe-i mahlûkâtın âheng-i münâcâtını bâr-gâh-ı ulûhiyete ref' eder.

İşte âyin-i rûhânî-i umûmî! Kâinât ma'bed, zemin mihrâb, semâvât kubbe-i azamet nümûne, kevâkib-i gayr-ı ma'dûde ki- her biri o günbed-i nilgûna dest-i kudretle ta'lîk olunmuş bir nûr-pâre-i ebediyettir. O ma'bed-i tâb-nâkin birer çerâğ-ı lâhûtisidir. Lâkin bu secde-gâh-ı ulvînin o gulgule-i derûnisi o âheng-i tarab-fezâ-yı ilâhisi nerede? O sayha-i tehlîl, o zenzeme-i tekbîr niçin mesmû' değil? Her yerde sükût! Yalnız şu kalb-i acz-âlûd şu sükût-ı medîde içinde nevha-sâz aşk-ı ezeldir. İşte o nevha-i hazîn akşamın suâ'ı, rüzgârın kanatları üzerinde bir nevha-i zi-hayât gibi atebe-i uluhiyete doğru su'tîd ediyor.

Ey bu cihân-ı fâninin evvel ve âhiri olan! Ah sen ki, şu fûshat-serây-ı nâ-mütenâhiyi hayret-res-i ukûl olan tecelliyât-ı âlem-furûzunla müstağrak-ı füyûzât-ı gûnâgûn etmekte. Ey rûh-ı câvidânî-i kâinât! Bedâyi-i hîred-fersâ-yı sübhâniyen cephe-i âsümânda nakış-pezîr-i celâdet. Şu küre-i hâk şu kevâkib, bütün kâinât, ulüvv-i azamet ve iclâline birer şâhid-i hakikidir. Masnûât-ı hârik-nümâ-yı kemâlâtan timsâl-i sübhâniyen mütecelli, kâffe-i mükevvenât mir'at-ı mücellâ-yı cemâl-i Rabbâniyendir. Ey azamet ve ulu şânı tavsif ve ta'riften bîrûn olan Hakîm-i lâyezâl! Huzûr-ı izzetinde ser-be-hâk-i ibrihâlim. Bir suâ'-ı aşk-ı ezeliye tecelli-gâh olan şu kalb-i nâlân ebed-gâh-ı muallâdan bir gün cüdâ olduğundan o âşiyâne-i lâhûtiye avdet arzusıyla her dem sîzândır. Teneffüs ediyorum, düşünüyorum, sana muhabbetim gittikçe tezâyüd ediyor. Her yerde seni keşfediyorum. Her bir mahlûkta seni takdis ediyorum. Sana daha ziyâde tekârrüb etmek üzere bu vâdilere geldim. Burada infilâk-i fecr ile şu beyâbân-ı

bî-kerâna pertev-endâz olan nûr-ı seher dahi senin nazra-i incilâ-sâz-ı sübhâniyendir ki o âlem-i bekâ-pezîrinden bu hestî-hâne-i fâniye tal'at-nümâ-yı tulû' olmuştur.

Vaktâ ki âfitâb-ı zer-nikâb safha-i semâda şa'ş'a-zâ-yı tecelli olur; havâssımı ihyâ eden şua'ât-ı zer-âlûdunda safha-i subhâniyeni hissederim. Leyle-i sevdâ-nümâ bir bir hâb-ı amîk-i âsûdegi altında müsterih olan tabiat üzerine gûşâve-i zılâlini neşrettiği vakit bu feyfâ-yı zulmet-gedenin ortasında tek ü tenhâ olarak o azamet ve halâvet-bahşâ-yı leyle nasb-ı nigâh-ı hayret ettiğimden bu sükûn u zulmet içinde bir rûşenî-yi derûnî hissederim ve kalbimde bir şu'le-i ümid-uyanır.

Yâ Rab! Evc-i bâlâ-yı melekûtan âvâze-i tazarrû'mu gûş eyle! Zerre ile kâinâtın sence seyyândır. Kalbimden ümidini kesme. Zılâl-ı havâssı ile jeng-dâr olan fikrimi nazra-i devâ-sâz-ı samedâniyen ile müstenir et ki âfitâbın jâleyi cezb ü bel' ettiği gibi fikrimden dâima envâr-ı ilâhiyen ile idâme-i hayât etsin!

Mehmed Halim

4. Vers Sur Un Album.

1. Şâir-i Meşhûrînin Muntehabât-ı Şiiriyesinden, Çev: Şinâsi, Tercüme-i Manzume, 1859, s.9.
2. Kitâb-ı Hayât, Çev: Selânikli Fazlı Necib, Envâr-ı Zekâ mc.nr. 24. 1300 / 1884. s. 527-528.
3. Kitab-ı Hayat, Çev: İmzasız, Tercüman-ı Hakikat, nr. 2163, 28 Ağustos 1302 / 11 Eylül 1885.
4. Nüsha-i Zindegâni, Çev: H(asan) R(üşdü), Mektep mc. nr. 3, 27 Kânun-ı sâni 1309 / 8 Şubat 1893, s. 137-138.
5. Lamartine Bir Albüme Tercümesi Zirde Muharrer Kıt'ayı Yazmıştır, Çev: Süleyman Vehbi, Fransızca Mütâlaâtım, 1306 / 1888-1889, s. 12.
6. Bir Albüm Üzerine Muharrerdir, Çev: Zaimzâde Hasan Fehmi, Mektep mc. nr. 65, 12 Kânun-i evvel 1313 / 24 Aralık 1897, s.

Vers Sur Un Album¹⁴¹

-Le livre de la vie est le livre suprême
 Q'u'on ne peut ni fermer, ni rouvrir à son choix:
 Le passage adoré ne s'y lit qu'une fois,
 Mais feuillet fatal s'y tourne de lui même;
 On voudrait revenir à la page où l'on aime;
 Et la page où l'on meurt est déjà sous les doigts!

Şâir-i meşhûrînin Müntehabât-ı Şiiriyesinde¹⁴²
 Nûsha-i ömr o kitab-ı müte'âlidir kim
 Matlabinca idemezler anı feth u ibhâm.

Şinâsi

Kitâb-ı Hayât

Kitâb-ı hayât pek âli bir kitâptır.

O kadar âlidir ki onu ferd-i âferide ne kapamaya ne de intihâb ettiği, arzu eylediği mahalli tekrar açmaya muktedir olabiliyor.

Nazarımızı gark-ı nûr eden, fikrimize küşâyış veren, güzâr ettiğimiz şetâret-âميز ne güzel, sevimli sahifeleri daha bir def'a okumak mümkünsüzdür.

Lâkin hayf, sad hayf ki, açmasını istemediğimiz dehşet-engiz yapraklar kendiliklerinden açılıyorlar.

Bu yaprakları kapamak o vecd-âver sahifelere aydet olunmak arzu ediyorlar...

Şu kadar ki geçilen sahifeler artık parmaklarımızın altındadırlar.

Fazlı Necib

Kitab-ı Hayat

Kitab-ı hayat bir kitab-ı âlidir ki bu kitabı istediği gibi ne açmağa ve ne de kapamağa kadirdir. Sevimli mahalleri yalnız bir kere dîde-i

141 *Harmonies Poétiques et Religieuses*, Paris 1845, s. 363.

142 Şinâsi, *Tercüme-i Manzume*, s. 9.

dikkatten geçirebilir. Fakat nühûsetin şeâmetin muharrer olduğu varak-pâre mütemâdiyen döner. İnsan seve seve okuduğu sahifeye atf-ı nazar etmek ister. Fakat memâtın mukayyed bulunduğu sahife daima parmaklarınıza temas eder.

İmzasız

Niisha-i Zindegânî

Bir kitâb-ı 'azizdir ömrün
İki parça kabı da mehd u mezâr
Anı her dem kırâat etmedesin
Edip evrâkını nefesle şumâr
O kitâbı beşer karıştıramaz
Kendi keyfince, çünki mâni' var
Eğer andan okunsa bir yaprak
Mümkün olmaz okunması tekrar
Böyle böyle olur nihâyet-yâb
Nüşa-i ömrü enfüsün nâ-çâr
Sende bâkî değil o nüşa-i pâk
Gidecektir elinden âhir-i kâr
Andan et istifâdeye gayret
Ediyor 'ariyet yedinde karar
Boş yere zayi' eyleyen ömrü
Sonra nâr-ı nedâmet içre yanar.
Mehdden lahde dek çalışmalıdır
Kesb-i 'ilm u kemâle leyl ü nehâr
Meşcer-i ömrü, bâğ-ı 'afiyeti
Gayret et de bırakma bî-esmâr.

Hasan Rüşdü

Lamartine Bir Albüme Tercümesi Zirde Muharrer Kıt'ayı Yazmıştır:

Kitâb-ı hayât o kitâb-ı celîldir ki ne kapanması ve ne açılması insanın yed-i ihtiyâr ü intihâbına tâbî' değildir. Câlîb-i enzâr-ı hıfz u intihâb olan sahâif ancak bir kere okunabilir. Lâkin takdir-i İlâhî'den

mâada bir şeye tâbi olmayan yaprakları kendiliğinden döner. Sahife-i müntahabeye ric'at ve böylece yeniden idrâk huzûr ve sürûr etmek istenildiği zaman dûçâr-ı pençe-i nemât olduğunuz sahife parmaklarımızın arasında bulunur.

Süleyman Vehbi

*Bir Albüm Üzerinde Muharrerdir
Ömr-i beşer kitâbı , kitâb-ı celîldir
Bir vefk-i fikr açıp kapamak müstehîldir
Hoş bahsin ihtimâl iki def'a kırâati!
Lâkin döner nahîs varak kendi kendine
Biz isteriz sahife-i ra' nâyâ avdeti
Mühlik sahîfe zîr-i esâbî'dedir yine!
Zaimzâde Hasan Fehmi*

5. A El.

1. Lamartine'den Nesren Tercüme Olunmuştur. Çev: Nigâr Bint-i Osman, Nîran 1312 / 1894-1895, s. 37-39.
2. Ona, Çev: M.Ali, İrtikâ mc. nr. 89, 24 Teşrin-i sâni 1316 / 5 Aralık 1900, s. 163.

A El¹⁴³

Lorsque seul avec toi, pensive et recueillie
Tes deux mains dans la mienne, assis à tes côtés.
J'abandonne mon âme aux molles voluptés
Et je laisse couler les heures que j'oublie;
Lorsqu'au fond des forêts je t'entraîne avec moi,
Lorsque te doux soupirs charment seuls mon oreille,
Ou que, te répétant les serments de la ville,
Je te jure à mon tour de n'adorer que toi;
Lorsqu'enfin, plus heureux ton front charmant repose
Sur mon genou tremblant qui lui sert de soutien,

¹⁴³ Les Méditations Poétiques, I, s. 166-167.

Et que mes doux regards sont suspendus au tien
Comme l'abeille avide aux feuilles de la rose;
Souvent alors, souvent dans le fond de mon cœur
Pénètre comme un trait une vague terreur;
Tu me vois tressaillir; je pâlis, je frissonne
Et troublé tout à coup dans le sein du bonheur
Je sens couler des pleurs dont mon âme s'étonne.
Tu me presse soudain dans tes bras caressants,

Tu m'interroge, tu t'alarmes,

Et je vois de tes yeux s'échapper quelques larmes
Qui viennent se mêler aux pleurs que je répands
"De quel ennui secret ton âme est-elle atteinte
Me dis-tu : cher amour, épanche ta douleur;
J'adoucirai ta peine en écoutant ta plainte,
Et mon cœur versera le baume dans ton cœur."
Ne m'interroge plus, ô moitié de moi-même!
Enlacé dans tes bras quand tu me dis: Je t'aime;
Quand mes yeux enivres se soulèvent vers toi,
Nul mortel sous les cieux n'est plus heureux que moi!
Mais jusque dans le sein des heures fortunées
Je na sais quelle voix que j'entends retentir

Me poursuit, et vient m'avertir

Que le bonheur s'enfuit sur l'aile des années,
Et que de nos amours le flambeau doit nourrir
D'un vol épouvanté, dans le sombre avenir

Mon âme avec effroi se plonge,

Et je me dis: Ce n'est qu'un songe

Que le bonheur qui doit finir.

Lamartine'den Nesren Tercüme Olunmuştur

*Vakta ki sâkin ve mütefekür ve ben ise yalnızca nezdinde kâim
iken, ellerin ellerimde bulunduğu rûhum mevkîf ezvâk-ı nâ-münetâhi
olduğu zamânlar, mürûr etmekte olan saatleri saymayı bile
unuturum. Vakta ki seni ormanlar derûnuna götürüp de yalnız senin*

nevhât-ı rûh-dârınla tenşit-i semâh eder, yahud yine sana o dünkü ahd u peymânımı tekrar ile dünyada senden başkasına perestîş etmeyeceğime kasem eylerim.

Elhâsıl vakta ki o cebîn-i pâkin ikmâl-i saâdetim için zânî-yı ra'ş'e-dârımı kendisine bâlîn-i itihâz ederek üzerinde istirahat eyler de bir zenbûrun berk-i güle olan incizâb-ı hârisânesi kabilinden enzâr-ı hazinim nigâh-ı mestine in'itâf eder: İşte o zamânlar ekser havf u dehşet bir tîr-i hafî gibi kalb-gâhıma saplanır; işte o zamânlar rengim solar, vücûdum pür-ra'ş'e olduğunu görürsün. Ben ise saâdetimin öyle en rûh-perver dakikalarında bagteten perişân olur ve hayret-bahş-ı rûhum olan sirişkimin ceryânını hiss-i âgûş-ı şefkatine alıp mütelâşiyâne esbâb-ı giryemi suâl edersin; işte o zamân hem cereyân-ı eşk-i terim olmak üzere çeşmân-ı hazininden dahi katarât-ı sirişk döküldüğünü görürüm.

O demde bana hitâb ile: "Sevdiğim rûhun ne gibi bir derd-i nihân ile muzdaribdir, âlâmını söyle ki istimâ'yla bâri ızdırâbını tahfif edeyim ve suretle ceriha-i kalbin merhem-pezir olsun." dersin.

Âh! Ey benim nîm-diğer cismim! O hüznün illetini sorma, beni der-âgûş ederek "seni seviyorum" dediğin zamânlar ki neş'e-mend-i muhabbet olan gözlerim didârına in'itâf eyler; işte o zamân şu semâ-yı sâf altında bulunan fânilerden hiçbirisi benim kadar bahtiyâr değildir. Fakat ah! Bilmem nedir o her dakika aks-i sedâsını işittiğim hâtif-i gayb ki, hayâtımın en mez'ûd saâdetinde bile beni takib ile senelerin per u bâline yaslanarak saâdetin firâr emekte bulunduğu ve bu suretle nîr-i aşkımızın-da karin-i zevâl olacağını ihtâr eder.

İşte o zamân rûhumu bir havf u dehşet istilâ eyler de gayet muzlim olan tahayyül-i istikbâl ile vakf-ı istiğrâk olurum!

Nigâr Bint-i Osma

Ona

Dest-i nermînin ellerimin içinde olarak seninle yalnızca bulunduğum zamân rûhum, ezvâk mâli olur... Mürûr-ı sa'âti unuturum.

Seni beraberimde ormanların içine götürürken kalb-i sâfından

çıkan, dudaklarından dökülen enîn-i muhabbet gûş-ı dikkatimi okşadığı zamân akşamdan sana vermiş olduğunu niev'adi tekrar eylerim. Senden başka hiç kimseye perestiş etmeyeceğime yeminler ederim.

Zânû-yı ra'ş'e-dârım cebîn-i revnak-dârına âlîn olduğu vakit gül yapraklarına müştak olan arılar gibi enzâr-ı iştîyâkımı senin çeşmân-ı muhabbetine dikerim.

O zamân ummâk-i kalbimi bir hüzn istilâ eder. Sen benim ra'ş'e-dâr olduğumu görürsün! Çok sürmez kalbimi istilâ eden o hüzn-i latîf, o hâl-i saâdet gözlerimden birkaç damla yaş döker.

Sen beni âgûş-ı muhabbetinde sıkarsın. Beni isticâbe koyulursun. Benim sükût-ı ma'nidârıma mukabil senin çeşmân-ı latîfinden dökülen dumû'-ı sevdânın da benimkilere iltihâkını görürüm. Rîhumu müstağırık-ı hüzn eden ihtisâsâtı benden tekrar sorarsan kalbimde açılan cerihaya merhem-i muhabbetle davâ-sâz olacağına dâir bana ahd u peymân edersin.

Ooh, benim sevdiğim kollarının arasında bana (Seni seviyorum) dediğin zamân müstağırık-ı muhabbet u saâdet olan gözlerimi bî-tâbâne sana doğru atfederim. O vakit bu dünyâ-yı fânîyede benden mes'ûd kimseyi tasavvur edemem.

Lâkin bu an-ı bahtiyârî içinde bir sadâ-yı gayb bana dünyada saâdetin kemâl-i sür'atle mürûrunu ve şa'saa-i muhabbetimizin de senin müstakbelenin kanatları üstünde çabuk zevâl-pezîr olacağını ihtâr eder. Bu ihtâr kemâl-i haşyetle rîhumu bidâd eder. Bana karîn-i zevâl olan bahtiyârlığın bir rüyâdan ibâret olduğunu söyler!

M. Ali

6. Le Papillon

1. Kelebek, Çev: Ahmed Rasim, Âsâr-ı Meşâhir cüz. 2, 1304 / 1886-1887, s. 162.
2. Kelebek, Çev: Menemenlizâde Mehmed Tâhir, Muhit mc. nr. 2, 1305 6 1887, s. 17.
3. Kelebek, Ahmed Refik. Malûmat mc. nr. 42, 13 Haziran 1312 / 25 Haziran 1896, s. 919.

4. Kelebek, Çev: Osmanlı Erbâb-ı İrfanından Bir Zât, Maârifet mc. nr. 5, 22 Nisan 1314 / 14 Nisan 1898, s. 7; Mecmua-i Lisân nr. 26, 15 Nisan 1315 / 27 Nisan 1899, s. 190.
5. Kelebek, Çev: Mehmed Rif'at, Malûmat mc. nr. 194, 15 Temmuz 1315 / 27 Temmuz 1899, s. 25.

Le Papillon¹⁴⁴

Naître avec le printemps, nourir avec les roses,
Sur l'aile du zéphyr nager dans un ciel pur,
Balancer au sein des fleurs à peine écloses,
S'enivrer de parfum, de lumière et d'azur,

Secuant, jeune encore, la poudre de ses ailes,
S'envoler, comme un soufle, aux voûtes éternelles,

Voilà du papillon le destin enchanté.
Il ressemble au désir qui jamais ne se pose
Et, sans se satisfaire, effleurant toute chose
Retourne enfin au ciel chercher la volupté.

Kelebek

Nevbahârla beraber ser-nümâ-yı letâfet, hazân-zede olan güller ile âzim-i uzlet-i nesîmin şehper-i muattarına binerek havâlarda mâil-i pervâz, ezhâr-ı nev-şükûftenin sinesinde raks ederek etrâfa harf-endâz, muattarât ile sermest-i sürûr, ziyâ ve reng-i kebûd-ı semâdan hisse-mend-i habîr olmak, daha genç iken kanatlarına konan gubârı silkmek, kubbe-i ebediyette bir rûzgâr gibi uçmak kelegeğin muktezâ-yı tâlî-i ferhûndesidir. Kendisi arzuya benzer, hiçbir yerde ârâm etmez. Herşeyin arkasından tahrik-i cenâh eder ve teskin-i âmâl edemeyerek nihâyet nefis-i tayerân-hâhını kandırmak için semâya müteveccih olur.

Ahmed Rasim

144 *Méditations Poétiques, Nouvelles Méditations Poétiques*, Editions Gallimard 1963, s. 148.

Kelebek

*Nev-bahar ile beraber doğmak
Goncalar solduğu demde ölmek
Rüzgârın kanadında gezerek
Sâf olan gökte dolaşmak... Mutlak
Bir çiçek sinesi olmak, yatağı
Ya terâvetli çemenler kucağı
Mest-i bî-hûş gezinmek hurrem
Otların râyihâsı içre hemân
Bir sâdâ gibi dolaşmak her ân
Ebedî kubbe içinde bî-gam
Budur işte kelebeklere hayat
Tâ o dem kim gelir elbette memât
Menemenlizâde Mehmed Tâhir*

Kelebek

*Kelebek bir şükûfe-i zî-hayâttır
Bahâr-ı feyz-âsârın, kûh u îthe câme-i zümridîn, gülistân u bostana
savb-ı rengîn iksâ ettiği bir rûz-ı sefâ-fezâda elbise-i gûnagûn-ı
letâfetle müktesib bulunur.*

*Nesim-i besimin hubûb-ı hafîfine tâbî' olarak hezâr-ı bî-nevâ-yı
gülzâr gibi şükûfe-be-şükûfe dolaşır tegaddi eder.*

Kelebek bir mûrg-i bî-sebâtır:

*Gâh bir gonce-i nev-şükûfenin berk-i mübâreki üzerine konar.
Andelib-i zehre-nevâzı reşkinden çatlatacak derecede o gül-çiçeği
kendine râm eder, güler.*

*Gâh bir zehre-i zehrâ-yı pür-zehrin hedef-i bûyî ve lezzeti olur.
Minkâr-ı bülbülde hazîn hazîn inler.*

Kelebek bir mahlûk-ı âşinâ-yı semâvâtır.

*Mûrg-i rûz-ı bahâr-âşiyâne ufk-ı tal'attan çehre-nümâ-yı zuhûr
olup şehbâl-i eşi' a-nisârını süzerek sahn-ı semâyı lâciverdide tayerâna
başladığı zaman o mahlûk-ı halûk da nazar-rübâ, dide-ârâ birtakım*

ukûs-ı müphemîye-i muavvece teşkil ederek semâya doğru su'ûda başlar. Vücûd-ı latîfiyle fezânın tezyid -i tezyinine çalışır. Efsûs! Efsûs ki o anda kuvvetlice bir rüzgâr o zavallı vücûd-ı nâziki türâb-ı iktirâb ve izâbe çarpar.

Kelebek kâffe-i âmâl ve ârzû-yı vicdânın husûl-pezir olacağını istibşâr edib nâil-i kâm u visâl olmadan tekmil-i hayât eden bir sevdâ-zedeye bir sefâlet-dideye benzer ki hem bahtiyâr-ı zevk-i sevdâ hem bed-tâli' -i fenâdır

Ahmed Refik

Kelebek

Bahâr ile tevellüd gül ile ömrün tamâm eyler¹⁴⁵
Sabâ-perrinde lutf-ı asûmân içre hırâm eyler
Eder agûş-ı nev-ezâr üze nâz ü istiğnâ
Ziyâ ve ıtr ü mînâ-yı hevâdan nûş-ı câm eyler
Gubâr-ı bâlini silkip henüz hâl-i şebâbında
Misâl-i rûh, eflâk-ı mu'allâyı makâm eyler.
'Aceb ferhunde tâli', tâli'-i pervâne-i bâğın
Emel-veş konduğu daldan tevakkufsuz kıyâm eyler
Temâs eylerse de her şeye istîfâ-yı hatır etmez
Varıp encâm-ı kâr 'ukbâda cüst ü cû-yı kâm eyler.

145 Söz konusu manzume Mecmua-i Lisân'ın 15 Nisan 1315 / 27 Nisan 1899 tarihli 26. sayısında bazı beyitlerin yeri değiştirilerek ve gazel formundan uzaklaştırılarak yayımlanmıştır. Bu neşrin asıl manzumenin mânâ ve formuna uymadığını düşünerek bir baskı hatasının olabileceği kanaatini taşıyoruz. Mecmua-u Lisân'da yayımlanan manzume şöyledir:

Varıp encâm-ı kâr-ı ukbâda cüst ü cû-yı kâm eyler.
Bahâr ile tevellüd gül ile ömrün tamâm eyler
Sabâ-perrinde lutf-ı asûmân içre hırâm eyler
Eder agûşu nev-ezâr üze nâz ü istiğnâ
Ziyâ ve ıtr ü mînâ-yı hevâdan nûş-ı câm eyler
Gubâr-ı bâlini silkip henüz hâl-i şebâbında
Misâl-i rûh, eflâk-ı mu'allâyı makâm eyler.
'Aceb ferhunde tâli', tâli'-i pervâne-i bâğın
Emel-veş konduğu daldan tevakkufsuz kıyâm eyler
Temâs eylerse de her şeye istîfâ-yı hatır etmez.

Osmanlı Erbâb-ı İrfânından Bir Zât

Kelebek

*Gelir bahârla, gider güllerin hazânı ile
Yüzer semâda nesîmin safâsını sürerek
Çiçekler üstüne nâzik ayaklarıyla konup
Ziyâ ve râhiyadan mest-inâm olur kelebek.*

*Usandı mı ne bilinmez uçar gider sonra .
Bu kubbe-i ebedinin fezâ-yı hayretine
Ne benziyor şu sebâtsızlığı küçük güzelin
Benât-ı âdemin o bî-esâs muhabbetine*

*Ki bir tarîk ile tehvîn-i şiddet eyleyemez
Doyar, bıkıp usanır da safâ-yı nâsûttan
Hayâtta da bıkıp da nihâyette işin
Koşar o ateşi teskine semt-i lâhûttan
M[ehmed] Rif at*

7. Au Rossignol

1. Bülbüle Hitâb, Çev: Ahmed Cevdet, Tercüman-ı Hakikat, nr. 2156, 19 Ağustos 1302 / 1 Eylül 1885, Hevesâtım, 1304 / 1886-1887, s. 16-18.
2. Bir Şâirin Bülbüle Hitâbı, Çev: Ahmed Refik, Mektep mc. nr. 10, 16 Teşrin-i sâni 1311 / 28 Kasım 1895, s. 148.
3. Bülbüle, Çev: Ahmed Refik, Malûmat mc. nr. 108, 6 Teşrin-i sâni 1313 / 18 Kasım 1897, s. 1106.
4. Bülbüle Hitâb, Çev: Mümtaz. Resimli Gazete, nr. 63, 9 Şubat 1313 / 21 Şubat 1897, s. 751.
5. Bülbüle, Çev: Aziz Hüdâyi, Musavver Terakkî mc. nr. 19, 24 Kânun-i evvel 1314 / 3 Ocak 1898, s. 149-150.

Quand ta voix céleste prélude
Aux silences des belles nuits,
Barde ailé de ma solitude,
Tu ne sais pas que je te suis!

Tu ne se pas qu mon oreille,
Suspendue à ta douce voix,
De l'harmonieuse merveille
S'enivre longtemps sous les bois!

Tu ne se pas qu mon haleine
Sur mes lèvres n'ose passer,
Que mon pied muet foule à peine
La feuille qu'il craint de froisser!
Et qu'enfin un autre poete
Dont la lyre a moins de secrets,
Dans son âme envie et répète
Ton hymne nocturne aux forêts!

Mais si l'astre des nuits se penche
Aux bords des monts pour t'écouter,
Tu te caches de branche en branche
Au rayon qui vient y flotter.

Et si la source, qui repousse
L'humble caillou qui l'arrêtait
Élève une voix sous la mousse,
La tienne se trouble et sa tait!

Ah! sa voix touchante ou sublime

146 *Harmionies Poétiques et Religieuses*, Paris 1845. s. 254-257.

Est trop pure pour ce bas lieu!
Cette musique qui t'anime
Est un instinct qui monte à Dieu!

Tes gazouillements, ton murmure,
Sont un mélange harmonieux
Des plus doux bruits de la nature
Des plus vagues soupirs des cieux!

Ta voix, qui peut-être s'ignore
Est la voix du bleu firmament,
De l'arbe, de l'antre sonore,
Du vallon sous l'ombre dormant!

Tu prends les sons que tu recueilles
Dans les gazouillements des flots,
Dans les frémissements des feuilles,
Dans les bruits mourants des échos,

Dans l'eau qui filtre goutte à goutte
Du rocher nu dans le bassin,
Et qui résonne sous sa voûte
En ridant l'azur de son sein;

Dans les voluptueuses plaintes
Qui sortent la nuit des rameaux,
Dans les voix des vaques éteintes,
Sur le sable ou dans les roseaux!

Et de ces doux sons où se mêle
L'instinct céleste qui t'instruit,
Dieu fit ta voix, ô Philomèle!
Et tu fais ton hymne à la nuit!

Ah! ces douces scènes nocturnes,
Ces pieux mystères du soir,
Et ces fleurs qui penchent leurs urnes
Comme l'urne d'un enconsoir,

Ces feuilles où tremblent des larmes,
Ces fraîches haleines des bois
O nature! avaient trop de charmes
Pour n'avoir pas aussi leur voix!

Et cete voix mystérieuse,
Qu'écoutert les anges et moi,
Ce soupir de la nuit pieuse,
Oiseau mélodieux, c'est toi!

Oh! mêle ta voix à la mienne!
La même oreille nous entend
Mais ta prière aérienne
Monte mieux au ciel qui l'attend!

Elle est l'écho d'une nature
Qui n'est qu'amour et pureté,
Le brûlant et divin murmure,
L'hymne flottant des nuits d'été!

Et nous, dans cette voix sans charmes
Qui gémit en sortant du cœur,
On sent tojour trembler des larmes,
Ou retentir une douleur!

Bülbüle Hitâb

Kanatlı şâir! Semâvî olan âhenklerine nizâm verdiğin vakit bir sükûn-ı melihâne ile seni takih ettiğimi bilemiyorsun. Bilemezsin ki sana bir mevhibe-i mahsûsa-i sübhânîye olan o güzel âhenkler çemenistâna aks-endâz olduğu zaman benim kulaklarım o sadâ-yı latîfî dinlemekten ayrılamaz. Bilemezsin ki bu şâir-i letâfet-perestin sana kendisini göstermemek ve sadâ-yı pâynı ışıttirmemek için enfâs dudaklarının üzerinden geçemez. Eşcâr çemenistândan düşüp kurumuş olan yapraklara basamaz.

Meftûn-ı esvât-ı vicdân-firûzun olan ve kuvve-i şâiresi seninkinden daha aşağı bulunan bu müdekkikin vâsıta-i sürûr ve neşâtı gülistânlardaki şeb-i ilâhilerini ciddi bir şevk ile dinlemektedir.

Ah şâir hazretleri! Hitâbât-ı ulvîyeyi âşıkânene muhatâb olmak için kubbe-i semâyı tezyîn eden parlak yıldızlar dağların eteklerindeki sebze-zârlara indikleri vakit bu nücûm-ı şu'le-feşânın ağaçların dalları aralarına sevk ettiği nûrlar içinde nasıl bir tarz-ı dil-rübâ yanında gezip dolaşıyorsun?

Teşrif ettiğin gülistânın alt tarafından geçen cûy-bâr-ı latîfin sürüp götürmekte olduğu taşlardan çıkardığı sesler imtidâd ettikçe sadâ-yı mestânen ihtirâz-ı kulûba daha ziyâde te'sir-bahş oluyor.

Ah senin müessir olan nagamât-ı vecd-âverin bu sâfilinden pek âlidir. Kâinâta şevk-efzâ olan bu âhenkler ki âlem-i kuddüse urûc eden, bir irâdın hayvânîye beyninde melekleri de vecde getiren bir sadâ-yı şâirânedir. Bu bir leyl-i rûhâninin hutbe-i beligânesidir. Letâif-i esvât-ı âşıkâneyi hâvî bir mûrg-i latîfsin. Sürûrle imtizâç eden sadâ-yı hazînini beynimi yakan bir hiss-i dakik ile dinliyorum. Lâkin senin ulvî İlâhiyâtın istediğin gibi bar-gâh-ı Rabbânîye te'alâ ediyor. Bu da muhabbet ve safyetten münba'is bir in'ikâs-ı tabiidir.

Parlak terennümâtın şeb-i mestîlerden daha rûhânî daha vicdânî olan şu gecelerde şu cûy-bâr-ı dil-küşânın cinâyetini teşkil eden çemen-zârlarda temevvûç eden terânelerindir ki bunları ışıtırken eşk-rîz-i sürûr olmakta veyahud yeniden bir tatlı hüzne girmektediriz.

Ahmed Cevdet

Bir Şâirin Bûlbûle Hirâbı

Ey andelib-i terâne-sâz! Bir kere bak bahâr-ı huçeste-nişân etrâf-ı âleme nasıl revâyih-feşân oluyor. Şâkirdân-ı tabiatın olan mûrgân-ı hoş-elvân da seninle hem-âheng-i elhân olmaktadır. Meşe ağaçları bir ser-i zümridîn alarak kol kola icrâ-yı raks u âhenk eden ebkâr-ı nâzende-endâm gibi yek-diğerine pehlivân-ı ihtilât olmuş. Nesim-i nev-peydâ-yı seherle ağsandan husûle gelen sedâ-yı hazin ormanın dâmânındaki şelâlenin zemzeme-i şiriniyle birleşerek ne hoş ne rûh-nevâz bir takım-ı musiki teşkil ediyor. Mûrg-i zerrin-bâl seherin nüfûz edemediği sâkin, sâkit mahallere sokulmuş gönlüm gibi hazin hazin gazel-hân-ı aşk u iştiyâk oluyorsun. Aks-i nağme-i dil-firibin tuyûr-ı sâireyi mecbûr-ı sükût ediyor.

Ey hatîb-i nâtika-perdâz! Sen bir şâirin mey'usâne, mütefekkirâne altında oturduğu bir dalın üzerinde ne cesâretle nağme-sâz-ı muhabbet oluyorsun? O şâir rûhunu sıkan külbe-i ahzânı terk ile buralara ilticâ etti. Acaba seni kim incitti? Hâl-i hazinimi görüyor musun? Bak!.. Bu hâlim o yâr-i sitem-şiâra asla rikkat-bahş olmadı.

Ah! Bilmem ki o dilber-i sitem-veri, o nihâl-teri memnûn etmek için ne yapmalı? Şimdi ben ise kendisini sevmekle, kendisine perestiş etmekle memnûn etmeye çalışıyorum. Fakat, Heyhât!..

Ben o enis-i rûhumu ümid-bahş-ı muhabbetim olan şûhî tebessüm-i âşıkânemle takib ediyorum. O sitem-i can-fikeniyle gönlümü gasb edib kaçıyor.

Ey mûrg-i muhrîk-âvâz! Sen gül için ağlıyorsun işte ben de o saçları sünbül için zemzeme-perdâz-ı garâm oluyorum.

Ahmed Refik

Bûlbûle

Nağme-i semâvî-yi neş'e-perverin, leyâl-i latifenin sükûnet-i amîkası içinde raksa başladığı zaman ey inzivâmın şâir-i mücessemi! Benim seni takib ile dem-güzâr olduğumu biliyor musun? Biliyor musun ki kulaklarım ormanların içinde müddet-i medîde yayılan sadâ-yı halâvet-bârının âheng-i harikülâdesini rikkatle gûş ediyor.

Biliyor musun ki ayaklarım bâd-ı muharrib-i hazânın sararttığı..

kıruuttuğu yaprakları sâmitâne çiğneyerek nefesim dudaklarım arasından geçmeğe cesâret edemiyor!

Fakat rûhum o feryâd-ı hazînini dinlemek için, dağların kenarlarına doğru meyl ettiği vakit sen üzerinde şu'aât-ı zerrîn-fâm-ı kamerin temevvüc ettiği dallar, yapraklar arasına saklamıyorsun. Cûy-bâr-ı zemzeme-nisâr sür'at-i seyrini tenkîs eden küçük, bî-kıymet çakıl taşlarını sürükleyerek yosunlar altında bir sadâ hâsıl ettiği zaman, o elhân-ı latîfin bozuluyor sen soluyorsun! Ah! Senin müessir veya ulviyet-perver olan sesin bu âlem-i fânî için pek sâftır. Seni vahlandıran bu musiki-i sevdâ-fezâ bâr-gâh-ı ebedisine kadar su'ûd eden bir hiss-i tabiidir ve bu melekler ile benim istimâ' ettiğimiz hiddet-i esrâr-âgîn, leyl-i rûhâniyet-dârın enîn-i hazîni, ey mûrg-i âheng-füzûd! Sensin!

Ooh ! Sadânı benim sadâma mecz et! İkimiz de ayn-ı kulak dinliyor, fakat senin niyâz-ı lâhûtiyânen daha latîf ve bâlâ-ter olan semâ-yı sâfa doğru uçuyor.

Senin bu nağmelerin sâfiyet ü muhabbetten başka bir şey olmayan bir tabiatın aks-i sedâsı, yaz gecelerinin nağme-i mütemevvici, muharrik, rûhânî bir nevâsıdır ki biz de kalbde inleye inleye sūdûr eden bu feryâd-ı mü'lim içinde ya gözlerimizde dumû'-ı sevdânın titrediğini veyahud bir keder-i melâl-âverin çehrelerimizde nümâyân olduğunu hissediyoruz.

Ahmed Refik

Bülbüle Hitâb

Ey dem-i uzlet ü sükûnumun şâir-i ecniha-dâr ü zî-bâli! Latîf gecelerin sükûn-ı şafâ-bahşı içinde sen bir savt-ı lâhûti ile terâne-perdâz olursan ben de o dakikalarda peyrevin olurum, fakat halimden habîr değilsin.

Sâye-i meşâcirde sadâ-yı vecd-âverine vakf-ı simâh ile müddet-i medide orada hüküm-fermâ olan âheng-i icâz-kârâneye karşı mest-i huzû olurdum. Tabii sen bu hâlîme de vâkıf değilsin.

Henüz pââmâl olmağa başlayan evrâk-ı nihâlân üzerinde pâ-yı

tereddüdüm güçlkle meşy ü harekete kâdir olabilir. Nefes dudaklarımın üzerinde tevakkufla ileri geçemez. Bilmezsin, evet o hâlim de senin için meçhûldür.

Nazar-ı ittîlâ'ı hakikat-i eşyâya meâni-yi esrâr-engiz tabiata pek o kadar nüfûz edemeyen diğer bir şâir ise rûhânî bir incizâba kapılır. Ukûs-ı latifesiyle ormanları âheng-i letâfet içinde bırakan terâne-i şübbân-gâhı tekrar etmek, o nagamât-ı lâhûtiyeye tercüman olmak ister.

Güneş feyz-i tulî'uyla bütün cihânı envârına müstağrak edinceye kadar mâh-ı münir mücerred senin o âsümânî sâdânı dinlemek için dâmân-ı cibâle kadar tenezzül gösterir. Fakat âşiyân-sâz olduğun dallar arasında kendini gizler, arz-ı istiğnâ eylersin.

Tabii bir menba'dan teraşşuh eden sular cereyânına mâni' olan ufacık ufacık taşları sürükleyerek bir cûy-bâr şeklini alınca yosun altından bir ses yükselir ki işte o zemzeme muvakkaten terennümâtını ihlâl ve rehin-i sükûn eyler.

Heyhât! Hangi zemzeme, hangi terâne ve âhenk o istiğrâk-engiz nagamâtına kıyas olunabilir? O müessir, o ulvî sadâdaki safvet bu hâk-dân-ı süflî ile irtibât ve münâsebet sâibesinden beridir.

İfâza-i hayât eylediğin o sadâ hakikatte bir rûh-ı mücerredir ki kurb-ı izzete müteveccih ve müte'âlidir. Ey mürğ-i âheng-sâz-ı semâvî! Sükûn-ı leyâl içinde kulûba ilkâ-yı hiss-i diyânet-perverî eden o hâfî nidâ, mahzâ senin vücûdudur, meleklerce de hence de ancak o gizli gizli terâneleri gûş-zed-i ittîlâ' olabilir.

Oh! Gel seninle yek-âvâz olalım. Esvâtımız bir sâmiaya vasıl olur ki mesânî'-i cihâna isâl edilemeyen sesleri ancak o sem' münferid ve âlâ işitir. Fakat, fakat seninle hem-âvâz olarak i'tilâ hevesine düşmek bana göre ne vâhî bir arzudur. Çünkü senin derhâl havâyâ inkılâb eden istîfâtın dergâh-ı lâhûtiye daha ziyâde sür'at ve suhûletle tereffu' eder.

O savt-ı latif hamîre-i sevdâ ve safvetten terekküp etmiş bir cevher-i ulvînin aks-i âsâridir. Onun her nağme-i rûh-perveri her bir terâne-i sûz-i nâk u mukaddesi yaz gecelerinde mütemevviç birer neşide hükmündedir. Bizim gibi zavallılar ref'-i savta nasıl cesâret

edebilirler ki, her âvâzeleri letâfete bedel bir enîn ve feryâd-ı kalbiyi tazammun eder. O hazîn ve dil-dîz feryâdlar ya dâînjâ kirpikler üzerinde lerziş-nümâ dumû' -ı âlâm vücûda getirir; yahud bir ızdırâbdan nişânedir.

Mümtaz

Bülbüle

Sen bundan bî-habersin!

Vaktâ ki bir lahn-ı semâvî ile sevdâvî gecelerin sükûnet-i hüzn-perverânesinde âhenk-sâz olmağa başlarsın; ey inzivâ-gâhımın şâir-i pervâz-kârî! Bütün fikrimi bütün hayâlimi sana hasreder, seni dinlemeğe başlarım. Fakat sen bundan bî-habersin!

Kuvve-i samî'amı, o âheng-i gaşy-âvere vakfeder, te'sîr-i neş'e-fezâsıyla ağaçların altında sermest-i neşât olur kalırım... Ah sen bundan bî-habersin!

Nevâ-yı hazînâneni tamamiyle dinlemek isterim: Bu sırada hafif nefeslerim dudaklarımın üzerinde ârâm eder.

Ayaklarımın altında ezilen -hazân dide- birkaç yapraktan mâ'ada ses çıkamaz, ben yine ihtirâzlı hatvelerle seni takib ederim. Lâkin sen ah, ey âşinâ-yı dil, sen bundan bî-habersin!

Ormanlardaki nagamât-ı şübhânen, diğer bir şâirin rûhunu tehyîc eder. Âmak-ı kalbinde latîf mevceler husûle getirir; bir dil-dâdenin rûh-ı sevdâvisini tehzîz eder, hissiyât-ı âşikânesini okşar; bir dil-i mağdurun hatırât-ı mâzisini, hicrân-ı derûnunu tazeler, gözlerinden eşk-âbe-i hasret ve elem akıtır, sen âh, ey enis-i rûh sen bundan bî-habersin!

Vaktâ ki insanların o gulgule-i rûh-âzârı nihâyet bularak tabiat bir sükûn-ı amika dalar; sen bir safâ-yı cûşâcûş ile tabiati alkışlamağa bir vecd-i şevkâşevk ile zezeme-sâz olmağa başlarsın. Âh işte o vakit gözlerimden birkaç damla yaş -gayr-i ihtiyârî olarak- akmağa başlar. Sen bu sırada nagamâtını tezyid edersin!..

Bazan akan durâdur-ı sükûnete nasb-ı nigâh-ı hayret ederim.: -Hafif ziyâlarıyla- seni dinlemek için arza temâyül etmiş gibi dağların zirvelerinde parıldayan nücûm fânûs-ı zibâ-yı leyl gûyâ sana nigerân oluverirler gibi görünür. Sen bu sırada -bulunduğu yeri tenvîr etmek

isteyen- hutû-tı nîrânîye karşı cîlve-nüimâ-yı letâfet olur, daldan dala konar, yapraklar, güller arasına gizlenir, tabiatu arz-ı istiğnâ eyler şevk u nagamâtını tezyid edersin.

Dil-keş bir cûy-bâr, bir âheng-i rûh-nüvâz ile ka'rındaki ufacık taşları pîş-i cereyânına alarak sürükler, sevâhilindeki çemenleri okşadıkça hazîn bir ses hâsıl eder. Sen bu manzarayı görür, bu sesi işitir, şevk u nagamâtını tezyid edersin!

Ey, ey mûrg-i nağme-serâ! Senin bu lahn-ı müessirin bu kasvet-bahşa yerler için ne kadar saftır. Evet bu ses bu hâristân-ı fenâ ile hiç de mütenâsib değil! Sen gülzâr-ı Aden'den rû-yı arza inmiş bir ferîşte-i terennümsün!

Kalblerde bin türlü hissiyât uyandıran bu feryâd -ki bir sevk-i tabii iledir, âfâk-ı kudsiyete kadar irtikâ eder. Meleklerle beraber dinlediğim o nâle-zâr-âmiz gecenin hasretli enînleri hep sen değil misin?

Oh! Haydi seninle hem-âhenk olalım!... Heyhât! ki seninki safiyete, âlem-i lâhûta doğru i'tilâ edecek.. O safvet ve muhabbetin nidâ-yı sâfı tabiatın aksi değil midir? O bir nağme ki leyâl-i bahârı, nesim-i âheste hubûbu kudsiyâne âhenklerle tehzîz eder...

Bizimki ise - perişân bir kalbden çıkarak bir enîn-i tahassürü tanzîr eder. Kendini takîb eden bir felâket veyâ acı gözyaşları önünde titrediği hiss olunur!..

Aziz Hüdâyî

8 Le Lac.

1. Göl, Sadullah Râmi Paşa, Bedâiyü'l-İnşâ, Mustafa Reşid], 1302 / 1886-1887.
2. Göl, Ali Kemâl, Hizmet gz. nr. 121, 5 Kânun-i sâni 1303 / 17 Ocak 1888.
3. Göl Yani Buhayre, Abdülhak Sâmi, Malûmat mc. nr. 13, 7 Eylül 1311 / 19 Eylül 1895.
4. Irmak, Çev: Abdullah Nâmık, Mekteb mc. nr. 45, 25 Temmuz 1312 / 6 Ağustos 1896. s. 706-707.

5. Göl, Hüseyin Dâniş, Resimli Gazete, nr. 50, 8 Teşrin-i evvel 1313 / 21 Ekim 1897.

Le Lac¹⁴⁷

Ainsi , toujours passés, vers de nouveaux rivages
Dans la nuit éternelle, emporté sans retour,
Ne pourrons jamais sur l'océan des âges
Jeter l'ancre sur un jour!
O lac! L'année à peine a fini sa carrière,
Et près des flots chéris qu'ell devait revoir,
Regarde! Je viens seul m'asseoir sur cette pierre
Où tu la vis s'asseoir!

Tu mugissais ainsi sous ces rocs profondes,
Ainsi tu te brisais sur leur flancs déchirés;
Ainsi li vent jetait l'écume de tes ondes
Sur ses pieds adorés.

Un soir, t'en sovent-il nous voguions en silence,
On n'entendait au loin, sur l'onde et sous les cieux,
Que le bruit des rameurs qui frappaient en cadence
Tes flots harmonieux.

Tout à coup des accents inconnus à la terre
Du rivage charmé frappèrent les échos;
Le flott fut attentif, et la voix qui m'est chère
Laissa tomber ces mots:

"O temps! suspens ton vol! et vous, heures propices,
Suspendez votre cours!
Laissez nous savourer les rapides délices
Des plus beaux de nos jours!"

¹⁴⁷ *Méditations Poétiques*, s. 64-66.

“Assez de malheureux ici-bas vous implorent,
Coulez, coulez pour eux;
Prenez avec leurs jours les soins qui les dévorent;
Oubliez les heureux...
Temps jaloux, se peut-il que les moments d'ivresse,
Où la vie à larges flots nous verse le bonheur,
S'en vole loin de nous de sa même vitesse
Que les jours de malheur?

Eh quoi! n'en pourrons-nous au moins fixer la terre!
Quoi! passés pour jamais? Quoi! tout entiers perdus!
Ce temps qui les donna ce temps qui les efface,
Ne nous les rendras plus!

Eternité néant, passé, sombres abîmes,
Que faites? Vous des jours que vous engloutissez?
Parlez: nous rendrez-vous ces extases sublimes
Que vous nous ravissez?

O Lac rochers muets! grotte! forêt obscure!
Vou que le temps épargne ou qu'il peut rajeunir,
Gardez de ce beau jour, gardez belle nature
Au moins le souvenir!

Qu'il soit dans ton repos, qu'il soit dans tes orages,
Beau lac, et dans l'aspect de tes riants coteaux,
Et dans ces noirs sapins et dans ces rocs sauvages
Qui pendent sur tes eaux!

Qu'il soit dans le zéphyr qui frémit et qui passe
Dans les bruits de tes bords par tes bords répétés
Dans l'astre au front d'argent qui blanchit ta surface
De tes molles clartés!

Que le vent qui gémit le roseau qui soupire,
Que les parfumes légers dont l'air est caressé
Que tout ce qu'on entend l'on voit ou l'on respire,
Tout dise: "Ils ont passé..

Göl

*Tâ key bu şitâb her kenâre
Hiç meddine yok mudur nihâye?
Yeldâ-yı ezelde serserîsin
Ârâm u rücû'dan berîsin;
Bir dem olamaz mı ömr-i nâ-sâz
Ummân-ı dehirde lenger-endâz?*

*Ey göl! Nazar et ki bir yıl akdem,
Yârimdi bana bu yerde hem-dem!..
Bu taş ki bîs eder miyâhın
Ârâm-gâhi iken o mâhın;
Şimdi bana bir neşîmen-i hayf!*

*Böyle yine inleyip dururdun
Yalçın kayalara başvurdun;
Yüzler sürer idi keff-i müştâk
Ol pâye ki kible-gâh-ı uşşâk!..*

*Yâdında mı bir gece o âfet!..
Ol hüsnü melek, peri-kıyâfet
Çıkmıştı benimle mâhitâba .
Bir sandal içinde seyr-i âba
Olmuştum onunla dûş-ber-dûş,
Aşk âlemi içre mest ü medhûş...
Tenhâca safâ-yı âb ederdik*

*Ses gelmez iken semâ vü mâ'dan;
Hâli iken her taraf sadâdan
Sandalcıların kürek sadâsı
Bu halvetin idi hoş nevâsı
Âhenkle çekerler idi birden;
Bu şevk ile mevce-zen idin sen*

*Nâgâh çıkıp hazîn bir ses,
Emsâlin işitmemişti hiç kes,
Aksi ile oldulardı hayre
Etrâf ı sevâhil-i buhayre;
Yani ki o gül-fem-i hoş âvâz
Feryâda şu yolda etti âgaz:*

*Ey çarh!.. Tevakkuf et, zaman ver
Ey sâ'at-i sa'd!..Aman, aman ver
Bir kâm alayım şu baht-ı nevden
Bu leyl-i neşât-ı tîz-revden
Bedbaht cihânda var hayli
Mevt onlara tatlı bir temenni!..*

*Bu zümreye devrin eyle tahsîs,
İhlâk ile dertten eyle tahlîs..
Mes'ûdları gel et ferâmûş
Bu demde ki ayştır sana nûş!..
Beyhûde taleb aman zamandan
Kâbil mi vefâ o bî-amandan?*

*Sür'atle kaçır zaman benden
Âheste-rev ol ben ona derken
Fecr etti zalâm-ı leyli târâc,
Meş'al-keş-i mihr-i safha-i âc
Fevt olmaya fırsat edelim zevk
Bu bezm-i visâle verelim şevk;*

*Yok âdeme bu cihânda mersâ,
Yok dehre kenâr hiç hayfâ!
Durmaz geçeriz çü zıll-ı zâil
Dehr ise misâl-i nehr-i sâil.
Ey dehr-i hasûd!.. Bu hâlet-i sekr,
Müstes'id-i dest-i aşk-ı pür-mekr,*

*Bizden olacak mı dûr-ı mehcûr?
Ol sür' at ile ki rûz-ı gam dûr
Âyâ bir eser kalır mı ondan?
Nâ-bûd olacak mı bu cihândan?
Ol bahr ki mevci hem de sâlib
Hayf olmayacak mı bir de tâlib?*

*Ey, ey ezelî adem-geh-i hâk!..
Ey mâzi vü hufre-i hevl-nâk!..
Eyyâmı ki bel' edib gidersin
Söyle bize n' eyleyip n' idersin?
Gasb eylediğin dem-i meserret
Etmez mi bu semte artık avdet?*

*Ey göl ki safâ-yı kalb ü cânsın!..
Korkunç kayalar ki bî-zebânsın
Ey bağı delik mahîf gârlar
Zindâne şebih bîşezârlar
Âsûde-nişin-i rûzigâr ol
Mecrâ-yı füyûz-ı nevbahâr ol.*

*Bâri siz edin bu leyleyi yâd
Kim kahr-ı dehirden ola âzâd.
Ey manzarası güzel buhayre!
Aşk ehline bâ-bedel mesîre*

*Her hâl-i süktûn ı şiddetinde
Etrâf-ı besîm sûretinde
Eşcâr-ı hazîn edâlarında
Âvîhte-i ser kıyılarında...
Lerzân esip geçen sabâda
Etrâftan akseden sadâda,
Sîmîn-cebîn olan kamerde
Kim aksi yüzünde nûr-perde
Dûr etme bu meclis-i hayâlden
Allâh siyânet et zevâlden.*

*Ettikçe riyâh-ı burda seyrân
Etrâftaki ney-sitâm nâlân,
Etrâfı revâyah-i nesîmin
Eknâf ü havâli-i besîmin
Hâsıl burada ne ise me' nûs
Sem' ü basar ü meşâme mahsûs
Nakleyleyeler ki burda bir gün
Hem-bezm-i safâydı iki düşkün.*

Sadullah Paşa

Göl

*Ey göl ne vakte dek bu hazân-sâ-yı mevc mevc,
Tâ key bu cîşîş-i esef-ârâ-yı fevc fevc,
Tâ keyfigân ile düşeceksin sevâhile,
Tâ key bu hasret içre döner sende dalgalar
Arama çâre var mı bu ummânda hayf hayf
Ya ben değil miyim daha senden de serseri
Toprak saçar tahatturdadır hayâlîme
Mestûr edildi hande-i mâder nigâhıma
Onun için görün bana sen eyme zâr-ı âb!
Birkaç sirişk dökmeyi ister gönül sana
Üç dört yetimin oldu zümî' yla rûşenâ
Ah! serpmesin mi ona nûr-ı rahmeti*

Tâ yut o zulmet içre dönen ebr-i nev-bahâr
Etmez 'ıyân bana ki..... peder tatlı handeni
Eyyâh o hande, gâh düşerdi kucağıma
Ey hoş alırdı zîr-i cenâha ümmidini
Ağlat beni ey hatıra ağlat ki revâdır
Gönlümde ferâh-ı gir'ye ile gonca-nümâdır
Bilmem ne sürükler beni mazilere heyhât?
Etsin teyerân nevhalar envâc-ı teşelşül
Gel, gel bana gel, sen yine ey gamlı hayâlât
Feryâd yeter isterim envâr-ı tahayyül
Vâkıf mısın bu hisse ki gönlümde nâle-hâh
Her şevki târ ü mâr ve her âhı harâbe-gâh...
Öpmüş müsün bâdı ki zülf-i vatandadır
Sormuş musun o hüsnü ki çeşmimde gül saçar
Bilsem sana da attı mı dilden aksini
Sardın mı pâyına hele sâd mevce tîri
Tuttun mu hiç elinden "Aman ne sefâ!" diye
Hâlâ şu sözleri düşüyor kalbine heme
Yâ Rabb nedir bu şeb, şu sürûrun temevvücü?
Pek hoş!... bu subh-ı aşk ve bu nûr-ı zaman bana
Daldın mı seyrine aceb bu letâfetin?
Benden de hoş mudur bu cihânın muhabbeti?
Mes'ud ve müstefîd olalım vakt-i sa'd
Sevdim seni senin hele aşk-ı bülendini
Bendim bu zehre üzre uçan gıpta-bahş-ârâ
Efsûs! zulmet aldı yine nûr-ı yâdımı
Herbir buluta sâye düşürdün mü ki yer yer
Âgûş-ı hayâlimde semâ vaslına benzer
Lâkin neden atmak beni mâzilere heyhât
Etsin teyerân nevhâlar envâc-ı teşelşül
Gel, gel bana gel, sen yine ey gamlı hayâlât
Feryâd yeter isterim envâr-ı tahayyül.

Ali Kemal

Göl Yani Bulhayre

Leyle-i ebëdiyet içinde bir daha geri gelmemek üzere, biz dâima böyle yeni yeni sâhillere doğru sürülüp gidecek miyiz? Hiçbir vakit, vevle bir gün için olsun balır-i muhit-i hayât üzerinde lenger-endâz-ı ârâm olmak bize nasib değil midir?

Ey Göl! Sene hemen devre-i hayâtîyesini ikmâl eyledi; halbuki onun tekrar görmesi icâb eden şu güzel dalgalar yanında bak, yine onun oturduğu görmüş olduğunuz taş üzerinde ben şimdi yapılmış oturmağa geliyorum!

Sen yine böyle bu derin vahşet-nümâ kayalar altında inliyordun; onların yırtık, çatlak yanları üstünde sen yine böyle kırılıyordun; onun şâyân-ı perestîş ayakları üzerine, rüzgâr dalgalarının köpüklerini yine böyle döküp atıyordun.

Bir akşam bilmem hatırlıyor musun? Biz kemâl-i sükûnet ile kürek çekiyor idik; uzaklarda su üstünde, gök altında senin âhenkli dalgalarına bir usûl-ı mevzûn ile çarpan kürekçilerin gürültüsünden başka hiç bir şey işitilmiyordu.

Birdenbire bu zemin-i fenâda elân emsâli işitilmemiş ve bence pek mukaddes bir sâhilden vârid olan birtakım sesler, akisler husûle getirdi. Dalga dikkat etmeğe başladı ve ilelebed zevk-âver-i hayât ve vicdânım olan ses işbu kelimeleri irâd eyledi!

“Ey zaman hareketini ta’til et! Ey teesür-nümâ sâatler siz de cereyânınızı ta’til ediniz. Bizi en güzel günlerimizin ezvâk-ı seriü’z-zevâlinde bırakınız! İsteddiğimiz gibi hisse-yâb olalım!

Bu tahavvül-hâne-i fenâda size intizâr eden pek çok adamlar var: Akınız, onlar için akınız. Onların günleriyle beraber kendilerini de mahv u harâp eden esbâbı da birlikte götürünüz; siz bahtiyârları unuttun!

Lâkin ben beyhûde yere azıcık vakit daha istiyorum, benim zamanım geçip gidiyor. Ben vâkıa bu leyl-i mes’ûda “ Biraz daha yavaş ol” dedim. Halbuki fecr zalâm-ı leyli dağıtmağa başlıyor.

Sevelim, öyle ise sevelim! Serii’l-fenâ olan bir sâati boş geçirmeyelim. Ondan istifade edelim. İnsan için asla mesdûd bir limân, zaman için asla bir sâhil-i mahdûd ve nâ-mahdûd yoktur! O akar

biz de göçüyoruz! İşte hepsi bu!"

Ey zaman-ı hasûd! Hiç olabilir mi ki aşk u muhabbetin, bize uzun uzun dalgalar şeklinde zevk u saâdet yağdırdığı bu vecd ve istiğrâk hâlleri felâket günleri gibi onlar da aynı süir'at ile bizden uzaklara kaçmış bulunsunlar?

Yâ ne! Hiç olmazsa onların tahdîd-i âsârına da mı muktedir olamayacağız? Vay onlar ebediyete mi gidecekler? Ne! Büsbütün zâyî' olacaklardır, öyle mi? Size onları verin, bizden yine onları alıp götüren bu zaman artık onları bize hiç de îade etmeyecek mi?

Ezeliyet, mâzi, 'adem, karanlık ve mahûf girdâblar! Alıp yutmuş olduğunuz bunca günleri ne yapıyorsunuz? Söyleyiniz- Bizden gasp eylediğiniz bu fevkâlâde zevk u istiğrâk sâatlerini hiç îade etmeyecek misiniz?

Ey Göl! Sâkit kayalar, mağaralar! Karanlık orman! Siz ki zamanın ibkâsı ve ihyâsı gibi iki lutf-ı mahsûsuna mâil olmuşsunuz, siz güzelim tabiat, hiç olmazsa siz, bu gecenin hâtıra-i hazînini saklayınız!

Gerek sükûnetli gerek fırtınalı zamanında ey güzel göl, vicdân-ârâ-yı uşşâk olan manzara-i sevâhilinde bu siyâh çam ağaçları arasında sularının üstüne doğru mâil-i sükût olan bu vahşi kayalar içinde !

Gerek ihtirâz ve intikâl eden nesim-i hayât-efzâda sâhillerinin husûle getirdiği latif ve korkunç gürültülerinde hafif ziyâlarıyla sath-ı âb-ı zerini beyazlandıran mâhitâb-ı âsümân-pîrâda! Her nerede, her ne zaman olursa olsun; ortalığa velvele-nümâ-yı dehşet olan rüzgâr, hazîn hazîn âvâz-perdâz olan kamışlar havâ-yı hoş-bû-yı kemâl ile husûle gelmiş râyihalar, çiçekler, hâsılı her ne ki işitiliyor veya teneffüs ediliyorsa hepsi " Onlar sevişmişlerdir!" desin.

Abdülhak Sâmî

İrmak

Dâima koşmadayız avdetsiz

Zulmet-i gaflet içinde hayfâ!

Şu hayatı ne zaman terk ederiz?

Bizi taciz ediyor derd ü belâ.

*Sevdiğim mahvolup ırmak gitti
Şu taş üstünde oturmuş idi ah!
Üzerinde durarak ben şimdi
Ederim hüzn ü kudûretle niğâh.*

*Yine sen böyle enîn eyler idin,
Çarpışıp şu kayalara her an.
Anlaşılmaz nice sâz söyler idin
Yine oldukça sabâ böyle vezân.*

*Bir gece zevrak ile etrafta
Gezinirdik unutup dünyayı,
Nağme eylerdi kürekler sâde
Bir sükût almış idi eşyayı.*

*Her taraf böyle sükût üzre iken
Söyleyince şu sözü cilve ile
Sahil ü mevcelerin aksinden
Nağmeler eyler idi neşve ile.*

*Ey gece sür'atini tehir et,
İltifatınla bizi handan kıl,
Yok yok eğlenme hemen kuş gibi git
Ehl-i derd ü kederi şâdân kıl.*

*Gözlüyorlar güneşi hasret ile
O felâket-zedeler çarpınarak
Hiç düşünme bizi, git sür'at ile
Onlara merhamet etmek elyak*

*Doğuyor şafak arkadaşım
Görmedin böyle zamanı asla
Böyle fırsat ele geçmez dâim
Edelim durmayalım zevk u safâ*

*Bize cyvah rekabet ederek
Uçuyor sanki zaman-ı vuslat
Bir daha mümkün olur mu görmek
Eylemez mi bize yoksa avdet?*

*Dâima el ediyor ezmânı
Acaba onları n'eyler bilmem
Ah o zevki o latif avânı
Bize artık geri vermez mi adem?*

*İrmak, ey dağ başı ey sık orman!
Ey tabiat ile dilsiz kayalar!
Etmeyin bâri o vakti nisyân
Sizleri çünkü zaman hıfz eyler.*

*O sabâ ki veriyor ra'ş e sana
O güneş ki saçıyor sathına nûr
Diyeler hâsılı cümle eşya
Onlar etti o gece zevk ü sürûr
Abdullah Nâmık*

Göl

*Zevrâk gibi bir sâhilden sâhile galtânız,
Bir leyl-i müebbedde bî-ric'at ü bî-fercâm
Olmaz mı aceb bir gün bu fülke-i pûyâmız
Girdâb-ı havâdiste lenger-zede-i ârâm?*

*Ey göl yine sâl etti tayy-ı revîş-i ma'hûd
Ah! Sevgili emvâcın bak şimdi kenârında
Birlikte güzâr u gül-geşt eylememiz mev'ûd
Olduydu, bugün bak ben tek havl-i hicârında!*

*Küh-pâreler altında sen pür-kef ü cûşunda
Taştan taşa çarpar da dâmânını yırtardın
Tehzîz-i nesâimle nâzân ı hurûşunda
Bazan köpürür handân akdâmına sıçrardın.*

*Yâdında mı bir akşam zevrakda idik tenhâ
Dinlerdik o dem hâki hem tâk-ı semâvâtı;
Hiç gûş-zed olmazdı bir nefha, nidâ, âlâ:
Emvâc-ı pür âhenge çarpan küreğin savtı.*

*Derken sû-yı gerdûndan meçhûl-i zemin-esvât
Mebhût-ı sevâhilde ma' kûs-ı fuâd oldu;
Emvâc sükût eyler, bir leb de eder iskât
Birkaç sühen-i zibâ kim hırz-ı nihâd oldu.*

*"Ey gerdiş-i eyyâm hemân kat'ı-ı revân et!
Ey sâ' at-i hoş-fâl, edip seyrini mevkûf
Tebdil-i güzâr et!
Bir saniye ezvâkını behrûz-ı zamanın
Gel sen bize yâr et!*

*Bir an direng et - dedim ey dehr-i şitâbân;
Mesmû' -ı zaman olmadı şekvâ-yı dil, eyvâh!
Gerdûn yine pûyân!
Hem leyle-i târike demiştim ki "Vukûf et!"
Bak fecre, fûrûzân!*

*Bir an sevelim! Geçmedeyiz, berk-ı cihânız;
Gel zevk edelim; hân-ı pür-elvân-ı.zeminde
Mihmân-ı zamanız;
Mersâ-yı emin yok beşere dehrde pâyân
O revân, biz güzzerânız."*

*Ey baht-ı hased-pişe! Coş bir dem-i sermestî
Olsun da bize âmâl sunsun kadeh-i serşâr
Bir böyle dem-i ferruh, bir sâ'at-i hoş-bahtî
Mümkün mü gelip geçsin mânend-i şeb-i idbâr?*

*Ey nistî, ey mâzi, ey gamze-i zulmet-zâ!
Kapında ne yaptın sen binlerce şeb ü rûzu
Vermeyesin artık sen ey hufr-e-i nâ-peydâ!
Menhûbun olan ulvî vecd-i tarab-efrûzu?*

*Ey gârsiye, ey göl, ey sâmit olan meşcer!
Ey tîşe-i gerdûndan âzâde kalan orman!
Ey hâk-i kühen-ziver, bâri olunuz sizler
Yâd-ı şeb-i sevdâya bir mahfaza-i pinhân.*

*Derc eyle sükûnunda, ketm eyle enîninde,
Ey göl ya leb-i ratb-ı iktâ'-ı besiminde
İzlâl-ı sanavberde ahcâr-ı haşîninde
Tut hâtıra-i aşkı şehbâl-i nesiminde.*

*Bu yâd-ı girân-kadri tut bâd-ı seher-gehde
Bir suhreye emvâcın dehhâş-ı nidâsında
Ya pertevi düştükçe tayy ettiğim şehrahdâ
Bir sîm-cebîn-i necmin beşşâş-ı ziyâsında*

*Efgânı hazîn eryâh, nâlen-de-edâ nizâr,
Bu tûde-i emvâcın bû-yı çemen-ârâsı
Meşmûm -desin- mesmû hatta uçuşan etyâr:
Olduydu bu göl aşkın bir hacle¹i zîbâsı.*

Hüseyin Dâniş

9. L'Automne.

1. Hazân, Çev: İmzasız, Sa'y mc. nr. 2. 1 Teşrin-i sâni 1303 / 13 Kasım

1887, s. 12.

2. Sonbahâr, Çev: İsmail Hakkı, *Sevdâ-yı Hazân Yahud Tahassür*, 1308, / 1890- 1891, s. 81-83.
3. Hazân, Çev: Refik Âli. *Malûmat* mc. nr. 147, 13 Ağustos 1314 / 25 Ağustos 1898, s. 541.

L'Automne¹⁴⁸

Salut! bois couronnés d'un reste de verdure!
Feuillages jaunissants sur les gazons épars!
Salut, derniers beaux jours! Le deuil de la nature
Convient à la douleur et plaît à mes regards!

Je suis d'un pas rêveur le sentier solitaire,
J'aime à revoir encor, pour la dernière fois,
Ce soleil pâissant, dont la faible lumière
Perce à peine à mes pieds l'obscurité des bois!

Oui, dans ces jours d'automne où la nature expire,
A ses regards voilés, je trouve plus d'attraits,
C'est l'adieu d'un ami, c'est le dernier sourire
Des lèvres que la mort va fermer pour jamais!

Ainsi, prêt à quitter l'horizon de la vie,
Pleurant de mes longs jours l'espoir évanoui,
Je me retourne encore, et d'un regard d'envie
Je contemple ses biens dont je n'ai pas joui!
Terre, soleil, vallons belle et douce nature,
Je vous dois une larme aux bords de mon tombeau;
L'air est si parfumé! la lumière est si pure!
Aux regards d'un mourant le soleil est si beau!

Je voudrais maintenant vider jusqu'à la lie

¹⁴⁸ *Les Méditations Poétiques. I*, s. 113-114.

Ce calice mêlé de nectar et de fiel!
Au fond de cette coupe où je buvais la vie,
Peut-être dans la foule, une âme, et m'aurait répondu?..
Lafleur tombe en livrant ses parfums au zéphire;
A la vie, au soleil, ce sont là ses adieux;
Moi, je meurs; et mon âme, au moment qu'elle expire,
S'exhale comme un son triste et mélodieux.

Hazân

*Merhaba! ey bahârın hezâret ve letâfetiyle tertîb eden orman!
Müteferrik çemenlerinin üzerine yapraklar sukût etmeye başlamış!*

*Merhaba! Ey eyyâm-ı latife-i ahire! Âsâr-ı Hilkât'in şu tarz-ı
matem-engizi nazarıma ne kadar latif görünüyor; ızdırâbât-ı
maneviyeme ne kadar da tevafuk ediyor.*

*Bu mevki-i sükûn âbâdda mütefekkirâne bir halde hatve-endâz
oluyorum. Hafif bir ziyâ neşreden hurşid-i âlem-tâbı son defa olarak
bir daha görmeği ne kadar severim. Karanlık ormanlar içinde
ayaklarımı tahrik eden işte o hafif ziyâdır.*

*Evet, fasl-ı hazânın son günlerinde âsâr-ı Hilkâtî temâşâdan daha
ziyâde mütelezviz olurum Câ-be-câ nikâb ile mestûr olan her zerrede
daha ziyâde câzibe, daha ziyâde letâfet bulurum. Bu kâl bir destin
vedânı musavverdir. Ecelin ebedî surette kapamak istediği dudakların
son tebessümünü andırır.*

*Artık ben de ufk-ı hayatı terketmeye hazırlanıyorum. ümmid ile
mahv u bî-nişân olan günleri tahattur edip ağlıyorum. Letâfet ve
nezâretinden istediğim kadar zevk-yâb olmadığım âsâr-ı nazar-rübâ-yı
tabiatı temâşâ etmek emeliyle enzâr-ı tahassür-nişânımı müştâkâne
her tarafa imâle eyliyorum.*

*Ey arz-ı câzibe-dâr! Ey şems-i dırâşân! Latif vadilerinin
çemenzâr-ı nüzhet-bârının müştâkı olduğum âsâr-ı Hilkât! Ne kadar
mundâr-giz olduğumu mezara tekarrüb ettiğim esnâda gözyaşlarımla
isbat edeceğim. Başını bâlin-i ihtizâra vaz' etmiş bir meziyyet-şinas-ı
tabiatın enzâr-ı tahassürüne güneş ne kadar güzel ne kadar şa'şaa-dâr-ı
rûh-perver görünür. Ziyâ ne kadar safvet irâe eder. Hava ne kadar*

râyihalar neşreyler!

Ben şimdi şehdâb ile memzûc zehr-i ısdırâb memlû olan sagarı son katresine kadar içmek istiyorum. Hulâsa-ı hayatım demek olan bu sagarın nihâyetinde belki beni şirin-mezâk edecek bir katre kalmıştır.

İstikbâl! Belki kar' -ı ümmid eylediğim saâdet beni mazhar eder! Belki insanlar içinde bilmediğim tanımadığım bir zât-ı sûtûde-sıfat cevher-i zâtımı takdir eder de munisim hem-zebânım olur.

Çiçek bû-yı letâfetini hafif hafif esen rüzgâra terk ve teslim eder. Şu' le-i hayat da ebediyyete münkaliib olur. Birisi o suretle diğeri bu suretle ifâ resm-i veda eyler. Artık ben de hayatımın son dakikalarında bulunuyorum. Enfâs-ı âhire-i hayatım hüzn-âver bir âhenk teşkil eyleyecektir.

İmzasız

Hazân

Ey bakıye-i terâvet-dâr-ı sebz ile müzeyyen olan ormanlar! Zümrüdîn çemenler üzerine serpilmiş soluk, müteverrim yapraklar! Ey dem-i ahiresine kadem-zen olan eyyâm-ı latife!

Kâinâtın bu mâtem-i hüzn-engîzi kederlerime, ısdırâblarıma pek tevâfuk ediyor. enzâr-ı ahzân-nisârıma pek hoş gelir.

Issız sükûn-perver olan şu râh-ı tenâhiyi müstağrik-ı tecelliyât olduğum halde takib ediyorum. Çehre-i nâ-bidârı gittikçe kesbi sufret eden zayıf ve baygın ziyâları ormanların zalâm-ı kasvet-engîzini delerek ayaklarım üzerinde muhtezz, donuk parıltılar hâsıl eden mihr-i şa'saa-nisârı son defa olmak üzere temâşâdan meserret-yâb olurum.

Evet bedâyi-i nazar-rübâ-yı tabiatın fenâ-pezîr olduğu hazânın bu eyyâm-ı hüzn-engîzi enzâr-ı hazin perde-dârıyla pek câzibeli buluyorum. Bu bir muhabbet-i şefikin son vedaı, mevtin ebediyyen kapayacağı bir dehânın son tebessüm-i ahzân nişânıdır.

Bu vechile ufk-ı laciverdi-i hayatıma veda' etmek üzre iken eyyâm-ı medîde-i mâziyemin mahv u tebâh olan ümmidene gırye-hâh-ı teessür olarak arkama nasb-ı nigâh ediyor; bir nazar-ı hudûdâne ile beni hiç mesrûr etmeyen bu müzeyyinât-ı tabiiyeyi hayretle temâşâ ediyorum.

Ey arz, ey güneş, ey vadiler, ey sefâ-bahşa ve ferah-fezâ olan tabiat!

size kenâr-ı kabr-i pür-sükûnumda bir katre-i teessir nisâr edeceğim!
Hevâ revâyah-i müşâm-nüvâz ile pür ihtizâz! Ziyâ şetâretler,
neş'elerle lem'a-sâz! Dem-i vâpeştine vâsıl olmuş bir muhtazırın
sönük nazarlarına ise güneş, bir zerrînî-i dide-nüvâz içinde görünüyor.

Şimdi ben usâre-i lezzet-dâr-ı hayat, zehr-i hayat-sûz-ı memât ile
mamlû olan bir minâ-yı latifi ka'rine kadar boşaltmak bitirmek
istiyorum. İhtimâl bu kâs-ı billurun ka'r-ı zarif ve dil-firibinde
dimâğımı telziz edecek bir parça şehdâbe-i hayât-fezâ kalmıştır.

İhtimâl şa'saa-i bî-misâl içinde görünen istikbâl bana ümmidleri,
emelleri mahvolmuş bir saâdet muhafaza eder. İhtimâl bu şemâtet-i
neş'e-ver, bu kafiye-i neşat-perverân içinde bilmediğim, tanımadığım
bir kalb hissiyât-ı kalbiyemi, ızdırâbât-ı rûhiyemi anlayarak bana
terahhüm eder.

Çiçek revâyah-i emel-nüvâzını nesim-i pür-ihlizâza tevdi' ederek
solar. Hazân-reside olur. Güneşe, hayata son veda bundan ibârettir.
Bugün ben dest-i gaddar-ı ecelde zebûn oluyorum, kalbim ise âzâde-i
rûh olurken mu'lim, hüzn-engîz bir feryâd çıkarıyor.

Refik Âli

Sonbahar

Esselâm! Ey seri hazâretle
Mütetevviç olan hazîn orman!
Ey garibâne bir sükûnetle
Sararıp târ u mâr olan ağsân
Esselâm ! Ey zaman-ı sa'd-i ahîr!
Mâtem-i asümânla ser-tâ-pâ
Âşinâyı duyar bu kalb-i hakîr;
Bana pek hoş gelir bu hâl-i fenâ.
Gezerim kırları melûl melûl
Severim sonbahâr şemsini ben
Şerha şerha ziyâsı eyler iken
Ka'r-ı zulemât şâhsâra duhûl
Gösterir ki anın bu hâl-i nizâr
Bakışında daha letâfet var

*Muntabı'dır bütün niğâhında
Sanki hüzn ü vedâi' yâr-ı cihân
Hem olur bir kızın da vechinde
Dolaşan hande-i memâta nişân
Yer, güneş, orman ey cihân-ı latîf!
Size medyûn-ı eşk-i sevdâyım,
Kûşe-i kabrde olur kâim
Esiyor bâd hafîf, hafîf,
Ne kadar sâf mevc ıran elvân!
Ne müessir işittiğim elhân!
Nazar-ı muhtazırda bir çok ümid
Eyler ikâz pertev-i hurşîd.
Serperek bûy-ı târını zehre
Rûzgâr ü hayât ü hurşîde
Sâkitâne düşer çemen-zâre
Elvedâ' ı budur bu dünyâda
Şimdi ben ölmek üzreyim vâ hayf!
Dîdeme oldu her taraf meftûh
Cesedimden cüdâ olurken rûh
Aks eder bir sadâ... sadâ-yı hayf!
Alişanzâde İsmail Hakkı*

11. Souvenir

1. Souvenir, Çev: Şinasi, Tercüme-i Manzume, s. 8-9; Medeniyet gz. nr. 6, 2 Teşrin-i sâni 1290 / 14 Kasım 1874, s. 46.
2. Hâtıra, Çev: İsmail Hakkı, Sevdâ-yı Hazân Yahut Tahassür, s. 38-42.
3. Hâtıra, Çev: M. Servet, İrtikâ mc. nr. 68, 30 Haziran 1316 / 12 Temmuz 1900, s. 78.

Souvenirs¹⁴⁹

En vain le jour succède au jour,
İls glissent sans laisser de trace;
Dans mon âme rien net'efface,

¹⁴⁹ *Les Méditations Poétiques*, I, s. 51-54.

O dernier songe de l'amour!

Je vois mes rapides années
S'accumuler derrière moi,
Comme le chêne autour de soi
Voit tomber ses feuilles fanées.

Mon front est blanchi par le temps;
Mon sang refroidi coule à peine,
Sembable à cette onde qu'enchaîne
Le souffle glacé des autans.

Mais ta jeune et brillante image,
Que le regret vient embellir,
Dans mon sein ne saurait vieillir;
Comme l'âme, elle n'a point d'âge.

Non, tu n'aspas quitté mes yeux;
Et quand mon regard solitaire
Cessa de te voir sur la terre,
Soudain je te vis dans les cieux.

Là, tu m'apparais telle encore
Que tu fus à ce dernier jour,
Quand vers ton céleste séjour
Tu t'envolas avec l'aurore.

Ta pure et touchante beauté
Dans les cieux même t'a suivie;
Tes yeux, où s'éteignait la vie,
Rayonnent d'immortalité!

Du zéphyr l'amoureuse haleine

Soulève encor tes longs cheveux;
Sur ton sein leurs flots onduleux
Retombent en tresse d'ébène.

L'ombre de ce voile incertain
Adoucit encor ton image,
Comme l'aube qui se dégage
Des derniers voiles du matin.

Du soleilla céleste flamme
Avec les jours revient et fuit;
Mais mon amour n'a pas de nuit,
Et tu luis toujours sur mon âme.

C'est toi que j'entends, que je vois
Dans le désert, dans le nuage
L'onde réfléchit ton image;
Le Zéphyr m'apporte ta voix.
Tandis que la terre sommeille,
Si j'entends le vent soupier,
Je crois t'entendre murmurer
Des mots sacrés à mon oreille.

Si j'admire ces feux épars
Qui des nuits parsèment le voile,
Je crois te voir dans chaque étoile
Qui plaît le plus à mes regards.

Et si souffle du Zéphyre
M'enivre du parfum des fleurs,
Dans ses plus suaves odeur
C'est ton souffle que je respire.

C'est ta main qui sèche mes pleurs,

Quand je vais, triste et solitaire,
Répanndre en sècret ma prière
Près des autels cosolateurs.

Quand je dors, tu veilles dans l'ombre;
Tes ailes reposent sur moi;
Tous mes songes viennent de toi,
Doux comme le regard d'une ombre.

Pendant mon sommeil si ta main
De mes jours déliait la trame,
Céleste moitié de mon âme,
J'irais m'éveiller dans ton sein!

Comme deux rayons de l'aurore,
Comme deux soupirs confondus,
Nos deux âmes ne forment plus
Qu'une âme, et je soupire encore!

Lamartine

Şâir-i meşhûrun Méditations nâm manzûmesinden
İşitip gördüceğimsin câna
Deştte, ebrde her subh u mesâ
Gösterir sûretinin aksini mâ
Bana savtın getirir bâd-ı sabâ

Olsa hâbide kaçan kim âlem
Rûzgâr estiğini gûş etsem
Sanırım gizli fısıldarsın o dem
Gûşuma bazı kelâm-ı mahrem

Eylesem seyr şu yıldızları ger
Kim eder perde-i leyli pür-fer
Vechini sanki bana arz eyler

Çeşmime hoş görünen her ahter.

Beni enfâs-ı nesîmin ne zaman
Bî-yı ezhâr ile etse sekrân
En güzel râyihası içre hemân
Hep senin nefhanı koklar dil ü cân.

Şinasi

Hâtıra
Gün günü bî-mekâd edip ta' kib
Mahvolur hiç bırakmadan âsâr
Seni fikrimden ey hayâl-i garib
Silemez birşeyi âh leyl ü nehâr!..

Toplanıp manzaramda pür-âlâm
Bu cihânda geçirdiğim eyyâm;
Oluyor bir büyük dırahta nişân
Ki düşen dalların eder seyrân

Güicerân-ı zaman ile şimdi,
Bak cebînim sepîd-renk oldu
Onun endâm-ı nâzeni lâkin
Hâfızamla gurur ile sâkin.
Hayır, olmazdı piş-i çeşmimden
Bir dakika hayâlâtî nâ-bûd;
Yerde vakta ki görmedim onu ben
Oldu nâ-geh sipihride meşhûd.

Orada şehresi yine dilber
İdi en son zamanı misl-i hemân
O zamanki o idi tayerân
Bir sabah göklere be-vakt-i seher.

Hüsn-i ruhsârı ile pür-dârât

Şimdi olmaktadır semâ-pirâ,
Gözlerindeki -müntafiydi hayât-
Lema'ân eyliyor füyûz-ı bekâ!

Esiyorken hafîf hafîf sabâ
Dağınık saçları garibâne
Dökülüp sine-i letâfetine
Okşar endâmını onun hâlâ

Bu nikâb-ı latîf ve pür-revnak
Olarak vechine letâfet-zen
Onu hâlâ eder nazîr-i şafak,
-Seherin kurtulan nikâbından-

Nûr-ı lâhut olursa da zâhir
Mihr-i garib ile karar eyler;
Âşıkmın böyle leylesi yoktur,
O beni dâima münevver eder.
İşitip gördüğüm hayâletidir
Benim ebr u çemende, sahrâda
Getirir bâd-ı savtını yâda
Dalgalar ma'kes-i letâfetidir.

Arz mağmûm iken sükûnetle
İşitirsem hubûb-ı rüzgârı
Sanırım akseder letâfetle
Gûşuma gizli gizli güftârı.

Seyrederken nücûm-ı zer-târı
Burk' -ı âsümâna tâb-efken
Sanırım en güzel sitârede ben
Mütecelli cemâl-i dildârı.

Beni meshûir ederse hâd-ı nesim
Bî-yı eşkûfe ile ser-tâ-pâ
Duyduğum sâhirâne şevk-i besim
Nefha sendendir âsümân-peymâ.

Ben mükedder iken gumûma enîs
Ne dem olsam hafî hafî giryân,

Dest-i nâzıyla eyleyen teybîs
Dâne-i eşk mi odur...canân!

Yatıyorken zalâm içinde onun
Serpilir sâyesi kanatlarının
Cismime gördüğüm bütün rüyâ
Bir nigâh-ı hayâl-veş-i zibâ..

İki nûr-ı latîf fecr-âsâ
Rûhumuz matla' -ı sadakattir
Sevdiğim gâib oldu ben hâlâ
Yaşamak isterim ne hâlettir?
İsmail Hakkı

Hâtıra

Hâtıra; şâm-ı hayâtın bir fânûs-ı şa' şa' a-dâr-ı zî-hayâlidir.: Vakta ki âfıtâb-ı münevver rebî' ü sayf, mağmûm bir ufk-ı ahzân-perverde gurûb eder, vakta ki leyl-i zulmet-pâş, sûtire-i siyâh-fâmıyla etrafımızı kaplar, insan bu fânûs-ı leyl-i zî-hayâli kendi kendine yeniden îkâd eder. Sonra onu titrek bir dest-i zâ' if-i mübhemle taşıyarak bütün mevcûdiyet-i hayâtiyesini teşkil eden fakat bugünkü günde kesîf zulmetler içinde kalan senelerin o latîf parlak günlerini taharri etmek için dolaşır. Hiçbir tarafı bırakmaz, Bâ-husûs en rûh-fezâ, en uyûn-pirâ demlerde fikrinin, rûhunun bütün saâdât-ı tarihiyesine birer şâhid-i zî-vekâr olan bütün mevcûdâtı onunla tedkîk eder. Tedkîk eder de vücûd-ı herem-residesinin devâm-ı hayâtından

12. L'İmmortalité

1. Mevt, Çev: Mehmed Nâdir, Âfâk mc. nr. 6, 25 Rebiü'l-evvel 1300 / 3 Ocak 1883, s. 283-285.
2. Adem-i Fenâ, Çev: Ahmed Cevdet, Tercüman-ı Hakikat, nr. 2206, 21 Teşrin-i evvel 1303 / 2 Teşrin-i sâni 1885.
3. Ebediyyet, Çev: Y(usuf) Z(iya), Mektep mc. nr. 23, 12 Kânun-ı sâni 1310 / 24 Ocak 1894, s. 439-441.

L'İmmortalité¹⁵⁰

Le soleil de nos jours pâlit dès son aurore;
Sur nos fronts languissants à peine il jette encore
Quelques rayons tremblants qui combattent la nuit:
L'ombre croît, le jour meurt, tout s'efface et tout fuit.
Qu'un autre à cet aspect frissonne et s'attendrisse,
Qu'il recule en tremblant des bords du précipice,
Qu'il ne puisse de loin entendre sans frémir
Le triste chant des morts tout prêt à retentir,
Les sopirs étouffés d'une amante ou d'un frère
Suspendus sur les bords de son éperdus
Annocent aux mortels qu'une malheureux n'est plus!
Je te saule, ô mort! Libérateur céleste,
Tu ne m'apparais point sous cet aspect funeste
Que t'a prêté longtemps l'épouvante ou l'erreur;
Ton bras n'est point armé d'un glaive destructeur,
Ton front n'est point cruel, ton œil n'est point perfide
Au secours des douleurs un Dieu clément te guide;
Tu n'anéantis pas, tu délivres: ta main,
Céleste messenger, porte un flambea divin;

150 *Les Méditations Poétiques*, I, s. 36-40.

Quand mon œil fatigué se ferme à lumière,
Tu viens d'un jour plus pur inonder ma paupière;
Et l'espoir près de toi, rêvant sur un tombeau,
Appuyé sur la foi, m'ouvre un monde plus beau.
Viens donc, viens détacher mes chaînes corporelles!
Viens, ouvre ma prison; viens, prête-moi tes ailes!
Que tardes-tu? Parais; que je m'élançe enfin
Vers cet être inconnu, mon principe et ma fin!
Qui m'en a détaché? Qui suis-je, et que dois-je être?
Je meurs, et ne sais pas ce que c'est que de naître.
Toi qu'en vain j'interroge, esprit, hôte inconnu,
Avant de m'animer, quel ciel habitais-tu?
Quel pouvoir t'a jeté sur ce globe fragile?
Quelle main t'enferma dans ta prison d'argile?
Par quels nœuds étonnants, par quels secrets rapports
Le corps tient-il à toi comme tu tiens au corps?
Quel jour séparera l'âme de la matière?
Pour quel nouveau palais quitteras-tu la terre?
As-tu tout oublié? Par delà le tombeau,
Vas-tu renaître encor dans un semblable vie?
Ou, dans le sein de Dieu, ta source et ta patrie,
Affranchi pour jamais de tes liens mortels,
Vas-tu jouir enfin de tes droits éternels?
Oui, tel est mon espoir, ô moitié de ma vie!
C'est par lui que déjà mon âme raffermie
A pu voir sans effroi sur tes traits enchanteurs
C'est faner du printemps les brillantes couleurs;
Jeune encore, en mourant vous me verrez sourire,
Et que des pleurs de joie, à nos derniers adieux,
A ton dernier regard, brilleront dans mes yeux.
"Vain espoir!" s'écriera le troupeau d'Épicure
Et celui dont la main disséquant la nature,
Dans un coin du cerveau nouvellement décrit
Voit penser la matière et végéter l'esprit

“Innensé, diront-ils, que trop d'orgueil abuse
Regarde autour de toi: tout commence et tout s'use,
Tout marche vers un terme et tout naît pour mourir:
Dans ces près jaunissants tu vois la fleur languir,
Tu vois dans ces forêts le cèdre au front superbe
Sous le poids de ses ans tomber, ramper sous l'herbe;
Dans leurs lits desséchés tu vois les mers tarir;
Les cieux même, les cieux commencent à pâlir;
Cet astre dont le temps a caché la naissance,
Le soleil, comme nous, marche à sa décadence,
Et dans les cieux déserts les mortels éperdus
Le chercheront un jour et ne le verront plus!
Tu vois autour de toi dans la nature entière
Les siècles entasser poussière sur poussière,
Et, le temps, d'une seul, ô sublime folie!
Au fond de son tombeau croit retrouver la vie,
Et dans le tourbillon au néants emporté
Abattu par le temps, rêve l'éternité!”
Qu'un autre vous réponde, ô sages de la terre!
Laissez-moi mon erreur: j'aime, il faut que j'espère
Notre faible raison se trouble et se confond.
Oui, la raison se tait; mais l'instinct vous répond.
Pour moi, quand je verrais dans les célestes plaines
Les astres, s'écartant de leurs routes certaines,
Dans les champs de l'éther l'un par l'autre heurtés
Parcourir au hasard les cieux épouvantés;
Quand j'entendrais gémir et se briser la terre;
Quand je verrais son globe errant et solitaire,
Flottant loin des soleils, pleurant l'homme détruit,
Se perdre dans les champs de l'éternelle nuit;
Et quand, dernier témoin de ces scènes funèbres,
Entouré du chaos, de la mort, des ténèbres,
Seul je serais debout: seul, malgré mon effroi,
Et, certain du retour de l'éternelle aurore,

Sur les mondes détruits je t'attendrais encore!
Souvent, tu t'en souviens, dans cet heureux séjour
Où naquit d'un regard notre immortel amour,
Tantôt sur les sommets de ces rochers antiques,
Tantôt aux bords déserts des lacs mélancoliques,
Sur l'aile du désir, loin du monde emportés,
Je plongeais avec toi dans ces obscurités.
Les ombres, à longs plis descendant des montagnes,
Un moment à nos yeux dérobaient les campagnes;
Mais bientôt, s'avançant sans éclat et sans bruit,
Le chœur mystérieux des astres de la nuit,
Nous rendant les objets voiles à notre vue
De ses molles lueurs revêtait l'étendue.
Telle, en nos temples saints par le jour éclairés,
Quand les rayons du soir pâlisent par degrés,
La lampe, répandant sa pieuse lumière,
D'un jour plus recueilli remplit le sanctuaire.
Dans ton ivresse alors tu ramenaï mes yeux
Et des cieus à la terre, et de la terre aux cieus:
"Dieu caché, disais-tu, la nature est ton temple
L'esprit te voit partout quand notre œil la contemple;
De tes perfections, qu'il cherche à concevoir,
Ce monde est le reflet, l'image, le miroir;
Le jour est ton regard, la beauté ton sourire;
Partout le cœur t'adore et l'âme te respire;
Éternel, infini, tout-puissant et tout bon
Ces vastes attributs n'achèvent pas ton silence
Et l'esprit, accablé sous ta sublime essence
Célèbre ta grandeur jusque dans son silence
Et cependant, ô Dieu! par sa sublime loi,
Cet esprit abattu s'élance encore à toi,
Et, sentant que l'amour est la fin de son être,
Impatient d'amier, brûle de te connaître."
Tu disais; et nos cœurs unissaient leurs soupirs

Vers cet être inconnu qu'attestaient nos désirs:
 A genoux devant lui, l'aimant dans ses ouvrages,
 Et l'aurore et le soir lui portaient nos hommages,
 Et nos yeux enivrés contemplaient tour à tour
 La terre notre exil, et le ciel son séjour.
 Ah! si dans ces instants où l'âme fugitive
 S'élance et veut briser le sein qui la captive,
 Ce Dieu, du haut du ciel répondant à nos vœux,
 D'un trait lisérateur nous eût frappés tous deux:
 Nos âmes, d'un seul bond remontant vers leur source,
 Ensemble auraient franchi les mondes dans leur course
 A travers l'infini, sur l'aile de l'amour,
 Elles auraient monté comme un rayon du jour,
 Et, jusqu'à Dieu lui-même arrivant éperduës,
 Se seraient dans son sein pour jamais confonduës!
 Ces vœux nous trompaient-ils? Au néant destinés,
 Est-ce pour le néant que les êtres sont nés?
 Partageant le destin du corps qui la recèle,
 Dans la nuit du tombeau l'âme s'engloutit-elle?
 Tombe-t-elle en poussière? ou, prête à s'évoler,
 Comme un son qui n'est plus va-t-elle s'exhaler?
 Après un vain soupir, après l'adieu suprême
 De tout ce qui t'aimait n'est-il plus rien qui t'aime?
 Ah! sur ce grand secret n'interroge que toi!
 Vois mourir ce qui t'aime, Elvire, et réponds-moi!

Mevt

*Merhabâ ey mevt-i mukaddes! Ey dest-gîr-i semâvî! Nazarım seni
 -sehv ü hatânın isnâd ettiğî - bir manzara-i meş'ume tahtında asla
 göremez.*

*Senin bâzû-yı adaletin bir seyf-i muharrib ile müsellah, nûrânî
 cebhen zulmet-i zulm ve itisâf ile mestûr. ve çeşm-i latîfin bir perde-i
 hâinâne ile meksûf değildir.*

Ye's ve kedere müstağrak olanların imdâdına yetişmek üzre sana

bir Rabb-ı Râhim rehber-i hakiki olmuştur.

Sen insanı ifnâ etmezsin, halâs eylersin! Ey muhbir-i asümânî! Senin yedd-i kudretin bir meş'ale-i rûhâniye taşır. Bî-tâb olan çeşmânım, ziyâ ile kapandığı zaman en barrâk bir günde gelir göz kapaklarımı garik-i seylâb eylersin.

Senin yanında ümid, bir lahd-i ebedî tahayyül ederek, bana bir güzel âlemin kapısını küşâd eder; gel gel de alâik-i cismâniyeden beni tecrîd et! Gel ! bana mahbesimin kapısını aç! Gel! Kanatlarını bana i'âre et! Niçin çekiniyorsun yâ? Arz-ı didâr et! Görün ki: kendimi mebde vü me'adım olan şu kevkeb-i mechûle atayım. Beni o kevkebden kim ayırdı? Ben neyim? Ne olacağım? Ölüyorum; hayf ki: tevellüd ne olduğunu bilmiyorum.

Ey rûh! Ey mihmân-ı mechûl! Seni beyhûde yerê nazar-ı tecessüs ve imtihândan geçiriyorum. Beni ihyâ etmeden mukaddem, aceb hangi semâda ikâmet ediyordun? Seni şu arz-ı nâhif üzerine nasıl bir kudret atmıştır? Seni şu balçıktan ibaret olan mahbes içine nasıl bir yedd-i azâmet-kapatmıştır? Senin cisme merbût olduğun gibi nasıl revâtıb-ı garibâne, ve hangi müneşebât-ı mektûmâne ile cisim de sana merbût bulunur?

Ey rûh! Hangi gün cevherden infikâk edecek ye hangi sarây-ı cedîde pervâz için kürre-i arzı terk eyleyeceksin? Bildiklerini hep unuttun mu? Kabr-i vahdetin bir nisyân-ı cedidi içinde bi't-tekrar tevellûde mi gidiyorsun? Hayâtına müşâbih bir hayâta bi't-tekrar- ı bed'an etmeye mi şitâb ediyorsun? Yoksa revâtıb-ı cismâniyyeden mü'ebedden tecrîd edilerek bargâh-ı Hudâ'da vatan ve menba'-ı aslına rücu' etmek ve orada hukûk-ı ebediyyene mazhar olmak için can mı atıyorsun?

Bilirim (Epikür)'ün meslekdaşları şu sözleri söyleyeceklerdir: 'Ne beyhûde ümîd! Yeni yazılan âsâr, dimâğın bir köşesinde maddiyâtta vücud bularak neşv ü nemâ bulduğunu beyân ediyor. Ahmak insan! kibir ve gurur gözünü ne kadar kamaşdırıyor! Bir kere etrafına bak! Her şey bed'an zuhûr ediyor; her şey istimâl olunup gidiyor; her şey bir nihâyete doğru yürüyor; her şey ölmek için doğuyor.

Şu yetişmiş çemen-zâr içinde çürümeye yüz tutmuş şükûfeyi, şu

ormanlar içinde evvelce bir cebhe-i ulyâya mâlik olan ve muahharen senelerin bâr u sikleti altında kaddi bükülerek otlar üzerine serilen şu serv ağacını görüyorsun. Suları çekilmiş ka'r-ı deryâyı, bizzât revnak-ı semâvâtın solduğunu da müşahâde ediyorsun.

Şu kevkeb ki -zaman âvân-ı halkını gizlemiştir- şu şems de bizim gibi inkırâzına şitâb ediyor.

Issız semâvâtta, bir gün perişân fâniler şu âfitâb-ı müniri cest-cû edecekler. Hayf ki göremeyeceklerdir! Etrâfında bütün tabiatıta i' sârın zerrâtı zerrât üzerine yığdığını ve zamanın - ki kibr-i nahvetini kesr ü ibtâl eden bir hatve-i muhassardır- hâsıl ettiği kâfe-i mevâddın nihâyet bir merkade rücu' eylediğini müşahâde kılıyorsun!

Diğer birisi size şu cevâbı verecektir:

'Ey küre-i arzın âkil ve huşyârları! Beni kendi sehviyâtım içinde bırakınız; ben bunu severim. Evet ben ümitle yaşamalıyım. Bizin za' if olan aklımız teşvîşe düşer. Evet akıl, sükutu iltizâm ederek durur. Lâkin size sevk-i tabîî cevâb verir'.

Benim fikrime gelince: Sahâri-i semâviyyede kevâkibin ömr-i sahîhlerinden inhirâf ederek mezra'-i esîr içinde yek-diğeriyle bi'l-müsâdeme semâvât-ı mahûfede serseriyâne koştuklarını görsem; küre-i arzın tezelsüle uğrayarak pâre pâre edildiğini işitsem; küresini bomboş bir beru beyâbândan ibâret kalmış olarak ba'd-ı mücerred dahilinde şumûsdan uzak bir mesâfede sebâhlet ettiğini ve harâb olmuş insanların hâllerine ağlayarak bir leyl-i ebedînin arsa-i hevl-nakinde gâib olup gittiğini müşâhede etsem; velhâsıl, şu muzlim manzaraların son şâhidi olmak üzere herc ü merc, mevt ve zulmet ile ihâta edilerek tek başıma kalmış olsam ya Rabb! Senden yine ümmidimi kesmem. Yâ İlâh'el-âlemîn! Âvâlim-i mahrebe üzerine bir fecr-i ebedinin avdetinden emîn olarak ben senin müşâhede zamanını bekleyeceğim!

Mehmet Nâdir

Adem-i Fenâ

Lamartine'den mütercem.

Ziyâdesiyle hasta, genç ve güzel bir madama hitâben söylenmiştir.

Hurşîd-i hayatımız hîn-i tulû'undan beri gurûb etmekte olup cebîn-i bî-tâbımıza bazı eşia-i zâife atfediliyor ki o şuaât zulmet-i

leyle biraz mukabele ediyor ise de gittikçe târ-ı şeb tezâyüd-nehâr kesb-i zevâl her şey gaybûbet ediyor.

Ey memât! Bir mevcûd-ı diğer şu manzûra-i hazîne bakıp da-lerzîş ü hırasa dûçâr olmakta, kenâr-ı mehlîkâdan ihtiraz ile geriye çekilmekte tanîn-sâz-ı etrâf olmak üzere bulunan zemzeme-i hüzn-âver-i mevtîyi, bâlîn-i memâta baş koymuş bir 'sevdâ-zedenin veya bir birâder-i şefkat-nihâdın içini çekerek inlemesini veyahud sadâ-yı beht-engîzi bir bî-çârenin daha mahvolduğunu fânilere ilân eyleyen nâkûs-ı nâlesenci daha uzaktan hâlecân ve heyecânsız istimâ' edememekte olduğu halde ben sana iltifât ve aşnaî eylerim!

Sen bana gaflet veya haşyetin bir hayli senelerden beri isnâd eylediği simâ-yı meş'ûmâne ile gözükmezsin. Bâzû-yı kavmin bir sinan-ı muharrib ile müsellâh-cebînin mahûf, mehîb değildir. Bir âdil ve rahîm âlâm-ı cismâniyeyi ifnâ etmek için seni muanevete irsâl ediyor. Mâhî değil muhallisin, sâi-i ulvî olan destin bir sirâc ile lem'a-pâş olduğundan çeşm-i tab-âlîdum ziyâ-yı dünyevîyi görememek üzere kapandığında müjgânın o sirâc-ı İlâhî' den istinâre eyler ve sana ümid-i kurbîyetim süknâ-yı emvâtta iman ve ihlâsa ittikâ ederek hayâlât-ı zaman bana daha güzel bir âlem irâe eder.

Gel artık gel de râbîta-i cismâniyemi kat' et! Gel de zindân-ı esâretimi küşâde ve şehbâl-i sebûk-bârını hana tevdi' et! Niçin teehhür ediyorsun ya? Rû-nümü'n ol ki mebd'e' ve miâdım olan ol Zât-ı Kudsî'ye doğru bâlâ-pervâz olayım. Beni o makam-ı akdesten kim ayırdı? Neyim? Ne olacağım? Terk-i enfâs eyliyorum. Halbuki tevelliid ne demek olduğunu henüz anlayamadım!

Ey kendisini beyhûde isticvâb etmekte bulunduğum ruh! Misafir-i nâ-malûm cismime sereyân etmeden evvel neşîmenin neresi idi? Bu zâif ve zâil olan küreye hangi kudret ve kuvvet fırlatıp attı? Sen cesedimi yed-i zabtına aldığın gibi cesedim dahi ne gibi habl ve ukdeler ve nasıl revâbıt ile seni kayd ü bend ediyor? Hangi miknet seni mahbes-i sâlsâl-ı sirişte tescin ediyor? Ruh ne zaman maddeden tecerrüdle tayerân edecektir. Peygûle-i gabradan çıkıp hangi sarây-ı dil-firûza gireceksin? Her şeyi ferâmûş mu ettin? Megakçe-i medfenden hurûc edip böyle bir cihâlet-i uz mâ içinde mi yine imrâr-ı

zaman eyleyeceksin? Yoksa revâbıt-ı fâniyeden ebediyen kurtulup mastar ve menşe'in olan kurb-ı Hakk'a vusûl ile hukuk ve kavânîn-i dâimene nâiliyetle şirin-kâm mı olacaksın?

Evet ey benim nîm mevcûdiyetim! Benim de ümidim budur. İşte ümid ile daha evvelden kesb-i rezânet ü metânet etmiş olan ruhum simâ-yı sihr-âmîzini tazyîn eyleyen rengârenk ezhâr-ı baharın solup gittiğini heyecân ve halecânsız temâşâ edebiliyor.

Beni mecrûh eden sihâmın tesiriyle daha genç yaşında fenâ-pezîr olmaktadır işte bu ümid sebebiyle ibtisam ettiğimi göreceğiniz gibi son elvedayı ettiğim vakit seyelân eyleyen eşk-i meserret nâvek-i müjgânımda parıl parıl fûruğ-efşân olacaktır.

Maddiyâta hasr-ı ıstıgal ederek istilzâzât-ı cismâniyeyi âhass âmâl addedenler ile tabiatı teşrih etmek üzere dest-i dıraz olup akıl ve idrâkinin bir köşesinde umûr-ı maddiyeyi görenler derler ki:

"Ey ahmak! O kadar hod-bînlik iyi değildir! Etrafına nazar-ı iman ile bak her şey husûle gelip helâk oluyor. Cem' -i eşya bir gâyete reside ve fenâ bulmak için vücûd-pezîr oluyor. Sararmaya yüz tutan şu çemenistândaki çiçeklerin solduğunu ve şu meşceredeki devhâ-yı cesîmenin bir hayli vakit-nümûdar olduktan sonra kuruyup devrilerek otlar içinde yattığını ve bir zaman deniz olan bir mahallin şimdi bir şûlezâr halini aldığını görüyorsun.

"Hatta semâvât semâvât bile zevâle ermekte ve ân-ı tulû' mürûr-ı ezmân-ı bî-nihâye sebebiyle malûmumuz olmayan kevkeb-i şems dahi bizim gibi inkırâza doğru reh-peymâ olmakta bulunduğundan bir gün gelecek ki valih ii hayrân olan fâniler o kevkeb-i dürriyi sipihr-i sinni de arayıp bulamayacaklardır. Sen tabiatı mürûr-ı âsâr-ı gubâr gubâr üzerine yığıp geldiğini ve senin hod-bînliğini bir hamlede târ ü mâr eylemek istidadında bulunan rüzgârın husûle getirdiği şeylerin hep mahfaza-i meyyît hep tabut-ı emvât olduğunu görüyorsun!

"Haycennet-i kübrâ hay ! Bu kadar mevcûdât ve eşbâh bir yandan fenâ-yâb olmakta bulunduğu halde yalnız nev-i benî-beşer ka'r-ı lahdan çıkıp yeniden hayat kesb eyleyeceğini zan ve giridibâd-ı suret-nihâd i'e mahv-âbâd-ı nisyâna atıldığı halde ebediyeti tahayyül ediyor!"

Fakat bir diğeri dahi size şu yolda bir cevap verir:

“Ey ıklâ-yı sahâ-yı arz! bırakınız ben muhtî olayım! Ben muhabbet-âlûd olduğum için ümid-var bulunmaklığım müstelzendir. Bizim idrâk-i zâîfimiz muhtell ve medhûş oluyor. Evet! akıl ebkem oluyor ise size sevk-i tabii cevap verir.

Ne vakit ki feyfâ-yı berrîde ecrâm-ı ulviye reh-güzâr ve medâr-ı hakikilerinden udûl ederek sahâri-i esiriyede yek-diğerine tesadüm ettiklerini görecek, ne vakit ki seyyâre-i arzın dirîş-pezîr olup inlediğini işitecek, ne zaman ki küre-i zemini tenhâi ve inzivâda şumûstan uzak mevce-sâz insanlar için eşk-bâr ve zulmet-i ebediyede kaybolduğunu görecek ve ne zaman ki bu herc ü merc-i lâyezâlî ve memât ve zulemât içinde bulunarak şu menâzır-ı meş’ûmâneye karşı bir güvâh-ı münferid bulunacak idim; yalnız ben kâim olacak ve havf ü hırsına rağmen ben yalnız ümid-i muvasâlâtına ve fecr-i ebedinin avdetine itminânen enkâ-ı muharribe-i dünya üzerinde senin vürûduna intizar edecek idim. Tahattur edersin ki muhabbet-i bâkiyemizin cilve-yâb-ı zuhûru olan o mesud makamda bazı kere ahcâr-ı kadîme zirvelerinde bazı defa sevda-âmiz göller kenarında sâkinân-ı dünyevîden uzak bulunduğumuzda senin ile lücce-i meşkûkiyete dalar idim. Şevâhık-ı cibâlden doğru mütevârîd zılâl-ı zulemât bir müddet zümridîn kırların temâşâsına mâni olur idiyse de takarrüb-i fecr ü sabah ile zulmet-i leyl zevâle yüz tuttuğu vakittte meâbid-i mukaddesimizde fûrûzân olan kandil bir tavr-ı zâhidâne ile neşr-i envâr eyleyerek mukaddesi revnak-dâr eylediği gibi zümre-i ahterân-ı şeb dahi bir sükiîn ve asâyîş ile çabucak ilerleyerek pîş-gâh-ı enzârımızdaki menâzır-ı melhûfeyi keşf ve izâh ve hız ve mesafeyi fer-i latifiyle mâli ve meşhûn eyler idi. O vakit ben bir halet-i istiğrakte iken gözlerimi semâvâtta zemine, zeminden semâvâta tevcih eyleyerek diyor idik ki:

“Ey kürre-i basıranın göremediği mübdi! Tabiat senin halk ettiğin bir sahadan ibarettir. Gözlerimiz kemâlât ve bedâyini ihâta ve istiâb etmek üzere tabiatı temâşâ ettiğinde ruhumuzda zât-ı ahaddiyet-penâhına taallük ediyor. Bu dünya bir suret-i mün’akise, bir hayal bir mir’âtir! Nûr-ı nigâhın hüsn-i ibtisâmındır. Her yerde kalb-i fuad

seni tesbih ve tahlil ediyor. Ruh sana müştaktır. Bâkî, dâim, kadîr, rahim sıfatları senin unvan-ı mübeccelini hiçbir vechile ifade edemezler. Nefs-i natîka cevher-ferd-i ulvîne ittîlâ husûsında vâlih ü hayrân ve son dereceye kadar azamet ve kudretine temcid-hân oluyor. Yâ Rabb! Bu ruh-ı âciz bir menşe-i kudsîden sudûr ettiği cihetle dâima sana doğru şitâbân oluyor, ve aşk ve muhabbet münteha ve gâyesi olduğunu anladığından ve muhabbetine ıstıbâr ve takati kalmadığından zât-ı ecell ü ûlânı bilmek tehâlüküyle alev-rîz iştiâl oluyor. İşte şu vechle hitab ediyorduk. Gönüllerimiz nevhâ ve efgânlarını tevhid ederek zât-ı akdese doğru irsâl ediyorlardı ve Hakk'ın pîş-i celâlet-meabında zân u bezemîn olup âsâr-ı kevnîyesiyle kendisine rabt-ı alâka eylediğimiz gibi hem vakt-i seher ve hem vakt-i ısha ihtirâmât-ı abidânemizi isâl-i bâr-gâhî ediyor ve sermest ve bî-hûş olmuş olan gözlerimiz gâh menfâmız bulunan arzı gâh mercimiz olan semâvâtı temâşâ eyliyordu.

Ah! Ruh-ı girizânın pervâza müheyya olduğu ve hapishane-i cismi kesretmek istediği şu zamanlarda o Cenâb-ı Allah temenniyât ve müsted'âyâtımızı kabul ederek bir suret-i muhallisânedi ikimizi bir anda imate eylese ruhlarımız bir anda muaddilerine sığrayıp birlikte ne kadar alemleri güzâr ederler ve makam-ı ebediyete doğru bir ziyâ-yı nehûr gibi cenâh-ı muhabbete rakib ve bizzat Hakk'a kadar halet-i tahayyürde vasil olup olup orada bilâ-gayrû'n- nihâye otururlardı.

Temenniatımızda hata mı ediyoruz? İnsanlar bir tâlî -i hiçâhiş ile hiçlik için mi yaratılmışlardır! Ruh cismin kaderine iştirâken zulmet-i kabirde mahv mı oluyor? Gubara mı tahavvül ediyor? Yahud tahassül eden bir sadâ gibi münteşir mi oluyor? Bir beyhûde nevhâdan bir vedâ-yı ebedîden sonra seni sevenlerden hiçbirşey kalmıyor mu? Ah! (Elvire) Bu sırr-ı azâmı ancak kendine sor! Seni sevenin olduğunu gör de bana cevap ver!

Ahmed Cevdet

Ebediyyet

Şems-i tâlî -i hayat bizim çehrelerimize bazen ihtizâzlı şu'aât neşrelemektedir.

Başkaları şeb-i deycûr-ı ademden bu manzara-i hevl-nâkî karşısında

lerze-dâr-ı dehşet olurlar. Açılacak bir hâle gelirler. Mevtin bizi sürüklediği girdâb-ı mechûle kenarından titreyerek ric'at etmek isterler. Onun dâima in' ikâs-nümâ-yı dehşet olan tegânniyât-ı hüzn-engîzini bir irticâc-ı asabiye uğratmaksızın dinleyemezler. Firâş-ı ihtiyârın kenarına istinâd eden bir âşkın sadâsı yahud aks-i can-hırâşı, nesini içinde kaybolan tanîn-i nakîs, azm-i huzûr eden zavallı mahlûkun artık saha-i hayat üzerinde adem-i mevcûdiyetini fânilere bir fîgân-ı zehre-şikâf ile ilân ederler.

Ey mevt! Ey âzâdegi perver-semâvî! Seni en amik-i hissiyât-ı muhabbet-perverâne ile selâmlarım. Sen bana bu şekl ile görünmezsın. Sen her ne keder beyn-el-beşer heybet-i hissiyâtını neşredersen de senin kolun asla bir seyfe şebih değildir. Sen Cenâb-ı Rabb-i şefikten müvekkelsin. Sen mahlûkâtı adem-âbâd-ı fenâya değil saâdet-hâne-i ebedîye isâl eylersin. Ey sa'y-i semâvî! Senin dest-i kudret-i ber-endâzânen bir şı'a-i İlâhî tutar ve benim dide-i zahm-didem envâr-ı cihâna karşı kapanınca sen daha sâf, daha âli, bir yevm-i rûşenle gelir, cefn-ül-aynımı tenvîr eylersin ve habl-el-metîn imâna müstenid olan rûhum senin yanında bir medfen üzerinde bana daha güzel, daha latif bir âlem küşâd eder.

Gel imdi gel! Kuyûd-ı cismâniyeden beni vâreste-i alâik-i fâniyeden âzâde kıl! Kanatlarını bana iâre et, ne duruyorsun? Görün görün ki mebde' ve meadîma doğru atılayım.

Beni oradan kim ayırdı? Ben neyim? Ne olacağım? Ölüyorum. mahezâ doğmak ne olduğunu bilmiyorum. Ey rûh! Bana can ı hayat bahşetmeden evvel hangi semâda sâkin olduğunu sana beyhûde soruyorum. Meşîyyet-i İlâhiye seni bu saha-i hestiye bıraktı. Hayatın bir sırr-ı râbîta bahşası seni cisme, cismi sana rabt etti.

Evet ey mevt ve 'adem tesmiye olunan kısım-ı hayatım! Benim ümmidim bu merkezdedir. Bu ümmid iledir ki rûh-ı metînim bilâ-fûtûr senin çehre-i sihrânende letâfet-i bahârinin, elvân-ı şa'şaa-pirânın sararıp solduğunu seyredebilirsin. Bu ümmid iledir ki henüz unfuvân-ı şebâbda ve ciger-gâhımı delen sihâm-ı kaza ile zahm-dide olduğum halde ölürken yine tebessüm-nümâ-yı hubûr olduğumu göreceksin ve benim vedâ'-ı vâ-pesinemde üzerime atfedeceğin son nazar gözlerimde

eşk-i şâdi parladığını görecektir.

Efkâr-ı maddiye fırkasıyla yedd-i tedkîki tabiatı teşrîh eyleyen ve teşekkül etmiş bir dimâğ içinde maddenin tefekkür ettiğini, rûhun tenenmüv eylediğini görmek isteyenlere derim ki:

Bizîm ukûl-ı za'ifemiz müteheyyic ve müşevveştir. Evet, akıl burada ihtiyâr-ı sükût eder. Fakat sevk-i tâbiî size cevap verir. Bana gelince; ne vakit ki saha-i bî-intihâ-yı semâ içinde güneşlerin muharrik mahsûslarından ayrılarak fezâ-yı isriyede yek-digerine heybet-nisâr-ı tesâdüm olduklarını ve bir tarz-ı dehşet-nâkde rast gelen tarafa şitâb ettiklerini ne vakit ki nâle-zen-i akıbet olarak ihtilâc-yâb-ı fenâ olduğunu, ne vakit ki bir devâirin güneşten tebâüd ederek bir hâl-i serseri-yânede yuvarlandığını ve duçûr-ı izmihlâl olmuş beni beşerin ağlayarak saha-i bî-intihâ ve leyl-i ebediyyet-nümâ içinde kaybolduğunu, ne vakit ki bu sahne-i hüzn-engîzin son temâşâ-girinin heyûlâ-yı ademle, mevt ile, zalâm ile ihâta edildiğini görürüm. Ey vüçûb-ı vüçûduna bunca âşâr-ı bedâyi pirâsı birer bürhân-ı kat'ı olan zât-ı ecell ve akdes! Senin kudret-i inâyetinden iktibâs-ı ümmid ederek avâlim-i münhadimde üzerinde mevcûdiyet şafaklarının tekrar incilâ-rîz-i tıdû' olmasına intizâr eylerim. O vakit sen de ey rûh-ı lâyemût! Orada bazen bu yıpranmış kayaların şevâhıkı üzerinde bazen hâli göl kenarlarındaki muaşşâkât-ı fâniyemizin enzâr-ı sevdâvisini veya emel kanatları üzerinde alem-i hestiden mübâadetle seninle umân-ı bî-pâyân-ı deycûra daldığımız zamanları veyahud cibâl-i âliye fevkinden hareketle zemini istilâ eden ve bir dakika kadar sahrâları pîş-gâh-ı enzârımızdan ihfâ eyleyen perde-i siyeh-fâm-ı deycûru ve fakat çok geçmeksizin hurşîd-i cihân-râb ile tenvîr eden mua'bid-i mukaddesenin eşi'a-i şafakın intifâ-yı tedricisinden sonra hâiz olduğu mukaddesât-ı dinîyyenin tesîrâtını tezyîd edince envâr-ı dindârâne neşr eden mesâbih-i muallaka ile tenevvür etmesi gibi - ufk-ı mer'înin kenarından şerâresiz, şamatasız ilerleyen mâh-ı şeb-ârânın envâr-ı latifesiyle mükevvenât-ı perde-dârın pişgâh-ı enzârımızda arz-ı didâr ettiğini yâd ve tahattur eylersin.

O vakit kudret-i İlâhın müşâhede-i kemâlinden sermest-i hayret olarak benim gözlerimi semâdan arza, arzdan semâya atfettirir ve

derdin ki:

"Ey hilkât-ı külliye içinde enzâr-ı fânîyeden nihân olan zât-ı ecell ve â'lâ! Mükervvenât-ı umûmiyesinin ilân-ı kudsiyetine mahall olmak için vücûd bulmuş bir ma'bed-i mukaddestir. Enzâr-ı beşer bu mesnû'ât-ı hayret-fezâyı müşâhede ettikçe ervâh-ı zekiyye her yerde seni görür. Bu mecmua-i avâlim bir şerâre-i kudretin bir tasvir-i bedia-perveri, bir âyine-i celâdet-nümûdudur. Akl-ı beşer kemâl-ül-vahiyetini ondan istidlâl eder. Gündüz bir in'itâf-ı nazarın, letâfet bir tebessüm-i inâyetindir. Her yerde kalb sana perestiş eder. Rûh senden ilhâm-pezîr olur. Ey ebedî, nâ-mütenâhi-i kadîr ve rahîm olan Allâh'ım! Me'âni-i vesî'âyî şâmil olan bu evsâf-ı âliyye senin celâil-i kudretini ta'bîne gayr-ı kâfidir. Senin ulviyetinden teellûât-ı istiğrâk-bahşâsı mest u medhûş olan ervâh, azimet-i celâilini engüşt bir bürhân-ı hayret olarak tavsif edebilir. Ma'-hazâ Allâhım! Kanûn-ı ulviyyet-nümûnün muktezâsınca şu'ûn-ı fânîyeden mey'ûs olarak sana doğru pûyân olmakisterim ve aşk-ı hilkatimin illet-i gâiyesi olduğunu bildiğim için dâima seni sevmekte, sana arz-ı perestiş etmekte. müsâraat gösterir ve husûle-i idârene sığınmayan hakâyık-ı kemâl-i kudretini ma'rifette şedîd ve ateşîn bir arzu beslerim.

Seni böyle söyledik kalb de darabân-ı hüzn-engîzini arzularımızın bu şâhid-i âlisine doğru seninle tevhîd ederdi. Onun kudret-i külliyesi önünde, âsâr-ı kemâlâtı içinde gece gündüz ubudiyetimizi ona takdîm eylerdik. Bî-tâb-ı hayret olan enzâr-ı mezâyisi nevbet be-nevbet arzı, semâyı vâlihâne bir tarzda müşâhede eylerdi.

Ah! Bu dakikalarda rûh kendisini zapteden sineyi parçalayarak Hâlık'ına doğru pûyân olmak isterse Cenâb-ı Hakk semâların fevkinden arzularımızın dest-giri olur ve rûh-ı heyet mecmua-i avâlimden âzâd olduğu hâlde fezâ-yı nâ-mütenâhi arasında aşk kanatları üzerinde uçarak bir gündüz şuâ'ı gibi nokta-i maksûduna intikâl eder.

Y(usuf) Z(iyâ)

13. Les Préludes

1. Meydân-ı Harp, Çev: Muallim Nâci, Tercüman-ı Hakikat, nr. 1949, 1 Kânûn-i evvel 1302 / 13 Aralık 1884, Mütcerem, 1304 / 1888, s. 92-100.
2. Maskat-ı Re'se Avdet, Çev: Ali Ulvî, Berk mc. nr. 9, 1303 / 1885-1886, s. 268-269.
3. Maskat-ı Re'se Avdet, Çev: Ali Ulvî, Bursa mc. nr. 60, 6 Kânun-i sâni 1307 / 18 Ocak 1891, s. 5.
4. Kır Safâsı, Çev: Hasan Şevket, İrtikâ (Çık: Andelib), nr. 7, 26 Mart 1314 / 7 Nisan 1898, s. 52-53.

Les Préludes¹⁵¹

La trompette a jeté la signal des alarmes:
Aux armes! et l'écho répète au loin: Aux armes!
Dans la plaine soudain les escadrons épars,
Plus prompts que l'aquilon, fondent de toutes parts;
Et sur les flancs épais des légions mortelles
S'étendent tout à coup comme deux sombres ailes
Les coursier, retenu par un frein impuissant,
Sur ses jarets pliés s'arrête en frémissant;
La foudre dort encore , et sur la foule immense,
Plane, avec la terreur, un lugubre silence:
On n'etend que le bruit de cent mille soldats,
Marchant comme un seul homme au-devant du trépas.
Les roulements des chars, les coursiers qui hennissent,
Yes ordres répètes qui dans l'air retentissent,
Ou le bruit des drepeaux soulevés par les vents,
Qui sur les camps riveaux flottant à plis mouvants,
Tantôt semblent, enflés d'un souffle de victoire,
Vouloir voler d'eux-même au-devant de la gloire

151 *Méditations Poétiques, Nouvelles Méditations Poétiques, Editions Gallimard, 1963, s. 188-195.*

Et tantôt retombant le long des pavillons,
De leurs funèbres plis couvrir leurs bataillons.

Mais sur le front des camps déjà les bronzes grondent,
Ces tonnerres lointains ces croisent, se répondent;
Des tubes enflammés la foudre avec effort
Sort, et frappe en sifflant comme un souffle de mort;
Le boulet dans les rangs laisse une large trace.
Ainsi qu'un laborueur qui passe et qui repasse,
Et, sans se reposer déchirant le vallon,
A côté du sillon creuse un autre sillon;
Ainsi la trait fatal dans les rangs se promène
Et comme des épis les couche dans la plaine,
Ici tombe un héros moissonné dans sa fleur,
Superbe et l'œil brillant d'orgueil et de valeur,
Sur son casque ondulant, d'où jaillit la lumière,
Flotte d'un noir coursiers l'ondoyante crinière:
Ce casque éblouissant sert de but au trépas;
Par la foudre frappé d'un coup qu'il ne sent pas,
Comme un faisceau d'acier il tombe sur l'arène;
Son coursier bondissant, qui sent flotter la rêne
Lance un regard oblique à son maître expirant,
Revient, penche sa tête et le flaire en pleurant.
Là tombe un vieux guerrier qui, né dans les alarmes,
Eut les camps pour patrie, et pour amours, ces armes,
Il ne regrette rien que ses chers étendards,
Et les suit en mourant de ses derniers regards...
La mort vole au hasard dans l'horrible carrière:
L'un périt tout entier; l'autre, sur la poussière
Comme un tronc dont la haché a coupé les rameaux,
De ses membres épars voit voler les lambeaux
Et, se trînant encor sur la terre humectée
Marque en ruisseaux de sang sa trace ensanglantée.
Le blessé que la mort n'a blessé qu'à demi

Fuit en vain, emporté dans les bras d'un ami
Sur le sein l'un de l'autre ils sont frappés ensemble
Et bénissent du moins le coup qui les rassemble
Mais de la foudre en vain les livides éclats
Pleuvent sur les deux camps; d'intrépides soldats
Comme la mer qu'entrouvre une proue écumante
Se referme soudain sur sa trace fumante
Sur les rangs écrasés formant de nouveaux rangs,
Viennent braver la mort sur les corps des mourants!...
Cependant, las d'attendre un trépas sans vengeance,
Les deux camps à la fois (l'un sur l'autre s'élance)
Se heurtent, et du choc ouvrant leurs bataillons,
Mêlent en tornoyant leurs sanglants tourbillons!
Sous le poids des coursiers les escadrons s'entrouvrent,
D'une voûte d'airain les rangs pressés se couvrent,
Les feux croisent les feux, le fer frappe le fer;
Les rangs entrechoqués lancent un seul éclair:
Le salpêtre, au milieu des torrents de fumée,
Brille et court en grondant sur la ligne enflammée,
Et d'un nuage épais enveloppant leur sort,
Cache encore à nos yeux la victoire ou la mort.
Ainsi quand deux torrents dans deux gorges profondes
Dans le lit trop étroit qu'ils vont se disputer
Viennent au même instant tomber et se heurter,
Le flot choque le flot, les vagues courroucées
Rejaillaissent au loin par les vagues poussées,
D'une poussière humide obscurcissent les déserts,
Du fracas de leur fureur au lit qui les roulent ensemble

.....

Mais la foudre se tait. Écoutez!... Des concerts
De cette plaine en deuil s'élèvent dans les airs:
La harpe, le clarion, la joyeuse cymbale,
Mêlant leurs voix d'airain, montent par intervalle
S'éloignent par degrés, et sur l'aîle des vents

Nous jettent leurs accords , et les cris des mourants!
De leurs brillants éclats les coteaux retentissent,
Le cœur glacé s'arreté et tous les sens frémissent,
Et dans les airs pesant que le son vient froisser
On dirait qu'on entend l'âme des morts passer!
Tout à coup le soleil, dissipant le nuage;
Éclaire avec horreur la scène du carnage;
Et son pâle rayon, sur la terre glissant,
Découvre à nos regards de longs ruisseaux de sang.
Des coursiers et des chars brisés dans la carrière,
Des membres mutilés épars sur la poussière
Les débris confondus des armes et des corps,
Et les drapeaux jetés sur des monceaux de morts!

Meydan-ı Harp

Borular "Silâh başına!" Hüdühde-i müheyyicesiyle tanîn-endâz-ı âfâk oldu. Meydan-ı harbi muhit olan dağlar "Silâh başına!" kumandasını uzaktan uzağa tekrar ediyor.

Taraf taraf müretteb olan süvâri müfrezeleri sarsar sür'atiyle her cihetten ilerleyerek piyâde alaylarının sağ ve sol cenâhlarına doğru iki azim şehper-i heybet-küster gibi birden bire uzanıp yayıldı.

Birer kuvvetsiz insan ile nice esb sebk-i cevelân tesiri dehşet-i meydân ile henüz yerlerinde lertzân olmaktadır.

Mahşer-i kâr-ı zârda muntazır-ı akıbet-kâr olan cemâat-i 'azîmeyi mâtem-engiz bir sükûn-ı müdhîş istilâ etmiştir. Ancak tek başına bir âdem-i â'zam gidiyor zannolunacak kadar yek-vücûdâne hareketle agûş-ı fesih-i memâta doğru ilerlemekte olan yüz bin kişilik bir fırkanın ayak sesleri ve tekerlek gürültüleriyle atların sahîli arasında kumandanların âvâze-i tebligât-ı mükerreresi işitiliyor. Bir de hasm-ı yek-diğer olan mukâbil iki orduda tahrik rüzgârı ile temevvüc makamında bulunarak gâhî bir nefha-i gaybiye-i nusretin tehzîz ü îlâsıyla kendi kendilerine galibiyet-i askeriye mevki-i muâllâsına uçup gitmek istiyorlarmış gibi görünen ve gâhî rüzgârın müsâ'adesizliği ile tenzil-i fâtırâne göstererek mensûb oldukları

taburlarca birer hüzn-i mağlûbiyet nişânesi hey'etinde görülen bayrakların çarpıntılarından hâsıl olan sadâ duyulabiliyor.

Vay! Orduların cephelerindeki toplar dehşetli seslerle karşılıklı ateş yağdırmağa başladı.

Tarafeyn toplarının mevc-âver-i fezâ olmasından hudûs eden müteselsil gök gürültüleri havâda muttasıl çarpışarak yek-diğere cevâb vermektedir.

İki cihetten şiddetle yağın yıldırımlar muhbir-i mevt olan safîr-i dehşet-engizini esmâ'-ı muhâribîne isâl ede ede geçip giderek tesâdüf ettiği yerleri yakıp yıkıyor.

Topların mermiyât-ı mukâvemet-güzârı müsâdif olduğu safların içine vâsi' vâsi' güzer-gâhlar açmadıkça yuvarlanıp gitmiyor.

Alel-umûm mermiyât-ı mühlike bir baştan bir başa gide gele tarla süren, lâyenkatî sine-i zemîni yarıp yırtan çiftçiler tarzında sufûf arasında bî-pervâ gezinerek safları teşkil eden efrâdî orakçı hücûmuna uğramış hûşeler gibi yerlere sermektedir.

Öte tarafta gözlerinden şu'le-i şecâ'at saçılır genç bir kahraman-ı müte'azzım aldığı cerîhanın te'siriyle serpilmiş yatıyor. Mütemevvic'üz-ziyâ olan miğfer-i tâb-dârının bâlâsında atının siyah giysuları temevvüc etmektedir.

O parlak miğfer nişân-gâh-ı dâne-i merk olmakta başka bir şeye yaramadı.

Bu şehsûvâr-ı bî-karar ne taraftan geldiğini anlayamadığı bir kuvvetle sâika-zede olunca atının üzerinden bir kucak silâh gibi zemine düştü.

At mecrûhun sukûtuyla dizgine ârız olan şiddet-i hareketten ürktüğünden sıçrayıp sahib-i can-ber-lebine bir nigâh-ı müinharif atf ettikten sonra tekrar yanına yaklaşarak ve baş eğerek hakk-ı refâkate riâyet yollu suret-i tebâkî arz eyledi.

Beri tarafta harb içinde doğmuş harb içinde büyümiş, ordu mevkî'ini kendine vatan bilir dünyâda en ziyâde silâhlarını sever bir cengâver-i sâl-hürde, yara yemiş, yıkılmış, can vermeğe çalışıyor. Bunca zamândır altında yaşayıp muzafferiyetinden başka birşey düşünmediği mukades râyetini hâl-i ihtizârda yatığı yerden teessîfin

derece-i âhiresini irâe eden son nazarlariyla ta' kib eyliyor.

Bu vahşet-âbâd-ı hûninde mevt denilen mağlûb olmaz kahraman, sîu-be-sîu cevalân eylemektedir.

Kimisi görölüyor: Def'aten düşüp terk-i can ediyor. Kimisine bakılıyor: Mecnûhen düşmüş toz toprak içinde sürüklene sürüklene gitmeğe çalışıyor da çeşmeler gibi akmakta olan kanıyla güzer-gâhını sîr-âb eyliyor.

Zavallı bir mecnûh refik-i şefikinin âgûş-ı himâyesinde beyhûde kaçıp kurtulmağa çalışır. Yek-diğere sarılmış oldukları halde giderlerken ikisi birden vurularak düşerler. Bî-çârelerin kendilerini şu vech ile birleştiren darbe-i can-sitânı olsun şâyân-ı takdis bir nimet-i müterakkibe addedecekleri gelse istib'âd mı olunur?

Denizde sefinelerin yarıp geçtikleri yerler etraftan suların muhâcemânıyla bir an içinde yine evvelki hey'etini bulduğu gibi iki mu-asfer kemâl-i germi ile ateş-endâz-yek-diğer bulundukları halde cesur neferler teşkil etikleri safların bir yandan yakılıp yıkıldığına bakmayarak ateş-zede olan sufûfa bedel hemân yeniden saflar teşkiliyle efrâd-ı sâkıtaı ayakları altına çiğneye çiğneye ilerleyip gelecek ateşlere göğüs germekle ölümü hiçe saydıklarını göstermektedirler.

Bu vech ile uzaktan uzağa edilen cengin yüreklerde nâ-kâbil-i mukâvemet bir hırs-ı hücûm hissetmek husûsunda tarafeyni yek-renk eylediğinden karşı karşıya duran taburlar kasırgaların karşılaşp kucaklaşmasını andıracak bir surette çarpışarak birbirlerine karıştılar.

Süvâri fırkaları piyâde takımının kâlbine saldırarak taburları târ ü mâr ve hâk-sâr eylemektedir.

Miğfer-pûşân gürûhu üzerine mün'atıf olacak nazar bunları müteharrik bir kubbe-i rûyun altında meşgûl-i heycâ zannederler.

Silâh silâh ile musâdemede ateş ateş ile mu'ânakada! Gûyâ erbâb-ı harb üzerine yek-pâre bir ateş-i azim inmiş de berk vuruyor.

Barut dumanları meydân-ı harb üzerinde bir sehâb-ı kesîf teşkil etmiş. Gâlib, mağlûb fark olunamıyor.

Şimdi bu mesâib-zâr-ı muzlimden göklere doğru çıkmakta olan dil-sîz âvâzeleri dinlemelidir. Ne ibret-âmîz hengâme! Ne hüzn-

engîz vâveylâ!

*Efkende-i hâk-i helâk olan ceriha-dârân-ı bî-dermânın feryâdlarını
işiten insan vücûdunu istilâ eden te' sirden lertzân u giryân olmamak
kâbil mi?*

*Bu sadâlar havadan geçerken henüz hayata vedâ' etmiş olan
mecrûhların ervâhı kafilâ kafilâ mürûr ediyor kıyâs olunur.*

*Güneşin tulû'ıyla muhâribeyn üzerine çökmüş olan duman âheste
âheste sıyrıldı. Temâşâ-gâh-ı kîtâl ser-a-ser görülebilecek bir hâl kesb
eyledi. Kimbilir ne için dökülen şu kanlardan teşkil eden enhâr
seçilebiliyor.*

*Kırık dökük edevât-ı harbiye yer yer yığılmış; mecrûh u mürde
insanlar, hayvanlar taraf taraf yıkılmış görünüyor.*

*Nice azâ'ı ecsâddan ayrılmış, ecsâd u esliha birbirine karışmış, emvât
yığıntıları üzerlerine bayraklar atılmış yatıyor...*

Muallim Nâci

Hasan Şevket'in tercüme ettiği kısım manzumenin *Le chant de la terre natale* kısmıdır. İtalik kıt'alar Ali Ulvî'nin tercüme ettiği bölümdür.

Les Préludes

[Le chant de la terre natale]

*Ô vallons paternels! doux champs! humble chaumière
Aux bords penchants des bois suspendus aux coteaux,
Dont l'humble toit, caché sous des touffes de lierre,
Ressemble au nid sous les rameaux!*

*Gazons entrecoupés de ruisseaux et d'ombrages
Seuil antique où mon père, adoré comme un roi,
Comptait ses gras troupeaux rentrant des pâturages
Ouvrez-vous! ouvrez-vous! c'est moi.*

Voilà du dieu des champs la rustique demeure.

*J'étends l'airain frénil au sommet de ses tours
Il semble que dans l'air une voix qui me pleure
Me rappelle à mes premiers jours!*

Oui, je reviens à toi, berceau de mon enfance,
Embrasser pour jamais tes foyers protecteurs;
Loin de moi les cités et leur vaine opulence,
Je suis né parmi les pasteurs!

Enfant, jamais, comme eux, à suivre dans la plaine
Les agneaux pas à pas, égarés jusqu'au soir,
A revenir, comme eux, baigner leur tendre laine
Dans l'eau courante du lavoir;

J'aimais à me suspendre aux lianes légères
A gravir dans les airs de rameaux en rameaux
Pour ravir, le premier, sous l'aile de leurs mères
Les tendres œufs des tourteraux;

J'aimais les voix du soir dans les airs répendues,
Le bruit lointain des chars gémissant sous leur poids,
Et le sourd tintement des cloches suspendues
Au cou des chevreaux, dans les bois;

Et depuis; exilé de ces douces retraites
Comme un vase imprégné d'une première odeur,
Toujours, loin des cités, des voluptés secrètes
Entraînaient mes yeux et mon cœur.

Beaux lieux, recevez-moi sous vos sacrés ombrages!
Vous qui couvrez le seuil de rameaux éplorés
Saules contemporains, courbez vos longs feuillages
Sur le frère que vous pleurez.

Reconnaissez mes pas, doux gazons que je foule,
Arbres, que dans mes jeux j'insultais autrefois,
Et toi qui, loin de moi, te cachais à la foule,
Triste écho, réponds à ma voix.

Je ne viens pas traîner, dans vos rians asiles,
Les regrets du passé, les songes du futur;
J'y viens vivre; et, couché sous vos berceaux fertiles,
Abriter mon repos obscur.

S'éveiller, le cœur pur, au réveil de l'aurore,
Pour bénir, au matin, le Dieu qui fait le jour;
Voir les fleurs du vallon sous la rosée éclore
Comme pour fêter son retour;

Respirer les parfums que la colline exhale,
Ou l'humide fraîcheur qui tombe des forêts;
Voir onduler de loin l'haleine matinale
Sur le sein flottant des guéretes;

Conduire la génisse à la source qu'elle aime,
Ou suspendre la chèvre au cytise embaumé,
Ou voir ses blancs taureaux venir tendre d'eux-mêmes
Leur front au joung accoutumé;

Guider un soc tremblant dans le sillon qui crie,
Du pampre domestique émonder les berceaux,
Ou creuser mollement, au sein de la prairie,
Les lits murmurants des ruisseaux;

Le soir, assis en paix au seuil de la chaumière,
Tendre au pauvre qui passe un morceau de son pain;
Et, fatigué du jour, y fermer sa paupière
Loin des soucis du lendemain;

Sentir, sans les compter, dans leur ordre paisible,
Les jours suivre les jours, sans faire plus de bruit
Que ce sable léger dont la fuite insensible
Nous marque l'heure qui s'enfuit;

Voir, des vos doux vergers, sur vos fronts les fruits pendre;
Les fruits d'un chaste amour dans vos bras accourir;
Et sur eux appuyé doucement redescendre;
C'est assez pour qui doit mourir.

Maskat-ı Re'se Avdet

Evet, ey mehd-i sebâvetim olan maskat-ı re's-i mukaddesim! Seni ebediyen der-âgûş etmekle bahtiyâr olmak için tekrar dergâh-ı himâyetine ilticâyâ karar verdim. Ben çobanlar içinde doğdum. Şehirler ve onların servet-i gayr-i müfidi benden ba'îd olsun!

Çocuk iken etrâf-ı sahrâyâ dağılan kuzuları akşama kadar çobanlar gibi adım adım ta'kib ve avdette yapaklarını yalaktaki mâ-i câri ile tertîb etmeyi arzu ederdim.

Kezâlik ormanlarda sıkletlerinin te'siriyle gıcırdayan arabaların ve keçilerin boynuna muallak çanların uzaktan gelen sesleri gibi havâyı münteşir içine yayılan akşam sadâlarını değil mi ki severim. Ey mevâki-i latife! beni mübârek sâyelerinizin altına kabul ediniz! Ey mahzûn ağsâniyle setr-i âsitân eden hem-sinem söğütler! Uzun dallarınızı derd-i hasretle nâlân olduğunuz birâderinizin üzerine eğiniz.

Ali Ulvî

Maskat-ı Re'se Avdet

Yirmi sene gaybûbetten sonra zaman-ı sabâvetimin mürîr eylediği köyceğize avdetimde, aman yâ Rabb! Etrâf u nevâhisinde, değirmeninde, mâ-i cârisinde, çemen-zârında ne büyük tahavvülât ne acîb tebeddülât miisâdif-i enzâr-ı hayretim oldu. Evvelce kemâl-i

sükûnetle cereyân eden ırmak benini gibi serkeş benim gibi serseri olmuş! Gizlice acı meyvelerini topladığını eşcâr semerât-ı lezize peydâ etmiş.

Ey latîf karye! Ey güzel mahaller! Senin nezdinde bulunduğımı zaman-ı saâdet-nişânda sâât-i hayâtım bu ırmak gibi ne tatlı cereyân ederdi! Kaviyyen muhtemeldir ki beni şâir-i sahrayî eden senin âli ormanların, çemen-zâr-ı letâfet-nisârin menâzır-ı bediandır!

Merhaba ey sevimli memleket! Esselâm ey mevkî'-i pür-lêtâfet! Sende başka bir hevâ-yı rûh-efzâ intişâr ediyor! Seni tekrar temâşâ hayâtımı ihyâ ederek ezvâk-ı sabıkam, nev-bahâr-ı hayâtım îade olmuş kadar mes'ûd oldum!

Ah! Bu meydanlarda çocuklar ile birlikte koşuşarak kemâl-i şevk u şetâretle ilâhiler okuduğumuzu tahattur ediyorum da yalnız bu hatıra kalbimi ne kadar darabâta getiriyor! Hasb'el-kader diyâr-ı bâ'idede seyr ü sefer eyledikten sonra vatan-ı asliye avdetle akraba ve hîşân arasında hakiye-i hayâtı imrâr eylemek ne büyük bahtiyarlıktır.

Ali Ulvî

Kır Sefâsı

Ey pederimin cevelân-gâh-ı hayatı olan rûh-perver vâdiler, münbit tarlalar! Alçak çatısı ağsân-ı eşcâr altındaki lâneler gibi bir dağın sath-ı mâilinde, bir meşcerenin kenarında, sık sarmaşıklar arasında gizlenmiş latîf kulübe! Neşât-âver cûy-bârlarla müzeyyen halâvet-dâr sâyelerle mülevven çemen-zâr! Pederimin önünde durup akşam mer'adan dönen sürülerini muhteşemâne birer birer saydığı eski kapı!.. Açılın, açılın ben geldim!

İşte perestiş edercesine tarlalar ilk hatve-i hayâtımı hâk-i mukaddesini ferş etmiş olan küçük kulübe! Ah! Bunların hepsi şimdi pîş-i nigâh-ı tahassürümde melûlâne duruyor. Güyâ bir lisân-ı hâl serzenişle bana acı acı hande-rîz oluyor.

Alçak çadır rûzgârdan ihtizâr ediyor, havada hâlîme eşk-bâr-ı teellüm olan bir sadâ tanîn-endâz oluyor zannediyorum! Bu hâl, bütûn bu teessürât-ı elime maziyi bir seyl-i hurûşân gibi perişân zihnime tehâcüm ettiriyor.

Ey kuhvâre-i tufûliyetim olan sükûn kulûbe! Köşe-i inzivâna ilelebed ilticâ etmek perver üzre avdet ediyorum.

Muhteşem beldeler! Tehâüd ediniz! Zirâ ben çobanlar arasında doğdum. Hufre-i mezarıma bir avuç kara toprağı atacak da çobanlar olsun.

Unfuvân-ı şebâhımda o mes'ûd çobanlar gibi kırlarda, derelerde, tepelerde koyunlarımı takip ile akşama kadar uzaklaşmak, avdetimde onların yünlerini çeşmede berrak sularla yıkamaktan ne kadar mahzûz olurum. Kumruların yuvalarından kanatları altından ufacık yumurtalarını mini mini yavruları sevip okşamak için ince sarmaşıklara asılmak, havada daldan dala sıçramak en meserretli meşâgil ma'sûmânemden idi.

Havâ-yı nesîmiye münteşir olan sadâ-yı hazîn-i leyâli yükleri altında inleyen arabaların uzaktan uzağa akseden gıcırtilarını keci yavrularının boyunlarındaki ufacık çanların ormanlar arasında işitilen âvâze-i şetâret-bahşâlarını ne kadar severim.

Bu uzlet-gâh-ı pür-sükûndan ayrıldığı ilk günden beri buraları revâyih-i rûh-fezâ ile meşbû' nazar-firîb bir çiçek saksısı gibi beni müzeyyen beldelerden esrâr-âmiz neşvelerden dâima uzak bulundurarak, cismimi, rûlumu bir câzibe-i mukavemet-sûz ile kendine doğru çekip götürür idi.

Ey menâzır-ı ulviyye! Beni o mukaddes sâyelerinin altına al.

Ey ağsân-ı sirişk-efşânlarıyla kapımızın eşiğini ıslatan ve rakîk-i hayatım olan söğüt ağaçları! Senelerden beri gözyaşları döktüğünüz kardeşinizi, o güzel ve yeşil yapraklı uzun dallarınızla der-âgûş ediniz.

Pâmâl-i meserretim olan çemenler! Çocukluğumdan hâr gördüğüm ağaçlar Hatvelerimi tanıyın! Ey! Benden tebâüdle kayalıklar, ağaçlıklar arasında ihtifâ etmiş olan gam-ûak sadâ! Sen, sen de cevap ver!

Ey inzivâ-ğâh-ı mukaddes! Mazinin nedâmet-i emel-sûzunu istikbâlin hulvâ-yı zulmet-bürûzunu sürüklemek için senin senin cenâh-ı âsûdegîni dehâlet etmiyorum. Müzehher kameriyelerinin altında tatlı tatlı uykulara dalmak, inhilâl-pezîr olanistirâhat-ı

maneviyemi iâde etmek, yaşamak . mes'ûdâne imrâr-ı hayat etmek için geldim.

Nehârî bize bahşeden Hâlık, kâinâtı takdis için sabahları şafakla uyumak ezhâr-ı letâfet-nisârı subh-ı münevverî karşılamak üzere vadide jâleler altında inkişâf ettiğini seherle teâtî-i tebessüm-i dîl-firibânede bulunduğunu bir hâl-i istiğrâk ile görmek, tepelerden intişâr eden revâyah-i müşâm-nüvâzı ormanlardan sükût eden râtib ü faze havayı teneffüsle uzakta arazi-i gayr-ı mezrua'nın sîne-i mevce-dârından yükselen buhârın latîf latîf mevcelendiğini görmek, keçilerin muattar çalılıklar arasında çalıdan çalıya sıçradıklarını, beyaz öküzlerin me'nûs oldukları boyunduruklara boyunlarını uzattıklarını seyretmek sapan demirinin zir-pençe-i tahribinde feryâd eden evlekler arasında çift sürmek, asma dallarından kameriyeler yapmak, yahud bir çemenzârın sath-ı huzrâsında sâmi'a-nüvâz şarılıtlarla akıp giden cûy-bârların mecralarını yavaş yavaş kazmak, gece kulübende âsûde-nişîn olarak, geçmekte olan bir fakir ile o günkü ekmeği bölüşmek, gündüzün yorgunluğuna mağlûben endişe-i ferdâdan vâreste olduğun hâlde yavaş yavaş gözkapaklarını indirmek, bir intizâm-ı sükûn-perver tahtında güzerân olan günleri ta'dad etmeksizin tıkkib etmek, bahçenizdeki ağaçların leziz meyvelerinin birer necm-i tâb-dâr gibi başınızdan aşağıya sarktığını, sâf bir muhabbet semeresi olan mahsûl-ı hayatınızın koşa koşa gelip kollarınızın arasına atıldığını mesrûrâne görmek, çocuklarınıza ittikâ etmiş olduğunuz artık kisve-i saâdete bürünmüş olan saha-i hayatta müsterihâne ilerlemek...

Bu kadar şey istirâhat-ı ebediyeye kâfi değil mi?

Hasan Şevket

14. Le Premier Regret.

1. Birinci Teessüf [Le Première Regret], Çev: Yusuf Neyyir, Tercüman-ı Hakikat nr. 169-198, 3 Kânûn-i sâni 1296 / 6 Şubat 1296, 15 Kânûn-i sâni 1879-18 Şubat 1879; (Graziella romanı içinde 1296 / 1879).

1. . Münferit Bir Mezâr, Çev: Ahmed Rasim, Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze, 1303 / 1885-1886, s. 64
2. İlk Teellüm, Çev: Bir Heveskâr-ı Maârifet, Resimli Gazete, nr. 64, 19 Şubat 1313 / 3 Mart 1897, s. 763; nr. 67, 12 Mart 1314 / 24 Mart 1898, s. 801-803.
3. Tenhâ Bir Mezâr, Çev: Müstecâbizâde İsmet, Malûmat mc. nr. 147, 13 Ağustos 1314 / 25 Ağustos 1898, s. 539.

Le Premier Regret¹⁵²

Sur la plage sonore où la mer de Sorrente
Déroule ses flots bleus aux pieds de l'oranger
Il est, pès du sentier, sous la haie odorante,
Une pierre petite, étroit, indifférente
Aux pas distraits de l'étranger!

La giroflée y cache un seul nom ses gerbes.
Un nom que nul écho n'a jamais répété!
Quelquefois seulement le passant arrêté,
Lisant l'âge et la date en écartant les herbes,
Et sentant dans ses yeux quelques larmes courir,
Dit: Elle avait seize ans! c'est bien tôt pour mourir!

Mais pourquoi m'entraîner vers ces scènes passées?
Laissons le vent gémir et le flot murmurer;
Revenez, revenez, ô mes tristes pensées!
Je veux rêver et non pleurer!

Dit: Elle avait seize ans! -Oui, seize ans! et cet âge
N'avait jamais brillé sur un front plus charmant!
Et jamais tout l'éclat de ce brûlant rivage:
Ne s'était réfléchi dans un œil plus aimant!
Moi seul, je la revois, telle que la pensée
Dans l'âme ou rien ne meurt, vivante l'a laissée;
Vivante! comme à heure où les yeux sur les miens,
Prolongeant sur la mer nos premiers entretiens,
Ses cheveux noirs livrés au vent qui les dénoue,
Et l'ombre de la voile errante sur sa joue,
Elle écoutait le chant du nocturne pêcheur,

152 *Les Méditations Poétiques, I*, Librairie Catholique Emmanuel Vitte,
Paris 1926, s. 317-322.

De la brise embaumée aspirait la fraîcheur,
Me montrait dans le ciel la lune épanouie
Comme une fleur des huits dont l'aube est réjouie,
Et l'écume argentée; et me disait: Pourquoi
Tout brille-t-il ainsi dans les airs et dans moi?
Jamais ces champs d'azur semés de tant de flammes,
Jamais ces sables d'or où ont mourir les lames,
Ces monts dont les sommets tremblent au fond des cieux,
Ces golfes couronnés de bois silencieux,
Ces lueurs sur la côte, et ces champs sur les vagues,
N'avaient ému mes sens de voluptés si vagues,
Pourquoi comme ce soir n'ai-je-jamais rêve?
Un astre dans mon cœur s'est-il-aussi levé?
Et foi, fils du matin! dis, à ces nuits si belles
Les nuits de ton pays, sans moi, ressemblaient-elles?
Puis regardant sa mère assie auprès de nous
Posait pour s'endormir son front sur ses genoux.

Mais pourquoi m'entraîner vers ces scènes passée?
Laissons le vent gémir et le flots murmurer;
Revenez, revenez, ô mes tristes pensées!
Je veux rêver et non pleurer!

Que son œil était pur et sa lèvre candide!
Que son ciel inondait son âme de clarté!
Le beau lac de Némi qu'aucun souffle ne ride
A moins de transparence et de limpidité!
Dans cette âme, avant elle, o voyait ses pensées,
Ses paupières, jamais sur ses beaux yeux baissées,
Ne voilaient son regard d'innonce rempli,
Nul souci sur son front n'avait laissé son pli;
Tout folâtrait en elle; et ce jeune sourire,
Qui plus tard sur la bouche avec tristesse expire,
Sur sa lèvre entr'ouverte était toujours flottant,

Comme un pur arc-en-ciel sur un jour éclatant!
Nulle ombre ne voilait ce ravissant visage,
Ce rayon n'avait pas traversé de nuage!
Son pas insouciant, indécis, balancé
Flottait comme un flot libre où le jour est bercé,
Ou courait pour courir; et sa voix argentine,
Écho limpide et pur de son âme enfantine,
Musique de cette âme où tout semblait chanter,
Égayait jusqu'à l'air qui l'entendait monter!

Mais pourquoi m'entraîner vers ces scènes passées?
Laissons le vent gémir et le flots murmurer;
Revenez, revenez, ô mes tristes pensées!
Je veux rêver et non pleurer!

Mon image en son cœur se grava la première;
Comme dans l'œil qui s'ouvre, au matin, la lumière;
Elle ne regarda plus rien après ce jour;
De l'heure qu'elle aimait, l'univers fut amour!
Elle me confondait avec sa propre vie,
Voyait tout dans mon âme; et je faisais partie
De ce monde enchanté qui flottait sous ses yeux,
Du bonheur de la terre et de l'espoir des cieux,
Elle ne pensait plus au temps, à la distance,
L'heure seule absorbait toute son existence;
Avant moi cette vie était sans souvenir,
Un soir de ces beaux jours était tout l'avenir!
Elle se confiait à la douce nature
Qui souriait sur nous; à la prière pure
Qu'elle allait, le cœur plein de joie, et non de pleurs,
A l'autel qu'elle aimait répandre avec ses fleurs;
Et sa main m'entraînait aux marches de son temple,
Et, comme un humble enfant, je suivais son exemple,
Et sa voix me disait tout bas: Prie avec moi!

Car je ne comprends pas ciel même sans toi!

Mais pourquoi m'entraîner vers ces scènes passée?

Laissons le vent gémir et le flots murmurer;

Revenez, revenez, ô mes tristes pensées!

Je veux rêver et non pleurer!

Voyez, dans son bassin, l'eau d'une source vive

S'arrondir comme un lac sous son étroite rive,

Bleue et claire, à l'abri du vent qui va courir

Et du rayon brûlant qui pourrait la tarir!

Un cygne blanc naegant sur la nappe limpide,

En y plongeant son cou qu'enveloppe la ride,

Orne sans le ternir le liquide miroir,

Et, s'y berce au milieu des étoiles du soir;

Mais si, prenant son vol vers des sources nouvelles,

Il bat le flot tremblant de ses humides ailes,

Le ciel s'efface au sein de l'onde qui brunit,

La plume à grands flocons y tombe, et la ternit,

Comme si le vautour, ennemi de sa race,

De sa mort sur les flots avait semé la trace;

Et l'azur éclatant de ce lac enchanté

N'est plus qu'une onde obscure où le sable a monté?

Ainsi, quand je partis, tout trembla dans cette âme;

Le rayon s'éteignit; et sa mourante flamme

Remonta dans le ciel pour n'en plus revenir;

Elle n'attendit pas un second avenir,

Elle ne languit pas de doute en espérance,

Et ne disputa pas sa vie à la souffrance;

Elle but d'un seul trait le vase de douleur

Dans sa première larme elle noya son cœur!

Et, semblable à l'oiseau, moins pur et moins beau qu'elle,

Qui le soir pour dormir met son cou sous son aile,

Elle s'endormit aussi; mais, hélas! loin du soir!

Mais pourquoi m'entraîner vers ces scènes passées?
Laissons le vent gémir et le flots murmurer;
Revenez, revenez, ô mes tristes pensées!
Je veux rêver et non pleurer!

Elle a dormi quinze ans dans sa couche d'argile,
Et rien ne pleure plus sur son dernier asile;
Et le rapide oubli, second linceul des morts,
A couvert le sentier qui menait vers ces bords;
Nul ne visite plus cette pierre effacée,
Nul n'y songe et n'y prie!... excepté ma pensée,
Quand, remontant le flot de mes jours révolus,
Je demande à mon cœur tous ceux qui n'y sont plus!
Et que, les yeux flottants sur de chères empreintes,
Je pleure dans mon ciel tant d'étoiles éteintes!
Elle fut la première, et sa douce lueur
D'un jour pieux et tendre éclaire encor mon cœur!

Mais pourquoi m'entraîner vers ces scènes passées?
Laissons le vent gémir et le flots murmurer;
Revenez, revenez, ô mes tristes pensées!
Je veux rêver et non pleurer!

(A. Rasim ve M. İsmet'in tercüme ettiği kısım)
Un arbuste épineux, à la pâle verdure
Est le seul monument que lui fit la nature;
Battu des vents de mer, du soleil calciné,
Comme un regret funèbre au cœur encraciné,
Il vit dans le rocher sans lui donner d'ombrage;
La poudre du chemin y blanchit son feuillage
Il rampe près de terre, où ses rameaux penchés
Par la dent des chevreaux sont toujours retranchés;
Une fleur, au printemps, comme un flocon de neige,
Y flotte un jour ou deux; mais le vent qui l'assiège

L'effeuille avant qu'elle ait charmé le cœur!
Un oiseau de tendresse et de mélancolie
S'y pose pour chanter sur le rameau qui plie!
Oh! dis, fleur que la vie e fait sitôt flétrir,
N'est-il-pas une terre oui tout doit reflleurir?..
Remontez, remontez, à ces heures passée?
Vos tristes souvenirs m'aident à soupirer!
Allez où va mon âme! Allez, ô mes pensées!
Mon cœur est plein, je veux pleurer!

Birinci Teessüf

*Sorrente denizi mevc-i tanîn-endâzı
aks ü cereyân eylediği sû-yı hıyabân
bir hoşça hıyabândır o kim tarh u nigârı
narenc ve limon nahle-i şimşâd-ı hırâmân
tarafında onun tenük bârik-i tarikin
etrafını sarmıştı. Dıraht-ı ıtr-efşân
bir seng-i mezâr oldu. Kenarında onun kim
pâ-mal eder ol sengi bütûn râh-ı nûrdan
kolkola atıp eylemiş ol seng-i deraguş
şebboy ve benefşe semen ve siinbül ve reyhân
bir gül bedeninin kâsımını söyler. o çiçekler
hiç eylemez kimse onu fehm ile iz'ân.
Bir yolcu gele seyrede ol sengi meğher kim
tarihini okuyup ede nâmını iz'ân
sûzişle der onaltı yaşında bu gül-endâm
şemşir-i gam-i aşka edip canını kurban
bir mevt-i ciğer-sûz ile dil-çâk olup ölmüş
güller gibi pejmürde olup hâk ile yeksân
imdâdıma gel fîkr-i hazînim bu dem ü ân
olmak dilerim aşkıma tasvîre şitâbân
bâd inleyip ağlarım çeşmim gibi umman
olmam bu gece başka temâşâyâ nige-hân
sûzişle der onaltı yaşındaki bu hengâm*

bir rûy-ı melihin edemez revnakın itmam
bir çeşm-i habibe bu çemen-zârı dil-ârâ
zâbinde tirâzenda dahi olmadı asla
kim gûşe-i kalbimde benim ayn-ı hayâlî
ihyâ eder olmuş dilimi seyr-i cemâli
çeşmân-ı siyâhı yere eylerdi nigâhın
tâb-âveri revnak dahi olurdu miyâhın
ol dem ki olur zevrâk-ı nâzın kapudanı
yelkenler açar zülf-i hâm-ı müşk-efşânı
balıkçılar elhân-ı leyâlisini dinler .
Negâmât-ı hevâ-yı tareb-i aşkla inler
hengâm-ı seherde açılan vird-i ter-âsâ
revnaklı mehin revnakın olur lebi gûya
hem der idi emvâc-ı keş-efşân ne gûne
ziynet salıyor böylece birun u derûna
hem de bu beyâbân-ı semâ-reng ü fûrûzân
bu reng-i müzehhebine eder rûhları tâbân
bu âlem-i eflâke el etmiş ulu dağlar
bu tac-ı terâvetle bezenmiş nica bağlar
bu nağme-i yemm-i şule-i rengîn-i sevâhil
bilmem neden etmezdi beni nefsim mâil
bu şeb gibi ol encüm ne tarem-i iffet
kalbime neden vermedi bu rütbede ziynet
ey niyyet-i sabah ol gece sen söyler idin âh
bensiz vatanın leylesi tâbende midir gâh
sonra savuşup mâderinin dizine yattın
hâbide-i nâz olmak için sohbeti sattın.
İmdadıma gel fikr-i hazînim bu dem ü ân
olmak dilerim âşkımı tasvire şitâbân
yâd eyleyip ağlarım çeşmim gibi umman
olmam bu gece başka temâşâyâ nigeş-bân
gark olmuş idi lem'a-i ruhsarına ruhu
saffetli gözü hem lebide câm-ı subîhu
ol gölgen mi derler onun nâmına her bâr

berrâk u beyaz rûyu misâl-i neh-i şeb-târ
ol mâh salardı ona aks-i rûh-zihâ
verdi onun hüsnüne bir revnak-ı feyfâ .
kendinden ol hiss-i derûnî seçilirdi
saffetle, letafetle hem ismetle gelirdi
bir gûne keder çîn-i cebîne sebep olmaz
ismetle dolu nazrasın hiç setre çalışmaz
ârâm-ı dil-i cân ü cihângîn ol gül eyvah
bir hüzn-i garib eyledi takib dilini ah.
Mabeyn-i lebinde görünen dalgalı renkler
kavs-i kûzâhın şule-i rengînine benzer
örtmezdi onun çehresini jeng-i kuduret
mahcûb-ı sehâb olmadı ol mâh-ı sebahat
refîarda sarsar yeri etmezdi mehaba.
bir sahile bahr vurduğu darabat-ı yemm-âsâ

İmdadıma gel fikr-i hazînim bu dem ü ân
olmak dilerim aşkıma tasvire şitâbân
yâd eyleyip ağlarım çeşmim gibi umman
olmam bu gece başka temâşâyâ nigeş-bân

ayn içre hemân merdümün çeşm-i cihân-bîn
gönlünde hayalim böyle bilmiş idi temkîn
ol rûz-ı veda oldu cihân çeşmine zindan
dil mekteb-i aşkında görüp âyet-i hicrân
vicdânımı her dem eder olmuş idi idrâk.
başındaki sevdası o rûtbe idi çâlâk
dünya gözüne bensiz idi külbe-i ahzân
eyvân-ı saadet ile bağ-ı gül-i handân
ger günlerin etmezdi gelip geçmesine o dikkat
leylin eyler idi hali teakküb-ı dem-i firkat
bu ömr'e eyer yok idi tesiri memâtın
bu günler-idi lîk bana mey-i hayatın
bir tâb ü terâvetle gezerdi ki şeb ü rûz

her lem'a-ı ruhsarı olur âteş-i dul-sûz
mabedleri esrâr-ı muattarla bezerdi
çeşmânını nergis gibi mestâne süzerdi
bu ma'bede hasret ile hem ben de giderdim
bir tavr-ı tufûlî ile takip ederdim.
Söylerdi bana eyle benimle gel ibadet
zira bana sensiz ne gerek gayr-ı saadet

İmdadıma gel fikr-i hazînim bu dem ü ân
olmak dilerim aşkıma tasvire şitâbân
yâd eyleyip ağlarım çeşmim gibi umman
olmam bu gece başka temâşâyâ nîgeh-bân
sahilde onun çeşme-i hayvânını seyret
bir havz-ı sefâ-bahş-ı cihân görmek için git
tâmında lâtafet ile ol lehçe-i dil-keş
hem lem'a-i hurşîd ile parlar idi mehveş.
Ezdi onun kuğu kuşu üstüne gâhi
gâhi yüzerek tafrâ-fürûş idi çü mâhi
gerdânını temdîd ederek bâlîn açardı
çalkardı suyu pâre-i elmas saçardı.
Pervaz ederek hayf diğerk sahile konmuş
bir başka göle inmiş o diğerk âlemin olmuş
uçmuş o suna tenhâ bırakmış bu gölü vah
hâl-i dil-i nâlânı kime şerh edeyim âh
leylek gezer olmuş o kuşun gezdiği yerde
çekmiş bulanıp rîk-i siyâh vechine perde
safvetten eser kalmamış o havzda asla
ol ruh-ı revân gittiği günden beri hayfâ
lerzân olarak ağlayı mânende-i cû-bâr
gördüm sönüp ol şem ü solmuş gül-i gülzâr
yâr âlem-i bâlâyâ çıkıp muftehi olmuş
hem şem'a-ı ruhsarı onun müntafî olmuş
ümidin olup lezzet-i şirinine mâil
hâr-ı gam ile etti ol gül ömrünü zâil

hicrân-ı elemi kâsesinin cür' asın içti
gark-âb-ı sirişk oldu ecel bâdesin içti
o kuş gibi kim başın alıp zîr-i perinde
safvetle uyur geceleri lâne derinde
bu dahi yatıp uykuya göz yumdu mekândan
şamı olmadan ol mihr gurub etti cihandan.

İmdadıma gel fikr-i hazînim bu dem ü ân
olmak dilerim aşkıma tasvire şitâbân
yâd eyleyip ağlarım çeşmim gibi umman
olmam bu gece başka temâşâyâ nigeş-bân.
İmdadıma gel fikr-i hazînim bu dem ü ân.
Onbeş senedir pişter-i hâk-ı ebedîde
üfrâde yatur görmedi gül-rıyunu dide
mevte bürünüp câmesini hüzn ü gam âlûd
oldu kara yerlerde nihân-ı şöhreti nâ-bûd
ol mâh-ı ruhun şöhret ü şanı unutuldu.
kayboldu gidip nâm ü nişanı unutuldu.
Bu hattı silinmiş hecri eylemez asla
bir kimse ziyaret, gelip eyvah u diriga
Elâ bu iki dide-i hasret-keş ü giriyân
bu âşık-ı mahzûn-gönül-çâk-ı giribân
bu fasl-ı baharın nice ezhâr-ı baharı
çarh-ı feleğin sabit ü seyyâr ü medârı
solmuş sararıp bâd-ı hazanıyla zamanın
sönmüş kararıp sarsar-ı hecriyle cihânın
oldu bu birincisi o eyyâm-ı gümûmun
gûya şeb-i yeldâsı humari-i humûmun
gül soldu harab oldu gülistan-ı letafet
encüm dökülüp aleme san koptu kıyamet.
kaldı o letafetli gülün şulesi dâim
gamhane-i kalbimde benim sabit ü dâim
olmak dilerim aşkıma tasvirde şitâbân
yâd eyleyip ağlarım çeşmim gibi umman

olmam bu gece başka temâşâyâ niğehhân.

İmdâdına gel fıkır-i hazînim bu dem ü ân
bir taze nihâl kim sararıp rengi bozulmuş
çerhin ona bir bu eseri bâr ü ber olmuş
bir kalbe yer etmiş nice âlâm ü mihen var
olmuş denizin bâd-ı belâ bârına duçar
bî-şüphe içinde yaşayıp seng-i siyûhın
evrakı beyazlandı gubarından o râhın
yerlerde yatırsak niğü-nisâr-ı perişan
oğlaklara olmuş idi hem kismet-i den-dân
bir çiçek açar fasl-ı bahar kartopu-âsâ
Bir ya iki gün dalgalanıp mahvolur ammâ
Bir ömürse rûze gibi kâm almadan evvel
berki dökülür galebe say olmadan evvel
bir kuş konarak sakına kim oldu nev-âsâ
hem şefkat ı rahmından olup şu sözü gûya
der bu ne çiçek ki oldu çabuk böylece zâil.
Değil mi bu mevki çiçek açtırmaya kâil:
Ey bâd-ı hazini bana imdâd eden eyyâm
kim hatıranızla ederim hüznümü itmâm.
Sür'atle gidin mevki-i eskârım olan noktaya encâm
yayıp yakılıp ağlamak ister dil-i nâ-kâm.

İşte bu silk-i sûtûra çekilen gözyaşlarıyla kalbimin onsekiz yaşındaki
küfrân-ı nimetini 'adem-i merhametini tekfir ediyorum bu beyitleri!
Napoli körfezinin safi ve hazin dalgalarının benim için ebediyyen
yınarlanacakları bu taze hayallere perestij ve kendi kendime tevbih
etmeksizin okuyamıyorum! Alem-i bâlâdaki ervâh beni affediyorlar.
Onun ruhu ise affetmiştir! Siz dahi beni affediniz! Ağladım, ağladım
mütenebbih oldum, nedamet ettim.

Yusuf Neyyir

Münferit Bir Mezâr

Sarımtrak yapraklı, dikenli, bir fîdancık tabiatını bu mezâr u hiddet-zâre bahş ettiği bir nişâne-i yegânedir. Bu fîdan denizin, rüzgârın ve harâret-i şemsin te'sirâtıyla felâket-zede olarak kalbde kökleşmiş elem-i nuhûset-engiz gibi kayaların içinde sâye-sâz-ı etrâf-ı mezâr olmaksızın neşv ü nümâ buldu. Yolun tozlu yaprakçıklarını bembeyaz etmiş, şu'abât-ı rûy-ı arza sürünür, eğilmiş dalları oğlakların dişleriyle suret-i dâimede çentik çentik edilmiş kuş başı kar gibi ilkbaharda bir çiçek açar. Zavallı şükûfecik bir iki gün dalında sallanır. Fakat kendisini muhâsara eden rüzgâr kalbi gark-ı sürûr etmeden mahv olan hayat gibi neşr-i revâyih etmeğe bırakmadan yapraklarını soyar. Bir mûrg-i şefkat u şetâret eğilen dal üzerine teganni etmek için konar " Ah! hayatın hem-ân-dem soldurduğu çiçek herşeyin tekrar çiçekleneceği bir türâb değil midir?" der.

Ahmed Rasim

İlk Teellüm

(Sorrente) denizinin sâhine-i va'siini tezyîn eden portakal ağaçlarının sâye-i safâ-bahşasına yapılan emvâca, o muattar mevkîe karîb, küçük gayr-ı muntazam histen mütecerrid bir seng-pâreye bir ecnebi ayaklarını vaz' ile tefekkürâne dalmış bulunurum.

Yine oracıkta göze çarpan bir şebboy çiçeği yaprakları altında bir nâm gizlenir ki, o nâma aid henüz bir ses aksettiği asla görülmemiştir. Mâmafih bazen bir zâir, bir seyyâh, o noktada tevafukla has u hâşâk dağıtıp açarak bir sen, bir tarih okur ve o anda birkaç katre sirişk-i ateşinin gözlerinden yuvarlandığını hisseder. "Henüz onaltı yaşında bir kızcağız imiş, terk-i âlem-i hayat için ne az bir zamân!" Kelimât-ı telehhüfle lisânından sadır olur.

Fakat.. fakat o eyyâm-ı güzışteye o sahne-i fenâ-nişâna meclîbiyetim neden icâb ediyor? Bâd-ı tendüzânı, emvâc-ı hurûşânı bulundukları hâle terk edelim. Ey munis rûhum olan hazin tasavvurlarım! Tekrar nezdime geliniz... Geliniz ki ben ağlamak değil meşgul-i tefekkürât olmak isterim.

Yine o kelimât tekrar ediyor: Henüz onaltı yaşında hem de bu sene mahsus-ı letâfet o kadar güzel bir nâsiyede asla pertev-bâr olmamıştır.

Burada en ateşin sevdâlara cilde-gâh olan bu latîf sâhilde öyle bir barika-i cemâl-i ruyunu hiç bir göz için müyesser olabilmış hâlâtta değildir! Onu ancak ben düşündüğüm gibi görebilirim. Ruhum o şânında adem-i tasavvuruna imkân olmayan rûhum onu da henüz o terâvet-civânî ile yaşatmaktadır. Evet, o bence henüz her-hayattır: kendimi hâlâ o saatte o dem-i mes'adet-tev'emde farz ediyorum ki gözleri gözlerime ma'tuf bulunduğu hâlde ilk mülâkatlarımızı deniz üzerinde temdîd ederek siyah saçları vakit vakit rüzgârın tesir-i vezânisiyle dağılır, ruhsâr-ı letâfet-bârî üzerinde mütemevvic bir zıll-ı nikâb teşkil eylerdi. Gecenin sükûnu içinde balıkçıların rûh-perver bir bî-yı muattar neşriyle dokunduğu zerrât ve ecsâma terâvet-bahş olan hafif meltem rüzgârına karışan şarkılarını dinler, bana semâyî ve gaşyolmuş gibi görünen kameri göstererek reng-i şafakla, jâlelerle tezeyyün etmiş bir şükûfe-i leyâl halinde derdi ki: "Niçin, niçin böyle fezâda ve bende herşey barika-feşân oluyor? Şimdiye kadar bu ovalar bana bu kadar tâbende, bu derece rengin ve ateşin görünmemiştî. Bu zerrîn kum taneleri asla böyle bir letâfet ve manzara irâe etmiyordu. Umk-ı semâvâtta lerzîş-nümâ görünen bu tepeler, bu zirveler ve şu hâb-âlûd ormanlarla tetevvüc eden körfezler, câ-be-câ şu tepelerin dâmenini tenvîr eden o lem'a-i sefâ-güster, bu fezâyı istilâ eden âhenk ve terennümât-ı sükûn ve sebâtta nâsibi bulunmayan hissiyâtıma şimdiki tesirâtı ilkâ etmemiştî! Niçin, niçin bu geceki gibi asla tefekkürde bulunmuyordum? Şimdiye kadar kalbimde böyle bir ahter-i ikbâl yükselmiş miydi? Ey zâde-i subh-ı sabâhat, söyle, söyle memleketinde bensiz geçirdiğin geceler bu gecelere benziyor muydu? Müteâkiben yanımızda oturmakta olan vâlidesinin yüzüne bakar, uyumak için alnını dizleri üzerine vaz' ederdi.

Fakat, fakat, o eyyâm-ı güzesteğe, o sahne-i fenâ-nişâna meclûbiyetim neden icâb ediyor? Bâd-ı tendûzânî, emvâc-ı hürûşânî bulundukları hâlde terk edelim. Ey munis-i rûhum olan tasavvurlarım!. Tekrar nezdime geliniz. Geliniz ki ben ağlamak değil meşgul-i tefekkür olmak isterim.

Çeşm-i gazâlî, leb-i la'l-gûnu ne kadar barika-füzûd ne kadar safvet-nümâ idi! Eşvâk-ı muhabbet-i rûhumu sanki nûr deryâsına müstağrak

eylemiş idi. İhtizâz-ı nefisle safha-i tab-nâkinde bir hatt-ı münkesir peydâ olmayan, safvet ve incilâsına bir suretle hâlel gelmeyen Nêmi havz-ı dilârasını andırıyordu! O rûh-ı nâbında bu latîf mahlûktan evvel efkâr-ı tasavvurâtına tercüman-ı bedî'-iîl-beyân oluyor. Bir vaz'-ı nazik-terîn ile zemine ma'tuf olan o güzel gözleri bir kat daha güzelleştiren kirpikler, nazra-i safvet-pirâsını setrediyordu; ye's ve endişe denilen o hâdim-ül-lezzât henüz cebhe-i tâb-nâkinde hiçbir nişâne bırakmamış idi. Şûhî ve şetâretin mütecessim bir timsâli halinde bulunuyordu; az bir müddet sonra dehân-ı ma'sûmânesine ebediyyen veda eden o latîf tebessüm parlak bir günde peydâ olan kavs-i kûzeh gibi henüz dudaklarında mevc-ârâ-yı letâfet oluyordu!. O sevimli, o câzibeli çehreyi henüz bir zıll-ı ye's, bir reng-i küdüret ihâtaya meydan bulamamış, o tâbiş-i cemâl, henüz sehâba müsâdif olamamıştı!.. Gazâlâne attığı o kararsız, o şûhâne hatveler, aks-i envâr-ı âfitâb ile sath-ı mâ'da ahrârâne cilve-sâz olan mevcelere teşbih olunabilirdi. Yürümek, gezmek, koşmaktan başka bir his ve kuvvete tâbi değildi. Rûh-ı nıflânesini ma'kes-i sâf u dil-pezîri olan o muhtezz sadâ, medâr-ı iştigâli terâne-perdâz-ı şevk u şegâf olmaktan ibaret olan o rûh-ı mücerredin güyâ bir musiki-i tarâb-pirâsı idi ki hangi samî' aya vâsıl olsa sahibini tabâkât-ı eşvâka es'ad eylerdi.

Fakat.. fakat o eyyâm-ı güzışteye, o sahne-i fenâ-nişâne meclûbiyetim neden icâb ediyor? Bâd-ı tendûzânı, emvâc-ı hurûşânı bulundukları hâle terk edelim. Ey munis-i rûhum olan tasavvurlarım!. Tekrar nezdime geliniz.. Geliniz ki ben ağlamak değil meşgul-i tefekkür olmak isterim.

Rûşeni-i subha karşı açılan bir göz gibi kalbinde en evvel timsâl-ı muhabbetim sûret-pezîr-i istikrar olmuştu. O günden sonra artık hiçbir şeyi nazar-i iltifata şâyân görmedi, sevdiği saat içinde kâinât-ı nazarında aşk ve muhabbetten ibaret kalmış idi! Artık bütün hayatını, ezvâk-ı ömrünü sana hasretmişti; aradığını rûhumda görürdü. ben de o hayat-ı ma'sûmâneye iştirâk eylemiştim. Be âlem-i eşvâk u huzûzât, dünyanın her türlü ikbal ve saâdetini ukbâya ait her türlü ümid ve saâdet-i sermediyeyi enzâr-ı iştiyâkına arz eylerdi. Artık zamânın ve ezmineyi vasl u tefrik eden mesafâtın ona göre hükmü kalmamıştı; o,

hayat ve mevcûdiyetini bulunduğu sa'ât ve sâlden ibâret biliyordu. Bu hayat-ı ma'sûmâne beni görmezden evvel hatıradan bî'l-küllîye mütecerred idi. bu güzel günlerin bir gecesi onun için bütün bir istikbâl teşkil etmiş idi! Bize karşı henüz hande-nisâr-ı letâfet olan tabiat ve eşyada gördüğü müessir bediaya hemen arz-ı teslimiyet etti; gözyaşı ne demek olacağından henüz bî-haber, kalbi şevk u şâdi ile meşhûn bulunduğu halde -ezhâr-ı baharî ile beraber isbât-ı vücûd etmek en sevdiği şeylerden olan- ma'bada azim olur, lisân-ı safvetini Hûdâ-yı zü'l-celâl'e arz-ı münacât ederek tezyîn ederdi. Dest-i letâfet-peyvesti ile beni de ma'bade doğru çeker götürürdü. Her emre münkâd bir çocuk gibi kendisini takib ederdim. O mukaddes saatlerde de bana yavaşça, "Benimle beraber sen de meşgul-ı ibâdât-ı münacât ol!. Zirâ, sensiz münacâtta da ben bir zevk-i rûhânî hissedemiyorum!" der idi. Fakat.. fakat o eyyâm-ı güzesteğe, o sahne-i fenâ-nişâne meclûbiyetim neden icâb ediyor? Bâd-ı tendûzânı, emvâc-ı hurûşânı bulundukları hâle terk edelim. Ey munis-i rûhum olan tasavvurlarım!.Tekrar nezdime geliniz..Geliniz ki ben ağlamak değil meşgûl-i tefekkür olmak isterim.

Bir menba'-ı feyz-nâkinden tereşşuh eden katarât-ı sâfiye ile lebrîz olmuş ve git gide havz halinde âdetâ bir nehir şekline tahavvül ile sâhil-i âmâli ârâyış-yâb olan zevâl-i muhabbet-i berrâk ve şule-nisâr bir semâ-yı eşvâk altında cereyân-ı sâkitâne ile incilâ-pâş oluyor ve korumaktan masîn görünüyordu!. Beyaz bir kuğu kuşu o pûşîde-i berrâk üzerinde senâverliğe başladı, gerdenini daldırdıkça o sath-ı seyyâl ve mir'at-nümâda ufak ufak çizgiler peydâ oluyor; o nukûş-ı incilâ-pâş-ı mükevkeb bir gecede hâb-ı sükûta dalar gibi görünüyordu. Bu tâir-i heves yeni yeni menba'lara doğru pervâz etmek şevkini galebe edemeyip henüz ıslanan kanatlarını tahrik ile çırpındıkça hâsıl olan dalgalar, o bahire-i sevdânın sine-i sâfini bulandırıyor; artık fevkindeki semâ-yı tâb-dâr da zâil oldu. Câ-be-câ ecniha-i pervâz-nümâsından düşen parçalar o saffeti büsbütün kesâfete tahvil etti: Güyâ nesline, hayatına düşman olan akbabanın emvâc üzerinde izleri peydâ olmuştu. Şimdi, şimdi ise reng-i kubûd u pertev-bâr ile muhat olan o havz-ı behiştî bir mevce-i zulmet-âbâddan başka birşey değil dir

ki, vücûdundan nişân olmak üzere meydanda görülebilen ancak birer yek-pâredir.

Vakta ki ben nezdinden uzaklaştım, o revân-ı pâk busbütiin sarsıldı, o şule söndü, gayet hafif bir mevce-i ziyâ halinde -bir daha hâ-dân-ı fenâ-nişâna avdet etmemek üzere- uruc etti. Artık o sevimli, o latîf mahlûk, ikinci bir istikbâl intizârında bulunmuyordu, artık ümidden tevellüd eden ye's ü âlâm o vücûda zahmet vermiyordu. Artık endişe ve melâl-i hayattan şikâyet kendince mahâl kalmamıştı. Peymâne-i ser-şâr-ı ıstırâbı bir nefeste içivermişti. Kalb-i sâfî güzel gözlerinden cûşân olan sirişk-i ye'sim ilk katarâtı içinde vakf-ı istiğrâk olmuştu! Safvette, hüsünde kendisine teşbihi pek de münasip olmayan ve ilk akşamda uyumak için başını kanadı altına vaz' eden bir kuşçağz gibi zavallıyı bir ye's ihata etti; o da o mür-g-i âvâre gibi hâb,i sükûna daldı, lâkin gecenin hulûlüne henüz pek çok zamân var iken o hâb-ı sükûn u girâna daldı!.

Fakat.. fakat o eyyâm-ı güzesteğe, o sahne-i fenâ-nişâne meclûbiyetim neden icâb ediyor? Bâd-ı tendûzânı, emvâc-ı hurûşânı bulundukları hâle terk edelim. Ey munis-i rûhum olan tasavvurlarım! Tekrar nezdime geliniz..Geliniz ki ben ağlamak değil meşgul-i tefekkür olmak isterim.

Onbeş yaşında hâb-gâhını lahd-i sükûna tahvil ederek nevm-i ebediye daldı. Son karargâhına kimseler gelip de bir katre gözyaşı dökmüyor; emvâtın ikinci bir kefeni hükmünde bulunan nisyân-ı ser'i şu sevâhil-i latîfeye müntehi olan mevkiyi ihata etmiş; fikr u hayalimden başka bu silinmiş taşı hiçbir ziyâret eden, hiçbir düşünen, hiçbir yâd eden yok!. Fikr u hayalim o beraber imrâr edilen günlere ric'at ettikçe artık hiçbir nişâne görülmeyen şeyleri kalbimden soruyorum.. O hüzn-engîz nişâneler, o yâd-ı vicdân-sûz bilâ-ihriyârz gözlerimi isâle-i dumu'-ı hicrâna davet ediyor; ıfk-ı saâdetimde intifa-pezir olan nücûma karşı bakıp ağlıyorum!. En sevimli, en mukaddes bir günümde ıfk-ı saâdetimi şa'şaa-dâr eden o necm-i letâfet, o nâdire-i melâhat idi ki, henüz kalbimi tenvîr eden de onun hatıra-i muhabbetidir.

Fakat.. fakat o eyyâm-ı güzesteğe, o sahne-i fenâ-nişâne meclûbiyetim neden icâb ediyor? Bâd-ı tendûzânı, emvâc-ı hurûşânı bulundukları hâle

terk edelim. Ey münîs-i rûhum olan tasavvurlarım!. Tekrar nezdime geliniz.. Geliniz ki ben ağlamak değil meşgul-i tefekkür olmak isterim.

O zühre-i sabahata yegâne nişâne-i tezkâr olarak tabiatın vücûda getirdiği şey, dikenli bir şecer-i hakîrdir ki, o da denizin riyâh-ı şedidesiyle çarpışa çarpışa zedelenmiş, güneşin harâret-i taravet-sûzuna karşı kalpte temerkûz eden bir dağ-ı teellüm ateşini andıracak surete inkılab eylemişti. Gubâr-ı tarîk ile yaprakları beyazlanarak sâyeden mütecerred, üryân bir hâlde ve bir seng-i bârid arasında idâme-i hayat eylemektedir. Sademâta uğradıkça ser-be-zemin olur, eğilen dallarını daima keçilerin dendân-i hırs-ı iştihâsı perişan eder. Bahar mevsiminde üzerinde bir çiçek zuhûr-ı inkişâf etse bile kar parçası gibi iki üç gün zarfında mahv u bî-nişân olarak vücûdundan eser görülmez; ona da bir sarsar fena musallat olur. Kalbi tenşît etmeksizin fenâ-pezîr olan hayat gibi rayihasını neşre meydan bırakmayarak o şükûfe-i nev-peydânın evrâkını talan ve perişân eder!. Bir mürğ-i âvâre vü sevdâvî terâne-perdâz olmak şevkiyle o şecer-i hakîrin zemine temayül eden sakı üzerinde ispat-ı vücûd eder!. Ooh!.Söyle, böyle çarçabuk fenâyâ inkılâb eden çiçek söyle, herşeyin tekrar tezezhür ve inkişâfına musaddır olan bir araz değil midir?

Fakat.. fakat o eyyâm-ı güzesteye, o sahne-i fenâ-nişâne meclûbiyetim neden icâb ediyor? Bâd-ı tendûzânı, emvâc-ı hurûşânı bulundukları hâlde terk edelim. Ey münîs-i rûhum olan tasavvurlarım!. Tekrar nezdime geliniz.. Geliniz ki ben ağlamak değil meşgul-i tefekkür olmak isterim.

Tenhâ Bir Mezâr

Hâk-i mezâr münferid üstünde nâ-tüvân
Sıfret-nümâ hazerâtı pür-hâr bir fîdan
Çalıp nigâh-ı dikkatini ehl-i rikkin
Bir heykel-i hazini demektir tabiatın
Ağsânına vurur mütemâdi riyâh-ı âb
Evrâkını yakar kavurur tâb-ı âfitâb

*Bir dilde kökleşen keder matemî gibi
Kâinî suhûr içinde o bî-sâye canı
Etmektedir gubar tesaîd-i râh
Pûşîde-i sefidine her berkinî penâh
Büzgâleler kemirmek için eyleyip kıyâm
Ağsan-ı ser-nigûnunu taksîr eder mâdâm
Fasl-ı bahar içinde eder bir çiçek heruz
Üstünde bir fil gibi mevc vürur düruz
Bu hile etmeden daha ta'tîr-i nevbahar
Evrâkını alır savurur dest-i rûzgâr
Benzer o zindegiye ki bu nâ-gehân sefer
Bir kalb-i sihre-yâb-ı neşât etmeden geçer
Bir şâh-ı mâil üzerinde edip karar
Bir kuş olur bu yerde hazînâne nevha-kâr
Ey nev-şükûfte-zehre ki pek nâ-gehân zamân
Etmiş misin terâvetini mahv u bî-nişân
Yok mu diğer bir âlem yanında? Söyle sen
Her şey o yerde münkeşif, olsun müceddiden.
Müstecâbîzâde İsmet*

B. Bir Kere Tercüme Edilen Manzumeler

Bu bölümde Lamartine'den bir kere tercüme edilmiş şiirlere yer verilmiştir. Bazı metinlerin Fransızca asılları bulunamadığı için sadece Türkçe tercümeleri ile yetinilmiştir.

1. Recueillement Poétiques I

Şâir-i Meşhûrînin Müntehabât-ı Şiirîyesinden, Çev: Şinâsi, Tercüme-i
~ Manzume, s. 9.

Recueillements Poétiques, I.

Écoutez! de la terre une voix qui s'élève,
Nous dit! Pourquoi combattre et pourquoi conquérir?

La terre est un sépulcre et la gloire est un rêve!
Patience, ô mortels! et n'oubliez le glaive,
Un jour encor! tout va mourir!

Şâir-i Meşhûrînin Müntehabât-ı Şiiriyesinden

*Bir âvâze gelir yerden bize der böyle et isgâ
Niçindir harb bu teshîr-i arz iken kubr u şeref-i rüyâ
Niyâme vaz' kıl şemşîri sabr eyle eyâ fânî
Cem'i kuvvet olur bir gün belâ sayf u belâ heycâ.
Şinâsi*

2. Bekâ-yı Rûh.

Bekâ-yı Rûh, Çev: Recaîzâde Mahmud Ekrem. Bazı Müntahabât-ı Edebiye ve Mülâhazât-ı Hikemiye Tercümeleri, 8 Rebiü'l-evvel 1288 / 1871, s. 2; Hazine-i Evrâk, nr. 11, 1 Mayıs 1297, s. 565.

Meşhûr Lamartine'in Bekâ-yı Rûh Hakkında Bir Kıt'asıdır.

Bekâ-yı Rûh

*Var kudretine lutfuna imâmm İlâhî
Ümmid ederim neşe-i câvid-i bekâyı
Mürg etse de her yanımı zulematla ihâta
Baksam görürüm pertev-i hurşîd-i bekâyı
Recaîzâde Mahmud Ekrem*

3. Une Larme ou Consolation.

Bir Gözyaşı, Çev: Mehmed Remzi, Berk mc. cüz. 6, 1302 / 1884-1885, s. 187-190.

Une Larme ou Consolation¹⁵³

Tombez larmez silencieuses,
Sur une terre sans pitié,
Non plus entre des mains pieuses,
Ni sur le sein de l'amitié!

¹⁵³ *Les Harmonies Poétiques et Religieuses*, Paris 1845 s. 54-56.

Tombez comme une aride pluie
Qui rejaillit sur le rocher,
Que nul rayon du ciel n'essuie,
Que nul soffle ne vient sécher.

Qu'importe à ces hommes mes frères
Le cœur brisé d'un malheureux?
Trop au-dessus de mes misères,
Mon infortune est si loins d'eux!

Jamais sans doute aucunes larmes
N'obscurciront pour eux le ciel;
Leur avenir n'a point d'alarmes,
Leur coupe n'aura point de fiel.

Jamais cette foule frivole
Qui passe en riant devant moi,
N'aura besoin qu'une parole
Lui dise: Je pleure avec toi!

Eh bien, ne cherchons plus sans cesse
La vaine pitié des humains;
Nourrison-nous de ma tristesse,
Et cachons mon front dans mes mains.

A l'heure où l'âme solitaire
S'enveloppe d'un crêpe noir
Et n'attend plus rien de la terre
Veuve de son dernier espoir;

Lorsque l'amitié qui l'oublie
Se détourne de son chemin,
Que son dernier bâton, qui plie,

Se briser et déchire sa main;

Quand l'homme faible, et qui redoute
La contagion du malheur,
Nous lausse seul sur notre rote
Face à face avec la douleur;

Quand l'avenir n'a plus de charmes
Qui fassent désirer demain,
Et quel'amertume des larmes
Est le seul goût de notre pain;

C'est alors que ta voix s'élève
Dans le silence de mon cœur,
Et que ta main, mon Dieu! soulève
Le poids glacé de ma douleur.
On sent que ta tendre parole
A d'autres ne peut se mêler,
Seigneur! et qu'elle ne console
Que ceux qu'on n'a pu consoler.

Ton bras céleste nous attire
Comme un ami contre son cœur;
Le monde qui nous voit sourire,
Se dit: d'où leur vient ce bonheur?

Et l'âme se fond en prière
Et s'entretient avec les cieux,
Et les larmes de la paupière
Sèchent d'elles-mêmes à nos yeux,

Comme un rayon d'hiver essuie,
Sur la branche ou sur le rocher,
La dernière goutte de pluie

Qu'aucune ombre n'a pu sécher.

Bir Gözyaşı

Düş ey meskût-ı eşk-i didem, düş, fakat ne eyâdi-i diyânete ve ne de sine-i muhabbete ancak hâk-i hasrete düş!

Düş ey sirişk-i melâlim, bârân-ı belâ gibi düş ki nokta-i sukûtun addolunacak hâk-i melâmet üzerinden seni câzibe-i âsümân çekemesin daima ahzân u vicdâna hatıra kalasın!

Dökül ey kanlı katre, dökül ki rüzgâr seni kurutamasın kıyamete değin teessürât-ı kalbiyeme bir tuğrâ-yı belâ gibi nişan veresin!

Beşeriyetten kim iser ise olsun muhassenâta bedel seyyiâtı ve felâketimin fevkinde bir âfete mübtelâ olmuş bir bî-çârenin münkesir-i kalb bulunduğunu hisseder etmez benim de o saatden itibâren teessürâtına iştirâk edeceğim şüpheden âzâdedir.

Lâkin sâirleri - ufk-ı ikbâllerinden bir velvele-i zaruret işitmediklerinden - bî-çâre nâmını alanların elemlerine tesliye-hân olmaları - şöyle dursun bir sükût-ı fasîh ile gûzer eyleyen cenazelerinden bile inkisâr almayı istemezler..

Hele mütemâdiyen önümden gelip geçenlerin hiç birinden işitmedim. Söylesin ki : "Şu bî-çârenin manidâr vefâtından ben de sizin gibi gözyaşı sepiyorum!" Hal böyle görülünce artık beşeriyet içinde bir (insan-ı kâmil) bulmaklığımız emr-i muhâldir.

Fakat ben yine elimi alnım üzerine koyup (mûlahza-i ruhu ve hatıra-i hazinini) muhafazaya çalışacağım.

O vakit rû-yı zemini bir sükûnet kaplar ve cân-ı elem-perver ise sebât-ı mâteme bürünerek bilâhere âmâl-i nevmidânânesiyle muvânesete başlar. Vakta ki künc-i nisyâna atılan uhuvvet- seferinden avdet eder istinâd-ı âhir itihaz etmek istenilen imâd-ı muhabbet saha-i tecellide nûrânî bir levha teşkil eder.

Tabii olarak bir belâdan muhteriz olacak bir adam, sâirlerinin de felâket caddelerinde tek ü tenhâ kalmasına bâis olur.

Saadet-i istikbâlin mefkud bulunması bugünden ferdâyı arzu ettireceği gibi eşk-i çeşmin şiddet-i hasreti de gıdâya bir neşve-i telhî verir.

*Mamafih ne vakit olursa olsun senin nevâ-yı meyvânîni gönlüm bana
iştittirecek ve diğer taraftan Sâni' ve Hakîm-i mutlaka'da dest-küşâ-yı
ihâdet olacak olursak evca'-ı kalbin inkıraz arsalarına rücu'a başladığı
görülecektir.*

*Yâ Rabb! Senin bir ilhâm-ı mukaddesin şeref-i vârid olsa her saat
verilecek tesliyelere nihâyet verirdi.*

*Yâ İlahî! Senin yedd-i semâvin bizi, bir muhibb-i sâdık gibi agûşuna
cezb etse bu lutfun bazı bed-kârlara hasret-keşâne gözler yumdurup
zihinlerinde "Bu ikbal onlara nereden bahşolundu?" ibâresiyle
tahayyürde bıraktırır, o zamân gönül imâd-ı ibâdeti rekzeyleyerek
şanlı ve ulvi âlemleri seyretmek için müjgân arasında dolaşan yaş
danelerini dağıtmaya çalışır. Fakat bir' tabii gönlümün hüznü bir
mevsiminde hûrşid-i avâlim-tâbın sönük neşr-i ziyâ etmesiyle bârân-ı
didemin son katresi olan şû eşk-i hasret kuruyamayacaktır!*

Mehmed Remzi

4. Sur Des Roses Sous La Neige

Kar Altında Kalan Güllere. Çev: Mehmed Ziver. Envâr-ı Zekâ mc.
nr. 34, 1301 / 1885, s. 845-846.

Sur Des Roses Sous La Neige¹⁵⁴

Pourquoi, Seigneur, fais-tu fleurir ces pâles roses,
Quand déjà tout frissonne ou meurt dans nos climats?
Hélas! Six mois plus tôt, que n'étiez-vous écloses?
Pauvres fleurs, fermez-vous! voilà les blancs frimas!

Mais non, refleurissez! Le bonheur et les larmes
Dans nos cœurs (Dieu le veut) se rejoignent ainsi:
Si près de ces glaçons, ces fleurs ont plus de charmes;
Et si près de ces fleurs, l'hiver est plus transi.

Kar Altında Kalan Güllere

¹⁵⁴ *Les Harmonies Poétiques et Religieuses*, Libraire Catholique Emmanuel
Vitte, Paris, 1926, s. 154.

Ey bâğbân-ı ebedî! Arzımızın şiddetli soğuşuna -bizim hile mukavemet edemediğimiz bir demde- sararmış solmuş olan şu güllere niçin arz-ı didâr ettirmek istiyorsun?

Heyhât!.. Bî-çâre şükûfeler! Altı aydan ziyâdedir ki çehre-i terâvet-medârınızın masûmâne nazarlarına şu âfet mevsim-i hâil oluyor.

Çi faide, sizin gibi sefâlî sahrâları da - ezip duran bâr-ı selç mukâvemeten biraz daha sabr u sükûnetin devamı hiss olunur.

İşte Hakîm-i Mutlak'ın bir irâde-i ezeliyesi - bazen ikbâl-i ömr ile sirişk-i kalbi müz'ic eyleyiveriyor.

Halbuki kendilerine inci gibi bir şekil veren buzlara nisbeten şu zemistan-i hüzn-âverin -teessürât-ı elime-i dili her defa teskine medâr olan ferâh-efzâ güller mi- ısrâra kalkışmasından kânûn-ı uhuvvete hürmeten bir tedbir-i müessirin ittihâzını davet eyliyor.

Mehmed Ziver

5. La Solitude

İnzivâ, Çev: Ahmed Rasim, Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze, 1303 / 1885-1886, s. 17-18.

La Solitude¹⁵⁵

Heureux qui, s'écartant des sentiers d'ici? Bas,
A l'ombre du désert allant cacher ses pas,
D'un monde dédaigné secouant la poussière,
Efface, encor vivant, ses traces sur la terre,
Et, dans la solitude enfin enseveli,
Se nourrit d'espérance et s'abreuve d'oubli!
Tel que ces esprits purs quiplanent dans l'espace
Tranquille spectateur de cette ombrequi passe,
Des caprices du sort à jamais défendu,
Il suit de l'œileil ce char dont il est descendu!...
Il voit les passions, sur une onde incertaine,
De leur souffle orageux enfler la voile humaine,
Mais ces vents inconstants ne troublent plus sa paix;

¹⁵⁵ *Les Méditations Poétiques, Nouvelles Méditations Poétiques*, s. 157-158.

İl se repose en Dieu, qui ne change jâmais;
İl aime à contempler ses plus hardis ouvrages
Ces monts, vainqueurs des vents, de la foudre et des âges,
Où dans leur massé auguste et leur solidité,
Ce Dieu grava sa force et son éternité.
A cette heure où, frappé d'un rayon de l'aurore,
Leur sommet enflammé que l'Orient colere,
Comme un phare céleste allumé dans la nuit,
Jaillit étincelant de l'ombre qui s'enfuit,
İl s'élance, il franchit ces riantes collines
Que le mont jette au loin sur ses larges racines,
Et, porté par degrés jusqu'à ses sombres flancs,
Sous ses pins immortels il s'enfonce à pas lents;
Là, des torrents séchés le lit seul est sa route,
Tantôt les rocs minés sur lui pendent en voûte,
Et tantôt, sur leurs bords tout à coup suspendu,
İl reculé étonné; son regard éperdu
Jouit avec horreur de cet effroi sublime,
Et sous ses pieds, longtemps, voit tourner l'abîme!
İl monte, et devant lui l'immensité s'étend
Comme sous le regard d'un nouvelle aurore;
Un monde à chaque pas pour ses yeux semble éclore!

İnzivâ

Bu dâr-ı fenânın güzergâhlarından ıdûl ederek sahraların sâyesi altında hatve-endâz-ı istirahat olan adam ne kadar mes'uddur. O adam bu cihân-ı denîden üzerine konan gubârı silkerek daha sağ olduğu halde eser-i pâynı arz üzerinden kaldırır.

Elhasıl inzivâ-perver olarak kendisini ümmîd ile besler, ferâmuşlar içine gark olur. Bu efkâr-ı sâfiye o adamın fezâ-yı sinesinden cilve-gir olmaya başlayınca cihânın nazar-ı istirahat-hâhı olan münzevî tâlî in irâdât ve hevesâtını ilelebed men' eder. Ve indiği gerdûne-i velvele intımayı göz ile takip eder!..

Hevesât-ı noksaniyenin bir mevc-i sâir üzerinde insanların bâdbâd-ı

irâdâtını nefî-i vehâmet-i mübeşşiriyle şişirdiğini görür.

Fakat bu bî-karar rüzgârlar onun hâl-i müsâlemet-i iştîmâlini ihlâl etmezler. Şâibe-i tahavvül ve tebeddülden münezzehe olan Rabbü'l alemîne teveccüh eder. Onun en mâhirâne tertib ettiği âsârını görmekle mütelezzezz olur. Rüzgârları, sâikayı, sinîn-i beşeriyenin güzerâmını görüp de ihtiyarlamayan dağları temâşâ eder ki Cenâh-ı Sâni'-i lemyezel onların kitle-i müfehime ve mütesalibeleri içine kendi kuvvet ve ebediyetini hakketmiştir. Hurşid-i cihân-tâbın maşrik-ârâ-yı tulû' olacağı vakit, şarkın telbis ettiği elvân-ı zerrin-târ ile cibâlin tepeleri münevver olduğu saatde geceleyin ikâd olunan bir sirâc-ı semâvî gibi görünen o pür iştigâl tepeleri o demde mâil-i firar olan zulemâtın içinde şerer-pâş-ı zuhûr olurdu. İşte bu saatte o münzevî meydana atılıyor. Dil-firîb tebessümlerle insanı istikbal eden bu dalgaların kâidelerine doğru yayılan ve en muzlim cenâhlarına kadar imidâd eyleyen bayırlarda geşt-i güzâr eder. İlân-ı bekâ eden tepelerin altına yavaş yavaş sokulur, oralarda kurumuş sellerin fıraşları insana seyr için birer yol olurlar.

Bazen barut ile rahne-dâr olmuş kayalar bu yolun üzerine kubbe-vâri eğiliyorlar, bazen de kenarlarına ta'lîk edilmiş-gibi bulunurlar. Münzevî seyyâh bu manzaraları görür de engüşt-i hayretini dişlerinin arasına alır. Nazar-ı mütehayyiri bu dehşet-i âliyeden müdhiş suretle paralar ve ayakları altında birçok zamân bir girdâbın döndüğünü görür. Yukarılara doğru çıkar önünde ufuk gittikçe tevsî eder. Tepelere doğru irtikâ eyler önünde. "cesâmet"-i bî-pâyân imtidâd eder: Güyâ bir fecr-i cedîdin heylûleti münasebetiyle her hatvesinde bir cihân-ı manzûr-ı çeşm-i hakikat iktifâhı olur. Dağların âli tepelerinde de dide-i hayret-perveri fezâ-yı istiâh ve serbesti içine doğru med-nazar eyler.

Ahmed Rasim

6. Badem Dalı.

Badem Dalı, Çev: Ahmed Rasim, [Mustafa Reşid] Âsâr-ı Meşâhir, cüz 2, 1304 / 1886-1887, s. 162-163.

Badem Dalı

Ey ennuuzec-i melahat, numûne-i letâfet olan çiçekli dal! Şükûfe-i hayatta senin gibi çiçeklenir, sayfadan evvel rû-be-hâk-i mezellet olur. Kasîrû'l-müddet olan ezvâkımdan hisse-mend-i sefâ, nesîmin ıtrıyâtıyla müşânie-pirâ olalım. Eflâke doğru yükselip giden nuattarat ile sagârlarımızı doldurup nîş edelim.

Melâhat-ı seriü'z-zevâl, sabahleyin açılan çiçeğe benzer ki, med'ûn soğuk nasiyesinden vakt-i ziyafet gelmeden evvel düşer.

Bir gün sukût eder. Bir gün rû-nümâ-yı ittlâ olur. İlk bahar mübeddel-i hazân olur. Rüzgârın dalından istisâl ettiği her bir çiçek lisân-ı hâl ile bize "Safâ-yı Rabbi'den müteleziz olmaya şitâb ediniz" der.

Ahmed Rasim

7. Ischia

İşia [Ischia] Adası, Çev: Ahmed Rasim, Âsâr- Meşâhir, cüz.2 s. 156-160.

Ischia¹⁵⁶

Le soleil ve porter le jour à d'autres mondes;
Dans l'horizon désert Phébé monte sans bruit
Et jette en pénétrant les téniebres profondes,
Un voile transparent sur le front de la nuit.

Voyez du haut des monts ses clartés ondoyantes
Comme un fleuve de flamme inonder les coteaux,
Dormir dans les vallons, ou glisser sur les pentes,
Ou rejaillir au loin du sein brillant des eaux.

La douteuse lueur, dans l'ombre répandue,
Teint d'un jour azuré la pâle obscurité,
Et fait nager au loin dans la vague étendue
Les horizons baignés par sa molle clarté!

156 *Les Méditations Poétiques*, I, s. 161-165.

L'Océan amoureux de ces rives tranquilles
Calme, en baisant leurs pieds, ses orageux transports.
Et pressant dans ses bras ces golfes et ces îles,
De son humide haleine en rafraîchit les bords.

Du flot qui tour à tours s'avance et se retire
L'œil aime à suivre au loin le flexible contour:
O dirait un amant qui presse en son délire
Le vierge qui résiste, et ède tour à tour!

Doux comme le soupir de l'enfant qui sommeille,
Un son vague et plaintif se répand dans les airs;
Est-ce un écho du ciel qui charme notre oreille?
Est-ce un soupir d'amour de la terre et des mers?

Il s'élève, il retombe, il renait, il expire,
Comme un cœur oppressé d'un poids de volupté,
Il semble qu'en ces nuits la nature respire,
Et se plaint comme nous de sa félicité!

Mortel ouvre ton âme à ces torrents de vie!
Reçois par tous les sens les charmes de la nuit,
A t'enivrer d'amour son ombre te convie;
Son astre dans le ciel se lève, et te conduit.

Vois-tu ce feu lointain trembler sur la colline?
Par la main de l'Amour, c'est un phare allumé;
Là, comme un lis penché, l'amante qui s'incline
Prête une oreille avide aux pas du bien-aimé!
La vierge, dans le songe où son âme s'égare,
Soulève un œreil d'azur qui réfléchit les cieux,
Et ses doigts au hasard errant sur sa guitare
Jettent aux vents du soir des sons mystérieux!
"Viens! l'amoureux silence occupe au loin l'espace;

Viens du soir près de moi respirer la fraîcheur!
C'est l'heure; à peine au loin la voile qui s'efface
Blanchit en ramenant le paisible pêcheur!

“Depuis l'heure où ta barque a fui loin de la rive,
J'ai suivi tout le jour ta voile sur les mers,
Ainsi que de son nid la colombe craintive
Suit l'aile du ramier qui blanchit dans les airs!

“Tandis qu'elle glissait sous l'ombre du rivage,
J'ai reconnu ta voix dans la voix des échos;
Et la brise du soir, enmourant sur la plage,
Me rapportait tes chants prolongés sur les flots.

“Quand la vague a grondé sur la côte écumante,
A l'étoile des mers j'ai murmuré ton nom,
J'ai rallumé sa lamp, et de ta seule amantie
L'amoureuse prière a fait fuir l'aquilon!

“Maintenant sous le ciel tout repose, ou tout aime:
La vague en ondulant vient dormir sur le bord;
Le fleur dort sur sa tige, et la nature même
Sous le dais de la nuit se recueille et s'endort.
“Vois! la mousse a pour nous tapissé la vallée,
Le pampre s'y recourbe en replis tortueux,
Et l'haleine de l'onde, à l'oranger mêlée,
De ses fleurs qu'elle effeuille embaume mes cheveux.

“A la molle clarté de la voûte sereine
Nous chanterons ensemble assis sous le jasmin,
Jusqu'à l'heure où la lune, en glissant vers Misène,
Se perd en pâlisant dans les feux du matin.”
Elle chante; et sa voix par intervalle expire,
Et, des accords du luth plus faiblement frappés

Les échos assoupis ne livrent au zéphire
Que des soupirs mourants, di silence coupés!

Celui qui, le cœur plein de délire et de flamme,
A cette heure d'amour, sous cet astre enchanté,
Sentirait tout à coup le rêve de son âme
S'animer sous les traits d'une chaste beauté;

Celui qui, sur la mousse, au pied du sycomore,
Au murmure des eaux, sous un dais de saphirs,
Assis à ses genoux, de l'une à l'autre aurore,
N'aurait pour lui parler que l'accent des soupirs;

Celui qui respirant son haleine adorée,
Sentirait ses cheveux, soulevés par les vents,
Caresser en passant sa paupière effleurée,
Ou rouler sur son front leurs anneaux ondoyants;
Celui qui, suspendant les heures fugitives,
Fixé avec l'amour son âme en ce beau lieu
Oublierait que le temps coule encor sur ces rives,
Serait-il un mortel, ou serait-il un dieu?..

Et nous, aux doux penchants de ces verts Élysées,
Sur ces bords où l'amour eût caché son Éden,
Au murmure plaintif des vagues apaisées,
Aux rayons endormis de l'astre élysien,

Sous ce ciel où la vie, où le bonheur abonde,
Sur ces rives que l'œil se plaît à parcourir,
Nous avons respiré cet air d'un autre monde,
Élyse!... et cependant on dit qu'il faut mourir!

İşia Adası

Mihr-i cihân-tâb şuaât-ı münîresini envâr-ı âlem-i fîrûzunu avâlim-i

digere isâl etmeye şitâb eyledi. Zulmet âfâk-ı baidecen velvelesizce ser-nümâ-yı nüühûset olmaya başladı. Bu zülemât-ı amîka âfâkıan girerken güneş, çehre-i leyle bir perde-i şeffâf çekti.

Dağların tepelerinde temevvîc-nümâ-yı letâfet olan parlaklığa bakın, insan bayırları bir nehr-i şu'le-feşânın iskâ ettiğine vadilerde o nehrin hâba vardığına bayırlardan aşağıya doğru sukût eylediğine yahud uzaktan suların sine-i münirinde eşi' a-pâş olduğuna inanacağı geliyor. Etrafa münteşir olan sâyenin içinde bulunan bu lem'a-i intifâ-nümâ yümnî-i bî-reng-i zulmeti laciverd renkle telvîn ediyor. Hafîf bir tüyle müzeyyen olan âfâkı da enginlerde senâ-verlik eder gibi gösteriyor.

Bu sevâhil-i âsûde-ginin feriftesi olan bahr-i muhit, sevâhil-i mezkûrenin ayaklarına sürünerek fırtınalarını teskin, bu körfezleri, bu adaları kolları arasında sıkarak nem-nâk nefesiyle onların da kenarlarını terâvet-yâb ve dil-nişîn ediyor.

Göz dalgalarından vakit vakit çekilip yine onların üzerine düşüyor, karşısında bulunan sâhili uzaktan temâşâyâ dalıyor. Bu hâli insan-âşık-ı dil-rübûdenin yanında bulunan ma' şûkasını zamân zamân sıkarak bûs ettiğine teşbih edeceği geliyor.

Uykuda bulunan bir çocuğun mışıldayışı kadar latîf bir savt-ı mübhem ve hazîn havalara intişâr ediyor.

Bu sedâ semâdan gelen bir aks-i sedâ mıdır ki kulağımda bir teessür-i his peydâ eyliyor? Yâhûd bu sedâ türâb ı bahre ait bir muhabbetin nağmesi midir?

Bu sedâ bir sıklet-i şehvet-karîn ile zebîn olmuş bir kalb gibi yükselir, alçalır, peydâ olur. Nihâyet mahvolur.

Güyâ bu nevi gecelerde tabiat teneffüs ediyor ve bizim gibi kendi saâdetinden iştikâ ediyor zannolunur.

Ey fâni! Her tarafa seyelân eden seylâbe-i hayata rûhunu aç her taraftan meserrât-ı leyli ahze çalış: gölgesi seni muhabetle ser-mest etmek için gönlünü davet ediyor. Yıldızı semâda kesb-i ittîlâ edip sana rehber oluyor.

Şu uzaktaki tepenin üzerinde ihtizâz eden ateşi görüyor musun? Bu ateş dest-i muhabbetle ikâd edilmiş bir sirâcdır. Orada mâl bir lâle

gibi duran ma' şûka-i zânî-be-zenîin sevgilisinin âvâz-ı pâyına vakf-ı semâh etmiştir.

Rûhunun yolunu kaybettiği rüyâda - melâhat semâlarda aks-endâz-ı letâfet olan çeşm-i kebîd rengini kaldırır ve rübâb-ı rûh-perveri üzerinde gezinen parmakları bi't-tesadûf akşamın rüzgârlarına şu negamât-ı esrâr iştîmâli verir:

"Gel senin bî-nevâ âşıkın tâ uzakta duruyor. Terâvet-i leyliden hisse-mend-i sefâ olmak istersen akşamleyin yanıma gel. Bu saatte insanın gözü önünde ihtiyâr-ı gaybûbet eden perde sâkinâne imrâr-ı vakt eden avcı avdet ederken beyazlaşır.

Sandalının sâhilden uzaklaştığı saatten beri lâne-nişîn istirahat olan hamâmenin havaların içinde gittikçe beyazlaşan kumrunun kanadını gözüyle takip ettiği gibi bendesinin yelkenini nazarımla deryâların üzerinde öylece takip ediyorum.

Halbuki o bâd-bân-ı zıll sâhil içinde senin sesini tanıdım. Kenâr-ı deryâda zayıflaşan nesîm-i şâm dalgaların üzerinde yuvarlanan şarkılarını bana kadar isâl etti."

Göçük içinde kalan sâhil üzerine dalgaların homurdayarak geldiği vakit ben senin nâmını söyledim. lambamı yaktım. Senin ma' şûka-i yegânen duâ-yı âşıkânesi yâd-ı Bürûdet mu' tâdı teshin eyledi.

Şimdi kubbe-i semânın altında bulunanların hepsi istirahatte veya âgûş-ı muhabbettedirler. Dalgalar temevvüc-nümâ olarak sâhilde hâb-âlûd olmaya geliyorlar. Çiçek sakı üzerinde uyuyor. Tabiat dahi gecenin sâye-bân muzlimi altında toplanıp garik-i nevm oluyor.

Bak! Çemenler bizim için vadileri tefriş etmişler. Asma dalları birtakım eşkâl-i müvecceh ile kıvrılmışlar. Dalgaların nefesleri portakalların arasından geçtiklerinden kendilerine sirâyet eden ıtır ile saçları hoş-bû ediyorlar.

Şu kubbe-i fûrûze-fâmin hafif parlaklığında yaseminler altında oturarak kamerin Misene taraflarında sabahın ateşleri içinde sarararak kaybolacağı saate kadar beraber şarkı hân olacağız."

Ma' şûka bu vechile teganni berdâr olur. Sedası arada sırada mahvolur. Yavaşça çaldığı flût'ün sadası nesîmlere âlî-ı mahrukâne sükiât-ı münkî' a suretinde intikâl eder.

Kalbi aşk ve alevler içinde olan adam bu dem-i muhabbette bu kevkeb-i neşve-âverin altında olduğu halde rûhunun ansızın bir melâhat-ı ismet-nümâ halinde olarak karşısında tecessüm ettiğini hissedecektir. Çemenlerin üzerinde gezinen incir ağaçlarının altında oturan suların zemzemelerine kulak veren, yakuttan bir tahta-câlis olan adam her kim ise diz çöküp de bir fecre kadar irâd-ı kelâm edeyim dese onun için yalnız izhâr-ı telâhüfden mâ'ada bir şey hatırına gelmez.

Ma'sûkasının nefesini teneffüs eden adam rûzgârların dağıttığı saçlarının ihtizâzını hisseder.

Sâadet ve hayâtın mebzûl olduğu bir semânın altında gözün in'itâfıyla ferah u şâdi bulduğu bu sevâhil üzerinde biz diğer bir cihânın havasını teneffüs ettik.

Élyse ! Lâkin ölüm haktır deniyor!

Ahmed Rasim

8. Vedâ.

Vedâ', Çev: Ahmed Rasim, Âsâr-ı Meşâhir, s. 154.

Vedâ'

Elvedâ'! Bir kelimedir ki insanın dudağını sirişk-i tesirât ile nem-nâk eder, ferah ve şâdiye nihâyet, muhabbete hâtîme verir. Huzûâtın azimeti bizi andan mahrûm eder ebediyyet bir gûnâ ânı hafızamızdan siler.

Elvedâ'!.. Ben seni müddet-i ömrümde çok defa telaffuz eyledim, hem de sevdiğim vücûd-ı nâdiri terkederken insan-ı dûn ! Allah: Asla dediğim vakit senin hâvi olduğun keder ve ızdırâbı hissetmeksizin söyledim.

Ahmet Rasim

9. İmtihân-ı Vicdân

İmtihân-ı Vicdân, Çev: Ahmed Rasim. Âsâr-ı Meşâhir, cüz. 2. s. 154-156.

İmtihân-ı Vicdân

Saint-Povant mezarlığına her gelişimde veyâhud uzun müddet için oradan iftirâk edişimde sulh-ı dâimî mukarînin mihmânlarına bir vedâ' etmek veyâhud bir selâm vermek için idbâr ve saâdetlerinin istâne-i muvâsalası olan işbu mahalle gelip zânû-be-zemin tazarru' olurum.

Remâdlarından beni ayıran taşlara alnımı dayarım. Ve bir lisan-ı hatîfî ile onlarla mükâlemeye girişirim. Muhabbet-i sahihalarının envârıyla bizi şu hâl-i ten-dürüstide münevver, sulh-ı dâimîlerinin eşi'asıyla bizi şu hâl-i ihtilâl-i istimâlimizde eşedd-fürûz, nâil oldukları hakikat ile giriftar-ı zulmet olan mağzımı tenvîr etmeyi onlardan rica ederim.

Bu gün o mezâristân yer-i sükûnda pek çok kalmadım... Mâzi denilen 'adem ile istikbâl denilen nâ-mütenâhînin içine daldım. Üç mezârın medâr-ı ziyeti olan taş kitaplarda hayât-ı mükemmelemi tekrar nazar-ı mütâlaama aldım. Sebâvet, şebâbet, efkârın nokta-i zuhûru, saâdet-nümâ, semere-bahşâ seneler, hatırâtı mahvolmuş yıllar, huzûzât-ı ma'sûmâne, merhâmet-i dindârâne, revâbit-ı tabiiye, mütâlaât-ı can-sipâr-ârene gençlikte ma'zûr görülen dalâlet, mestî-i hissiyât, hevesât-ı mütezâyide, münâsebât-ı hakikiye, seyhât-ı hazziyât, nedâmet, saâdet-i gâibe, efkâr-ı nedâmet-i şiken-âne, mesâi, mezâhim, gayret, tahrik, felâket, muhârebe, muzafferiyet, terfî' ve i'tilâ, sen şeyhûhatta bahr-i muhit herc ü merc üzerine temâyül gibi efkâr-ı âliyye müsâdif nigâhım oldu. Hayf! Bu saydıklarım gayret incimâdı, bahtın bilâ-yas, ma'zuriyyet-i efkâr, zayiât-ı kalb, tevattun edilen mahalden iftirâk veyahut rabt-ı kalb edilmiş bir şeyden intizâ', hakâret, küfrân-ı nimet, zulm ve teaddi, nef'-i ruhtan evvel cismin betâleti, ölüm, ve daha sâirelerini ilâve ediniz...

Ahmet Rasim

10. Adieux a La Mer.

Deryâya Vedâ', Çev: Ahmed Rasim. Âsâr-ı Meşâhir, cüz. 2, s. 151-154.

Adieux a La Mer¹⁵⁷

Murmure autour de ma nacelle,
Douce mer dont les flots chéris,
Ainsi qu'une amante fidèle,
Jettent une plainte éternelle
Sur ces poétiques débris!

Que j'aime à flotter sur ton onde,
A l'heure où du haut du rocher
L'oranger, la vigne féconde,
Versent sur ta vague profonde
Une ombre procipe au nocher!

Souvent, dans ma barque sans rame,
Me confiant à ton amour,
Comme pour assoupir mon âme
Je ferme au branle de ta lame
Mes regards fatigués du jour.

Comme un coursier souple et docile
Dont on laisse flotter le mors,
Toujours vers quelque frais asile
Tu pousses ma barque fragile
Avec l'écume de tes bords.

Ah! berce, berce, berce encore,
Berce pour la dernière fois,
Berce cet enfant qui t'adore,
Et qui depuis sa tendre aurore
N'a rêvé que l'onde et les bois!

Le Dieu qui décora le monde

De ton élément gracieux,
Afin qu'ici tout se réponde,
Fit les cieux pourbriller sur l'onde,
L'onde pour réfléchir les cieux.

Aussi pur que dans ma paupière,
Le jour pénètre ton flot pur,
Et dans ta brillante carrière
Tu sembles rouler la lumière
Avec tes flots d'or et d'azur.

Aussi libre que la pensée,
Tu brises le vaisseau des rois,
Et dans ta colère insensée,
Fidèle au Dieu qui t'a lancée
Tu ne t'arrêtes qu'à sa voix.

De l'infini sublime image
De flots en flots l'œil emporté
Te suit en vain de plage en plage,
L'esprit cherche en vain ton rivage,
Comme ceux de l'éternité.

Ta voix majestueuse et douce
Fait trembler l'écho de tes bords,
Ou sur l'herbe qui te repousse,
Comme le zéphyr dans la mousse,
Murmure de mourants accords.

Que je t'aime, ô vague assouplie,
Quand, sous mon timide vaisseau
Comme un géant qui s'humilie,
Sous ce vain poids l'onde qui plie
Me creuse un liquide berceau;

Que je t'aime quand, le zéphyre
Endormi dans tes antres frais,
Ton rivage semble sourire
De voir, dans ton sein qu'il admire
Flotter l'ombre de ses forêts!

Que je t'aime quand, sur ma poupe,
Des festons de mille couleurs,
Pendant au vent qui les découpe,
Te couronnent comme une coupe
Dont les bords sont voilés de fleurs!..

Qu'il est doux, quand le vent caresse
Ton sein mollement agité,
De voir, sous ma main qui la presse
Ta vague, qui s'enfle et s'abaisse
Comme le sein de la beauté!

Viens à ma barque fugitive
Viens donner le baiser d'adieux;
Roule autour une voix plaintive,
Et de l'écume de ta rive
Mouille encor mon front et mes yeux.

Laisse sur ta plaine mobile,
Flotter ma nacelle à son gré,
Ou sous l'autre de la Sibylle,
Ou sur le tombeau de Virgile:
Chacun de tes flots m'est sacré.

Partout sur ta rive chérie,
Où l'amour éveilla mon cœur,
Mon âme, à sa vue attendrie,

Trouve un asile, une patrie,
Et des débris de son bonheur.

Flotte au hasard: sur quelque plage
Que tu me fasses dériver,
Chaque flot m'apporte une image;
Chaque rocher de ton rivage
Me fait souvenir ou rêver!..

Deryâya Veda

Ey deryâ-yı latîf! zevrakımın etrafında bana ne kadar hükm-âميز, ne kadar intibâh-âver zemzemeler takdim edersin! Senin sevimli dalgaların vefalı bir dil-rübâ gibi bu sevâhil-i şâirâne-yi ebedî telahhüfler bekâ-perestâne teessüfler arzederler!

Portakal ağaçları, asma dalları kayaların üzerinden senin ka'r-ı amikana doğru sâye-endâz-ı letâfet oldukları vakit sandalımı mevcelerinin irâdâtına teslim ederek senâ-verlik etmeyi ne kadar isterim!

Ekseriya sandalıma kürek dahi almayarak, yalnız senin muhabbetine itimâd ederek rûhumun âlâmını teskin etmek için tâ lücce-i hurûşânına kadar gidermeye orada renciş-i ziyâdan âzâde olmuş gözlerimi kaparım.

Înân-ihtiyari selb edilmiş halim mutî' bir küheylân gibi olan hafif sandalımı sâhilerinde hâsıl olan köpüklerle dâima bir mevki-i dil-nişîne doğru sevkedersin.

Ah! Sana perestiş eden cihâna bakmak için ilk fekk-i müjgân ettiği gündenberi mevce, meşcereden başka bir şeyi düşünmeyen çoğunu âgûş-ı mevce-nümüdunda son defa olmak üzere salla!

Senin unsur-ı letâfetinden cihânı tezyîn eden Cenâb-ı Hallâk, semâvâtı dalga üzerinde eşî'a-nümâ olmak, dalgayı da in'ikâsât-ı semâviyeyi aksettirmek için halk etmiştir.

Benim göz kapağımın içine fırsat-yâb-ı duhûl olan ziyâ kadar sâf u pâk bir ziyâ senin emvâc-ı zarifen içine girer. Sen bu hudûd-ı şa'şaa içinde ziyâyı, altın ve laciverd renkli dalgalarıyla beraber imtizâc ettirir gibi

görünyorsun.

Fikir kadar hürsün. Padişahların kimisini gark edersin. Gazab-ı dehşet-pâşın içinde de seni halk eden Allah'a dâima müt'i olduğundan yalnız onun sadâ-yı hükümrâniyesine iltifât eylesin.

Ey nâmütenâhinin hayâl-i âlisi! Dalgalardan dalgalara seğırtten nûr-ı basar beyhûde yere seni sâhilden sâhile kadar takip eder. Fikir boş yere senin sâhilini arar. Ebediyyetin hiç sâhili olur mu?

Mütevazîâne veya azimetkârâne olan hitâbın, aksiyle sâhillerini titretir. Yâhud ki seni istemeyen otların içerisinde baygın âhenklerle nağme-pirâ olur.

Ey lücce-i latîf! Gönlüm seni ne kadar sever! Benim keşti-i muhterizemin altında dalgalar mâil-i temâyül oldukları vakitte benim için bir kûhvâre-i âb tahsil eder.

Gemimin pupasındaki asılan ezhâr-ı rengârenkten mürekkep demetim rüzgârlar tarafından senin sath-ı firûze-fâmına düştüğü vakit ne kadar dil-rübâ olursun! O çiçekler seni etrâfı çiçeklerle donmuş bir kupa gibi tetevvüc ederler.

Senin sine-i sâfına rüzgârların dest-i ser-nevâziş oldukları vakit bir büstân-ı melahat gibi kabaran bir sine-i letâfet gibi tenezzül eden dalga gibi ellerimle sıkdığımı görmek pek latîf olur!

Ey dalga! Senden tebâüd eden sandalıma gel, bana bûse-i veda' vermek üzere gel. Bir sadâ-yı hazin ile aks-endâz-ı sevâhil ol sâhilinde hâsıl olan köpüklerinle nâsiyemi, gözlerimi pür-nem et!

Senin sahrâ-yı müteharrikin üzerinde sandalımı dil-hâhı üzre mevce-hîz olmaklığa bırak! Virjil'in makberi altında senin dalgalarının her biri benim için mukaddesâtan biri birine geçecektir. Senin sâhil-i muazzezın üzerinde muhabbet, kalbimi daldığı hâbdan ikâz etti. Rûhum onun nazar-ı müşfikâsında bir melce, bir vatan bekâyâ-yı saâdeti buluyor.

İstediğin gibi dalgalan! Hangi sâhil üzerinde olur ise olsun her dalga bana bir hayâli hatırlatır, sâhilinin her kıyâmı beni garîk-i hayâl eder.

Ahmed Rasim

11. Le Vallon

Vâdi, Çev: Bir Âciz, Servet gz. nr. 82, 25 Nisan 1304 / 7 Mayıs 1888. s. 4.

Le Vallon¹⁵⁸

Mon cœur, lassé de tout, même de l'espérance,
N'ira plus de ses vœux importuner le sort;
Prêtez-moi seulement, vallon de mon enfance,
Un asile d'un jour pour attendre la mort.

Voici l'étroit sentier de l'obscur vallée:
Du flanc de cas coteaux pendent des bois épais,
Qui, courbant sur mon front leur ombre entremêlée,
Me couvrent tout entier de silence et de paix.

Là deux ruisseaux cachés sous des ponts de verdure
Tracent en s'entrelaçant les contours du vallon;
Ils mêlent un moment leur onde et leur murmure,
Et non loin de leur source ils se perdent sans nom.

La source de mes jours comme eux s'est écoulée;
Elle a passé sans bruit, sans nom et sans retour;
Mais leur onde est limpide, et mon âme troublée
N'aura pas réfléchi les clartés d'un beau jour.

La fraîcheur de leurs lits, l'ombre qui les couronne,
M'enchaînent tout le jour sur les bords des ruisseaux;
Comme un enfant bercé par un chant monotone,
Mon âme s'assoupit au murmure des eaux.

Ah! c'est là qu'entouré d'un rempart de verdure,
D'un horizon borné qui suffit à mes yeux,

158 *Les Méditations Poétiques*, I, s. 40-43.

J'aime à fixer mes pas, et, seul dans la nature,
A n'entendre que l'onde, à ne voir que les cieux.

J'ai trop ve, trop senti, trop aimé dans ma vie;
Je viens chercher vivant le calme du Léthé.
Beaux lieux, soyez pour moi ces bords où oublie:
L'oubli seul désormais est ma félicité.

Mon cœur est en repos, mon âme est en silence;
Le bruit lointain du monde expire en arrivant,
Comme un son éloigné qu'affaiblit la distance,
A l'oreille incertaine apporté par le vent.

D'ici je vois la vie, à travers un nuage,
S'évanouir pour moi dans l'ombre du passé;
L'amour seul est resté, comme une grande image
Survit seule au réveil dans un songe effacé.

Repose-toi, mon âme en ce dernier asile,
Ainsi qu'un voyageur qui, le cœur plein d'espoir,
S'assied, avant d'entrer, aux portes de la ville,
Et respire un moment l'air embaumé du soir.

Comme lui, de nos pieds sacouons la poussière;
L'homme par ce chemin ne repasse jamais:
Comme lui, respirons au bout de la carrière
Ce calme avant-coureur de l'éternelle paix.

Tes jours, sombres et courts comme les jours d'automne,
Déclinent comme l'ombre au-pendant des coteaux;
L'amitié te trahit; la pitié t'abandonne
Et, seule, tu descends le sentier des tombeaux.

Mais la nature est là qui t'invite et qui t'aime;

Plonge-toi dans son sein qu'elle t'ouvre toujours;
Quand tout change pour toi, la nature est la même,
Et le même soleil se lève sur tes jours.

De lumière et d'ombrage elle t'entoure encore:
Détache ton amour des faux biens que tu perds;
Adore ici l'écho qu'adorait Pythagore,
Prête avec lui l'oreille aux célestes concerts.
Suis le jour dans le ciel, suis l'ombre sur la terre;
Dans les plaines de l'air vole avec l'aquilon;
Avec le doux rayon de l'astre du mystère
Glisse à travers les bois dans l'ombre du vallon.

Dieu, pour le concevoir, a fait l'intelligence:
Sous la nature enfin découvre son auteur!
Une voix à l'esprit parle dans son silence:
Qui n'a pas entendu cette voix dans son cœur?

Vâdi

Herşeyden, hatta ümidden bile usanmış olan gönlüm, artık hevesât-ı mecnûnânesiyle tâlî'imi bî-zâr etmeyecek, yalnız ey sevgili vâdi-i sebâvet, şu fânî-i ye'se bir iki günlük bir melce ihsan eyle ki orada rahatla eceline intizâr edebilsin.

İşte sâye-dâr sahrânın daracık yolu!

İki tarafı muhat olan dağların eteğinde büyüyen sık ve karışık ormanın zıll-ı sâkini üzerime düşüyor. Sitkûnete mevâ olan bu manzaranın kalbindeki tesiri yine sükûndur.

O letafetli yerin etrafında helezonî bir mecrâ içinde iki nehr câridir.

Yeşil ve sefâ-nisâr çemenler arasında cereyân eden bu ırmakların mevceleri yek-diğerinin âgûş-ı sefâsına atılıyor. Hem-âvâz olarak çıkardıkları sedâ-yı şetâret de latîftir.

Fakat heyhât! Bunlar civar menâbi'nde henüz bir nam almadan mahv olacaklar...

Ah! Eyyâm-ı hayatım da bunlar gibi nâmsız ve gürültüsüz olarak aktı.

Bir daha avdet etmeyecek, fakat bunların enivâcî latîf ve berrak idi. Diriğ ki ben keder-nâkim, mecmua-i hayâtımda lem'a-i meserretle revnak-dâr olmuş bir gün bile göremiyorum.

Mecrâlarının terâvetiyle beraber üzerlerine in'itâf eden bu sâye-i hüzn-âver beni buralarda mevkûf-ı hayret ve tahassür ediyor, bir elhân-ı rûhânîye ile hâb-gâh-ı mülkiyete serpilen nev-zâd sevda gibi rûhumda şu suların reşâsesiyle hâbide-i sükûn oluyor.

Bâsıramı ve bi'l-intikâl gönlümü şâdân eden meşcere-i hudra ile mahdud olan çemen-zâr oradadır. Ah yine oradadır ki bir tavr-ı huzû' ve garibâne ile durmak, bâsıramı cevvi-i semânın nihâyetsiz letafetine sâmi'amı küçük dereciğin şırıltısına vakfetmek benim için pek hoş oluyor.

Mâziye iltihak eden bir devre-i hayatta çok şey gördüm. Pekçok hisiyâtın mağlûbu oldum. Pekçok sevda geçirdim. Şimdi benim için emel münferid "Lene"de sükûn-ı kalb aramaktır. Ey ferah-fezâ yerler, Siz bana kenarlarında ekdâr-ı maziyenin ferâmûş olduğu mahall olun. Bundan sonra benim mes'uduyetim yalnız nisyândır.

Şu penâh-ı vahşet olan ormada gönlüm sâkin rûhum sâkindir. Ba'diyet-i mesâfe ile şiddetini zayı' edib de işitilmeyecek bir hâle gelen sedâ gibi dünyanın velvele-i fûsun-fezâsı da buraya vasil olmaz. Nûr-ı hayâtımın bulutlar arasında mazinin ziyâdesiyle zülemâtı olan ridâları içinde sönmekte olduğunu görüyorum. Yalnız aşk geçmiş bir rüyânın bıraktığı suret-i hayâl gibi bâkî kaldı.

Ey âlûde-i ızdırâb olan rûh! Şu menzil-i âhirde biraz rahat eyle, kalb-i ezhâr ümmid ile dolmuş bir seyyâh nasıl nokta-i emeli olan şehre girmezden evvel kapısında oturur ve kemâl-i şevk u zevk ile akşamın hevâ-yı muattarını teneffüs eder eyleyse sen de öyle yap.

O seyyâh gibi biz de ayağımızın tozunu silkelim, zirâ insan bu yoldan tekrar geçmez, onun gibi tarik-i seyahâtimizin nihâyetinde rahat bir nefes alalım. Çünkü bu ilk istirahat sükûn-ı ebedînin mübeşşiridir. Zavallı bedbaht! Senin rûze-i hayâtın şa'saadan beridir. Zamânı kasîr kendisi mahkûm-ı zevâldir. Beşeriyette aradığın dostluk sana hıyânet eder. Uluvv-ı nezâket metrûkiyetine sebebdir. İnsan hufre-i mezâra tek başına iner ki bu şey kadrin insaniyete verdiği bir ders-i âhirdir.

Lâkin tabiat-ki her yerde olduğu gibi orada da letâfet-nümûndur- seni davet eder, seni sever, sana sine-i şefkati âmâdedir.

Bilâ-ihtizâr kendini onun âgâş-ı inâyetine at ki seni her vakit o muhafaza eder. Sevdiklerin, kardeşlerin, hatta peder ve mâderin senin için tegayyür etse bile tabiat yine değişmez.

Herşey senin için yine her şeydir. Kabrine ziyâ-nisâr olan güneş, bir gün evvel rûyunu şenlendiren yine o güneştir.

Fazla olarak tabiat seni zilâl-i eşcâr arasında garîk-i envâr eder.

Pis gönlünü badî-i fenâ ve felâketin olan hevesât-ı beyhûdeden âzâde kıl.

İnsan için maksud-ı şitâb olacak yer ancak tabiatın âgûş-ı vefâsıdır.

Orada hatta Pisagoros'u esir-i garâm eden aheng-i semâvî istimâ olunur.

Eyrûh! Gündüzleri asûmân-ı bî-pâyân-ı cevelân-gâh-ı fikretin geceleri bu hâk-i zulmet nokta-i istirahat olunur.

Bâd-i şimâl gibi bâlâ-pervâz ol şuâ' -ı ecrâm ormanların arasından vadinin amik olan karanlığına süzül.

Cenâb-ı Hakk, bedâyi-i kudretini sahaif-i kâinâtta enzâra arz eder. Akıl o bedâinin idrâki için halk olunmuştur. Mamafih ara sıra bir sadâ-yı hatifi sizlere birçok ilhâmâtta bulunur. Böyle bir hitâb-ı ulviyyeye ara sıra muhatab olmayan insan tasavvur olunabilir mi?

Bir Âciz

12. Kıt'a.

Fransa Üdebâsından Lamartine'nin Âsârından Bir Kıt'anın Tercümesidir, Çev: Nigâr Bint-i Osman, Efsûs, I.kısım, 1308 / 1890-1891, s. 28.

[Kıt'a]

Beyhûde edip teâkub-ı eyyâm

Bî-nakş-ı kadem geçer giderler

Silmez seni bir şey ey muhabbet

Gönlümde gamın bile yer eyler.

Nigâr Bint-i Osman,

13.L'Hirondelle'den

Bir Kız Tarafından Bir Kırlangıca Hitâb Çev: Abdülfeyyâz Tevfik,
Maârif mc. nr. 16, 9 Cemâzi'ül-ahir 1309 / 11 Ocak 1892, s. 244;
Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye, 1312, s. 40-41.

L'Hirondelle¹⁵⁹

A Mademoiselle de Vincy

Pourquoi me fuir, passagère hirondelle?

Viens reposer ton aile auprès de moi.

Pourquoi me fuir? c'est un cœur qui t'appelle;

Ne suis-je pas voyageur comme toi?

Dans ce désert le destin nous rassemble

Va, ne crains pas d'y nicher près de moi,

Si tu gémis, nous gémirons ensemble:

Ne suis-je pas isolé comme toi?

Peut-être, hélas! du toit qui t'a vu naître

Un sort cruel te chasse ainsi que moi.

Viens t'abriter au mur de ma fenêtre:

Ne suis-je pas exilé comme toi?

As-tu besoin de laine pour la couche

De tes petits, frissonnant près de moi?

J'échaufferai leur duvet sous ma bouche:

N'ai-je pas vu mère comme toi?

Vois-tu là-bas, sur la rive de France,

Le seuil aimé qui s'est ouvert pour moi?

Va, portes-yle rameau d'espérance:

Ne suis-je pas son oiseau comme toi?

¹⁵⁹ *Recueils Poétiques, Poésies Diverses et Discours*, s. 215-216.

Ne me plains pas... Ah! si la tyrannie
De mon pays ferme le seuil pour moi,
Pour retrouver la liberté bannie
N'avons-nous pas notre ciel comme toi?

Bir Kız Tarafından Bir Kırlangıca Hitâb

Ey seyyâh-ı hoş-pervâz!

*İştîyâk-ı derûnisini sana karşı arz eden bir kızdan tahrik-i cenâh-ı
ifirâk etme; güzel kanatlarının bir an olsun şu tenhâ vadilerde
müsterih olmasına beni mani addeyleme. Ben de senin gibi bir
seyyâhım.*

*Takdîr-i Rabbâni kimbilir yolumuzu nasıl bir maksadla bu vahdet-
gâh-ı tenâhî içinde tesâdüf ettirmiş; o küçücük gönlünde gizlenen
teessürâtını ilân için teganni etmek istiyor isen gel şu civârımdaki
ağaçlar üzerine kon da birlikte nağme-rîz-i teessür olalım.*

*Âşiyâne-i mâderin kimbilir hangi bir köşesinde kurulmuş olduğu
mahsus olmak cihetiyle sence kıymet-dâr olan ormanlardan nasıl bir
sebeb seni dûr eylemiştir? O halde benden kaçma, civârıma gel; bundan
böyle bu yerlerde âşiyâne-güzin-i istirahat ol.*

*Yalnızlıktan ihtirâz etme. Âşiyâne-i mâderâne-yi penceremin önünde
binâ et; dâne-çîn olmağa gideceğin zamânlar ise yavrularını emânet
eyle. Ben de senin gibi bir vâlidenin cenâh-ı pür-şefkati altında
perverde oldum.*

Abdulfeyyaz Tevfik

14. Bûşe-i Mâder.

Bûşe-i Mâder, Çev: K(ilisli) M(uallim) Rif'at, Hazine-i Fünûn mc. nr. 8, 13 Haziran 1312 / 25 Haziran 1896, s. 129-130.

Bûşe-i Mâder

Severim gurûbdan bir buçuk sa'ât sonra hulûl edib de bir gurbet-zedenin hâtırâtı kadar hüzn-âver olan sisli bir geceyi severim. Severim, yine o gecede binlerce parlak kevâkible donatılmış da bir bahtiyârın sahife-i ikbâlîne benzemiş olan revnaklı semâyı severim. Severim, yine o gecede istirahat uykusuna dalmış da bir sükûn deryâsı hâlini almış olan heybetli dağlara, ıssız çayirlara, durgun ovalara soluk ziyâsını saçarak gökyüzünde edâlî, edâlî ilerleyen ayın ref'târına hayrân hayrân nazra-künân olmayı severim.

Severim sabahın gönlüme ferah veren kokusunu, nûr damlası demeye şâyân olan çi-y taneleriyle pelinleri bezetmesini severim. Severim yine o zamânda bâd-ı sabâ püfûr püfûr esmeye başlarken zemini çiçeklerle döşenmiş korularda bir yavru kuşcağızın tatlı uykusundan uyanışını seyretmeyi severim.

Severim, akşam olup da kâinâtı kesif bir karanlık kapladığı havada âhenkli bir nefha-i tabiiye titremeye başladığı zamân bülbülün ağaçların arasında sevdâ-perver bir kızın nağmeleri kadar dil-sûz olan garib garib ötüşünü severim.

Severim, kumral saçlı bir yavrucuk bir hâb-nevininden uyanırken güzel çehresini ara sıra iki tarafa delicesine, fakat tesîrli tesîrli bakışını uykulu, uykulu söylenişini gerdeninde dalgalanan kıvrıcık saçlarını severim.

Lâkin bunların hepsinden ziyâde şefkatli bir annenin sevimli kuzusunun yanağına kondurduğu bûseleri, ona karşı melek gibi gülüşünü, o mini mini ma'sûmuna pepelete, kekelete öğrettiği duaların tarz-ı tertilini, şive-i telaffuzunu severim...

K(ilisli) M(uallim) Rif'at

15. L'Homme.

İnsan, Çev: Ahmed Muhtar, Fevâid mc. nr. 15, 6 Temmuz 1313 / 18 Temmuz 1897, s. 235-238; nr. 16, 20 Temmuz 1313 / 2 Ağustos 1897, s. 248; nr. 17, 3 Ağustos 1313 / 15 Ağustos 1897, s. 263-364; nr. 18, 17 Ağustos 1313 / 29 Ağustos 1897, s. 276-280.

L'Homme¹⁶⁰

Toi, dont le monde encore ignore le vrai nom,
Esprit mystérieux, mortel, ange ou démon,
Qui que tu sois, Byron, bon ou fatal génie,
J'aime de tes concerts la sauvage harmonie,
Comme j'aime le bruit de la foudre et des vents
Se mêlant dans l'orage à la voix des torrents!
La nuit est ton séjour, l'horreur est ton domaine:
L'aigle, roi, des déserts, dédaigne ainsi la plaine;
Il ne veut, comme toi, que des rocs escarpés
Que l'hiver a blanchis, que la foudre a frappés
Des rivages couverts des débris du naufrage,
Ou des champs tout noircis des restes de carnage:
Et, tandis que l'oiseau qui chante ses douleurs
Bâtit au bord des eaux son nid parmi les fleurs,
Lui des sommets d'Athos franchit l'horrible cime,
Suspend aux flancs des monts son aire sur l'abîme,
Et là, seul, entouré de membres palpitants,
De rochers d'un sang noir sans cesse dégouttants,
Trouvant sa volupté dans les cris de sa proie,
Bercé par la tempête, il s'endort dans sa joie.
Et toi, Byron, semblable à ce brigand des airs,
Les cris du désespoir sont tes plus doux concerts.
Le mal est ton autel, et l'homme est ta victime.

¹⁶⁰ *Les Méditations Poétiques, I*, s. 23-31.

Ton œil, comme Satan, a mesuré l'abîme,
Et ton âme, y plongeant loin du jour et de Dieu,
A dit à l'espérance un éternel adieu!
Comme lui maintenant, régnaient dans les ténèbres,
Ton génie invincible éclate en chants funèbres;
Il triomphe, et ta voix, sur un mode infernal,
Chante l'hymne de gloire au sombre Dieu du mal.
Mais que sert de lutter contre sa destinée?
Que peut contre le sort la raison mutinée?
Elle n'a, comme l'œil, qu'un étroit horizon.
Ne porte pas plus loin tes yeux ni ta raison:
Hors de là tout nous fuit, tout s'éteint, tout s'efface
Dans ce cercle borné Dieu t'a marqué ta place.
Comment? pourquoi qui sait? De ses puissantes mains
Il a laissé tomber le monde et les humains
Comme il a dans nos champs répandu la poussière,
Ou semé dans les airs la nuit et la lumière;
Il le sait, il suffit: l'univers est à lui,
Et nous n'avons à nous que le jour d'aujourd'hui!
Notre crime est d'être homme et de vouloir connaître;
Ignorer et servir, c'est la loi de notre être
Byron, ce mot est dur, longtemps j'en ai douté;
Mais pourquoi reculer devant la vérité?
Ton titre devant Dieu, c'est d'être son ouvrage,
De sentir, d'adorer ton divin esclavage;
Dans l'ordre universel faible atome emporté,
D'unir à ses desseins ta libre volonté,
D'avoir été conçu par son intelligence
De le glorifier par ta seule existence:
Voilà, voilà ton sort. Ah! loin de l'accuser,
Baise plutôt le joug que tu voudrais briser;
Descends du rang des dieux qu'usurpait ton audace;
Tout est bien tout est bon, tout est grand à sa place;
Aux regards de Celui qui fit l'immensité

L'insecte vaut un monde: ils ont autant coûté!
Mais cette loi, dis-tu, révolte ta justice;
Elle n'est à tes yeux qu'un bizarre caprice,
Un piège où la raison trébuche à chaque pas.
Confessons-la, Byron, et ne la jugeons pas.
Comme toi, ma raison en ténèbres abonde,
Et ce n'est pas à moi de t'expliquer le monde
Que celui qui l'a fait t'explique l'univers:
Plus je sonde l'abîme, hélas! plus je m'y perds.
Ici-bas, la douleur à la douleur s'enchaîne,
Lu jour succède au jour, et la peine à la peine
Borné dans sa nature, infini dans ses vœux,
L'homme est un dieu tombé qui se souvient des cieux
Soit que, déshérité de son antique gloire,
De ses destins perdus il garde la mémoire;
Soit que de ses désirs l'immense profondeur
Lui présage de loin sa future grandeur.
Imparfait ou déchu, l'homme est le grand mystère.
Dans la prison des sens enchaîne sur la terre,
Esclave, il aspire à la félicité;
Il veut sonder le monde, et son œil est débile
Il veut aimer toujours: ce qu'il aime est fragile!
Tout mortel est semblable à l'exilé d'Éden:
Lorsque Dieu l'eut banni du céleste jardin,
Mesurant d'un regard les fatales limites,
Il s'assit en pleurant aux portes interdites.
Il entendit de loin dans le divin séjour
L'harmonieux soupir de l'éternel amour,
Les accents du bonheur, les saints concerts des agnes
Qui, dans le sein de Dieu, célébraient ses louanges;
Et, s'arrachant du ciel dans un pénible effort,
Son œil avec effroi retomba sur son mort...
Malheur à qui du fond de l'exile de la vie
Entendit ces concerts d'un monde qu'il envie!

Du nectar idéal sitôt qu'elle a goûté
La nature répugne à la réalité:
Dans le sein du possible en songe elle s'élance;
Le réel est étroit, le possible est immense;
L'âme avec ses désirs s'y bâtit un séjour,
Où l'on puise à jamais la science et l'amour;
Où, dans des océans de beauté de lumière,
L'homme, altéré tojour, toujours se désaltère
Et, de songes si beaux enivrant som sommeil,
Ne se reconnaît plus au moment du réveil.

Hélas! tel fut ton sort, telle est ma destinée,
J'ai vidé comme toi la coupe empoisonnée;
Mes yeux, comme les tiens sans voir se sont ouverts;
J'ai cherché vainement le mot de l'univers,
J'ai demandé sa fin à toute la nature,
J'ai demandé sa fin à toute créature;
Dans l'abîme sans fond mon regard a plongé;
De l'atome au soleil j'ai tout interrogé...
J'ai devancé les temps, j'ai remonté les âges.
Tantôt passant les mers pour écouter les sages
Mais le monde à l'orgueil est un livre fermé!
Tantôt , pour deviner le monde inanimé!
Fuyant avec mon âme au sein de la nature
J'ai cru trouver un sens à cette langue obscure.
J'étudai la loi par qui roulent les cieux:
Dans leurs brillants déserts Newton guidames yeux,
Des empires détruits je méditai la cendre:
Dans ses sacrés tombeaux rome m'a vu descendre;
Des mânes les plus saints troublant le froid repos,
J'ai pesé dans mes mains la cendre des héros.
J'allais redemander à leur vaine poussière
Cette immortalité que tout mortel espère!
Que dis-je suspendu sur le lit des mourants,

Mes regards la cherchaient dans des yeux expirants,
Sur ces sommets noircis par d'éternels orages,
J'appelais, je bravais le choc des éléments.
Semblable à la sibylle en ces rares spectacles
Laisait tomber pour nous quelque'un de ses oracles;
J'aimais à m'enfoncer dans ces sombres horreurs.
Mais en vain dans son calme , en vain dans ses fureurs,
Cherçant ce grand secret sans pouvoir le surprendre,
J'ai vu partout un Dieu sans jamais le comprendre!
J'ai vu le bien, le mal, sans choix et sans dessein,
Tomber comme au hasard, échappés de son sein;
J'ai vu partout le mal où le mieux pouvait être,
J'ai blasphémé, ce Dieu, ne pouvant le connaître
Et ma voix, se brisant contre ce ciel d'airain,
N'a pas même eu l'honneur d'irriter le destin.
Mais, un jour que, plongé dans ma propre infortune,
J'avais lassé le ciel d'une plainte importune,
Une clarté d'en haut dans mon sein descendit,
Me tenta de bénir ce que j'avais maudit;
Et, cédant sans combattre au souffle qui m'inspire,
L'hymne de la raison s'élance de ma lyre:

“Gloire à toi dans les temps et dans l'éternité,
Éternelle raison, suprême volonté!
Toi, dont l'immensité reconnaît la présence
Toi, dont chaque matin annonce l'existence!
Ton souffle créateur s'est abaissé sur moi;
Celui qui n'était pas a paru devant de me connaître
Je me suis élancé jusqu'aux portes de l'Etre:
Me voici! mais que suis-je? un atome pensant,
Qui peut entre nous deux mesurer la distance?
Moi, qui respire en toi ma rapide existence,
Al'insu de moi-même, à ton gré façonné,
Que me dois-tu, Seigneur, quand je ne suis pas né

Rien avant, rien après: gloire à la fin suprême
Qui tira tout de soi se doit tout à soi-même.
Jouis, grand artisan, de l'œuvre de tes mains:
Je suis pour accomplir tes ordres souverains;
Dispose, ordonne, agis; dans les temps, dans l'espace,
Marque-moi pour ta gloire et mon jour et ma place:
Mon être, sans se plaindre et sans t'interroger,
De soi-même, en silence, accourra s'y ranger.
Comme ces globes d'or qui dans les champs du vide
Suivent avec amour ton ombre qui les guide
Noyé dans la lumière ou perdu dans la nuit,
Je marcherai comme eux où ton doigt me conduit
Soit que, choisi par toi pour éclairer les mondes,
Réfléchissant sur eux les feux dont tu m'inondes,
Je m'élance entouré d'esclaves radieux
Et franchisse d'un pas tout l'abîme des cieux;
Soit que, me reléguant loin, bien loin de ta vue,
Tu ne fasses de moi, créature inconnue,
Qu'un atome oublié sur les bords du néant,
Ou qu'un grain de poussière emporté par le vent,
Glorieux de mon sort, puisqu'il est ton ouvrage,
J'irai, j'irai partout te rendre un même hommage,
Et, d'un égal amour accomplissant ta loi,
Jusqu'aux bords du néant murmurer: "Gloire à toi!

- "Ni si haut ni si bas! simple enfant de la terre,
Mon sort est un problème, et ma fin un mystère:
Je ressemble, Seigneur, au globe de la nuit
Qui dans la route obscure où ton doigt le conduit,
Réfléchit d'un côté les clartés éternelles,
Et de l'autre est plongé dans les ombres mortelles.
L'homme est le point fatal où les deux infinis
Par la toute-puissance ont été réunis.
A tout autre degré, moins malheureux peut-être,

J'eusse été... Mais je suis ce que je devais être,
J'adore sans la voir ta suprême raison,
Gloire à toi qui m'as fait! Ce que tu fais est bon!
Cependant, accablé sous le poids de ma chaîne,
Du néant au tombeau l'adversité m'entraîne,

Je marche dans la nuit par un chemin mauvais,
Ignorant d'où je viens, incertain où je vais,
Et je rappelle en vain ma jeunesse écoulée,
Comme l'eau du torrent dans sa source troublée.
Gloire à toi! -

Le malheur en naissant m'a choisi;
Comme un jouet vivant ta droite m'a saisi;
J'ai mangé dans les pleurs le pain de ma misère,
Et tu m'a abreuvé des eaux de ta colère,
Gloire à toi!

L'innocent est coupable à tes yeux:
Un seul être du moins, me restait sous les cieux;
Toi-même de nos jours avais mêlé la trame,
Sa vie était ma vie, et son âme mon âme,
Comme un fruit encor vert du rameau détaché
Je l'ai vu de mon sein avant l'âge arraché!
Ce coup, que tu voulais me rendre plus terrible,
La frappa lentement pour m'être plus sensible
Dans ses traits expirants, où je lisais mon sort,
J'ai vu lutter ensemble et l'amour et la mort,
J'ai vu dans ses regards la flamme de la vie
Sous la main du trépas pas degrés assoupie,
Se ranimer encore au souffle de l'amour.
Je disais chaque jour: "Soleil, encore un jour!"
Semblable au criminel qui, plongé dans les ombres,
Et descendu vivant dans les demeures sombres,
Près du dernier flambeau qui doit l'éclairer
Se penche sur sa lampe et la voit expirer,

Je voulais retenir l'âme qui s'évapore;
Dans son dernier regard je l'attachais encore!
Ce soupir, ô mon Dieu, dans ton sein s'exhala:
Hors du monde avec lui mon espoir s'envola!
Pardonne au désespoir un moment de blasphème,
J'osai... je me repens: Gloire au maître suprême
Il fit l'eau pour couler, l'aigle pour courir,
Les soleils pour brûler, et l'homme pour souffrir!

“Que j'ai bien accompli cette loi de mon être!
La nature insensible obéit sans connaître;
Moi seul, te découvrant sous la nécessité
J'immole avec amour ma propre volonté;
Moi seul je t'obéis avec intelligence;
Moi seul je me complais dans cette obéissance;
Je jouis de remplir en tout temps, en tout lieu,
La loi de ma nature et l'ordre de mon Dieu;
J'adore en mes destins ta sagesse suprême,
J'aime ta volonté dans mes supplices même:
Gloire à toi! Gloire à toi! Frappe, anéantis-moi!
Tu n'entendras qu'un cri: “Gloire à jamais `toi!”

Ainsi ma voix monta vers la voûte céleste:
Je rendis gloire au ciel, et le ciel fit le reste.
Mais silence, ô ma lyre! Et toi, qui dans tes mains
Tiens le cœur palpitant des sensibles humains,
Byron, viens en tirer des torrents d'harmonie:
C'est pour la vérité que Dieu fit le génie..
Jette un cri vers le ciel, ô chantre des enfers!
Le ciel même aux damnés enviera tes concerts!
Peut-être qu'à ta voix, de la vivante flamme
Un rayon descendra dans l'ombre de ton âme?
Peut-être que ton cœur, ému de saints transports,
S'apaisera soi-même à tes propres accords,

Et qu'un éclair d'en haut perçant ta nuit profonde,
Tu verseras sur nous la clarté qui t'inonde?

Ah! si jamais ton luth, amolli par tes pleurs,
Soupirait sous tes doigts l'hymne de tes douleurs,
Ou si, du sein profond des ombres éternelles,
Comme un ange tombé, tu secouais tes ailes,
Et prenant vers le jour un lumineux essor,
Parmi les chœurs sacrés tu t'asseyais encor;
Jamais, jamais l'écho de la céleste voûte,
Jamais ces harpes d'or que Dieu lui-même écoute,
Jamais des séraphins les chœurs mélodieux,
De plus divins accords n'auraient ravi les cieux!
Courage! enfant déchu d'une race divine!
Tu portes sur ton front ta superbe origine!
Tout homme en te voyant reconnaît dans tes yeux
Un rayon éclipsé de la splendeur des cieux!
Roi des chants immortels, reconnais-toi-même!
Laisse aux fils de la nuit le doute et le blasphème;
Dédaigne un faux encens qu'on t'offre de si bas;
La gloire ne peut-être où la vertu n'est pas.
Viens reprendre ton rang dans ta splendeur première,
Parmi ces purs enfants de gloire et de lumière,
Que d'un souffle choisi Dieu voulut animer,
Et qu'il fit pour chanter, pour croire et pour aimer!

*İnsan**

Lord Byron'a

*Ey sen ki ism-i sahihini âlem henüz idrâk etmedi. -Rûh-ı sır-âlûd, fâni,
ferište veya iblis- ne olursan ol Byron, bed veya nik daha kasırğa
zamânı sellerin sadâ-yı hurûşânına karışan ribâh-ı şimşeklerin
şamatasını sevdiğim gibi senin tarâbâtının vahşi âhengini de severim!
Neşimen-gâhın zalâm-ı dehşette hassiyet-ta'bındır: Vahşet-âbâd*

* Tercümenin imlâsına dokunulmadan, olduğu gibi aktarılmıştır.

(hecri) mahallerin hükm-güzârı olan ikâl dahi o hassaili icâbıyla vadilerden müteneffirdir: Eser-i sermâ ile beyazlanmış şimşek darâbâtına duçar olmuş kayalıkları gark olan sefine enkazıyla mestûr sevâhili veyahud katl-i adem-i âsâr-ı bâkiyesiyle serâpâ siyahlara müstağırık sahilleri kendine mavi neşimen-gâh intihâb eder.

Nağme-i samî'a-nüvâzı teessürât-ı figân-âlîdâneden ibâret olan bir kuş ise yuvasını su kenarında, çiçekler arasında yapar. Halbuki, ikâl-i Athos cibâlinin dehşet-res-i enzâr olan zirvelerini boylayarak yuvasını uçurumlarda intihâb eder, mev'asını girdâblara tutturur. Etrâfı da kalpleri heyecân içinde bulunan zayıf mahlûkâtla ihata edilmiş bulunur . Ve bilâ-fasıla yanlarına serpilmekte olan siyah kanlar ile mülemma bir kaya içinde pençesinde inlettiği şikârının acı acı feryâd etmesiyle huzûzâtını ikmâl eder. Ve gird-bâd dahi kuhvâre-i huzurunu sallar. Kendisi de neşâtlı, nişânlı hâba varır!

Ey fezânın şaki-i meşrûhuna nazîr olan Byron! Tarabatının en ruh-nevâz âhengi onun gibi mey'usâne bir feryâdı nâtıktır ve seng-i mastaba-i ezvâkın ona şebih bir bed-kârlığa müstenjddir. Fedâ-yı huzûzâtında insandır! Çeşmin bu girdâbı iblis gibi bidâyet-i meslekte kestirmiş; ulûhiyyet ile hakikatten dûr olarak buna kâni (ve kâil) olan kalbinde ümmid-i (istihlâsa) karşı ebidiyyen "elvedâ!.." demiştir!

Byron, çok zamân iştibâkda bulundumsa da nâmın cür'et-engîzdir. Fakat niçin (bu surette) hakikat (?)'den kaçmalı? Bâr-gâh-ı Hâlık'ta hâiz olduğun unvan onun bir eseri bulunmak ve bu ulvî ubuduyetini idrâk ile onu takdis eylemek, âlem-i kâinât içinde bir cüz'-i fert gibi cilve-i takdirât-ı ilâhiyesine mütevekkilen irâde-i cüz'iyeye teslimiyet göstermek. Ferâset-i ezeliyesiyle (meşîme-i) vücûda düşmüş olduğuna kanaat eylemek ve bu kadar ihsanlarına karşı yalnız vücudunun ıstidâdınca Hâlık'ı takdis etmek hasâili ile ittisaftan ibâret değil midir?

İşte, işte kader ve kısmetin; âh onu ithamdan sakın, kesrini arzu ettiğin bu irtibat-ı maneviye ihtirâm et; cür'etin âliyeler mertebesine is'âd ettiyse sen o mertebeden in. Mahall-i mukadderinde herşey daha yakışır, daha iyidir ve daha büyük görünür.

Bu nâmütenâhiliğin mebd-i hakikisi nazarında ufak bir böcek koca bir

âlem kadar hâiz-i hükümdür: Her ikisi (fıtratça) müsavi bir kısmeti, değerliyi hâiz olmuştur. Fakat bu üslup, hiss-i adlîni karıştırıyor diyorsun. O keyfiyet senin nazarında garip bir cilve eseri, aklının da her-dakika yanıldığı bir lugazdır Byron, onu münezzeh kılalım, hakkında yanlış hükümlerden ictinâb edelim.

Şimdi onun gibi âlem-i zalâmda hükûm-güzâr olduğun halde, mağlûbiyeti nâ-mutassevver olan deha-i sadidin nevhât-ı mevt tarzında zuhûr ediyor. Dehân muzaffer oluyor ve negâmâtında bir âvâz-ı cehenemî ile o sihr u âlihe-i şîret itiyâda şân-ı zaferî takrîr ediyor!. Lâkin cilve-i takdîrden tazallum neye yarar? Uzv-ı basarınki gibi saha-i ufk-ı mahdûd olan aklın bu serkeşliği ne hükümü hâizdir? Akl u basıranı devirlere atfetme: bunların sahaları haricinde ne varsa cümlesi bizden girizândır, hepsi bize hafîdir, hepsi bizden iğtirâb eder; Hâlık saha-i iktidâr ve idrâkini bu dâire-i mahduda dahiline hasreylemiştir: Niçin, nasıl, kimbilir? Yedd-i kudreti çemenlere, tal'-i manzûdu serptiği veyahud cevî-i hevâya leyl ü nehârı takrîr ettiği gibi dünya ile bizi de efken-i hâk-i vücûd etmiştir. O bunu biliyor, kâfîdir: kâinat onun mülküdür, biz ise ancak bugünkü hayata mâlikiz! Suçumuz insan bulunmak ve emel-i idrâk taşımaktır: Halbuki mevcudiyetimizin kanunu cehl ve kulluk etmektir.

Benim de fikrim bir çok zulemât içindedir. Ve dünya desâtirini sana izâh etmek benim kârım değildir. Eseri olan âlemin künhüne, seni Hâlık vakıf etsin. Ben bu vadide tahkikâtta bulundukça, eyvâh kendimi de zalâm içinde kaybediyorum.

Hâk-dân-ı fenâda keder kederi takip eder, gün günü kovalar, meşakkat meşakkata mütevâli olur; kasîrû'l-muti olmağla beraber nâ-mütenâhi âmîle tâbî olan insan da öyle bir âliheye benzer ki sukût ettiği semâların hatırası (dâima) hayâlindedir: Gerek şeref ve haysiyet-i ibtidâîyesini tevârûsten mahrum kalarak onun hatırasını unutması sevkiyle o mukadderât-ı ulviyesini zâil etmesinden gerek âmâl ü menâyâsından büyüklüğü ile mev'ud olan istikbâlin şa'şaaasını teemmül etmesinden hayâlî dâima o tahatturât ile meşhûndur. Bu cihetle semâdan sukûtu rû-yı arzda (sâika-i fıtrîyesiyle) tekâmülü âşikâr olan insan azim bir sır hâlini alıyor. İhtisâsât-ı kîmâtıyla arza

kakılmış gibi merbûit olduğu halde bî-çâre me'sûr serbestâne teâlî istidâdıyla halkolunduğunu hisseder, bedbaht! emel-i saâdeti hiç hatırından çıkarmaz; âlem-i tahkik ve muayene etmek ister. Halbuki kuvve-i basarı zayıftır. Ebedî bir (aşk ve) muhabbetle herşeyi sevmek fıkırinde bulunur. Hakikat bu ki herşey nâ-payidârdır!

Her fânî Êden'inden menfî olana, "Adem A.S" a benzer: Vakta ki Hâlık onu hadeka-i cinandan ihrac eyledi. İnsan, kendi nazarıyla hayat-ı istikbâliyesinin meşhûn hududunu muayene için artık takarrübü men' olunan cennet kapıları önünde (bir müddetçik) oturdu. O, hengâme-i yeisten de uzaktan, arş-gâh-ı ilâhiyeden aşk-ı sermedi tesirâtıyla edilen negâmât-ı rûhâniye sımâhına aksetti. Sübha-i ilâhiye ile bir neşve-i dâimeye nâil melâikin kurb-ı ilâhîde ettikleri tavaf eşnasındaki o âheng-i ulvi, âvâz-ı mes'ûdâne gûş-ı ebkemine mün'akis oldu: Rûhânî bir meşakkat-i mahcûbâne ile semâdan infikâk etti. Nazarı büyük bir korku ile tâlî'-i ma'kûsuna tesâdüf etti.

Yazık ol kimseye ki menfa-i hayât olan bu hâk-i fenâda neylini emel-i yegâng edindiği o âlem-i bâlânın, o kevn-i lâhûtiyânın o âhenklerini işitir!

Tabiat-ı beşer öyle bir refk-i manevinin lezzetiyle şirin-mezâk olduğu dakikada onun tesirâtıyla hakâik-i arziyeden tahvil-i nazar edip mümkünât içinde yaşayan insan kendisini muhalâta teslim eder.

Kâinat-ı hakikiye dediğimiz şeyler nazar-ı aczimize mahduttur. Halbuki istidâd-ı beşere göre mümkünât vâsidir. Rûh bu vüs'at-ı imkâna teâkule âşîyâne-güzin olarak ilelebed aşk ve fûnûnun esâlibini istinbâd ile uğraşır; bir ummân-ı hüsn ü envâr içinde dâima 'atşan (ve hâhişker-i zafer olan) insan inhimâk-i taallümünü teskin etmekte bulun. Ve hâb-ı gafletine hayâlât-ı tasavvur-nüvâzânesiyle mestâne bir hâlet vermiş olduğu cihetle hâl-i yakazâtından kendi kendini tanımayacaktır.

Eyyah! Senin tasavvurâtın işte böyledir, benim tâlî'-i kismetim de onun aynıdır. Ben de senin gibi peymâne-i zehr-âbını nûş etim. Benim çeşmânım da seninkiler misüllü birşey görmeyerek açıldı. Âlem kelimesinin mânâsını ben de beyhûde aradım. Esbâb-ı hilkatini bütün tabiattan istizâh ve gâyesini de bütün mahlûkâtan istihrâc etmeye

çalıştım. Herşeyi isticvâb ve istintâk ederdim.

Enzâr-ı mahdûdum bir girdâb-ı bî-ka'r içinde nâ-mütenâhi-i ziya'a düştü, cüz' -i fertten şemse varıncaya kadar bi'l-cümle eşyâyı isticvâb eyledim, sü'atle gelip sür'atle de bizden firar eden evkâta tekaddüm ederek tabâkât-ı esnân-ı beşere çıktım: Bazı ukelâ ve hükemâyı dinlemek için denizleri aştım fakat "Byron, sen ve ben misüllü bu ulviyât-ı nâ-mütenâhi içinde bulunmalarıyla beraber" böyle kibr ü gurura mağlup olanlara dünya yine kapalı bir defter halinde kalır! Bazen de hakikat aramak iddiasıyla kalb-gâh-ı hakâyıktan aklımla beraber girizân olduğum halde kâinât-ı cemâdiyenin bu hâl-i müphemine bin mânâ bulacağımı zannederdim. Avâlim-i ulviyeyi tedvir eden kanunu mütâlâa ve mülâhaza ediyordum, semânın revnakdâr sahalarında, o sehâre-i latîfede Newton bana rehber idi.

Milel-i muzmahilenin bâkî güllerini istiknâh-ı cû-yâne mülâhaza ettim. Roma nâm-dârının o âli huzrâlarına duhûlümü gördü. En âli ervâhın o soğuk -sükûn-ârâmını ihlâl ederek bir zamân meşhûr-ı âlem ve bu gün ise bir avuç gubârdan ibâret olan kahramanların bakiye-i mevcûdiyetleri bulunan remâdı elemle tarttım. Her fâninin arzu ettiği ebediyyeti bir kere de onların gubâr-ı hiçî-nisârından سوال ediyordu. Ne söylüyorum? Enzârım o ebediyyeti (immoralite) teslim-i rûh edenlerin bister-i ihtizârlarına in'itâf ederek fêrini kaybeden çeşmân-ı vâpesin-nigâhında, suret-i dâimede mestûr bulunduğu sehâblarla bir reng-i şebâne peyda eden ilâl-i refî'a-i hâk üzerinde idi. Gird-bâdlarla şerhalar peyda etmiş ahvâl-i nâ-mütenâhi-i âlemin emvâcı üzerinde taharri ediyordu. Fakat anasır-ı muhtelifede inkılâb-âmiz bir müsâdemeden başka bir şey görmeyerek (bu müsâdemât-ı inmiâ âyât-ı anâsırı) tahrîs ü tahkîr ediyordum.

Hengâm-ı istiğrâkında bir hatife?i gayb gibi, tabiatta girân-bahâ temâşâ-gâhlarının bazı esrâr-ı mahfiyesini izhâr eder sanıyordum: Bu binâ-yı cesim günün zulumâtına ulûc etmek ahz-ı âmâlîm idi. Lâkin gerek esnâ-yı sükûn u ârâmında ve gerek hengâm-ı gazab ve şiddetinde o büyük sırrı beyhûde yere keşf ve hall fikriyle taharri ederken her yerde, takdîr edemediğim Hâlık'ı müşâhede ediyordum. Fikrimde bir niyyet ve tarafdarlık şâibesi bulunmadığı halde tedkikât-ı

mezkûradan sonra hayır ve şerrin ledünnî olduğu ve meşîyyet-i Hâlık'ın (kâinât)'a suret-i teamukunu derkeyledim. Fakat hayrın bulunması mümkün olan bir mevzuda şerri görerek uluhiyyete karşı masîyyete mütecâsir oldum, zirâ hak takdirince onu takdirden âciz idim.

Benim âvâz-ı şikâyetim bu semâ-yı sengîn-i hassaya karşı geldikçe (za'fiyet-i tabiyesiyle) münkesir olarak hiçbir isr etmedi ve o cür'etime mebni terdîd ü tahris ü tâlî' (dûn)'uma "taraf-ı âliheden" bir gün bu bedbalıtlığının teheyyücâtıyla bâr-gâh-ı Hâlık'a âh ıı şekvâmı isâl-i fikrine cür'et-yâb olduğum esnâda kalb-gâhıma ulvî bir nûr in'ikâs ederek isyânına mütecâsir olduğum o mevcûdiyet-i mutlakayı takdiste "vicdâna" mahzuziyet hissettirdi. Kendimi bu ilhâma terk ettim. O vakit tâb'ımın musikârı (?) "lyre şu münâcât-ı akliye ile terâne-sâz oluyordu:

"Ey akl-ı ebedî, ey irâde-i" bâhire! Min-el ezel ilelebed şeref ü sâbâş "esasen" sana hasdır.

Ey sen -ki safvet-i mâhiyetinle cümle ahvâle vâkıf ve "vücûb-ı" mevcûdiyetini her seher-gah "kalbe" ilhâm ıı ifhâm edersin!; -irâde-i hesti-fermûdun bu hâkire teveccüh etti ve "feyfa-yı" zılâlde zâyî olmuş iken "bu dakikada" bâr-gâh kudret-penâline acz-i mevcûduyetimi arz ederim!

Kendimi tanımazdan eyyel aradığını hakikat-i mutlakasından ibâret olduğunu "şimdi" idrâk ettim! Menşe'-i icâdın atebatına kadar ilerliyorum!

Ben -ki bir hiç, bir ademden ibâretim- seni takdîs ederek "yeniden" vücûda geliyorum.

İşte ben burada, atabe-i kudretindeyim; fakat ben neyim? Bir cüz'-i ferd-i müteakil! Benim bu aczim ile ulviyet ü azâmet-i ilâhiyen beynindeki mesâfe-i bâideyi ta'yîne kim muktedirdir?

Benim -ki "dünya yüzünde" mevcûdiyet-i tîz-revânım irâde-i kudretine tâbi olduğu gibi mebde'-i hilkâtında irâde-i meşîyyetine göre de teşkil olunduğunda hüveydâdır- hâk-i vücûda gelmeliyim. "hulk veya adem halinde terk olunmaklığım" hakkında sana bir mecbûriyet tasavvur olunur mu?

Hiç.... gerek meşime-i mevcûdiyete düşmezden evvel gerek sonra o türlü bir mecbûriyetten mukaddes ve münezzehsin: O şeref-i mutlak, bu gâye-i sermediyyet-nişâneye mahsûsdur! Çünkü her varlık, herşeyi ibdâ ve icâd eyleyene aiddir ve bu ibdâ ve icâddan da onun Bîçün "ve lââyusel" olması da "bir emr-i" tabiidir; ey sâni-i azâmet-hişân! Yedd-i kudretinin eser-i icâzını her surette istimâlde el-hak muhtarsın: esasen mevcûdiyetim evâmîr-i ilâhiyeni ifâ içindir.

Vücûdumu ne yolda istihdâma irâde-i rabbâniyen taalluk ederse mahzûzum, emret, irâde-i ilâhiyeni icra et. "Ulviyyet-i ebdiyen ve mehâmid-i rabbaniyen ile" şeref-i hasın ve şahs u mevki'in nâmına beni "bu irâdetinle beyn-en-nâs" mümtâz eyle: Benim mevcûdiyet-i "maddiye ve maneviye"m Bî-çûnî-i ehâdiyetinden şekvâya ictirâsız, sebab-i suâl etmeksizin emr-i "Rahmâniye" ne itaate mütehaliktir. Sehâri-i fezâda kendilerine rehber-i "bî-zılâl" olan o aşk-ı "sermediye" ile emr-i "düstûr-i Hâlıkâne" ni takip "ile hareket" eylemeyen "kâinâtın" nûr küreleri gibi ben de meşiyet-i kudretini bana tayîn edeceği mahall-i istikâmetçe nûrlara müstağrak veyahud leyle-i zulemâta giriftâr olarak pûyân olurum: Gerek inâyet-i ilâhiyenden tenvîr-i avâlim için müstefiz buyrulacağım eşi'a-i envârı o avâlîme saçır olduğum halde "ben de" ittibaımla muhat olarak "bir kafîle-i ehl-i irfân ile" o girdâb-ı gayyâ-bih-i" semâyı (?) aşmak kudretine mazhar edilmiş bulunayım. "O mesleği takibe mazhar-i istidâd buyrulmuş olayım". Ve gerek ey mevcûd-ı "gaybî" nazar-i "ilâhiye" giden ezvâk, pek uzak! "ve mey'ûs-ı emel" bırakılarak mevcûdiyetim deryâ-yı adem kenarında unutulmuş kalmış bir cüz' i-fert veyahud (hükm-i) rüzgâr ile tesâdüfe sevk edilmiş zerre gubâr gibi "mahkûm-ı tâlî" -i hoş-gîn" olayımı, bu da senin eserin olduğu için yine bu tâlî imden mübâhi olarak düstûr-ı mutlakını yine o aşk u rıza ile her yerde ikmâl ederek ve şu mehâmid ü tesbihât-ı ilâhiyenle nağme-kâr olmak için o adem kenarına kadar giderim:

"Hamd ü şeref sana hasdır?"; ey mahsûl-i hâk! (ne o mertebe-i hassa, suuda had-nâ-şinâsâne bir arzu cür' etinde bulunalım), ne o kaçar yüksel, ne de o derece-i (sefilâneye kadar) alçal (mağsa kâil ol) malı. "O sıfat-i fâniyet ile benim tâlî'im bir kâziye-i "şayân-ı tedkîk) ve

gaye-i "mevcûdiyetimde o kenz-i hafîye ait" bir sırdır.

Ey Rabb, benim mevcûdiyetim meşîyet-i kudretinle karanlıklar içinde galtan edildikleri halde bir ciheti envâr-ı ebediye neşretmekle beraber diğer tarafından zalâm-ı matem-engîze intikâl eden küre-i leyleye, "esnâ-yı leyldeki kürenin haline" benzer: İnsan kudret-i mutlaka tarafından "adem ve mevcûdiyet, zalâm ve ezvâ gibi" iki nâm-mütenâhiye mülteka "mevki-i temas" tayin edilmiş bir nokta-i bedbahtîdir.

Fakat "bir taraftan zalâm-ı mevt diğer taraftan eşia-i envâr ile ihata olunmaktan ibâret olunan" bu hall-i "garib" den esasen başka bir hal üzere (halk olunmuş) olaydım belki bu derece bedbaht olmazdım. Lâkin (şu itikat ederim ki) ben (bir mahlûk safvetiyle) ne hal ve istidadda bulunmaya şâyeste isem o derece-i tekvîniyeti tam bulunuyor, (bu bâbda nakâyıs tasavvur olunamaz):

Kemâline vusûl (ile bi hakkın takdir etmek) mümkün olmadığını bildiğim halde (tekvîn-i kâinata ıyân olan) ferâset-i hâlıkıyeni takdis ediyorum:

Ey beni halk eden "Vücûd-ı Mutlak-ul-Vücûb" hamd "ü şükr esasen" sana hasdır! mamafih bu "tâli-i hilkat zincir" inin sıkleti altında enîn-güzâr (u rencide) olmağla beraber, bu hal kâfi değilmiş gibi "hırs-ı" bî-amâni-i adem beni mezara sürüklemektedir. Nereden gelip nereye gitmekte olduğumu bilmiyorum. "Böyle bir" gece vakti "bu gibi zalâm içinde" hatır-nâk, (dehşet-res-i idrâk) bir güzergâhı takip ve daha menbâında iken bulanık miyâh gibi akıp gitmiş olan eyyâm-ı "safîye-i" şebâbımı beyhûde yâd etmekteyim.

Hamd "ü şeref" sana hasdır ey Hakk! Dünyaya geldiğinde "ticâret-i icrâ için" kader ü kaza "düstûrları" beni intihâb ve dest-i yemin-i "meşîyet" in dahi beni, "insanı" bir baziçe-i zî-hayat ittihâz "ve giriftâr-ı tâli-i varûn" eylemiş. O sebepten, nan-ı sefâletimi "?" döktüğüm eşk-i çeşmânım içinde ağzıma götürdüm ve sen dahi teşne-gih-i hayatıma gasb-ı miyâhını (istidâd ve infial?) nûş ettirdin.

Hamd "ü şeref" sana hasdır ey Hakk-ı (Mutlak)! Ben "bu teheyyücât u infialât sevkiyle" âvâz-ı şikâyet-engîzânemle feryâd ediyordum. Sen cevap vermedin. Nazarımı dünyaya pek müphem olarak atfettiğimi

anladım. Ben rûz-ı muadeletini semâlarda aradım. O rûz-ı (Hakk) ıyân olduyse da fakat ey Rabb!.. Ukûbetime sebep oldu ey Hakk! Hamd ü şeref sana hasdır! Ma'sîmiyet-i (mücesseme ıtlâkına şâyân olanlar) senin nazarında mettehemdir: Gökler altında emel-i yegânem olarak bana bir vücûd kalmıştı. (Burada maksudu: refîka-i garâm-ı şebâbı nâba-hengâm mütevari-i hâk-i fenâ olmasıyla dil-hûn edildiği Graziella'dır.) Sen kendi hayatımızın ittihâd u imtizâcına pûd-efken (sebebiyet) olmuş idin. Onun hayat ve rûhu benim hayat ve ruhum idi: (Bu muhabbet ile yek-vücûd olmuş idik): Fakat şâhından henüz yeşil iken kopmuş meyve gibi onu vakti gelmeden evvel sinemden aldın, bu bedbahtlığa da giriftar edildim! Pek şiddetli olmasını arzu eylediğin bu darbe "ihtizârını" bana daha ziyâde dehşet-bahş kılmak için o bî-çâreyi âheste âheste vuruyordu: Bedbahti-i tali'imi dilime ifhâm eyleyen melâmi-i ihtizâr-âmizânesinde mevt ü muhabbetin pençeleşmekte olduğunu görüyordum. Meşîyyet-i mevt ile sönmekte olan şule-i hayatının nesime-i yâd-ı muhabbetle îade-i zindegi etmediğini enzâr-ı mübheme (ve mevt-âlûdâne sen de görüyor ve her gün: ey şems, bir gün daha !) diyordum; zalâm-ı (gümrâhiyi)ye boğulmuş ve henüz hayatta bulunmakla beraber mesâkin-i mazlûmeye (zindana) inmiş bulunduğu halde nûruyla kendini son defa olarak taltif eden laâmbanın şuaâtı etrafına (hasret-keşânê eğilerek intifâpezir olduğunu seyreden bir câni gibi (bister-i intizâra serpilmiş olan yârimin) rûh-ı tayârını (bir müddet) daha nev-keyif ü ârâm-güzîn etmek arzusunda bulunuyordum. Allahım! Nefes-i vâpesini arşa suûd ediyor ümidim : (bunu fânî dünyadan teneffürle) âlem-i tabiatın haricine intikâl eyliyordu.

Afvet hangâm-ı istimdeki lahza-i muasiyetimi afveyle, o zamân cür'ette bulunuyordum..Şimdi tövbe ediyorum: Hamd (ü senâ mahbûbe-i hayatımla bütün kâinâtın) sahib-i hakikisine hasdır! Miyâh-ı (insanın gözyaşına imâ?) cereyân için şimâl-ı fırtınasına (inkılâbât-ı tabiiyede?) girizân kılmak üzere halk olunduklarını, insanın da (mukadderât u inkılâbât önünde zaifâne) ah etmek, mezâhim çekmek için yaratıldığını bilirim!

"Fıtratımla beraber vücûda gelmiş "hük-m-i hilkâtimle sabit olmuş"

şu kanun (ahkâmın)'ı ne (garibâne). güzel ifâ eyledin.' Tabiat (dediğimiz o bi- hiss-i mevcûdiyet) o ahkâma bî-vukûfâne mutavaat eyler. Ben "insan" mevcûdiyet-i ilâhiye gibi bir ihtiyâc-ı tabîi (??). mevcûdiyet-i mutlaka ancak fâil-i hakikide bulunmakta olması mülâbesesi) ile keşş "ve itân" ederek yalnız ben-zekâ ve ferâset (idrâk)imle her zamân ve her mahalde tab'ımın şu kanununu, Hâlık'ımın emrini ifâ etmekle mahzûziyet hisseyliyorum. Tâli' ve mukadderâtımda (hissettiğim) dehâ-yı ilâhiyeni takdis ederim, irâde-i ilâhiyenin bana taallukuyla mahzûz olduğundan mucib-i ukubetim olsa dahi ancak şu sadâ (-yı hayatımı bâr-gâhına in'ikâs ettiğini iştirsin: Hamd ü şeref "esasen" ilelebed sana hasdır, bu suretle nidâ (-yı enîn-engîz) kubbe-i semâya suûd etti, muhammedet-i Hâlık'ı (idrâk-i mümkünim ile) ifâ eyledim ve Hâlık dahi (tevfikât u ilhâmâtıyla) şu münâcâtımın kısmı-ı bâkisini ikmâl eyledi. Lâkin artık sen sükût et es musikâr (ey çeng-i tabiatım) Lyre!, Erbâb-ı ihtisâsın pür-ihtilâş kalplerini dest-i kudretine alan Byron, -sen dahi seylâbe-i âhenin (teessürâtını) o menba'dan ahz et: Cenâb-ı Hakk dehâyı idrâk-i hakikat için halk etti. Ey düzehân şâiri! (??) Semâlara ref' et. (dehanı yalnız hâkilere münhasır kılma) Eser-i dehâ olan (ahenklerini) semâ (sâika-i nâdâne ile mücrem) ve mahkûm olanlar (ın intibâhı) için bile kabul eder ve ihtimâl ki edeceğin nidâ üzerine o zî-kudret nûr-ı cevvalin bir şulesi de zulmet-i rûhuna in'ikâs eyler. İhtimâl ki kalbin, o kudsî istiğrâklardan müteessir olarak arzuna ser-fürû-yı itaat olur ve vechile zulemât-ı kesife-i (hayat)ını bir şua-ı ulvî çâk eder de müistağrak bulunduğu feyz-i envârı bize de aksettirirsin. Ah! Gözyaşlarıyla rikkat peydâ eden istidâd-ı şâiriyetin kederlerinin münâcâtının tasvir etmiş veyahut (ihtiyâr eylediğin) zulemât-ı kesif-i ebediyeden bir melek gibi (?) sükût için cenâh-güşa ve (envâr-ı) nehâra doğru kadem-zen (olarak hakikat-i infialât-ı hayatını o perde-i nihâniden tecrid etmiş) olaydın kudsiyet-i Hâlık'ı itirâf edenlerin mesleğinde de kendini (pek güzel tecrübe ederdin) aslı: (eğer rebâbın parmakların altında münâcât-ı ekdârını tegannî etmiş veyâhud gölgelerin sine-i kesifinden düşerek bir melek gibi cenâh-güşa ve gündüze (?) doğru yürümüş olaydın kendini tecrübe ederek

tirâzendedir) Asla, kûbbe-i semânın aks-i sedâları Hâlık'ın seyreylediği bu zerrîr erguvânları şems, kamer, niicîm, kâinât) ne de melaîkin sübha-i ahenk-nisârı o kadar ilâhî bir ahenk teşkil edemez ve semânın icâbet-i istimalı mucib olmaz idi!

Byron'a ne kadar imreniyor!!...

Ey âliheler mertebesinden sukût eden çocuk! Cesâret et, nâsiyene hasb u neslin nakş olunmuştur; seni gören insan bir nûr-ı semânın çeşmânında husîf-pezîr olduğunu hisseder.

Ey negâmâtı ebedî olan (!?) Pişvâ!, kendi kendini idrâk et; şubehât-ı meâsi ehl-i cehâlete yakışır, (onlardan sen içtinâb et). Sana bu gümrâhî mesleğinde beyân edilen o sahte alkışlardan teneffür et. Şeref olmıyan mahalle fazilet uğrayamaz. Makamını şa'saa-i ibtidâiyende tut, o pâk insanlar arasındaki şeref ve envâr ile mütecellî ve Cenâb-ı Hakk tarafından nefha-i hususi ile teganni-sâz, muattekad; (hem-cins) muhibbî olmak için yaratılmışlardır.

Ahmed Muhtar

16. Dieu.

Çalab, Çev: Ahmed Muhtar, Fevâid mc. nr. 19, 31 Ağustos 1313 / 12 Eylül 1897, s. 302; nr. 23, 4 Kânun-i sâni 1313 / 16 Ocak 1898, s. 373-374.

Dieu¹⁶¹

Oui, mon âme se plaît à secouer ses chaînes
Déposant le ferdeau des misères humaines,
Laissant errer mes sens ce monde des corps,
Au monde des esprits je monte sans efforts.
Là, foulant à mes pieds cet univers visible,
Je plane en liberté dans les champs du possible,
Mon âme est à l'étroit dans sa vaste prison:
Il me faut un séjour qui n'ait pas d'horizon.

Comme une goutte d'eau dans l'Océan versée,

161 *Les Méditations Poétiques*, I, s. 108-113.

L'infini dans son sein absorbe ma pensée;
Là reine de l'espace et de l'éternité,
Elle ose mesurer le temps, l'immensité,
Aborder le néant, parcourir l'existence,
Et concevoir de Dieu l'inconcevable essence.
Mais sitôt que je veux peindre ce que je sens,
Toute parole expire en efforts impuissants;
Mon âme croit parler, ma langue embarrassée
Frappe l'air de vingt sons, ombre de ma pensée.
Dieu fit pour les esprits deux langages divers:
En sons articulés l'un vole dans les airs;
Ce langage borné s'apprend parmi les hommes;
Il suffit aux besoins de l'exil où nous sommes;
Et, suivant des mortels les destins inconstans,
Change avec les climats ou passe avec les temps.
L'autre, éternel, sublime, universel, immense,
Est le langage inné de toute intelligence;
Ce n'est point un sort mort dans les airs répandu,
C'est un verbe vivant dans le cœur entendu;
On l'entend, on l'explique, on le parle avec l'âme;
Ce langage senti touche, illumine, enflamme:
De ce que l'âme éprouve interprètes brûlants,
Il n'a que des soupirs, des ardeurs, des élans;
C'est la langue du ciel que parle la prière,
Et que le tendre amour comprend seul sur la terre
Aux purés régions où j'aime à m'envoler
L'enthousiasme aussi vient me la révéler;
Lui seul est mon flambeau dans cette nuit profonde,
Et mieux que la raison il m'explique le monde,
Viens donc! il est mon guide, et je veux t'en servir.
A ses ailes de feu viens, laisse-toi ravir!
Déjà l'ombre du monde à nos regards s'efface:
Nous échappons au temps, nous franchissons l'espace:
Et, dans l'ordre éternel de la réalité,

Nous voilà face à face avec la vérité!

Cet astre universel, sans déclin, sans aurore,
C'est Dieu, c'est ce grand tout, qui soi-même s'adore!
Il est; tout est en lui: l'immensité les temps,
De son être infini sont les purs éléments;
L'espace est son séjour l'éternité son âge;
Lu jour est son regard le monde est son image;
Tout l'univers subsiste à l'ombre de sa main;
L'être à flots éternels découlant de son sein
Comme un fleuve nourri par cette source immense,
S'en échappe, et revient finir où tout commence.

Sans bornes comme lui, ses ouvrages parfaits
Bénissent en naissant la main qui les a faits:
Il peuple l'infini chaque fois qu'il respire;
Pour lui, vouloir c'est faire, exister c'est produire!
Tirant tout de soi seul, rapportant tout à soi,
Sa volonté suprême est sa suprême loi
Mais cette volonté, sans ombre et sans faiblesse,
Est à la fois puissance, ordre, équité, sagesse.
Sur tout ce qui peut être il l'exerce à son gré,
Le néant jusqu'à lui s'élève par degré:
Intelligence, amour, forcè, beauté, jeunesse,
Sans s'épuiser jamais, il peut tirer des dieux!
Mais ces dieux à lui l'éternelle distance,
Tendant par leur nature à l'être qui les fit:
Il est leur fin à son, et lui seul se suffit!

Voilà, voilà le Dieu que tout esprit adore
Qu'Abraham a servi, que rêvait Pythagore
Que Socrate annonçait, qu'entrevoyait Platon;
Ce Dieu que l'univers révèle à la raison,
Que la justice attend, que l'infortune espère,

Et que le Christ enfin vint montrer à la terre!
Ce n'est plus là ce Dieu par l'homme fabriqué,
Ce Dieu par l'imposture à l'erreur expliqué,
Ce Dieu défiguré par la main des faux prêtres,
Qu'adoraient en tremblant nos crédules ancêtres:
Il est seul, il est un , il est juste, il est bon;
La terre voit son œuvre, et le ciel sait son nom!

Heureux qui le connaît! plus heureux qui l'adore!
Qui, tandis que le monde ou l'outrage l'ignore!
Seul, aux rayons pieux des lampes de la nuit,
S'élève u sanctuaire oui la foi l'introduit,
Et, consumé d'amour et de reconnaissance,
Brûre, comme l'encens, son âme en sa présence!
Mais, pour monter à lui, notre esprit abattu
Doit emprunter d'en haut sa force et sa vertu;
Il faut voler au ciel sur des ailes de flamme:
Le désir et l'amour sont les ailes de l'âme.

Ah! que ne suis-je né dans l'âge oui les humains,
Jeunes, à peine encore échappés de ses mains,
Près de Dieu par le temps, plus près par l'innocence,
Conversaient avec lui, marchaient en sa présence!
Que n'ai-je vu le monde à son premier soleil!
Que n'ai-je entendu l'homme à son premier éveil!
Tout lui parlait de toi , tu lui parlais toi-même;
L'univers respirait ta majeste suprême;
La nature, sortant des mains du Créteur,
Étalait en tous sens le nom de son auteur:
Ce nom, caché depuis sous la rouille des âges,
En traits plus éclatants brillait sur tes ouvrages;
Il invoquait son père, et tu dusais: "C'est moi."

Longtemps comme un enfant ta voix daigna, l'instruire,

Et par la main longtemps tu voulus le conduire.
Que de fois dans ta gloire à lui tu t'es montré,
Aux vallons de Sennar, aux chênes de Membre,
Dans le buisson d'Horeb, ou sur l'auguste cime
Où Moïse aux Hébreux dictait sa loi sublime!
Ces enfants de Jacob, premiers-nés des humains,
Reçurent quarante ans la manne de tes mains;
Tu frappais leur esprit par tes vivants oracles,
Tu parlais à leurs yeux par la voix des miracles;
Et lorsqu'ils t'oubliaient, tes anges descendus
Rappelaient ta mémoire à leurs cœurs éperdus.
Mais enfin, comme un fleuve éloigne de sa source,
Ce souvenir si pur s'altéra dans sa course;
De cet astre vieilli la sombre nuit des temps
Éclipsa par degrés les rayons éclatants,
Tu cessas de parler: l'oubli, la main des âges,
Usèrent ce grand nom empreint dans tes ouvrages;

Les siècles en passant firent pâlir la foi;
L'homme plaça le doute entre le monde et toi.

Ou, ce monde, Seigneur, est vieilli pour ta gloire;
Il a perdu ton nom, ta trace et ta mémoire;
Et pour les retrouver il nous faut, dans son cours;
Remonter flots le long fleuve des jours.
Nature, firmament! l'œil en vain vous contemple;
Il voit, il suit en vain, dans les déserts des cieux,
De leurs mille soleils le cours mystérieux;
Il ne reconnaît plus la main qui les dirige:
Un prodige éternel cesse d'être un prodige,
Comme ils brillaient hier, ils brilleront demain!
Qui sait où commença leur glorieux chemin?
Qui sait si ce flambeau, qui luit et qui féconde,
Une première fois s'est levé sur le monde?

Nos pères n'ont point vu briller son premier tour,
Et les jours éternels n'ont point de premier jour.
Sur le monde moral en vain ta providence
Dans ces grands changements révèle ta présence,
C'est en vain qu'en tes jeux l'empire des humains
Passe d'un sceptre à l'autre, errant de mains en mains;
Nos yeux, accoutumés à sa vicissitude,
Se sont fait de la gloire une froide habitude:
Les siècles ont tant vu de ces grands coups du sort!
Le spectacle est usé, l'homme engourdi s'endort.
Réveille-nous, grand Dieu! parle, et change le monde;
Fais entendre au néant ta parole féconde:
Il est temps! lève-toi! sors de ce long repos;
Tire un autre univers de cet autre chaos.
A nos yeux assoupis il faut d'autres spectacles;
A nos esprits flottants il faut d'autres miracles.
Change l'ordre des cieux, qui ne nous parle plus!
Lance un nouveau soleil à nos yeux éperdus;
Détruis ce vieux palais, indigne de ta gloire;
Viens! montre-toi toi-même, et force-nous de croire!
Mais peut-être, avant l'heure où dans les cieux déserts
Le soleil cessera d'éclairer l'univers,
De ce soleil moral la lumière éclipse
Cessera par degrés d'éclairer la pensée,
Et le jour qui verra ce grand flambeau détruit
Plongera l'univers dans l'éternelle nuit!
Alors tu briseras ton inutile ouvrage.
Ses débris foudroyés rediront d'âge en âge:
"Seul je suis! hors de moi rien ne peut subsister!
L'homme cessa de croire, il cessa d'exister!"

Çalab

Evet rûhum zincirlerini silkelemekte zevk-yâb oluyor: insanların acz ve sefâletlerinden müsterkib bâr-i girânî üzerimden atarak ve havâsımı

bu âlem-i ecsâm içinde serseriyâne dolaşmaya bırakarak kudretsizliğimle beraber âlem-i ervâha bâlâ-yı kâinâta sâûd ediyorum. Orada bu âlem-i mer'iyi ayaklarımın altına alıyor ve sahâ-i inkân içinde kemâl-i serbestiyle sübhân ediyorum. Bu vâsi dünya mahbesi içinde rûhum sıkılıyor. Buna ufka mâlik olmayan bir ikâmetgâh lâzımdır. Nâ-mütehâhilik ise tasavvurâtımı ummâna dökülmüş bir su katresi gibi a'mâkına çıkıyor. Orada tasavvurâtım ebediyet ile mesâfe-i nâ-mütenâhiye-i zamânenin hâkimesi gibi zamân ve vüs'ati ölçmeye, ademe tekarrüb ü mevcûdiyeti cevelân-gâh ittihâz etmeye gayr-ı kabil-i idrâk olan esas vücûd-ı halkı idrâke cesâret-yâb oluyor. Fakat o esnada hissettiğimi tasvir etmeye arzı-keş bulunmakla beraber hatıra tebdûr eyleyen bu arzı sîr'atıyla her kelimede daha dilimin ucunda iken rûhı manasını kudret-i icûza teslim edip geçiyor. Rûhum tekellüm ettiğini zanneder. Lisanım da bu hâl-i acz içinde sıkılarak zıll-ı efkâr bulunan yirmi türlü sadâ ile enîn-kârâne hevâ-yı tehzîz eder.

Hâlık, ukûl için iki mihtâf-ı lisân yaratmıştır. Biri usûl-ı makt'a suretinde havalarda teyerân ederken bu mahdûd kelûm insanlar arasında kesbi alarak öğrenilir, içinde bulunmadığımız menfânın mukteziyatına kifâyet ediyor. Ve fanilerin nâ-hem-vâr olan mukadderâtına tebâen ekâlîme göre tehallüf eder, zamân ile zâil olur. Diğeri ise ebedî, ulvî, umûmî, nâ-mahdûd olan kelâmdır ki her insan ferâset-i fîrîyesine irtikâz etmiş bulunur.

Bu lisana havalarda teyerân ile nâ-bûd olmak mukadder olmayıp kalb-i hassas ve bî-dâr derûnunda zî-hayat bir mealden ibârettir.

Bu lisan rûh ile söylenir, rûh ile dinlenir, rûh ile de tefsir olunur. Menşe'i rûh olduğu için müessir, nûr-î bahşâ, âlâv-nisârdır. Mahsûs-ı rûh herşeyin tercüman-ı şerer-bârı olan âhlardan, tehâlûklerden, ibtilâlardan başka şeye mâlik değildir; hengâm-ı secdede vird-zebân edilen bu lisanı arz üzerinde ancak aşk-ı pâk erbâbı anlayabilirler.

Ahmet Muhtar

17. Lamartine'nin Bir Neşidesinden Muktebes

Lamartine'nin Bir Neşidesinden Muktebes, Çev: Müstecâbizâde

İsmet, Malûmat mc. nr. 152, 17 Eylül 1314 / 29 Eylül 1898, s. 640.

Lamartine'nin Bir Neşidesinden Muktebestir.

Bekler bu hâk-dân-ı fenâda sabâh u şâm

Hüzn ü sükûn civârım tenhâ mekâbirin

Sâhil-res-i 'adem sanarak rûh kendini

Müzdâd olur te' essürü seyr ile zâirin.

Müstecâbîzâde İsmet

18. L'Isolement

Edebî Bir Makale, Çev: Ali Muzaffer, Maarif mc. nr. 138, 9 Haziran 1310 / 21 Haziran 1894, s. 89-90.

L'Isolement¹⁶²

Souvent sur le montagne, à l'ombre du vieux chêne,
Au coucher du soleil, tristement je m'assieds;
Je promène au hasard mes regards sur la plaine,
Dont le tableau changeant se déroule à mes pieds.

İci, gronde le fleuve aux vagues écumantes,
Il serpente, et s'enfonce en un lointain obscur;
Là, le lac immobile étend ses eaux dormantes
Où l'étoile du soir se lève dans l'azur.

Au sommet de ces monts couronnés de bois sombres,
Le crépuscule encor jette un dernier rayon,
Et le char vapoureux de la rien des ombres
Monte, et blanchit déjà les bords de l'horizon.
Cependant, s'élançant de la flèche gothique,
Un son relieux se répand dans les airs,
Le voyageurs'arrête, et la cloche rustique
Aux derniers bruits du jour mêle de saints concerts.

¹⁶² *Les Méditations Poétiques*, I, s. 21-22.

Mais à ces doux tableaux mon âme indifférente
N'éprouve devant eux ni charme, ni transports,
Je contemple la terre, ainsi qu'une ombre errante:
Le soleil des vivants n'échauffe plus les morts.

De colline en colline en vain portant mon vue,
Du sud à l'aquillon, de l'aurore au couchant,
Je parcours tous les points de l'immense étendue,
Et je dis: Nulle part le bonheur ne m'attend.

Que me font ces vallons, ces palais, ces chaumières?
Vains objets dont pour moi le charme est envolé;
Fleuves, rochers, forêts, solitudes si chères,
Un seul être vous manque, et tout est dépeuplé.

Que le tour du soleil ou commence ou s'achève,
D'un œil indifférent je le suis dans son cours;
En un ciel sombre ou pur qu'il se couche ou se lève,
Qu'importe le soleil? Je n'attends rien des jours.

Quand je pourrais le suivre en sa vaste carrière,
Mes yeux verraint partout le vide et les déserts;
Je ne désire rien de tout ce qu'il éclaire,
Je ne demande rien à l'immense univers.

Mais peut-être au delà des bornes de sa sphère,
Lieux où le vrai soleil éclaire d'autres cieux,
Si je pouvais laisser ma dépouille à la terre,
Ce que j'ai tant rêvé paraîtrait à mes yeux?

Là, je m'enivrerais à la source où j'aspire,
Là, je retrouverais et l'espoir et l'amour,
Et ce bien idéal que toute âme désire,

Et qui n'a pas de nom au terrestre séjour!

Que ne puis-je porté sur le char de l'aurore.
Vague objet de mes vœux, m'élancer jusqu'à toi,
Sur la terre d'exil pourquoi resté-je encore?
Il n'est rien de commun entre le terri et moi.

Quand la feuille des bois tombe dans la prairie,
Le vent du soir s'élève et l'arache aux vallons;
Et moi, je suis semblable à la feuille flétrie:
Emportez-moi comme elle. orageaux aquilons!

Edebî Bir Makale

Ekseriyâ hengâm-ı gurûb-ı şemsde tepe üzerindeki sâd-sâle çınar ağacının sâyesine ilticâ ile mahzunâne oturur ve bir cecrevân-ı tesadüfî ile enzârımı, menâzır-ı mütehavvilesi zîr-i isâbet-gâh-ı nigâhında imtidâd eden ovaya atfeylerdim.

bu ovada emvâcî köpükler içinde kalmış bir küçük çay çereyan eder ve yılan gibi kıvrıla kıvrıla mecralar içinde süzülerek nihayet ebad-ı müzlime-i derununa atılır!

Orada, gayr-ı müteharrik bir gölün habide-i sükûn olmuş suları nazara çarpar, kevkeb-i leyâlî ufk-ı semâ-yı niina-fâm üzerinde arz-ı ibtisam eder.

Fecr-i garib hüzn-nümâ ormanlarla mütetevvic eden şevâhik-i cibâle şon şuanı fırlatır, semalar arasında uçan gerdûne-i dil-nişini peri-i dil-efrûz mâhitâb-ı âfâkı ziyâ-yı ebyazıyla gark-ı nûr eder.

Ezmine-i kadîmciyi iltîâr eden bir tarz-ı garib-i mîmârîde inşâ edilmiş bir çan kulesinden münteşir olan rûhânî bir sâdâ tanîn-endâz-ı âfâk olur, seyyâh bu menâzır-ı ulviyeye karşı hayran hayran durur, nehârın son şamatalarını ilân eden nâkûs-ı sahrâvî bu rûhânî zemzemelere karışıp gider!

Fakat bu elvân-ı latîfe karşısında gayr-ı mütehassis olan kalb-i nâlânın ne mînbasîs ne de mütekeddir olur, seyyâr bir rûh gibi arzı

temâşâ ederim.

Ciyâdet-i tamme-i rûhânîyelerine mâlik olanları lebrîz-i neşât eden bu neyyir-i pür-feyz benim gibi kalbi mihr-i bârid-i mevt altında kalmış bir ölüye isâr-ı neşve edemez!

Enzârımı beyhude olarak garb ve şark ve cenub ve şimâl verasında vadiden vadiye atfederim ve fûshât-serâ-yı kâinâtın her noktasını süzdükten sonra derim ki: "Bu mecmua-i kâinâtın hiçbir köşesinde bana muntazır bir saâdet mevcut değildir!"

Fikrim rûlum için hiçbir suretle bahş-ı lezzet etmeyen bu vadiler benim neme yarar?

Menâzırı o derece rûh-perver, zâika-bahş olan bu enhâr, bu cibâl, bu ormanlar, bu inzivâ-gâhlarında insanın mevcudiyet-i manevîyesi için kıymet-dâr bir şey mefkûddur. Onun fıkdam her şeyi de mefkûd hükmünde bırakır!

Vakta ki şems devre başlar veya devrini ikmâl eder o sahife-i zerrîn-i enhârın suret-i cereyânını gayr-ı müteessir bir nazar ile takib ederim.

Güneş bir semâ-yı müzlim veya sâf içinde doğmuş yahud yanmış olsun, ne ehemmiyeti var? Benim bu gündüzlerden beklediğim hiçbir şey yoktur!

Şems-i cevelân-gâh-ı vasi'anda takib edebilsem dahi gözlerim beyâbânlardan halâdan başka bir şeye müsâdîf olmaz.

ben bütün bu şa'saalardan hiçbir şey arzu etmem; kâinâtın hiçbir matlahım yoktur! Fakat bâr-ı sakîl vücudumu şu arz-ı fânî üzerinde bırakıp da hudud-ı küre-i şemsin öte taraflarına, şems-i hakikinin başka semâları tenvîr ettiği mahallere pervaz etsem, işte o zaman kuvve-i hayaliyemi bu derece tehzîz eden ümid-i cavidânî nazarımda incilâ-balış olur idi!

O ulvî yerdeki mütehassiri olduğum menba-ı kevsere dalarak neşve-mend olacağım!

Orada, şu ikâmet-gâh-ı fenâda ismi bile mevcut olmayan o ümidi ve bütün rûhum arzu ettiği şeyi bulacağım!

Ey bütün arzularımın icima-galı olan madde-i nübheme! Gerdâne-i fecr üzerinde yuvarlanmakta olduğum halde niçin ağızuma atılmayıp?

Neden bu sefil vücudumu şu fenâ-yı hûn-âlîd üzerinde hâlâ taşıyayım. Bu arz üzerinde hâlâ kalayım? Arz ile benim yanımda hiçbir alâka kalmamıştır!

Vakta ki ağaçların yaprakları çimenlerin üzerine düşer, akşam rüzgârı çıkarak bunları vadilere doğru savurur. İşte ben de solmuş bir yaprağım!

Ey rüzgârlar beni de yapraklar gibi savurunuz!

Ali Muzaffer

19. Yeis'ten İki Beyit

Yeis'ten İki Beyit, Çev: Muallim Nâci, Mecmua-i Muallim, nr. 5, 28 Teşrin-i sâni 1303 / 9 Ekim 1887, s. 20.

Semâda, arzda, cevherde, canda nâlândır

Bütün sadâ-yı tabiat uzun bir efgândır.

Muallim Nâci

20. Le Soir

Akşam, Çev: Abdullah Cevdet, Hiç, 1307 / 1889, s. 10-11.

Le Soir¹⁶³

Le soir ramène le silence,
Assis sur ces rochers déserts,
Je suis dans la vague des airs
Le char de la nuit qui s'avance.

Vénus se lève à l'horizon;
A mes pieds l'étoile amoureuse
De sa lueur mysérieuse
Blanchit les tapis de gazon.

De ce hêtre au feuillage sombre
J'entends frissonner les rameaux:
On dirait autour des tombeaux
Qu'on entend voltiger une ombre.

¹⁶³ *Les Méditations Poétiques, I, s. 100-101*

Tout à coup détaché des cieux,
Un rayon de l'astre nocturne,
Glissant sur mon front taciturne
Vient mollement toucher mes yeux.

Doux reflet d'un globe de flamme,
Charmant rayon, que me veux-tu?
Viens-tu dans mon sein abatti
Porter la lumière à mon âme?

Descends-tu pour me révéler
Des mondes le divin mystère
Ces secrets cachés dans la sphère
Où le jour va te rappeler?

Une secrète intelligence
T'adresse-t-elle aux malheureux?
Viens-tu la nuit briller sur eux
Comme un rayon de l'espérance?

Viens-tu dévoiler l'avenir
Au cœur fatigué qui t'implore?
Rayon divin, es-tu l'aurore
Du jour qui ne doit pas finir?

Mon cœur à ta clarté s'enflamme,
Je sens des transports inconnus,
Je songe à ceux qui ne sont plus:
Douce lumière, es-tu leur image,
Je crois me sentir plus près d'eux!

Ah! si c'est vous, ombres chéries!
Loin de le foule et loin du bruit,

Revenez ainsi chaque nuit
Vous mêler à mes rêveries.

Ramenez la paix et l'amour
Au sein de mon âme épuisée,
Comme la nocturne rosée
Qui tombe après les feux du jour.

Venez!... mais des vapeurs funèbres
Montent des bords de l'horizon:
Elles voilent le doux rayon
Et tout rentre dans les ténèbres.

Akşam

*Şâm eyler iken dehri sükûnet ile lebrîz
Her dem çıkarım bir kayanın üstüne tenha
Gerdûne-i şeb addederim ben bunu güyâ
Bir bilmediğim cüda olur sanki sebük-hîz.*

*Zîr-i kademime Venüs olmuş gibi peydâ
Kevkebler olur yer yer ufuktan nîgeh-efrûz
Lâyık mı ki hem tâ görüle böyle şîbh-i rûz
Eşcâr ü sahârî sarılır nûra ser-â-pâ.*

*Yapraklarının titreyişi gûşumu okşar
Güyâ ki uçar zulmet içinde bütün ervâh
Medfenleri üzre olarak târik-i eşbâh
Bir böyle temâşâ-dil-i bî-hûşumu okşar.*

*Birdenbire bir pertev iner necm-i siyachtan
Ervel ederek cebhe-i gam-gînimi tenvir
Az sonra eder dîde-i nem-gînimi tenvîr
Bî-had olan eflûke tahayyürle bakarken*

*Ey bir küre-i müştâilin aks-i ziyâsı
Benden nedir âmâl aceb ey nûr-ı müzehher
Birleşme mi olur ol nûr ile geh bende mukarrer
Vicdanın odur pîş-rev ü râh-nümâsı.*

*Ulvî olan alemlerin esrârını âyâ
Ey nûr-i semâvî bana ihbâra mı indin
Ulviyyetini Rabbinin ihtâra mı indin
Kim etmektedir hükmünü her vechede icrâ*

*Ey kalbe safâ-âver olan neyyir-i akdes
Bilmem ebediyyet gününün fecri misin sen
Mey'ûs olan insanları dil-şâd kılarken
Müstakbelin esrârı size oldu mu mebhas.*

*Tehey्यüc ediyor rûhumu şu sendeki pertev
Dilde mütehlassis cezebât-i mütevâlî
Nâ-hûdların gezmede pîşimde hayâlî
Ervâhı mısın onların ey pertev-i şeb rev.*

*Me'mûl ederim ki bütün ervâh-ı sâide
Mukberleri üstü de olur böylece tâir
Gâhî olarak sûret-i aslı ile zâhir
Ben kendimi zannetemedeyim kurbplarında*

*Sizler misiniz-sevgili ervâh-ı müzehheb
Her dem olun efvâc-i hayâlâtım mülhâk
Pek çok severim böyle temâşâları el-Hakk
Tenhâ geliniz me'men-i mahsûsuma her şeb.*

Abdullah Cevdet

Abdullah Cevdet manzumenin son iki dördlüğünü tercime etmemiştir.

21. Sabah

Sabah, Çev: A. Refet, Hazine-i Fünûn mc. nr. 13, 4 Temmuz 1312 / 16 Temmuz 1896, s. 189-190.

Sabah

Tıfl-ı tâbân-çehre-i âsümân, mehd-i gülgûn-ı fecrden yavaş yavaş kıyâm ediyor. Mürgân-ı hoş-elhân bir vecd-bî-tâbân ile külbe-i fakirâneme karşı tabîî bir gülistân içinde zemzeme-pirâ-yı sever suph-ı sefâ ve kudûmiye-hân mihr-i münîr-i letâfet-peymâ oluyordu. Tüyleri beyaz, nazik kuzular mâderlerinin âgûş-ı şefkatinden cüdâ düşmüş eytâm gibi hazin hazin meliyor, benim o gülistân-ı tabîîmde âşîyân-sâz-ı ârâm olmuş olan bülbülleri reşke getirecek hazin sadâlı kanaryam da külbe-i ahzânımda zîr -i şefkatte negamât-ı dil-firibiyle sefâ-efzâ-yı sabâh oluyordu. Herkes feyz-i seherden istifâde için terk-i hâb ile sine-i şimâlden kopup gelen nesîm-i sabâha tevcîh-i vech etmiş. Bir istiğrâk-ı latîf içinde bulunuyordu. Bu sükûnet-i latîfeyi ihlâl eden iki sâhilinde bulunan sazları katırtırnaklarını yıkayıp geçen nesterenleri mahbûb edecek mertebe dilber olup efser-i zümürdîn nâzını sağ ve sol taraflarına meylettirmiş olan penbe ve beyaz goncelerin küşâde gelincik çiçeklerinin ruhsârını bûs ederek akıp bahr-ı muhite karışan cîy-bârin şamâtat-ı temevvücü idi. Âheste âheste vezân olan nesim, rûh-fezâ, mes'ûd çiftçinin yegâne maişetini teşkil eden zümürdîn ekinleri ihtizâza getirerek âleme ulvî temâşâsına doyulmaz bir manzara arz eyliyordu. Âfîâtâb-ı âlem-tâbın neşrettiği şîr'â-ı zerrîn ile arzettiği manzara-i bediaya, değil yalnız insanlar, çiçekler, kelekler, kuşlar bile hayrân ve ser-gerdân olmuş gibi çiçek çiçek toplaşıyordu. Önündeki taneleri bir azilet ile etrâfa saçarak refikalarını besleyen tavus tüylü horoz Hâlik-i a'zâmın ber-hayat olanlara bir gün daha bahşeylediğini ilân için hazin hazin ötüyordu. Uyuyanlar terk-i hâb ile uyanıklar kemâl-i şîrâb ile işleri başına koşmakta idi. Zirâ mihr-i münîr büsbütün ufuk üzerinde yükselmiş, sabâh olmuştu.

A. Refet

22. Sabah

Sabah .

Ortalık ağarınca....

Kuşlar terennümât-ı şevk-âverânelerini rakîk kalplerih en sevimli bir mehbûbu olan kızucuklar da hazin, rikkat-engîz meleyişlerine başlarlar.

Sadâ-yı beşer, suyun rüzgârın hafif uğultusuna karışır. Kûhvâre-i safâ-dârında gözlerini açan tıfl-ı masum bükâ-yı şevk u meserreti koyuverir. Tatlı tatlı ağlayışlarıyla sabaha karşı ilân-ı şetâret eder.

Sabâ-yı hoş-vezânın irtî' aş-ı latifiyle otlar, başaklar bir kıvve-i mihter altında bulunurlar, inlemeye mecbur olurlar. Böcekler de güneşe karşı rûh-nüvâz bir surette vızıldaşırlar.

Cenâb-ı Hakk'ın insanlara ihsan buyurduğu ni' am-ı kesirenin şükrünü edâ üzre müminîni sabah namazına davet eden müezzînin "Allah u Ekber" kelâm-ı cêlîli ile başlayan sadâ-yı diyânet edâsı semâvâtına doğru bir ulviyyet ile yükselerek tanîn-endâz-ı rûhâniyet olur. Her pâk kalpte lâhîûî hisler uyandırır. İnsanı bir ra' şe-i mutâvaat-kârâne altına alır.

Gündüzün ilk nefes alışı olan bu dakikalarda herşey canlanır, herşey kıpırdar, herşey parlar. Maşrıkı tek tük ihâta eden sehâb-pârelerin arasından fecr kendini gösterir.

İşte hep bu haller arzın hayat ve muhabbet göğünü alkışlamak, selâmlamak-için verdiği işâretlerdir.

İbnü'r-Rüştü Ali Nihad

23. Hakikat

Hakikat, Çev: İmzasız, 'Tercüman-ı Hakikat' gaz. nr. 2163, 27 Ağustos 1 / 8 Eylül 1885.

Hakikat

Hakikat-i mükemmele mir'ât-ı âlemdir. İnsan bu mir'ât-ı Rabbâniyeye temas etmeğe cesaret ettiği vakit en âkil adamların eli altında bile parça parça olur ve onun dağınık parçaları âsârın bâzîçesi makamına geçer. Her asırda bu parçalar toplanılır. Her kişi bu enkazı cem' eder ve kendi kendisine "ben bu lemeât-ı efkârı bir yere cem' edeceğim ve bir muharrik içinde ziyâyı tahaşşüd ettirerek tabiatı pîş-i nazarımda mükemmel olarak bulunduracağım!" der. Zavalı insan böyle hasbihal edip çalışır ve bu ziyâ-dâr parçaları her mahalden toplar bıraktımı hayâlât-ı beyhûdenin esiri olarak bir fîkr-i nâ-mahdûda hasr-ı merâm eyler. Usûl-ı beşeriyenin kaidelerini tevsi' eder. Bu cesâmet-i manivîye içinde, usûl-ûrâ, kizb, hakikati bit-tesâdüf cem' eder. Bâdelnû mahrekinde nâ-mütenâhînin çizilmesi için epeyce mesafe açtığına itikâd ettiği vakit oraya enzâr-ı hârisânesini daldırdı. Bu dağınık parçalardan bir ziyâ-yı sevâik-feşân zuhur eder. Fakat onun didesi velinî-i umûmîyi tefrik ve taksim ederek bin hakikati görür. Her şeyin fırsat-yâb-ı duhiîl olamadığı bu mahrek bizim efkâr-ı müfsidânemizin birbirleriyle mahvettiği gibi tecemünü' ettireceği lemeâtı dağittir. Şuaât-ı mütebâidesi birbirleriyle telâki edip inkisâr ederler. İnsan dahi o vakit mir'âtını kırar ve sebb ü şetm ederk "ey hakikat sen mâdumsun!" der.

İmzasız

Üçüncü Bölüm

Lamartine'e Sultan Abdülmecid Tarafından Verilen Çiftlik Meselesi

Lamartine'in Şark seyahatlerinde İstanbul'da ikâmet ettiği ve Sultan Abdülmecid ile Mustafa Reşid Paşa tarafından kabul edildiği bilinmektedir. Onun sonradan kaleme aldığı altı ciltlik Türkiye Tarihi de bu hüsn-i kabullerin bıraktığı izlenimlerin tezahürüdür. Bu konu üzerinde yıllar önce bir inceleme yapan Ahmet Refik Altınay, meselenin tarihçesini ve esasını bütün detaylarıyla gözler önüne sermiştir. Edebiyat tarihimiz için mühim bir vesika arz etmesi bakımından biz, bu değerli araştırmayı yorumlayıp, meseleyi özetlemektense yazarın cümlelerine dokunmadan olduğu gibi bugünkü harflere aktararak bu konu üzerinde derinleşecek olanların istifadesine sunmayı uygun gördük.

Ahmed Refik
Lamartine

Türkiye'ye Muhâcerât Kararı, İzmir'deki Çiftliği
(1849 - 1853)

(Lamartine'in Gayr-ı Matbu' Mektuplarıyla Hazine-i Evrâk
Vesâikına Nazaran)

İstanbul
Orhaniye Matbaası
1925

Mukaddime

Lamartine'e İzmir'de icâr edilen çiftlik meselesi şimdiye kadar Türk müverrihlerince lâıyıkıyla tedkîk edilmediği gibi, Fransız müelliflerince de tamamiyle malûm olmayan bir meseledir. Türkler, Lamartine'in Avrupaca malûm olan şöhret ve kudretinden istifade

etmek ve kendisine bir Türkiye Tarihi yazdırmak için Sultan Abdülmecid tarafından İstanbul'a davet edildiğini ve bu hizmetine mükâfaten de kendisine İzmir'de bir çiftlik verildiği kanâatındadırlar. Fransızlar ise, Lamartine'in gerek şiirlerinde ve gerek mensur eserlerinde Türkleri medhettiğinden dolayı kendisine Sultan Abdülmecid tarafından İzmir'de bir çiftlik ihsân olunduğuna kâildirler. Hatta René Doumic Lamartine'in hayatına dâir yazdığı eserin 1922'de intişâr eden üçüncü tab'ında şu mütâlaada bulunuyor:

"Lamartine, evvela Fransa'daki emlâkini Şark'taki emlâki vasıtasıyla kurtarmak ümidinde bulundu. Sultan Abdülmecid, manzum ve mensur eserlerinde Şark'ı sitâyîş ettiğinden dolayı kendisine teşekkür makamında olmak üzere Burgaz Ova sahrâsında 20.000 hektarlık bir arazi vermişti. Lamartine, İzmir'deki mâlikânesini ziyaret için 1849'da Şark'a ikinci bir seyahat icra etti. Her zaman olduğu gibi, yine vecd içinde avdet eyledi. Çiftliğin ilk işletme mesârîfî için para toplamaya çalıştı: Sermaye bulmaya muvaffak olmadı" (s.104)

Halbuki hakikat, gerek bu ifadenin gerek şimdiye kadar mevcut kanâatlerin büsbütün âksidir: Lamartine Türkiye'ye hicret etmeye karar vermiş ve Sultan Abdülmecid ile Reşid Paşa'ya birer mektup yazarak İzmir'de kendisine bir çiftlik verilmesini rica eylemiştir. Çiftlik kendisine bâ-tapu verilmemiş ancak muayyen bir müddetle icâr edilmiştir. Çiftliği işletemeyeceğini anlayınca sermâyedârlar aramış, fakat bu nokta kendisiyle yapılan mukâvelceye mugayyir olduğu cihetle çiftlik elinden alınarak fazl ve dehâsına hürmeten kendisine senevî seksen bin kuruş tahsis edilmiştir. Lamartine, Şark'a ikinci seyahati 1849'da değil 1853'te icrâ etmiştir. Hatta Türkiye Tarihi'ni de Türklerden gördüğü samimiyete şükrâne olmak üzere, o tarihte ve kendi ârzusuyla yazmıştır.

Şu ufak eserde Lamartine'in bu meseleye dâir yazdığı gayr-ı matbu' mektuplar ile, Türklerin büyük şâire karşı perverde eyledikleri hürmet ve samimiyetin en doğru vesikaları kâmilten telfik edilmiştir. Şimdiye kadar gayr-ı malûm olan bu vesikalar Türkiye tarihi için ne derece mühimse, Fransız edebiyatında en yüksek bir

mevki' işgâl eden Lamartine gibi dâhi bir şâirin ihtiyârlık demlerinde çektiği ızdırâbları göstermek itibariyle, Fransız edebiyatı tarihi için de o derece büyük bir kıymeti hâizdir.

Büyükada, 17 Nisan 1925

Ahmed Refik

-I-

Türkiye'ye Muhacerât Kararı, İzmir'de Verilen Çiftlik

Lamartine, 1848'den sonra olduğu gibi evvel de borçlarını ödemekle meşguldü. Etrafından para arar, icâbında en sevdiği yerleri satardı. Lamartine'in bu derece borçlanmasına sebep, ziraata olan meclûbiyetiydi. Gençliğini ecdâdının cesim mâlikânelerinde geçiren Lamartine, kırlara, ovalara, hulâsa tabiatın bütün güzelliklerine karşı rûhen hissettiği zevki yalnız şiirlerinde parlak ve samimi tasvirlerle yaşatmaz, aynı zamanda toprağın feyzinden de istifade etmeyi arzu ederdi. Ziraat onun en ziyâde zevk aldığı bir meşguliyetti. Fakat bu meşguliyetin bütün kazancını daha pek genç iken aldığı kumar için âdetâ sermâye makamında telâkki ederdi. Bu sebebe mebni, Lamartine, zevkini tatmin ve borçlarını tasviye için bütün ümidlerini ziraata bağladı. Ecdâdından kalan çiftliklerden nereyi müsâid gördüyse, orayı bağ haline getirmeye çalıştı. Hatta Saint-Point'da o kadar üzüm yetişmediği halde en güzel çayırıları ortadan kaldırarak bağ haline getirdi, fakat ne çare ki, bütün ümidleri ve bütün emekleri hesabının büsbütün hârici zuhur etti. Bununla birlikte çiftçilikten hiçbir zaman ümidini kesmedi. Toprağından fazla mahsul yetişmediği zaman komşusundan borca satın alarak fazla bir kârla satmak çarelerine bile başvurdu. Fakat bunda da ziyân etti. O derecedeki borçları müdhiş bir yekûna bâliğ oldu. Nihayet bütün şiirlerinde tasvir ettiği Milly'yi de elden çıkardı. Bütün bu fedâkârlıklar Lamartine'i borçlarından kurtaramadı. Artık birgün şöyle feryad etmişti: "*Toprak ölümüne sebep oldu. Artık beni gömse iyi olur*"

Mamañih bütün bu ızdırâblar, elim sıkıntılar içinde yine edebî ve siyasî faaliyetinden geri durmadı. Zaten 1848 senesine kadar nefis ve

güzide eserleriyle devrinin en büyük şâirleri mertebesine irtika eylemişti. Graziella, Göl, İlk Tefekkür, Yeni Tefekkürler, romantizmin şâhceserlerinden ma'dûddur. Bununla beraber Lamartine bütün faaliyetini yalnız şiire hasretmezdi, aynı zamanda işle de meşgul olurdu. İlk Tefekkür'ün mukaddimesinde diyor ki:

"Şiir hiç bir zaman benim bütün mevcudiyetime hâkim olamadı. Ona rûhumda ve hayatımda ancak beşerin herhangi bir gününde terennüme hasrettiği mevki'i verdim... Hayat, hayattır, ne dâimî bir nağme-i sürûr, ne de dâimî bir enîn-i tealliîndür. Dâima terennüm eden bir insan insan olamaz, ancak bir savt olabilir." Lamartine, nazmında da nesrinde de en büyük ve en hassas bir şâirdi. Fakat kendi hakkındaki itikadı bu merkezdeydi. Hatta bunu daima fiilen de göstermeye çalışırdı.

Lamartine Şark'a seyahat etti. Anadolu'nun feyizli topraklarını yeşil ovalarını hassas bir rûhla dolaştı. İstanbul'a geldiği zaman vecd içinde idi. Sarayburnu'nda Boğaz'ın yeşil sahillerini, denizin ve semânın parlak renklerini gördüğü zaman âni bir sayha-i hayretle mest olmuştu. O zamanlar Mahmud-ı Sâni'nin son seneleriydi. Rus donanması Beykoz sahillerinde lenger-endâz olmuştu.

Lamartine derhal Türk ricâliyle tanıştı. Bilhassa Nâmık Paşa ile münasebetten pek memnun oldu. Mayıs'ın en güzel günlerini Tarabya'da, Büyükdere'de geçirdi. Topkapı Sarayı'nı, Enderûn kütüphanesini ziyaret etti. Beylerbeyi Sarayı'nı gezmeye gittiği zaman Sultan Mahmud'u pencereden gördü. Bu hadiseyi kendi şu suretle tasvir ediyor:

"Altın ve mermer altında nice elemlerin, nice dehşetlerin meknûz olduğu bu sarayın önünden yavaş yavaş geçtim: Padişah sahildeki köşklere birinde, bir kanape üzerinde oturuyordu. Genç gözdelerinden Ahmet Paşa da yanı başında ve ayakta idi. Avrupalı kıyafetimiz nazar-ı dikkatini celbettiği cihetle, Sultan bizim kim olduğumuzu sormak için, bizi parmağıyla Ahmet Paşa'ya gösterdi. Padişah'a alaturka selâm verdim, selâmıma gayet nâzikâne mukabele etti. Saray'ın bütün pancurları açıldı. Bu muhteşem ve zarif bina içinde en zengin tezyinâtın parıltıları görölüyordu."

Lamartine, İstanbul'da temmuz nihayetine kadar oturdu. Hatta Sultan Mahmud'un huzuruna kabul edildi. Türklere ve Türk'ün toprağına karşı kalbinde silinmez bir muhabbet ve samimiyet olduğu halde vatanına avdet etti (1833).

Filhakika onun için yegâne faaliyet vatanında idi. Fransa'de Louis Philip idaresine karşı için için isyan ateşleri hazırlanıyordu. Cumhuriyet fikirleri bütün düşüncelerin fevkinde idi. Lamartine herhalde Fransa'da yeni fikirlerin doğacağına kâni idi. Hatta; *"Beş şeye kalmaz Fransa'ya da, yeni fikirlere de hâkim olacağız"* diyordu. Lamartine'nin tahmini gecikmedi. 1848'de Louis Philip sukût etti. Halkın heyecanı ve kargaşalığı içinde yüksek bir rehber, halâskâr bir mürşide ihtiyaç hissedildi. Bu ulvi vazifenin ifâsı Lamartine'e müyesser oldu. Lamartine tamam dört ay cumhuriyeti yüksek dehâsı, belîğ kuvve-i natıkası, sarsılmaz fazileti ile idare etti.

Sosyalistler cumhuriyet bayrağı olmak üzere kırmızı bayrağı istiyorlardı. Buna karşı mukavemet edecek bir ferd yoktu. Azmi ve mücennî, bilhassa mukavemet-i nâ-kabîl olan belâgatiyle bu cesareti ancak Lamartine gösterebilirdi,

Halkın isyanlarını ve heyecanlarını hep o teskin etti, o yatıştırdı. Otel de Ville'in yüksek basamakları üzerinde halka şu nutku irâd etti.

"Vatandaşlar! Siz hükûmete karşı cebredebilirsiniz. Ona milletin bayrağını, Fransa'nın adını değiştirmeyi emretmeye de muktedsiniz. Hatta ona bir fırka cumhuriyetini bir tedliş bayrağı da kabul ettirebilirsiniz. Fakat biliyorum ki hükûmet de benim gibi sizin sözlerinizi dinleyip de şeref ve haysiyetini halel-dâr etmedense ölmeye karar vermiştir. Bana gelince, ben hiç bir zaman böyle bir emir-nâmeyi imzalayamam! Bu kan bayrağını ölünceye kadar kabul etmeyeceğim. Bunu siz de benim gibi arzu etmemelisiniz! Zira sizin bize getirdiğiniz kırmızı bayrak ancak Champs du Mars'ı dolaşmış, 91 ve '93'de halkın kanı içinde sürüklenmiştir. Üç renkli bayrak ise vatanın namı, şanı ve hürriyetiyle birlikte bütün cihanı dolaşmıştır."

Halk Lamartine'e âdetâ perestiş ediyordu. Lamartine hiçbir yere namzedliğini koymadığı halde iki milyon üçyüz bin rey kazandı. Halk kendisini Otel de Ville'den kaldırıp Tuilleries Sarayı'na götürmek

istiyor;

-Yaşasın Lamartine!

diye bağırıyordu. Lamartine daha ilk devrede tek başına kuvve-i icraâta hâkim olmak istemedi. Arkadaşlarını etrafına topladı, derhal bir hükûmet-i muvakkite teşkil etti. Bilâhère hükûmet sureti-kat'iyede teşkil edince kabinede hariciye nezaretini Lamartine derûhte etti.

Lamartine'in ikbâli dört ay sürdü. 1848 İhtilâli'nden sonra işlerde elîm bir buhrân husûle geldi. Fabrikalar kapandı, binlerce amele işsiz ve ekmeksiz kaldı. Nihayet Haziran ihtilalleri hükûmetin sukûtuyla neticelendi. Lamartine yeni intihabda pek az rey aldı. Daha 1849'da o kadar sevdiği Fransa'dan büsbütün ayrılmaya Türk topraklarında oturmaya karar verdi. Bu kadar şan, şeref onu borçlarından bir türlü halâs edememişti. Artık bütün ümidini Türklere ve Türk topraklarına bağladı. Türkiye'de Tanzimat devri başlamıştı. Devleti idare edenler arasında Mustafa Reşid Paşa, Âli Paşa, Fuad Efendi gibi Avrupa efkârını Türkiye'de kökleştirmeye çalışan yüksek simâlar vardı. Lamartine, gerek Sultan Abdülmecid ve gerek Reşid Paşa tarafında sehâbet edileceğine kâni idi. Zevcesi ve çocuklarıyla beraber ya İzmir veya İzmit sahillerine yerleşmek, Padişah'tan bir çiftlik isteyerek ömrünün son zamanlarını ziraatle geçirmek istiyordu. Lamartine'i bu karara sevk eden yegâne sâik, borçlarıydı. Elli dokuz yaşında, borç ızdırab altında kalmak, Graziella müellifini dil-hûn ediyordu.

Lamartine, vakıa İzmir'de büyük bir ziraat işi yapmayı muvafık görüyordu; fakat verilecek çiftlik İzmit'te İstanbul'a yakın bir yerde olsa daha memnun olacaktı. Şâir yalnız borçlarını düşünmüyordu; aynı zamanda rûhuna en nefis şiirler ilhâm eden zevcesini, Marian'ı da memnun etmek onu Paris hayatından uzaklarda, hiç olmazsa yine neşeli bir muhit içinde yaşatmak istiyordu. Marian'ın sadakatini nasıl unutabilirdi? Yirmi dokuz seneden beri en parlak günlerde olduğu gibi en ızdırablı zamanlarda da yegâne tesellisi Marian'dı Sultan Murad zamanında Şark Seyahati'ni onunla birlikte yapmıştı. Marian şâirin rûhuna ve hissiyatına o derece hürmet ediyordu ki, kızları dünyaya geldiği zaman, Venedik'in mâî semâsı altında Lamartine'in

ilk aşkını yaşatan Graziella'dan sonra Bourget Gölü'nün sâkin sularında rûhuna Göl şirini ilham eden Madam Charles'ın ve daha doğrusu Julie'nin adını koymasını bile hoş görmüştü. Şâir Jocelyn'i yazdığı zaman bu nefis eseri vefâkâr zevcesi Marian'a ithaf etti. Lamartine'in fikrince çiftlik İstanbul'a yakın bir yerde olursa, hiç olmazsa Marian kışın İstanbul'un eğlencelerinden istifade edebilirdi. Şâir, Sadrazam Reşid Paşa'ya yazdığı mektubda bu noktayı da unutmadı. Sultan Abdülmecid'e yazdığı mektubu leffederek Sadrazam'a Paris'ten 24 Nisan 1849 tarihiyle gönderdi. Mustafa Reşid Paşa Lamartine'in müracaatını samimâne kabul etti. Esasen Türkiye'de Garb irfanına karşı büyük bir temayül hâsıl olmuştu. Chateaubriand, Lamartine, Hugo Türkiye'de en çok tanınan dâhilerdi. Türk gençleri ve Türk zabıtları mütemâdiyen Avrupa'ya tahsile gönderiliyordu. Hatta, "Tophane-i Âmire mektupçusu hulefâdan İbrahim Şinasi Efendi"¹⁶⁴ *"o sene sâye-i feyz pirâye-i cenâb-ı tâc-dârîde bendegân-ı Devlet-i 'Aliyye'den dahilen ve haricen kesb-i bedâ'a-i malûmat edenlerin ekserisi kâm-yâb olmakta olmasıyla" lisan-i uzbû'l-beyân Fransevi'ye bed' ve istinâs birle el-hâletü-hazihi sâ'î ve lî-eclî't-tahsil cânib-i Paris'e azimeti mütemenni ve müstedî" bulunduğuna dâir* "Tophâne-i Âmire Müşiri Fethi Paşa'ya bir istidâ vermişti. İstidası Sadaret'e takdim olunduğu zaman Reşid Paşa, *"bı mukâvele müsteidân-ı bendegândan istekli olanlar sâye-i maarif-vâye-i Hazret-i Mülûkânede tahsil-i malûmât eylemeleri mevadd-ı nâfiadır"* olduğunu arz ederek Şinasi'yi beş bin kuruş harc-ı râhla Paris'e göndermiş ve hatta Şinasi'nin *"İhtiyâre ve 'alile validem cariyeleri kalacağına binaen avdet-i acizâneme değin idaresiyeçün lüfen ve ihsânen mikdar-ı münasib maaş-ı muvakkit tahsisi"* hakkındaki arzusunu da is'âf ederek, *"Validesi mumailleyle dahi muvakkiten üçyüz kuruş maaş"* tahsis ettirmişti.¹⁶⁵ Binaenaleyh devrin en yüksek bir şâirine Türk topraklarında ve Türk muhitinde câ-yı kabul ve ihtirâm gösterileceğine şüphe yoktu. Lamartine mektubunda otuz kırk sene müddetle kendisine bir çiftlik ihsân edilmesini, çiftliğin

164 Meşhur Şinasi

165 26 Rebîü'l-evvel 1265.

kendi nâmına yapılmasını ve kendisinin kat'iyen çiftliğe kimseyi teşrik etmeyeceğini yazıyordu. Bu noktalar vâkıa muvafıktı; fakat Reşid Paşa'yı düşündüren yegâne mesele bilahire bu topraklara Fransa devletinin müdâhele etmesi keyfiyeti idi. Paşa, Lamartine'in dehâ kudretine meclûbdu. Avrupa'da edebiyat ve siyasiyât âleminde en yüksek bir pâyeye vâsıl olan şâirin arzusunu tamamiyle yerine getirmek istiyordu. Hatta onun ikinci cumhuriyet ilânında en müessir oluşunu da mutlakiyet padişahına karşı örtmek kabildi. Fakat ecnebi müdahalesi, işte Reşid Paşa'yı en ziyâde endişe-nâk eden bu mesele idi. Mamefih Reşid Paşa, şâirin gönlünü yapmak ve Türkler için bu ulvî fırsatı kaçırmamak için bir çare-i hâl buldu. İstanbul civârında çiftlik verilmesini münasib görmedi. Sultan Mecid'i ürkütmemek için İzmir cihetini tasvip etti. Çiftlik doğrudan doğruya Lamartine'e verilmektense, kendisine icâr edilerek senevî icâr bedelinin şâire hürmeten hazineден verilmesini muvafık gördü. Lamartine'in gerek Sultan Abdülmecid'e ve gerek kendisine yazdığı mektupları Bâb-âli üslûbunca tercüme ettirdi. Meseleyi Meclis-i Mahsus'da müzakere ettikten sonra, mektupları asıllarıyla beraber tezkire-i ma'rûza ile Mabeyn Başkitâbeti'ne takdim etti.

Lamartine'in Sadrazam Reşid Paşa'ya Yazdığı Mektup¹⁶⁶

Makâm-ı ulyâ-yı Hazret-i Vekâlet-penâhiye Bâb-âli'ye kıl dokuz senesi şehr-i nisanın yirmi dördü tarihiyle Mösyö Lamartine tarafından takdim olunan bir kut'a mektub-ı mahremânenin tercümesidir.

Hâk-pâ-yı emel-bahşâ-yı Hazret-i Mülûkâne'ye olarak leffen takdim ettiğim bir kut'a arıza-î âcizânem meâlinden husûs-ı müstediâ-yı bende-gânem malûm-ı Âli-i Vekâlet-penâhileri buyrulacaktır. Memleketimde ser-zede-i zuhûr olan ahvâl-i ihtilâliye esnasında bir menuriyette bulunarak vatanım hakkında ibrâz etmiş olduğum

¹⁶⁶ Gerek bu mektubun ve gerek Sultan Mecid'e yazılan mektubun asılları evrâk arasında mevcud değildir. İhtimal ki Reşid Paşa kendisi için hıfz etmiştir.

hidemât bu kere emvâl ve irâdemi müştekilâta düğâr etmiş olmasıyla diyâr-ı âhire gidip çalışarak taayyüs eylemeye mecbûr görmüştür. Osmanlılara öteden beri der-kâr olan meyl ü muhabbetini ve esnâ-yı seyahatimde kendilerinin ahlâk ve etvâr mergûbelerini lâyıkıyla takdîr ederek bunları te'lif-kerde-i âcizânem olan kitaplarda¹⁶⁷ dahi kemâl-i sitâyişle neşr ve işâ'e etmiş olduğum hususları malûm-ı me'âlim-lüzûm-ı hidivâneleri buyrulduğundan işte bu defa kendim dahi mezkûr Osmanlılar nezdine hicret eylemek emel ve arzusunda oluyorum. Ömrümün nısfını kırlarda geçirmiş olduğum cihetle her türlü ziraatin usul ve icrâsını bildiğinden taraf-ı eşref ve Hazret-i Şehinşâhî'den uhde-i bende-gâneme bir arazi terk ve ihsân buyurulup orada kendi nezâret ve idarem altında olarak bir çiftlik ihdâs etmek isterim ve arazi-i mezkûre dahi lâ-ekall yüz nefer çiftçiye mütchâmil olmalıdır ve böyle bir çiftlik için en ziyâde arzu ettiğim mevki ise İzmir tarafında ve Marmara'ya karîb veyâhud İzmir civarında bir yer olup, çünkü evvel-i halde esnâ-yı şitâda zevcem Dersuâdet'in eğlencelerinden mahrum olmaz, işte istidâ-yı vâkıamın gerek nezd-i merâhim-i peyyend-i Cenâb-ı Cihânbanî'de ve gerek Bâb-ı âlî'de tervici emrinde himmet ve himâyet-i celile-i Vekâlet-penâhîleri'nin şayân u ihzâliyle hakk-ı âcizânemde der-kâr olan hüsn-i teveccühât-ı safderâneleri bir kat daha te'yid buyrulması niyâz-ı mahsûsumda işbu istidâm rehûn-i kabul buyrulduğu surette uhdemde terk ve ihsân buyrulacak arazi yalnız nâm-ı bende-gâneme yapıp zât-ı şevket-simât-ı Hazret-i Mülûkâne'ye fakat kendim mes'ul kalmak için sairî ile iştirak surcını kabul edemeyeceğim der-kârdır ve bir de bazı dostlarını bilâ-istishâb götürebilecek isem de ancak bunları arazi-i mezkûrede mültezem gibi istihdâm edeceğim âşikârdır. Binâberin savb-ı âcizâneme müâsâid bir cevâbın sür'at-i tahriri hususuna hümem-i vâlâmuhtum-ı hidivâneleri bî-dirîğ ve erzân buyrulması alıs-ı mültemis-i bende-gânem olup çünkü bendenize terk ve havale buyrulacak araziye dâir cânib-i Saltanat-ı Seniyye'den resmen ve ka'iye bir cevâb almadıkça Fransa'daki emvâl ve emlâkîmin hay' ve ferûhte mübâşeret edemeyeceğim hüveydâ olmağla işte bundan evvel

167 Bu kitapların en mühimi Şark'ta Seyahat'tır.

hakk-ı âlisinde hürmet-i fâikam hâsıl olmuş olan bir zat-ı muallâsimâtın müzâheret-i seniyyesiyle hâl-i bende-gânem bir hüsn-i surete tahavvül edeceği emniyetiyle müteselli olmakta idüğüm beyânıyla ihtirâmât-ı mütemâyizemin arz ı ibrâzına mübâderet kılınmıştır.

Lamartine'in Sultan Abdülmecid'e Yazdığı Mektup

Atabe-i felek-mertebe-i mülûkâneye bin sekiz yüz kırk dokuz senesi şehri-i nisanının yirmi dördü tarihiyle Mösyö Lamartine tarafından takdim kılınan arz- ı halin tercümesidir.

“Şâirlik ve musanniflik sanatından başka umûr-ı devlette kullanmış olduğum haysiyetle nâm-ı âcizânem şayed sem'-i hümayûn-ı cenâb-ı cihânbanilerine kadar vasil olmuştur. Vâlid-i Mâcid-i kesirü'l- hâmid şahaneleri hakan-ı cennet-mekân hazretlerinin huzur-ı meâli mevfûr mülûkânelerine müsevvel ile kesb-i şeref ve mefhâret etmiş olduğumdan vükelâ-yı saltanat-ı seniyyeleri bu kere dahi bendelerini hâk-i pâ-yı hümayûn-ı Hazret-i Mülûkâne'lerine tarif ve tavsif buyuracaklardır.

Fransa'nın ahvâl-i politike-i âhiresine hasb'el-kader karışarak ahvâl-i mezkûre esnâsında vatanıma ve belki nev'-i beşer hakkında ifâ etmiş olduğum bazı hidemâtü'l-haletü-hazihi emvâl ve irâdım hakkında müstelzem-i vehâmet olmasıyla bi'z-zarure vatanımdan mübâidete mecbur olmuşumdur. Bu vechile hicret edeceğim memleketimde ise kimseye yâr olamayacak kadar bir irâddan gayri emvâle mâlik olmayacağımdan ve her ne kadar yaşıma almış isem de¹⁶⁸ aklım ve vücudum zinde olduğundan kıvvâ-yı nâkiyemi familyam ile ebnâ-yı cinsime nâfi bir kâre sarfetmek isterim.

Binâberin sefer senemden beri emri-i ziraatla me'luf olup bu ise zihnin iştigâline ve gerek mütâlaât-ı hükmiyeye gayet muvafık ve müsaid bir kâr olmağla İzmir'de ve hususiyle Dersaade'te karib Marmara denizi sahilinde vüs'atlice bir arazinin meccânen ve müddet-i mahdûde ile uhde-i çâkerâneme inâyet ve ihsân buyurulması ve işbu

¹⁶⁸ O esnâda elli dokuz yaşındadır. Tevellüdü 1790'dadır.

ihşân Cenâb-ı Padişâhîlerine otuz veya kırk sene müddet ta'yin kılınması husûsunu 'atebe-i meâli mertebe-i Hazret-i Mülûkâne'lerinden niyâz ve istirhâm eylerini. Niyâzımda olduğum husus hakkında müsaade-i lütf-ı adet Cenâb-ı Cihânânî'leri şâyân ve erzân buyrularak senedât lâzımsa dahi uhde-i çâkerâneme tanzim olduğu halde zevcem cariyeleri ile evlâdlarım kullarını bilâ istishâb mahall-i mezkûre azimettime müsâraat ederek arazi-i metrûkeye kendi masrafımla Avrupalı vesâireden birtakım zürra' celb ü iskâna şitâb ile kâffe-i ebniye-i mukteziyeyi dahi inşâ ve eşcâr-ı nafîa gars ettirip şu kadar ki müddet-i muayyene hitâmında arazi-i mezkûre yine emlâk-i hümayûn-ı şahânelerinden ma'dûd olacağı âşikârdır.

İşte nâm ve gayretim ve gerek münasebât-ı kesirem cihetleriyle memâlik-i mahrûsa-i mülûkânelerine celb eyleyeceğim Avrupalıların cümlesi misâl-i ibret-nümâlarıyla teb'a-i saltanat-ı seniyyeleri beyninde emr-i ziraatin usûl-i müstehsinesi neşr ve teşvike bais olacaklarından başka ikâmet-gâhım olacak mahallin sanayi ve ticareti dahi bu vechile bit-tabii ilerleyeceğinden iştibâh yoktur. Medeniyetin esbâb-ı lâzimesi hakkında meşhûd basıra-i âlemiyân olup hatta çâkerleri dahi min gayri haddin memleketimin kamaralarından¹⁶⁹ senâ ve sitâyîş etmiş olduğum âsâr-ı celile-i Cenâb-ı Cihânânî'leri iktizâsınca istidâ-yı vâkıa-i bende-gânem meşmûl-i nigâh hakâyık-ı iktinâh Padişâhî'leri buyuruldukta vükelâ-yı saltanat-ı seniyyeleri vesâletiyle müsâid veyahut gayri muvâfık her nasıl ise lütfen ve merhameten çâkerleri bir cevâb ile şâd buyrulması bâbında emr-i fermân-ı hükûmet-nişân Cenâb-ı Mülk-dârî'leri bîdiriğ u erzân buyrulmasının niyâz ve istirhâmına mücâseret kılınmış idüğü beyânıyla hemîşe muhafaza-i ilâhîde masûn olmaları duasına mübâderet olunmuştur."

Reşid Paşa'nın Tezkire-i Ma'rûzası

Fransa vükelâ-yı sâbıkasından Mösyö de Lamartine'in 'atebe-i ulyâ-yı Cenâb-ı Şehenşâhî'ye takdim etmiş olduğu istirham-nâmesiyle

169 Millet meclisi.

savb-ı âciziye olan mektub-ı mahremânesinin tercümeleri şehri-
cârinin ön birinci pazar gününü akd olunan meclis-i mahsusda kıraat
olunup velinimet-i hî-minnetimiz Padişâhımız Efendimiz
Hazretleri'nin eser-i merhamet ve muadeleti cihâna münteşir ve
râyegân olmasıyla istân-ı muadelet-nişan Cenâb-ı Şehenşâhî hâcet-
mendân-ı âleme melce ve penâh u himâyet-i celile-i Hazret-i Hilâfet-
penâhî bay u gedâyâ bais selâmet ve refah olduğuna mumaileylî gibi
meşhur ve muteber ve kesirü'l-eser bir adamın her kangı bir devletten
böyle bir istidaya teşebbüs etse cevâb red olmayacağı bedihî iken
başka tarafa arz-ı hâcet etmemesi kaziyesi dahi bürhân-ı kavî
olduğundan bu bâbda doğrusu cümlemize mucib-i iftihâr olduğu halde
fariza-i uhde-i uhûdiyet ve rikkatimiz olan duayât-ı füzûnî-i ömr ü
şevket ve ikbâl Hazret-i Hilâfet-penâhî lediü-t-tizkâr müzâkere-i
maslahata mübâderet olundukta mumaileylî şîir ve inşası ve kuvve-i
nattikası ile bütünü Avrupa'da kesb-i inutiyyaz etmiş ve devlet ve millet
bayrında pekçok nam ve şöhret kazanmış olup eğerçi Fransa
cumhûrunun bidâyetinde re's-i maslahatda bulunması ve cumhur
tarafırlarıyla birleşmesi kendisine bir leke olmuş ise de öyle bir
vakt-i burhanda eğerçi o da bulunmamış olsa erbâb-ı ihtilâlin ön
alınması müşkul olmuş olacağı ve muhafaza-i sulh u salâh-ı umûmî
emrinde pek çok gayreti olduğu her tarafın itirâf-kerdesi olarak
binâherin kendisi sâirlerine mukayıs olamayacağından bir de zaten
öyle deli fışek ve müfsid mukâvelesi bulunmadığından buraya gelip
sâye-i ilhân-vâye-i Hazret-i Mülûkânede temekkün eylemesinden
dolayı politikaca ve mülkçe bir gûne vesveseye mahall olmayup onun
gibi meşhur bir adamın bu suretle dehâleti enzâr-ı yâr u ağıyârda hisn-i
şaiyayı ve te'sirât-ı haseneyi mucib olacağından mââ'da oradan getirip
sarf edeceği akçe imâr-ı arazi madde-i mu'tenâsından malumat-ı
kâmileyi üzerine memâlik-i Devlet-i Âliyye'de göstereceği
numûneden dahi mülken istifade olunacağı ve bir de istediği yer
kendisine temlik olunacak olmuşup bir müddet-i muayyene ile icâr
demek olmasıyla memâlik-i mahrûsa-i Hazret-i mülûkânede mer'î
olan arazi nizâmına dahi dokunmayıp bu yerler nihayetinde Devlet-i
Âliyye'ye intikâl edeceği ve istidâsının adem-i kabulü halinde vakıa

mumaileyhin bir gûne iddia ve ısrara kat'â hakkı olamayacağı der-kâr olup ancak böyle müessirü'l-lisan bir adamı emelinden mey'us eylemek ve gelişinden lusu'lü melhûz olabilen fevâidi fedâ etmek mahzurları olduğu mülâhazalarına göre celbi tarafı zihinlere daha hayırlı ve tahsis olunacak mahallin Dersûadet civârında olmasından ise Aydın havalisinde bulunması dahi müreccah gibi gelip şu kadar ki mumaileyhin istidâ ettiği şeylerin Devlet-i Âliyye'nin nizâmât-ı mer'fyesine tathiken ve sonra Fransa devleti tarafından bir gûne müdâhale olunamayacak yani gerek kendisinin ve gerek getireceği adamların suret-i iskân ve müsâferetlerinde ve hususiyile icâr olunacak arazinin müddet-i muayyenesinin inkizâsında istirdâdında şüphe verecek ve mukâveleyi davet edecek bir mahall bırakılmayacak surette şurût-ı kaviyye ve sarihîyi hâvî kendisiyle kontrato yapılması mumaileyhin istediği gibi öyle vüs'atlı ve hâli arazi-i miriyye bulunması pek de me'mûl olmadığından Aydın tarafında münâsib bir çiftlik bulunup bahâsı sahibine Hazine-i Celile'den i'tâ olunarak ona irâe olunmak uyabileceği misillü faraza bulunacak çiftlik yine sahibi üzerinde kalıp da onun tarafından mumaileyhe icâr olunması suretine konulsa ve fakat müsâferetine hürmeten bedel-i icâr-ı senevîsi maktûân hazine-i merkûmeden tesviye kılınsa bu dahi kubilü'l-icrâ olup maslahatın muhtemilât-ı atiyesi ihtbâriyle işbu şekk-i sâninin rûçhanı dahi nümâyân olmağa iktiza edecek çiftliğin tahrisine teşebbüs ile beraber şimdi vasıta-i müsted'âyât olan tarafa verilecek cevâbda ve kendisine taraf-ı âcizeden yazılacak cevâb-nâmede istidasına müsâade-i Hazret-i Padişâhî sezâ-vâr buyruldu. Fakat bu maddelerin usûl-ı Devlet-i Âliyye'ye tevfiken icrâsı için bazı şurûtu mutazammın kontrato yapılmak lâzım geleceğinden şurût-ı lâzimeyi söyleşmek ve arazinin mahalli kararlaştırılmak üzere vekilin tayini ve bunun için her nasıl çiftlik bulunur ve nusretle mukâvele-nâme kaleme alınır ise bunların duhi sırası geldikçe mübârek 'atebe-i ulyâ-yı Hazret-i Padişâhî'den imtizân kılınması hususları beynü'l-huzzâr tensib olunmuş ise de ol hâbda her ne vechile emr u ferman-ı kerâmet-i beyân Hazret-i Şehenşâhî müteallik ve şeref-südûr buyrulur ise icrâsı mantûk-ı âlisine ibtidâr olunacağı

ve mezkûr tercümeler arz ve takdim kılındığı beyanıyla tezkire-i senâ-veri terkîm kılını efendim fi 16 Receb 65”

Filhakika Reşid Paşa'nın tezkire-i ma'rûzasında Lamartine'i Sultan Abdülmecid'e takdim ederken “muhafaza-i sulh u salâh-ı umûmî emrinde pek çok gayreti olduğu her tarafın itirâf-kerdesi” bulunduğundan bahsetmesi doğru idi. Fransa'da cumhuriyet ilânı İngiltere'nin de endişesini mucib olmuştu. Lord Palmerston 28 Şubat 1848 tarihiyle Normanby'e yazdığı mektuba şu satırlarla nihayet veriyordu:

“Fransa'da cumhuriyet fikrinin uyanmasından endişe ediyorum, çünkü korkarım ki bu fikir Avrupa'da bir harbi ve İngiltere'de de tahrikâtı mucib olmasının büyük cumhuriyetler biz-zarure ve hadd-i zatında hep tecâvüz-kâr olurlar. Halbuki Fransa'nın tecâvüzleri Avrupa'nın mütebâkî aksâmında mukavemet görecektir ve bu da harbe müncer olacaktır. Diğer cihetten Fransa'da ârâ-yı umûmiyeye müracaat meselesi ahâlîmizden re'ye hakkı olmayanları teşvik edecek ârâ meselesinin lüzûmsuz gayri münâsib bir surette teşmiline sebebiyet vererek re'y meselesini ve sâir daha fenâ neticeleri tevlîd eyleyecektir. Mafâhîh şimdilik yaşasın Lamartine!”

Hatta bir müddet Lord Palmerston Avusturya'nın Lombardiya'daki zulûmlerinden dolayı orada bir isyan çıkmasından ve bu isyana Fransızların da müdâhele etmesinden korktu. 29 Şubat'ta Ponsonby'ye yazdığı mektubunun sonuna şu cümleyi ilâve etti:

“Lamartine'in Fransız milletini zabt etmekteki gayret ve mesâisine rağmen milletin galeyana gelmesinden korkulur.”

Bununla beraber Lamartine, cumhuriyeti harp felâketinden kurtardı. Hatta İrlandalılarından İngiltere aleyhinde Fransa'ya bir heyet gitti. Lamartine, kendisiyle sulh ve selâmet üzre yaşamak istediği bir memleketin işlerine karışmak Fransız milleti için münâsib olmayacağını ileri sürerek, İrlandalıların da bütün ümidlerini kırdı.¹⁷⁰

Binaenaleyh Sadrazam Reşid Paşa'nın tezkire-i ma'rûzası ve

¹⁷⁰ Lord Palmerston'un *Hususi Mektupları*, cild 2, s. 88-90.

Lamartine hakkındaki mütâlaası Sultan Abdülmecid tarafından da tasvib edildi. Tezkire- i ma'rûzaya âtideki hâmiş yazıldı:

"*Hâme-pirâ-yı ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i Âsâfâneleriyle zikrolunan tercümeler manzûr-ı meâli-mevfûr Hazret-i Şâhân'a buyrulmuştur. Vakıa mumaileyhin istidâ ettiği şeylerin Devlet-i Âliyye'nin nizâmât-ı mer'îyyesine tatbiken ve sonra Fransa devleti tarafından bir gûne müdahale olunamayacak yani gerek kendisinin ve gerek getireceği adamların suret-i iskân ve müsâferetlerinde ve hususiyle icâr olunacak arazinin müddet-i muayyenesinin inkızasında istirdâdında şüphe verecek ve mukâveleyi davet edecek bir mahall bırakılmayacak surette şurût-ı kaviyye ve sârihayı hâvi kendisiyle kontrato yapılması ve ol vechile Aydın taraflarında münâsib bir çiftlik bulunup bahâsı sahibine Hazine-i Celile'den i'tâ olunarak ona irâe olunmak uyabileceği misillü faraza bulunacak çiftlik yine sahibi üzerinde kalıp da onun tarafından mumaileyhe icâr olunması suretine konulsa ve fakat bedel-i icâr-ı senevîsi hazine-i mezkûreden tesviye kılınsa bu dahi kabilü'l-icrâ olup maslahatın muhtemilât-ı atıyesi itibâriyle işbu şekk-i sâninin rüçhanı dahi nümâyân olmağla tezkir ve istizân buyrulduğu üzre iktizâ edecek çiftliğin tahrisine teşebbüs ile beraber vasıta-i müsted'ayât olan tarafa verilecek cevâbda ve kendisine taraf-ı âli Asafânelerinden yazılacak cevâb-nâmede suret-i muharrerinin beyân olunması ve bunun için her nasıl çiftlik bulunur ve nusretle mukâvele-nâme kaleme alınır ise bunların dahi sırası geldikçe hâk-i pâ-yı âliyeden istizân kılınması ve bir minvâl-i muharrer mukâvele hususu lâzımü'l-itinâ mevâddan bulunmuş olmağla hâlen ve istikbâlen bir gûne mehâzir-i mülkiyesi zuhur etmeyecek ve Fransa'nın cüz'i müdahalesini bile men' ve hâil olacak suretle yapılması muktezi olduğundan şurût-ı kaviyye ve sarihayı hâvi olması hususuna ziyâdesiyle dikkat ve itinâ olunması müteallik ve şeref-sünûh buyrulan emr ü irâde-i seniyye Cenâb-ı Mülûkâne muktezâ-yı münifinden bulunmuş ve mezkûr tercümeler yine savb-ı sevâb-nümâ-yı Vekâlet-penâhi'lerine iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân Hazret-i veliü'l-emrindir. fi 22 Receb 65."*

Mabeyn'den muvâfık bir cevâb çıkacağı tabiî idi. Zaten

Sadaret'ten yazılan hütün tezkereler tasvib olunur, hâmişler başkitâbetten tezkere-i ma'rûzaların muhteviyâtı aynen tahrir ve tasdik edilerek yazılırdı.

Mustafa Reşid Paşa, Lamartine gibi yüksek bir şâirin arzusunu yerine getireceğinden dolayı pek memnun oldu. Kendisine derhal bir mektup yazdı, meseleyi etrafıyla anlattı. Lamartine'in ilk mektubundan üç ay sonra mumnuniyetini hâvi bir mektub geldi. Lamartine, bu mektubu 1 Ağustos 1849 tarihiyle Paris'ten yazıyordu.

Lamartine'in Reşid Paşa'ya Yazdığı Mektubun Tercümesi

Makâm-ı ulyâ-yı Hazret-i Vekâlet-penâhî'yenin sekiz yüz kırk dokuz senesi ağustosunun ibtidası tarihiyle müverrahan Mösyö Lamartine tarafından vârid olan bir kıt'a mektubun tercümesidir:

Anadolu cânibinde uhde-i acizâneme bir mülkün terk ve feragat olunmasına dâir vâki olan istida'ma taraf-ı eşref-i Hazret-i Mülûkâne'den müsa'ade buyrulmuş olduğu mütezammın irsâle himmet buyrulan mektub sâmi-i Âsâfânelerini ahz etmiş olduğumdan zât-ı hümayûn-ı Cenâb-ı Padişâhî'nin lutfen ve ulviyyeten istidâ-yı çâkerânemi kabul buyurmuş olduklarından dolayı hâk-i pâ-yı meâlî-peymâ-yı cenâb-ı cihânbanîye teşekkür etmek ifadesine himem-i aliyye-i hidivânelerinin masrûfiyyetini niyâz ederim. Mektub-ı sâmi-i Asâfâneleri vârid olduğunda bizzat azimetim hususu biraz daha techlûir edeceği cihetle maskat-ı re's-i âcizânem olan Macon şehrinin baş vîcûlîsû sâbıkı mukaddemî kamara azâsından pek mümtâz bir dostum olan Mösyö Charles Roland nâm bir genç adama rûhsat-ı kâmilemi vermeye müsâraat eylediğimden mumâileyh dahi vekâlet-i mutlakamı hâmil olarak hemen şimdi azimet edecektir ve işbu vekâlet-i mutlakanın imzası Paris'te mukîm Devlet-i Âliyye sefiri¹⁷¹ tarafından tasdik kılınmış ve lade'l-hâce nezd-i saltanat-ı seriyyeden mukîm Fransa elçisi General Aupick cânibinden dahi tasdik olunacağı der-kân olunmuştur. Binâherin taraf-ı eşref Hazret-i Mülûkâne'den lutfen gösterilecek bir mülk veya arazide mevki ve

171 Kalimaki Bey. 1364 ten 1268'e kadar Paris Sefâreti orta elçisiydi.

vîs'atça münasib bir mahall intihâb edilecek ve ferâgat maddesinin serâitini kararlaştırıp senedi tarafımdan olarak imza edecektir. Mumaileyh Roland'ın vereceği sureti kâmilten tasdike şimdiden taallüh edeyim. Halbuki bir taraftan Fransa'da olan enlâkimin satılmasıyla duyûn-ı vâkıanın tesviyesi ve diğer taraftan muahhiren iki eyâlet câhibinden kamaraya mebus nash kılınmış olmaklığım hususlarına nazaran kıyın âhirinden veyahut ilkbahardan evvel azimetim imkândan olamayacağından mumaileyh Roland ferman-ı âliyi istihsâl ile avdet eyledikte arâz-i-i mezkûreyi zabtederek işlettirilecek yerlerini muayene ve tehye kılınmak üzere erbâb-ı felâhette ehliyetli ve mâhir bir memur göndereceğim. İşte artık bu maslahatın esra' ve en müsâid bir vechile tesviye-pezîr olması husûsunu lümem-i âli-i Vekâlet-penâhî lerine havâle eder ve arazinin intihâb maddesi ve gerek usûl-ı merâsim-i sâirenin ifâsı münâsebetiyle mumaileyh Roland'ın Dersaadet'te bir haftadan ziyâde kalmasını pek temenni eylerim. Bu bâbda savb-ı sâmi-i hidivânelerinden meşhûd-ı âcizânem olan delâil-i mergûbe-i vefâ-dârî ve meveddet-i samimeden dolayı ne derecelerde müteşekkîr ve minnetdâr olduğumu hâk-i pâ-yı Âsafânelerine ta'rif edemem ve vükelâ-yı saltanat-ı seniyyeye dahi teşekkürâtımı ifâde buyurmaları ricasıyla ihtirâmât-ı fâika ve hâlisemin temenniyât-i cedidesi tekrarına mübâderet kılınmıştır."

Lamartine bu mektubu vekili Charles Roland'la göndermiştir.

Reşid Paşa derhal çiftliğin tahrisine başladı. Adamlarından Baltacı Manulaki'yi çağırdı. Manulaki, Reşid Paşa perverdelerindendi. Aydın taraflarında kendisinin müteaddid çiftliği bulunduğu cihetle ora ahvâline en ziyâde o vâkıftı. Filhakika Manulaki Aydın'da senevî yirmi bin kuruş bedelle icâr ve ilzâm olunur birbirine yakın dört çiftliği bulunduğunu, arzu edildiği takdirde verebileceğini söyledi. Reşid Paşa bu çiftlikleri pek münâsîp gördü. Fakat yalnız bir mahzûr vardı. Mamilaki ecnebi şubesindeydi. İlzâm ve iltizâm usûlunun ecnebi teb'asından iki zât beyninde ceryân etmesini Reşid Paşa mahzûrlu gördü. Hem bu mahzûru rel' etmek hem de mühim bir çiftliği ecnebi teb'ası elinden kurtarmak için kendi satın almak ve Lamartine'e çiftlikleri kendisi icâr eylemek cihetini daha muvâfık

gördü. Reşid Paşa'nın bu mütâlaası meclisce de kabul edildi. Binâenaleyh Charles Roland bir memurla Aydın cihetlerine gönderilecek, şayed çiftlikleri beğenirse kendisiyle Reşid Paşa arasında bir mukâvele tanzim olunacaktı. Mukavelenin tanziminde bütün bu noktalar nazar-ı dikkate alınacaktı. Ez-cümle icâr müddeti otuz kırk sene idi. Şayed bu müddet zarfında Lamartine vefat edecek olursa, veresesine bâkî kalan müddetten birşey intikâl edememesi lâzımdı. Çiftlikte yabancı binalarla ağaçlar takımıyla arazi sahibine yani çiftliği Lamartine'e icâr edecek olan zâta kalacaktı. Aşar ve vergi müstecire aid olacaktı.

Reşid Paşa mecliste bu noktaları kararlaştırdıktan sonra Lamartine'in vekili Charles Roland ile beraber Aydın'a gitmek ve kendisine araziyi göstermek vazifesini ehil bir zâta havâle etmek istedi. " Tercüme Odası hulefâsından izzetlü Ahmed Efendi"¹⁷²yi münâsib gördü. Kendisini çağırdı, meseleyi etrafıyla anlattı, Charles Roland'ın yolda bu noktalara dâir kulağını doldurmasını da ayrıca tenbihledi. Meclisin mukarrerâtıyla birlikte Lamartine'in mektubunu ve tercümesinin suretini tezkire-i ma'rûza ile Mabeyn'e takdim eyledi.

Reşid Paşa'nın Tezkire-i Ma'rûzası

Mösyö de Lamartine'in memâlik-i Devlet-i Aliyye'ye hicreti ve kendisine bazı şerâit-i kaviyye ile Aydın havâlisinde arazi tahsisi hakkında müsteda'yât vakıası karîn-i müsâade-i inâyet ifâde-i Cenâb-ı Şehenşâhî buyurulacağı meş'ar tarafına meb'ûs-ı tahrirât-ı acizinin vusûluyla ifâ-yı levâzım-ı şükrâniyeti mutazammın bir nokta cevâb-nâmesiyle kendisi bazı mesâlih-i muvakkite ve zâtiyesi zuhûruna mebni nihâyet mevsim-i bahara kadar gelebileceğinden tarafından Charles Roland nâmında bir vekil gönderilmiş ve tahsis olunacak araziyi görmek ve şerâit-i icâriyeyi söyleşmek üzere vekil-i merkûmun terhis kılındığı cevâb-nâme-i mezkûre beyân olunmuş olup Aydın havâlisinde istihcâr ve iltizâm olunabilecek bazı

172 Ahmed Vefik Paşa

çiftlikler bulunup bulunmayacağına dâir malûmâtı Baltacı Manulaki bazergândan sual olundukta, Aydın taraflarında senevî yirmi bin kuruş bedel ile icâr ve iltizâm olunur ve birbirine yakın dört kıt'a çiftliği olduğundan taraf-ı Saltanat-ı Seniyye'den istenildiği halde vereceğini dahi bazergân-ı mumaileyh ifâde eylemiş olmasıyla ve gelen adam dahi lâ-yenkâtı' ta'cilden hâli olmamasıyla keyfiyet geçen çarşamba günü akd olunan Meclis-i Mahsûs'da dermeyân olunarak mumaileyh Lamartine işbu arazi husûsunda müsteda'yâtının şerâit-i mahdûda ile is'âfı mukaddemâ kararlaştırılmış olduğundan şimdi icrâ-yı icâbına bakılmak şân-ı âli iktizâsından bulunduğu ve bâzergân-ı merkûmun çiftlikâtı mumaileyhe tahsis olunması pek münâsib olacağı ve evvel emirde vekil-i merkûm tayin olunacak araziye cevâb-nâmede yazıldığı vechile muayene eyledikten sonra şerâit-i mukteziyenin kararlaştırılması icâb edeceği mumaileyhe irâe olunacak arazinin emlâk-ı mîriyyeden olmaması karar-ı sâbık-ı iktizâsından olduğuna göre bu çiftliklerin bulunması isâbet olup fakat merkûm Manulaki bâzergân Devlet-i Âliyye teb'asından olmadığı cihetle işbu ilzâm ve iltizâm usûlü iki ecnebi beyninde cereyân ettirilmektense evvel emirde bende-gân-ı Devlet'ten biri tarafından mezkûr çiftlikler mübaya'a olunup da ba'de mumaileyh Lamartine icâr olursa bu suret daha ziyâde matlûba tevâfuk edeceğinden başka, bu vesile ile bir hayli arazi dahi ecnebî uhdesinden çıkarılacağı ve bu hale göre zikr olunan çiftlikleri bâzergân-ı merkûmdan her kim iştirâ eder ise şimdiki bedel-i iltizâmı cânib-i mîriyyeden beher sene ona verilmek icâb eyleyeceği ve vekil-i merkûm evvel emirde arazi-i mev'ûdeyi görmek lâzım geleceğinden şimdi kendisiyle birlikte giderek çiftlikleri görmek ve geldikten sonra dahi olunacak mukâveleyi söyleşmek üzere Tercüme Odası hulefâsından izzetlü Ahmed Efendi ta'yin olunarak vekil-i merkûm bu çiftlikleri beğendiği halde beyinlerinde verilecek karar beyn-el- vükelâ müzâkere ve şurût-ı mukteziyesi tedkîk kılınarak ba'de keyfiyetin Hâk-i pâ-yı Aliyye'de istizânı iktizâ edeceği husûsları beyn-el-huzzar münâsib gibi mülâhaza olunmuş ve bu çiftliklerin sâye-i şevket-vâye-i Hazret-i Şehenşâhî'de taraf-ı âcizânemden iştirâsı sureti dahi mecliste tezkir kılınmış olarak

muahheren Manulaki bâzergân yine görülerek bu dediği dört kıt'a çiftliklerin birbirine muttasıl olup olmadığı ve aralarında başka arazi bulunup bulunmadığı ve iştirâsı murad olunduğu takdirde ne diyeceği araştırıldıkta kendisinin alâd-ı karîbde mübaya'a cylediği diğer bir kıt'a çiftlikten mâ'ada bunlarla arazinin muhtelit çiftlikâtın olmadığı ve kendisi her ne kadar ilzâm ve icâr şikkını tercih eder idiye dahi taraf-ı Saltanat-ı Seniyye'den ferman buyrulduğu halde bay' ve fûrûhtuna dahi razı olacağını beyân edip merkûm Manulaki bâzergânın sonradan iştirâ ettim dediği iki kıt'a çiftliğin arazisi diğerleriyle pek karışık olduğu ve lûsûsiyle evvelâ söylediği çiftliklerin ortasında bulunduğu halde tefrîki müşkülce olacağına ve belki Lamartine dahi kendi ziraat edeceği arazinin arasına başkasının girmekliğini istemeyeceğine nazaran bu çiftliklerin altısı birden bâzergân-ı merkûmun mübaya'a olunup da topluca bir yerde olanları nuumaileyh Lamartine'e tahsis ile kenarda kalacakları tefrîk olunması ve vekil-i merkûm ile kararlaştırılacak şerâit âdctâ sahib-i arazi ile mültezem beyinde cereyân eden usûle tevfi'k ile çünkü bu istihcâr maddesinin müddeti bir uzunca olacağından ve mültezemi dahi ecnebî bulunacağından hiç bir vakitte bu araziye kendi mülkü nazarıyla bakamaması ve mültezemin devlet-i methu'asına bir gûne ser-rişte-i müdâhale hırakılmamasıyla beraber faraza zamân-ı mutasavvurun inkizâsından evvel mültezemin vefâtı vukû' bulur ise ol halde veresesine müddet-i bâkîyyeden başka bir şey intikâl edememesi ve müddet-i mukarrere münkaziyye oldukça dahi işbu çiftlikler derûnunda âsâr-i imâriyeden olarak mevcûd bulunacak ebniye-i muhaddise ve eşcâr-ı mağrûse takımıyla sahib-i araziye kalmak üzere mültezem ve gerek veresesine cânibinde bunlar için bir gûne iddiâ olunamaması ve aşar-ı şer'i ve vergi matrûhunun dahi müstecire aid olması gibi mevâdd-ı muktezîyyesinin alınacak mukâvelede kemâyenbağı kararlaştırılması münâsib olacağından bir minvâl-i muharrer muayene için edecekleri seyahat esnâsında mummaileyh Ahmed Efendi'ye bildirilmesi kazâyâsı dahi âci-âne tahattur olunmuş ise de ol bâhda her ne vechile emr u fermân-ı kerâmet-beyân Hazret-i Şehenşâhî müteallik ve şeref-sudûr buyrulur

ise mantûk-ı âlisi vechile harekete ibtidâr olunacağı ve zikr olunan tercüme ve cevâb-nâme meşmûl-ı nigâh-ı dekâik-i iktibâh Hazet-i Cihân-dârî buyrulmak üzere arz u takdîm kılındığı beyânîyle tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim. fî 6 Zil-kade 65.”

Reşid Paşa'nın fikri tasvib edildi. Charles Roland son derece acele ettiği halde resmi muameleler daha oniki gün uzadı. Ahmed Vefik Efendi'nin harc-ı râh meselesi (18 Zilkade 65) tarihiyle arz edildi. “Nihayet Mösyö de Lamartine'in çiftlik için göndermiş olduğu vekiliyle beraber Aydın taraflarına azimetî emr u fermân-ı Cenâb-ı Cihânbânî muktezâ-yı münîfînden olan Tercüme Odası hulefâsından izzetlû Ahmed Efendi sâye-i şevket-vâye-i Cenâb-ı Mülûkâne'de esnâ-yı râhdâ vâki olacak mesârifete mukâbil olmak üzere kendisine yedi bin kuruş harc-ı râh verilmesi” ne irâde-i seniyye taalluk etti.

Ahmed Vefik Efendi Charles Roland'la beraber Aydın'a gitti. Çiftlikler muayene edildi. Charles Roland çiftlikleri gayet muvâfık buldu. Seyâhat iki aydan fazla sürdü. Nihâyet İstanbul'a döndüler. Meseleyi Reşid Paşa'ya anlattılar. O sıralarda çiftlik sahibi Manulaki Reşid Paşa'yı Bâb-ı âli'de gördü. Çiftliklerin bedel-i iltizâmının mecmu'una dâir şu defteri takdim etti.

Akça Meşhed Çiftliğinde

Değirmen	04200
Dükkân ve kahve ve han	01400
Bağçe icâresi ve tayinâtı	01500
Mer'a icâresi ve eşcâr gölgesi	00700
Rençber hânesi icâresi	00900
Zeytinlik hâsılâtı	00500
Tarla icâresi	<u>10000</u>
	<u>19200</u>

Yeni Çiftlik ve Hayrettin Çiftliğinde

Dükkân icâresi	00200
Koyun kıstı	04600
Tarla icâresi	<u>06000</u>

	<u>10800</u>	
Tulum Çiftliğinde		
Dükkân icâresi	00700	
Koyun hâsılâtı	02875	
Tarla icâresi	<u>06000</u>	
	<u>09575</u>	
Subaşı tarlaları	02500	02500
Rahmanlar Çiftliğinde		
Koyun hâsılâtı	01380	
Tarla icâresi	02600	03980
Işıklar tarlalarının icâresi	<u>02500</u>	<u>02500</u>
Yalnız kırksekiz bin beşyüz elli beş kuruştur		<u>48555</u>
Ağnam-ı mevcûde red olunacağından onun		
üç kalem vâridâtı		<u>8855</u>
		39700
Müceddiden tanzim olunmuş bazı mahallerin		
takriben hâsılâtı		<u>10300</u>
		<u>50000</u>

Bu defterde alınacak çiftliklerin vâridât-ı hâliyesi kırk sekiz bin beşyüz elli beş kuruş olarak tebeyyün ediyordu. Halbuki Manulaki evvelce dört çiftliğin iltizâm bedel için yirmi bin kuruş demişti. Reşid Paşa Manulaki'ye bu tefâvütün esbâbını suâl etti. Manulaki de cevâben: Evvelce arz ettiği dört çiftlikten birisi kendisine bırakıldığı cihetle ona mukâbil daha büyük ve daha râbıtalı iki çiftlik ilâve edildiğini, yeniden tanzim ettiği yerlerin senevî hâsılâtı da on bin kuruştan fazla olduğunu söyledi ve mecmu'unun muaccesesi için üç bin kese istedi. Nihâyet çiftlikte mevcûd koyunlar kendisine kalmak üzere Reşid Paşa çiftliklerin muacalâtını bin beş yüz keseye bitirdi. Charles Roland ile Lamartine nâmına yapılacak kontratoyu yazdırdı, Bâb-ı âli'de bütün maddeleri müzâkere ve kabul edildi. Meselenin teferruatı ve Manulaki'nin verdiği defteri kontrato senedinin müsveddesiyle birlikte, âtideki tezkire ile Mâbeyn'e arz etti:

Mösyö de Lamartine tarafından vekâletle vürûd eden Mösyö Roland mumaileyh de Lamartine icârı tasavvur olunan çiftlikleri muayene etmek için muktezâ-yı irâde-i Seniyye-i Hazret-i Padişâhî üzere Tercüme Odası hulefâsından Ahmed Vefîk Efendî'ye terfiken Aydın tarafına gönderilmişti. Mösyö Baltacı Manulaki'nin uhdesinde bulunan çiftliklerinden beş kı'asını birbirine münâsebet ve ittisâl cihetiyle intihâb ederek Dersaâdet'e avdet etmiş olduklarından bil-müzâkere kaleme alınan kontrato senedinin müsveddesi bugün Bâb-ı âlî'de beyn'el-havâs mütâlâa olundukta bu arazi mumaileyh Mösyö Lamartine'e temliklen verilip âdetâ icâr sureti demek olarak husûsiyle zikrolunan çiftlikler mumaileyh Manulaki'nin uhdesinden çıkacağı cihetle icâr ve isticâr maddesi dahi iki ecnebî beyninde cereyân etmeyeceğine ve müste'cirin vergi ve aşar ifâsında ve sâir husûsât ve muamelâtta kavânîn-i belediyeye kâmilten ittibâ'ı ve Fransa hükûmetinin ve sefâretinin adem-i müdâhalesi keyfîyatı dahi bu suret-i kavîyyeye bend olunmuş velhâsıl evvelki meclislerde lüzûmu dermiyân olunan şerâit-i ihtiyâtiyle tamamıyla derc kılınmış olduğuna nazaran bunda mülkçe ve politikaca kat'â mahzûr kalmamış olmasıyla ve gelen vekil dahi müteheyyi-i avdet olarak ta'cil-i maslahat etmekte bulunmasıyla emr u ferman Cenâb-ı Hilâfet-penâhî'ye tevâfuk eylediği halde vekil-i mumaileyhe müsvedde-i merkûmeye tatbiken senedleşmesi iş bu çiftliklerin bedel-i iltizâmı her kaç kuruşa bâliğ olur ise karar-ı sabık iktizâsınca Mösyö Lamartine'e ihsân-ı âli olmak üzere Hazine-i Celile-i Maliye'den i'tâ olunacağından iş bu çiftliklerin muacelâtı dahi taraf-ı âciziden mumaileyh Manulaki bâzergâna te'diye olunarak senedlerinin yaptırılması keyfîyatı tezkir olunmuş ise de ol bâbda ve müteakiben mumaileyh Manulaki bâzergân Bâb-ı âlî'ye gelerek beraber takdim kılınan defteri vermiş olduğundan alınacak çiftliklerin vâridâtı hâliyesi kırk sekiz bin beş yüz bu kadar kuruş derecesinde olduğu tebeyyün etmiş ve bundan başka yeniden tanzim olunan bazı

mahallerin hâsılât-ı senevîsi on bin kuruş tecâvüz edeceğini dahi eylemiş olmağla mukaddemâ dört kıt'a çiftliğin bedel-i iltizâmını yirmi bin kuruş demiş olduğu halde şimdiki tefâvütün sebebi suâl olundukta ibtidâ arz ettiği dört-kıt'a çiftliklerin biri kendüye. terk olunarak ona bedel daha cesîm ve râbitalı iki çiftlik ilâve olunması ve bazı değirmen ve kahve ve hân gibi şeylerin icârâtı dahi dediği bedel-i iltizâmın hâricinde olunmuş olduğundan cümlesi bu mikdara bâliğ olduğunu ifâde ve işbu çiftliklerin muaccesesi pazarlığında dahi üç bin kese talep etmiş olup çünkü mumaileyh Mösyö de Lamartine'e demirbaş olarak hiçbir şey verilmeyeceği cihetle ağnâm-ı mevcûdenin lüzûmu olmayacağından onun hâsılâtı olmak üzere gösterilen üç kalem cem'an sekiz bin sekiz yüz şu kadar yekûnu vâridât-ı mukarrereden tenzil ve bir minvâl-i meşrûh yeniden yapılmış olan mahaller hâsılâtı için dahi on bin bu kadar kuruş ilâve birle elli bin kuruşa karar verilerek zikrolunan çiftlikler müteferruâtının muacelâtı dahi ağnâm-ı mevcûde kendisine kalmak üzere bin beş yüz keseye kat' olunmuş olmasıyla sâlifî'z-zikr elli bin kuruş bedel-i iltizâm altmış beş seneşi evâhir-i zilhiccesinde duhûl eden rûz-ı kasımdan itibâren sene be-sene Maliye Hazine-i Celilesi'nden ifâ olunmak üzere mârrü'l-beyân bin beş yüz kesenin dahi sâye-i şevket-vâye-i Hazret-i Velîü'l-nimetimde taraf-ı acizîden mumaileyh Manulaki bâzergâna te'diyesi tabiat-ı maslahattan gibi görünür ise de bu hısısta dahi her ne vechile emr u irâde-isâbet'âde-i Cenâb-ı şehriyârî müteallik ve şeref-sudûr buyurulur ise ona göre harekete mübâderet olunacağı beyânıyla tezkire-i senâ-veri terkim kılındı efendim, fî 14 Muharrem 66"

Reşid Paşa'nın ma'ruzâtı tamamiyle kabul olundu. Lamartine'in vekili ile tanzim olunan mukâvele imza edildi. Nüsha-i sâniyesi Charles Roland'la Lamartine'e gönderildi. Mukâvelenin aslı ber vech-i âti idi.

Mösyö de Lamartine'in uhdesine müddet-i muayyene ile icâr buyrulan emlâkine dâir akd olunan kontratodur.

"Mösyö de Lamartine'in vâki olan istidâsına mebni be-rûhsat Hazret-i şahâne taraf-ı Hazret-i Sedâret-penâhî'den kendisine icâr

olunan arazinin suret-i icâr ve istihcârını mutazammınun Fransa'da Macon şehri ayânı ve şâbıkâ Fransa meclis-i kanunisi azâsından olup Mösyö de Lamartine tarafından melfûf vekâletnâme ile terhîs kılınan Mösyö Charles Roland ile karar-gir olan şerâittir ki her vechi âti zikr u beyân olunur.

Birinci Madde

Evvelâ bilâ istisnâen kâffe-i müştetilât ve mülhakâtı yirmi bin dönüm kadar mer'asıyla malûmu'l-hudûd Akmescid çiftliğinde ve sâniyen sekiz bin dönüm sahası olan Tulumcu ve Sıbaşı çiftliğinde ve sâlisen Hayrettin çiftliği ile beraber beşbin beşyüz dönüm mer'ası olan Yeni Çiftlik mahallesinden ve râbian takriben beşbin dönümden ibâret olan Rahmanlar ile Işıklar çiftliğinden mürekkeb olarak mecmu'û tahminen otuz sekiz bin beşyüz dönüme bâliğ ve Tire kazâsında vâki olarak devletlü fehâmetlü Reşid Paşa Hazretleri'nin mülkü olup bu kere mahsûsen Saltanat-ı Seniyye cânibinden iltizâm buyurulan araziyi yirmi beş sene müddet-i muayyene ile yani bin sekizyüz elli sene-i İsevîyesi ibtidâsından bin sekiz yüz yetmiş beş sene-i İsevîyesi ibtidâsına kadar Mösyö de Lamartine'e icâr buyurmuştur, fakat emlâk-i mezkûrenin el-yevm içinde bulunan âlât ve demirbaşından mâ'adâ müddet-i mezkûrenin inkızâsında mevcûd olan o mukâvele eşyâ-yı mukâvele Mösyö de Lamartine'in olup mumailyhin ebniye ve arazice vâki olan imârât ve islâhâtı için ne mumailyh Mösyö Lamartine'e ve ne veresesine bir gûne tazmîn lâzım gelmeyerek sâhib-i mülke kalacaktır, ve bu çiftliklerin şimdiki bedel-i hâsılân sâhib-i mülk tarafına Hazine-i Mâliye tarafından verileceğinden Mösyö de Lamartine bundan dolayı birşey vermeyecektir.

İkinci Madde

Saltanat-ı Seniyye Mösyö de Lamartine'i kâffe-i müşkilâtın vikâye ve kavânîn-i memlekette mutâbık olan istid'âlarının teshilâtına müsâade ve dâimâ mumailyhi adalet-i müşfikânesiyle himâyât ve sıyânet buyuracaktır.

Üçüncü Madde

Mösyö de Lamartine'in vefâtı veyahut yirmi beş sene müddeti tekmi'l olmazdan mukaddem arazi-i mezkûreyi bir digerine havâle ve sipâriş eyleyip gitmesi lâzım geldiği takdirde vârisleri ve sâir adamları Saltanat-ı Seniyye tarafından veche meşrûh üze sıyânet ve himâyet buyrulup fakat müddet-i malûmenin bakıyyesinin haricinden bir adama terki hâlinde emlâkin asıl sahibi sâirler üzerine tercih olunarak zât-ı âli-i müşârünileyh hazretleri dahi mumaileyhin ebniye-i muhaddise eşcâr-ı mağrûseden dolayı masârifât vâkiasından fakat müddet-i malûmenin tekniline kadar güzerân edecek senelerin hissesine isâbet edecek olan cüz'ünü yani müddet-i mezbûrenin reb'i yahut hamsi kalmış ise mesârifin yalnız reb'i yahut hamsini tazmin birle emlâk-i mezkûreyi tekrar zabı u tasarrufa muktedir olacaktır.

Dördüncü Madde

Emlâk ashâbı kendü mülkleri derûnunda olduğu halde nizâmât-ı beldece haklarında ne muâmele olunur ise Mösyö de Lamartine hakkında dahi yirmi beş sene müddet-i muayyenenin hitâmına kadar o vechile muâmele olunup müste'cirden diyu bir gûne istisnâ vuku' bulmayacaktır.

Beşinci Madde

Mösyö Lamartine el-hâletü hazihi emlâk-i mezkûrede sâkin olup takriben elli familyadan ibâret olan ekincilerin bu ana kadar 'âdet-i belde üze mazhar oldukları kâffe-i fevâid ve menâfie riayet etmeye müteahhid olup ve merkûmlar ile kâffe-i malûmâtında müteaddid olan usûl-ı muhtelif-i beldeye mutâbık surette amel ve hareket etmeye taahhüd eder ve meselâ müceddiden iskân yahud lâzım gelen ebniye-i cedide bina olunacağı halde ekincilerle muvâfakat-ı mahsûsa olmadıkça eski binalara dokunmayacaktır.

Altıncı Madde

Emlâk-i mezkûrenin memleket-i şâhânenen mahsûs olan

vergisinin tevzi'i emlâk-ı mezkûrede mevcûd olan bütün çiftçiler beyinde seyyânen icrâ olunup ve hâsılât-ı vâkıanın aşarı dahi kendi tarafından verilip hâsılı bu araziye arz olacak her bir türlü musâlahada Mösyö de Lamartine kavânîn-i beldeye tâbî' olacaktır.

Yedinci Madde

İşbu kontrato ber veche muharrer-i bâ-rûhsat Hazret-i şâhâne zât-ı Hazret-i Vekâlet-penâhî ile mumaileyh Mösyö de Lamartine'in vekili Mösyö Roland beyinde akd u imzâ olunmuş ve şerâit-i mündericesinin temâmi-i icrâsı tarafından taahhüd kılınmış olduğundan ol bâbda vakten min'el-vefât ne Fransa devleti ve ne Dersâadet'te olan Sefâret tarafından müdâhele vuku' bulmayacaktır fi 16 Muharrem sene 266"

Charles Roland bu muamelelerle meşgul iken Lamartine sevincinden mest oluyordu. Bu kadar sevdiği ve hizmet ettiği Fransızlar kendisine acımadıkları halde onun bütün ızdırâblarını Türkler tehvîne çalışıyorlardı.

Lamartine derhal hissiyâtını gerek Sultan Abdülmecid ve gerek Sadrazam Reşid Paşa'ya izhâr etmek istedi. Padişah'a dört cild musavver ve nefis bir eser, Reşid Paşa'ya da mermerden masnu' bir heykelini Mösyö Chambeaur ile gönderdi.

20 Temmuz 1850 tarihiyle Reşid Paşa'ya bir mektup yazdı. Reşid Paşa mektubu derhal tercüme ettirerek kitapları ve mektubun mütercem suretini bir tezkire-i ma'rûza ile Abdülmecid'e arz etti. Fakat Lamartine'in yolladığı heykel ile mektubun aslını kıymet-dâr bir hatıra olarak sakladı.

Lamartine'in Reşid Paşa'ya Yazdığı Mektub

Makâm-ı ulyâ-yı Hazret-i Vekâlet-penâhî'ye bin sekizyüz elli senesi temmuzunun yirmisi tarihiyle Mösyö de Lamartine tarafından takdim olunan bir kıt'a mektubun tercümesidir.

"Benim gibi ehl-i maâriften bir adama takdimi münâsib görülen bir nişâne-i ubûdiyetin hâk-i pâ-yı tûfîya-sâ-yı Cenâb-ı Şehriyârî'ye

arz ve takdimi husûsunda himem-i Celile-i Vekâlet-penâhî'lerinin masrûfiyyetini niyâza mücâseret ederim işbu nişâne-i uhûdiyet-i çâkerânem dört cildten ibâret bir mecmua olup gerek resim ve gerek fenn-i tıbbâtın bir eser-i celîli bulunduğu cihetle düvel-i Avrupa beyninde birbirlerine ızhâr-ı teşekkürât ve ta'zimât olunmak zımnında yekdiğere irsâl ve takdime şayân-ı musanni' bir şey addolunmuş idüğü der-kârdır, ve bir de mermerden masnu' suretimi bizzât hâk-i pâ-yı ulyâ-yı cenâb-ı hidivâneleri için kabul buyrularak beynimizde hâsıl olan muhabbet ve dostluğun bir yâdigâr ve bergüzârı olmak üzere ya kütübhâne-i seniyyelerinden birisine veyâhud bağçelerine vaz' buyrulmasını niyâz ederim. Çünkü suret-i acizânemin bazen nazar-gâh-ı âli-i Hazret-i Vekâlet-penâhî'lerinde bulunduğu hâtırası bendenize mucib-i hoşnudî ve mefharret olacağı âşikârdır. İşte işbu iki kısım takdime-i bende-gânemin savb-ı sâmi-i safderânelerine nakl ve takdimi husûsunu dostumuz Mösyö Chambeaur'a ne havâle etmiş olduğumdan led'el-vusûl bunların birisini hâk-i 'atebe-i felek-mertebe Hazret-i Şehenşâhî'ye ma' at-tasavvur arz ve takdime tevsît seniyye-i hidivânelerini istirhâm ve diğerini dahi lütfen kendiniz için ahz u kabul buyurmalarını istirhâm ederim."

Reşid Paşanın Tezkire-i Ma'rûzası

Mösyö de Lamartine nişâne-i uhûdiyet ve şükrâniyeti olmak üzere hâk-i pâ-yı muallâ-yı Hazret-i Şehenşâhî'ye takdim olunmak emeliyle dört cild mecmua ve senâ-verlerine dahi kendü resmini göndermiş olduğundan zikr olunan mecmua ile beraber olan mektubunun tercümesiyle manzûr-ı şevket-mevfûr Hazret-i Padişâhî buyrulmak için takdim kılınmış ve resm-i mezkûrun taraf-ı senâ-veriden kabul ve tevkîfî emr u fermân-ı isâbet-beyân Cenâb-ı Cihân bâni'ye menûit bulunmuş olmağın ol bâbda müteallik buyrulacak irâde-i seniyyeye göre harekete ibtidâr olunacağı beyânıyla tezkire-i senâ-veri terkîm kılındı efendim fî 15 L 66". M.

Bu esnâda Charles Roland kontratoyu hâmilan Paris'e

müteveccihen hareket etmişti. Fakat İtalya'yı dolaştığı cihetle Paris'e geç vâsıl olabildi. Lamartine kontratodan pek memnûn oldu. Çiftlik için hiçbir para vermeyecekti. Esâsen Reşid Paşa çiftliğin muaccesesi olan bin beşyüz keseyi Manulaki'ye vermişti. İltizâm bedeli olan elli bin kuruşu da her sene Hazine-i Mâliye tesviye edecekti. Lamartine'i en ziyâde düşündüren aşar meselesiydi. Esâsen kendisine otuz sekiz bin beş yüz dönüm araziyi işletebilecek sermâye yoktu. Şiirlerinde kırlarını ve vadilerini tasvir ettiği yerler gençliğinin en saf demlerinin geçtiği mâlikâneleri satmak istiyor, bir türlü müşteri zuhûr etmiyordu. Evveli mektuplarında ilkbahârda Türkiye'ye geleceğini yazmıştı. Hatta kararı kat'i bir muhâcerattı. Fakat emlâkini satmadan Fransa'dan ayrılmak kabil değildi. 1850 senesinin kânûn-ı evveli de gelmişti. Hâlâ mâlikânesini satmaya muvâffak olamıyordu. Mamafih gelecek senenin, 1851 senesinin mayısına kadar herhalde bir kısmını olsun satabileceğini ümid ediyordu. Hatta aşar meselesi için Ahmed Vefik Efendi'ye ayrıca bir mektub yazmış, Reşid Paşa bu meselenin de hallini derhal Mâliye Nezâreti'ne bildirmişti. Türk ricâli büyük ve ulvî şâire her türlü teshilâtı gösteriyorlardı. Yolladığı mektuplar devlet ricâli tarafından mukaddes bir yâdigâr olarak saklanıyordu. Fakat Göl şâiri daha dehâsına karşı Türkiye'de gösterilen tebcilâtı düşünmeye vakit bulamıyor muttasıl sermâye arıyordu.

Charles Roland'ın Paris'e muvâsalatından sonra Lamartine tekrar Sadrazam Reşid Paşa'ya bir mektup yazdı, vaziyetini tamamiyle anlattı. 16 kânûn-i evvel 1850 tarihli bu mektubu Reşid Paşa tercüme ettirerek tezkire-i ma'rûza ile Mâbeyn Başkitâbeti'ne takdîm etti:

Lamartine'in Reşid Paşa'ya Mektubu

Hâk-pâ-yı ulyâ-yı Hazret-i Vekâlet-penâhî'ye bin sekizyüz elli senesi kânûn-i evvelinin alafranga on altısı tarihiyle muverrihen Mösyö de Lamartine tarafından takdim olunan bir kıt'a teşekkür-nâmenin tercümesidir.

Tarafımdan bil-vekâle i'zâm olunan Mösyö Roland İtalya'yı

dolaştığından nâşi biraz gecikerek buraya şimdi vârid olmuş ve sâye-i teshilât-vâye-i Cenâb-ı Cihân-bânî'de zât-ı Hazret-i Sadâret-penâhî'leri beynimizde mün'akid olan mukâvele senedinin suret-i sâniyesi tarafıma i'tâ etmiştir. Binaenaleyh zât-ı Hazret-i Hilâfet-penâhî'nin memâlik-i mahrûsa-i şahânelerinden hakk-ı bende-gânemde lütfen ve merhameten icrâ buyurmuş oldukları mihman-nüvâzi-i âli-i fütüvvet-kârânedan dolayı kemâl-i minnet-dârlığının evvel emirde hâk-i pâ-yı hümayûn Hazret-i tâc-dârî'ye arz u beyân buyrulmasını zât-ı ulyâ-yı Hazret-i Sadâret-penâhî'lerinden niyâz ile beraber işbu maddenin hüsn-i tanzim ve tesviyesi emrinde savb-ı sâmi-i hidivânelerinden ihsânen vuku'a gelen mu'avenet-i kâmile için dahi zât-ı mükârem-i âyât Hazret-i Vekâlet-penâhî'lerine teşekkürât-ı mahsûsamın ifâsını vecibeden addederim bununla beraber el-yevm Ahmed Efendi bendelerine yazmış olduğum iki küçük müşkülâtın dahi Mösyö Roland'a vuku' bulan ve add-ı âli-i hidivâneleri vechile sür'atle hüsn-i tesviyesi hususunda mu'avenet-i seniyye-i Hazret-i Sadâret-penâhî'lerinin ibzâlini istirhâm eylerim. Çünkü arazi-i vasia-i malûmenin haraset ve islâhına tarafımdan tahsis olunacak sermayeyi burada bulabilmekliğim için zikr olunan iki müşkülün halli lâzımedendir. Fakat burada halkın adem-i itibar ve emniyetine bâis olan keyfiyâtın dolayı satmaya çalıştığım emlâk-ı mevrûsemi henüz fûrûhat edemedim. Mamefih bir kaç maha kadar hiç olmazsa bir kısmını fûrûhat edebilmek me'mûlündeyim. Kaldı ki herhalde mayısın ahirine doğru Dersâadet'e azimet ederek evvelâ hâk-i pâ-yı Hümayûn-ı Cenâb-ı Cihân-dârî'ye ve sâniyen zât-ı sâmi-i Hazret-i Vekâlet-penâhî'leri ile devletlü Âli Paşa Hazretleri'ne teşekkürât ve muhammedtimi arz ve ifâde eyledikten sonra bendenize terk ve ihsân buyrulmuş olan araziye görüp yoluna koymak için ol tarafa gideceğim der-kârdır. Vâkıa böyle vüs'at ve fesâheti olan arazide lazım gelen ebniyeyi inşâ ve iktizâ eden rençberler ile hayvanâtı iskân edeceğimden eğer sermâye-i kâfiyeye dest-res olur isem dört seneye kadar arazi-i mezkûrenin vâridât u hâsılâtını zât-ı Hazret-i Şehenşâhî'nin inâyet-i fütuvvet-kârânesine şâyân-ı vechile tezyîde muktedir olacağımı me'mûl ederim. Halbuki bendeniz gelinceye kadar

*arazi-i mezkûrenin zer' ve harâsetini zât-ı vâlâ-yı Hazret-i Sadâret-penâhî' lerinin hamiyet-kerdesi olan Mösyö Barol' a havâle etmiş olduğumun ve sekiz güne kadar Paris'e gitmek üzere bulunduğumun beyânı zâten der-kâr olan ta'zimât-ı fâikamın ibrâz-ı teminât-ı cedidesine vesile-i hüsne ittihâz kılınmıştı."*¹⁷³

Reşid Paşa'nın Tezkire-i Ma'rûzası

Mösyö de Lamartine'in müsted'ayât-ı vâkıası hakkında sezâ-ver buyrulan müsâadât-ı seniyye-i Hazret-i Şehenşâhî'den dolayı teşekkürü ve mayıs nihâyetinde Dersâadet'e geleceğini mutazammın gönderdiği tahrirât tercüme ettirilerek manzûr-ı şevket-mevfûr-ı Hazret-i Padişâhî buyrulmak için takdim kılınmış ve kendisine irâe olunan çiftliğin aşarına dâir mukaddemce izzetlü Ahmed Efendi'ye olan iş'ârının dahi iktizâsı mütâlâa olunması Mâliye Nezâret-i Celilesi'ne havâle olunmuş olmağla muvâfık irâde-i seniyye-i Cihân-bânî buyrulur ise işbu teşekkür-i mahzûziyet-i seniyyeyi mucib olduğunu ve zikr olunan aşar keyfiyetinin dahi tasavvur olunmakta idüğünü hâvi kendisine cevâb-nâme gönderileceği beyânıyla tezkire-i senâveri terkîm olundu efendim fî 17 R 66.

Sultan Abdülmecid, Reşid Paşa'nın bu teklifini de kabul etti. Lamartine'e Reşid Paşa tarafından arzu ettiği mealde bir mektub yazıldı. Fakat şâir elim bir meşguliyet içinde idi. O sırada Fransa'da da vaziyet büsbütün değişti. İkinci Cumhuriyet 1848'den 1851 Kânûn-ı evveline kadar yaşayabildi. Louis Bonapart'ın darbe-i hükûmetiyle Fransa'da tekrar imparatorluk te'sis etti. Lamartine mey'ustu. Compte de Recé Lamartine'in bir heykelini yapmıştı. Muzdarib şâir bunu bile görmek istemedi. Lamartine'i en ziyâde müteessir eden şey rûhuna elim bir bâr teşkil eden borçlar ve bilhassa kendisine karşı gösterilen nankörlüktü. Bununla beraber cesaretini hiçbir zaman kaybetmedi. İmparator kendisine bedeninden iki milyon frank vermek istedi. Lamartine Napolyon'un bu âlicânibâne

¹⁷³ Bu mektubun da aslı Hazine-i Evrak'ta yoktur. Hatta yalnız tercümesi arz olunmuştur.

sadakasını da kabul etmedi. Türklerin ulüvv-i cenâbından daha büyük bir hazz duyuyordu. Şâir bütün ümidlerini İzmir'de, Anadolu'nun feyiz-dâr topraklarında kendisine ihsân edilen çiftliğe bağlamıştı.

2

Türkiye'ye Muhâcerâtan Ferâgat, Çiftliğin Terki, İstanbul'u Ziyâret.

Lamartine, bütün sermâyesini Aydın'daki çiftliğine bağladı. 1853 senesine kadar kendisine bir türlü Türkiye'ye ayak basmak nasib olmadı. O sırada Sadâret'ten Reşid Paşa da infisâl etmişti. Lamartine Paris'te kaldı. Çiftliğine sermâye yetiştirebilmek için Civilisateur namıyla bir gazete çıkardı; fakat birşey kazanamadı. Hatta Monceau ile Macôn'daki mâlikânelerini bile elden çıkaracağından korkmaya başladı. Aydın'daki çiftliği yaşatabilmek için hisse senedâtı çıkarmaktan başka çare kalmadığını anladı. Baş tarafı İzmir bağlarını musavver nefis bir resimle müzeyyen hisse senedleri bastırdı. Şâirin senetlerine umduğu derecede alıcı zuhur etmedi. Nihâyet zengin sermâye sahiplerine müracaat etmeyi düşündü. Fakat bu Reşid Paşa ile akd ettiği mukâveleye mugayyirdi. Meseleyi vekili vasıtasıyla Reşid Paşa'nın halefî Sadrazam Mehmed Ali Paşa'ya teklif etti. Çiftliği imâra kudreti olmadığını, yirmi beş senenin altmış seneye iblâğını kendisine verilen çiftliğin arasındaki arazinin de satın alınıp kendisine verilmesini vergiden afvını istidâ etti.

Lamartine'in bu teklifleri Bâb-ı âli'ce endişeye mucib oldu. Bilhassa sermâye-dârlar tedârîki meselesi, Bâb-ı âli'nin en ziyâde korktuğu müdâhaleye yol açabilirdi. Bununla beraber Bâb-ı âli şâirin gönlünü bir türlü kırmak istemedi. Çiftlik için her sene esâsen Hazine-i Mâliye'den altmış bin kuruş veriliyordu. Buna senevî yirmi bin kuruş daha ilâvesiyle her sene Lamartine'e seksen bin kuruş verilmesi ve çiftliğin kâmilten kendisinden alınması düşünüldü. Mesele Lamartine'in vekili Charles Roland'a anlatıldı. Roland, Lamartine'in elim vaziyetini biliyordu. Şâir Saint-Point'dan Paris'e geldiği zaman bir dostuna şöyle yazmıştı. "*Olduğumuz gibi geldik.*

Karım hasta, ben perişân", binaenaleyh Lamartine'i razı edeceğine kâni idi. Hatta Sadrazam Paşa'ya bu yolda söz de verdi. İstanbul'da bu meseleye dâir o sırada Hariciye Nezâreti'ne geçen Fuad Efendi ile bir mukâvele yapılacaktı. Bu mukâveleyi Lamartine'in tasdikine ta'liken vekili Charles Roland imza edecek sonra Paris'e gönderip Lamartine'e tasdik ettirecek, Lamartine'in tasdik-nâmesini kendi tarafından imza edilen mukâveleye leff olunmak üzere Bâb-ı âli'ye göndertecekti.

Damad Mehmed Ali Paşa mukâvele senedini Charles Roland'la Fransızca tanzîm ederek Türkçe'ye tercüme ettirdi. Senedin sureti ber vechi âti idi.

"Nâzır-ı umûr-ı Hariciye-i Saltanat-ı Seniyye utufetlü Fuad Efendi Hazretleriyle Fransa Cumhuriyeti'nin esbak-ı umûr-ı ecnebiyye Nâzırı olan Mösyö Alphonse de Lamartine'in vekili ve memuru bulunan Mösyö Charles Roland beyinde âtiü'l-beyân maddeler bil-müzâkere karar-gîr olmuştur. Şöyle ki zât-ı şevket-simât Hazret-i Şehenşâhî bin sekiz yüz kırk dokuz senesinde İzmir civârında kâin olup Burgaz Ova demekle marûf olan çiftliğin muvakkaten temettu'nu bin sekiz yüz elli senesi kânûn-i sânisinin ibtidâsına kadar yani yirmi beş sene müddet için mumaileyh Mösyö de Lamartine'e inâyet ve ihsân buyurmuşlardı ve mumaileyhe dahi işbu ihsân-ı şâhâneye mazhar olduğu hengâmında gelip mezkûr çiftlikte ikâmet ve iskân ile umûr-ı ziraat ve harâsetini bizzat nezâret ve idâre eylemek niyetinde bulunmuş ise de bazı esbâba mebni mumaileyh işbu niyetinden vazgeçmeye mecbur olmuş ve halbuki çiftlik-i mezbûrun mesâfe-i baidesinden nâşi tarafından memurlar tayiniyle arazinin iskân ve idaresi adîniî'l-imbân olduğunu mebâlig-i külliye sarfıyla birkaç ay vâki olan tecrübeden dahi sonra anlaşılmıştır. Binaenaleyh Saltanat-ı Seniyye işbu ihsân ve fütuvvet-kârânesinin senieresini mumaileyhe de Lamartine'e gördürmek arzusunda bulunduğundan âtiü'l-beyân husûsâtı mumaileyhe teklif edip işbu teklifât-ı baid kendisi tarafından kabul ve tasdik olunmak şartıyla husûsât-ı mezkûreyi bu tarafta memuru bulunan merkûm Roland vekâleti hasebiyle muvakkaten kabule müsâraat eylemiştir. Şöyle ki Saltanat-ı Seniyye arazi-i mezkûreyi gerek istimdâd ve

kabiliyetlerine ve gerek iltizâm bedelini tedibe etmek kudretleri olduğuna güvenerek bizzat intihâb buyuracağı mültezemler marifetiyle işletmeyi üzerine alacak ve iltizâmın bedel-i senevîsi dahi kâffe-i mesârif ve tekâliften âri olarak seksen bin kuruşa yani râyic-i vakte göre bin franka bâliğ olacaktır. Bundan başka Saltanat-ı Seniyye zikr olunan seksen bin kuruşun veyahut müsâvi olacak meblağın te'diyesini mumaillehy Lamartine'e temin buyuracağını ve meblağ-ı mezbûru beher sene martın ibtidâsında hepsini birden ya mumaillehyin kendisine veyahut mumaillehyin Dersâadet'te bulunan bir vekilinin yeddine teslim ve i'tâ eylemek taahhüd eder. Devlet-i Âliyye tarafından intihâb olunacak mültezemler çiftlik-i mezkûru el-hâletü hazîhi bulunduğu hey'etle ve orada icrâ olunmuş olan imârât ve islâhât ile beraber ahz u kabul edecek ve mumaillehy de Lamartine'in dahi arazi-i mezkûrenin imârî için hiçbir masraf vermeyecektir. Mösyö de Lamartine'in Akmescid denen mahalle nakletmiş olduğu eşyâ-yı menkûlesinin kâffesine ve çiftliğe koymuş olduğu sürülere ve hayvânât-ı sâireye hakk-ı tasarrufu bâkî olup işbu emvâlîni münâsib göreceği vechile isti'mâl edecektir. Kaldı ki mukâvele-i hazîra Mösyö de Lamartine'e ihsân-ı şâhâne buyrulan bütün müddet temettu' için akd olunmuş olmağla mumaillehy kendisi veyahut tarafından vekil ettiği kimesneler çiftlik-i mezbûru işletmek husûsuna dâir olan hiçbir şeyden dolayı ne muâhizde ve ne de çiftlik-i mezbûre ait olabilecek tekâlif ve vergi için gerek doğrudan doğruya ve gerek bilâ vasıta mes'ul olamayacaklardır. Kaldı ki Mösyö de Lamartine dahi bâlâda zikrolunan mebâliğ-i meşrûtanın beher sene kendisine te'diye olunmasından başka Burgaz Ova hasılâtından bir gûnâ fâide iddia edememekten başka ba'd-ezîn bilâ istisnâ Saltanat-ı Seniyye memurlarına ait olacak idâre-i çiftlik hususuna dahi müdâhale eyleyemeyecektir. Mukâvele-i hazîranın şerâiti bin sekiz yüz elli üç senesi kânûn-i sânisinin ibtidâsından bed' ile ihsân-ı fermân-ı âlisinde tasrih kılınmış olan müddet-i muayyenenin nihâyetine kadar mer'î ve muteber olacak ve seksen bin kuruş yani frank ibtidâsı te'diyesi Dersâadet'te bin sekiz yüz elli üç senesi martının ibtidâsında vuku' bulup bu vechile bin sekiz yüz yetmiş dört

senesi martının ibtidâsına yani efrenci senenin akçesi verilinceye kadar sene be-sene Dersâadet'te peşinen ve usûl-ı mezbûreye riâyeten te'diye kılınacaktır. İşbu mukâvele iki nüsha olarak Dersâadet'te bin sekiz yüz elli iki senesi şehr-i tarihinde Saltanat-ı Seniyye'nin nâmına olarak ütufetli Fuad Efendi Hazretleriyle mumaileyh de Lamartine'in vekili bulunan Mösyö Charles Roland beyinde bil-ittifak akd olunmuş olduğundan mukâvelenin mumaileyh tarafından tasdik olunacak nüsha-i sânisî Bâb-ı âlî'de kalacak olan nüsha ile birleştirilmek üzere derhal bu tarafa gönderilecektir."

Charles Roland mukâvelenin suretini son derece muvâfık gördü. Sadrâzam Mehmed Ali Paşa mukâvelenin aslıyla beraber tercümesini bir tezkire-i ma'rûza ile Mabeyn Başkitâbeti'ne takdim etti:

Sadrâzam Dâmâd Mehmed Ali Paşanın Tezkire-i Ma'rûzası

"Meşhur Lamartine, mukaddemâ kendisine müddet-i muayyene ile İzmir'de ihsân buyurulmuş çiftliği bilâ-imâr hâsılâtından müstefid ve mütemetti" olmak için bir hayli akçe sarfına muhtaç olup buna dahi kendisinin kudreti olmadığından Avrupa'da bazı sermâye sahiplerine müracaatla akçe bulabilecek ise de zikr olunan çiftliğin derûhdesi için tayin kılınmış olan yirmi beş sene müddet pek az olduğu cihetle müddet-i muayyenesinin altmış seneye iblâğıyla beraber zikr olunan çiftliğin arasında bulunan arazinin dahi bilâ-ıştirâ kendisine verilmesi istidâ kılınmış olup mumaileyh Lamartine Avrupaca malûm bir adam olduğu cihetle hakkında bu vechile şâyân buyrulmuş olan eser-i atıfet-i seniyye-i Hazret-i Şehenşâhî sıyt-ı bülend-eltâf Cenâb-ı Mülûkâne'yi bir kat daha cihângir eylemiş ve kendisi dahi ızhâr-ı şükrâniyet ve muhammedetten hâli olmamakta bulunmuş olup şu kadar ki istidâsı üzre müddetin temdîdi ve verginin afvı hâlinde mahallince birtakım mehâzir melhûz olduğundan fazla bir müsâ'adâta istinâden mumaileyh işi büyütüp bu suretle külliyetli paralar sarf edecek adamlar tedârikine kalkmış ve maslahat âdetâ bir kumpanya altına girmek derecesine varmış olduğuna ve bunun hâlen müstakilen türlü sudâ' ve müşkülâtı davet edeceği bedihi

bulunduğuna binâen bir takrîb savuşulması lâzımeden ve adem-i müisâade hâlinde dahi evvelki inâyet-i seniyyeyi nez' ve yahut ondan istifade etmesine mümânaat-ı ma'nâları çıkmaması şân-ı âli ve politika icâbından görünmesiyle hem tasavvurât-ı meşrûhanın mehâzir-i melhûzası bütün bütün def olunmak ve hem de şu ma'nâlarla mumaillehy münkesir olmamak ve şu arazi külliye elinden kurtarılma için Devletçe başka suretle idâresine bakılıp bedeli olmak üzere kendisine senevî seksen bin kuruş verilmekte olmasıyla ve bu hâlde o para hazine-mânde olacak bulunmasıyla onun üzerine yılda bir yirmi bin kuruş fazla verilecek demek olup istediği şeylerin ve ondan tevellüd eyleyecek mehâzirin yanında bu suret pek ehven kalacağı bedihi olduğundan bu suret mumaillehyin bir tarafta bulunan istidâları için vekili bulunan Mösyö Roland'a ifade ile Mösyö Lamartine'in tasdikine ta'lîken muvâffakatı istihsâl kılınmış ve mumaillehyin tasdikine dahi söz vererek bu yolda bir mukâvele senedi yapılmasını kabul eylemiş olmasıyla makam-ı Nezâret-i Hariciye ile mumaillehy tarafından imza olunmak üzere bir mukâvele senedi müsveddesi yapıp tercümesiyle beraber manzûr-ı meâli-mevfûr Cenâb-ı Cihân-bâni buyrulmak için arz ve takdim kılınmış olmağla bu suret-i tesviyenin icrâsı ve zikr olunan mukâvele senedinin sebk-i hükmü muvâfık-ı emr u fermân-ı kerâmet-beyân Hazret-i Şehenşâhî buyrulduğu halde zikr olunan senedin imza ve i'tâsına ve hazinece dahi ikitzâsının icrâsı zımında keyfiyetin Mâliye Nezâret-i Celilesine havâlesine ibtidâr olunacağı beyânıyla tezkire-i senâ-veri terkîm kılındı efendim fi 23 Zilkade 68."

Sadâret'in ma'rûzâtı Mâbeyn'ce münâsib görüldü. Mukâvele Hariciye Nâzırı Fuad Efendi ile Lamartine'in vekili Charles Roland beyninde imza edildi. Mesele bu suretle halledildikten sonra Sadâret'in Mâliye Nezâreti'ne âtideki buyruldu gönderildi.

Fi 17 Zilhicce 68 tarihiyle Mâliye Nezâreti'ne yazılan buyruldu-i sâmi suretidir.

Fransa vükelâ-yı sabıkasından Mösyö de Lamartine'e yirmi beş sene müddet ile tefvîz olunmuş olan Aydın'da vâki Akçameşhed ve*

* Akçameşhed olacak. Metinde zaman zaman Akçameşhed şekliyle yer

Yeni ve Hayreddin ve Tulum ve Rahmanlar çiftliklerinin bin sekiz yüz elli üç sene-i İsevîsi kânûn-ı sânisinin ibtidâsından itibâren müddet-i muayyene-i mezkûrenin nihâyetine kadar Devletçe başka suretle idâresine bakılıp kâffe-i mesârif ve tekâlifinden âri olmak şartı ve şerâit-i sâire ile bedeli olmak üzere kendisine Hazine-i Celile'den senevî seksen bin kuruş verilmesi mumaileyhin bu tarafta bulunan vekili ile mukâvele olunmuş ve hâk-i pâ-yı âliyyeden ledel-istizân ol vechile icrâsına irâde-i seniyye-i Hazret-i Mülûkâne müteallik ve şeref-südûr buyrularak ol bâbda Nezâret-i Celile-i Hariciye ile vekil mumaileyh beyninde Fransevî'îl-ibâre tanzîm olunmak için merbûten irsâl-i su-yı vâlâları kılınmış olmağla çiftlikât-ı merkûmenin hazinece mukaddemâ vuku' bulan isticârının feshiyle bir mantûk-ı sened-i muharrere gâyetine değin be-her sene seksen bin kuruş bedelinin Hazine-i Celile-i Mâliye'den mumaileyhe de Lamartine tarafına i'tâ husûsuna himmet eylerim deyu."

Charles Roland imza ettiği mukâvele senedini alarak Fransa'ya müteveccihen hareket etti. Lamartine Macôn'da idi. Mütemâdiyen borçlarıyla meşgul oluyor, çalışıyor, bir türlü para tedârik edemiyordu. Charles Roland'dan mukâveleyi aldığı zaman büyük bir yükten kurtulduğunu hissetti. İzmir'deki çiftlik hulyası kendisini aylarca zevk-yâb eylemişti. Şimdi artık o da bir hayâl oluyordu. Fakat Lamartine müşkil bir mevkide idi. Çiftliğin ikiyüz dönümü Fransa'nın Sâbık Halep konsolosu Mösyö Cüvis'e iki yüz dönümü de adamlarından Mösyö Fabrice'ye vermişti. Şimdi onlara bunların bedellerini vermek lâzımdı. Lamartine buna kat'iyen muktedir değildi. Bâb-ı âli'den evvelâ bu meselenin hallini rica edecekti. Sâniyen Türkiye toprağında kendisine lutf-ı Padişâhî olmak üzere bir ilticâ-gâh verilmesini temenni ediyordu. Lamartine'in intibâh ettiği yerler ya İzmit sahili, ya İstanbul civânı , ve yahut Marian'la tatlı günler geçirdiği Şuriye topraklarıydı. Lamartine o sırada Hariciye Nezâreti'ne gelen Fuad Efendi'yi hem tebrik hem de kendisinden bu noktaların teminini rica eylemeye karar verdi. İstanbul'da 11 Eylül'de akd edilmiş olan mukâveleye zeyl edilmek üzere bir de

almıştır. (Akt.notu)

tasdik-nâme yazarak imzâladı. Tasdik-nâmeyi mektubunun içine koyarak Macôn'dan Hariciye Nâzırı Fuad Efendi'ye gönderdi. Mektub tarihi 19 Eylül 1852 idi.

Lamartine'in Hariciye Nâzırı Fuad Efendi'ye Mektubu

Makam-ı Nezâret-i Celile-i Hariciye'ye bin sekiz yüz elli iki senesi eylülünün ondokuzu tarihiyle müverrihen Fransa'da Macôn nâm mahalde mukîm Mösyö de Lamartine tarafından takdim kılınan arizanın tercümesidir.

"Sene-i hâliye eylülünün onbiri tarihiyle müverrihen Saltanat-ı Seniyye ile çâkerleri beyninde akd u tanzîm olunan mukâveleyi kâmilten tasdik eylediğimi müş'ir bir kıt'a mümzâ senedin leffen hâk-i pâ-yı âli-i Nezâret-penâhî'lerine takdimle kesb u fahr eylerim, işte gerek zât-ı şevket-simât Hazret-i Şehenşâhî'nin ve gerek vükelâ-yı fehâmi huzzarâtının hakk-ı âcizânemde bu vechile vâki olan eltâf ve inâyâtтан dolayı ne derece müteşekkir olduğumu tarif ve beyâna kadir değilim. İşbu teşekkürâtımı bizzat arz u ibrâz eylemek ve gerek mukâvele-i mezbûreye dercini mukteza gördüğüm iki küçük kayıdcağıza dâir zât-ı vâlâ-yı Nezâret-penâhî'leriyle mükâmele etmek üzere sene-i âtiye nisanında Dersâadet'e gideceğimden, zikr olunan iki küçük kaydın evvelkisi sâbıkâ Haleb'de Fransa konsolosu olan Mösyö Cüvis nâm kimse ile kendi adamım bulunan Mösyö Fabrice'ye be-her sene ikişer yüz dönüm olarak vermiş olduğum dört yüz dönüm araziye dâir olup arazi-i nâ-mezru'anın kırkta bir cüz'i demek olan işbu dört yüz dönüm yeri ise mukabilinde bir mikdar şey verilmeyince kesân-ı mezbûreden bi-hakkın geri almayacağım cihetle arazi-i mezbûrede ekip biçmek hukukunu merkûmlara terk buyurmak veyahut bî't-terazi kendilere tazminât-ı münâşibe i'tâ olunmak şikkından birinin icâd olunması için bu hususta Saltanat-ı Seniyye kendisine benim yerime farz buyurması gibi görünür ise de her halde bu hususu nisan ayında birlikte bi's-suhûle tanzim ve tesviye edeceğimiz der-kârdır. Yalnız zât-ı Hazret-i Mülûkâne ile vükâlâ-yı müşârünileyhim huzzarâtına arz ve havâle eylediğim ikinci kayd dahi

ya İzmir körfezi sahilinde veyahut Dersâadet kurbünde veyahut Beriyetü'ş-Şam'da velhasıl memâlik-i mahrûsa-i şahânede familyamla ikâmet ve iskân emelinde bulunduğumdan avânıf-ı Celile-i Hazret-i Şehenşâhî'den mazhar olduğum işbu melce-i âliden bir vecihle vazgeçmek istemem, binâberin sebebini derk ve tefehhüm buyuracakları işbu iki kaydı zât-ı âli-i Nezâret-penâhîleriyle refîkaları bulunan vükelâ-yı müşârünileyhim huzzarâtının eskâr-ı atıfet-kârânelerine tavsiye ve havâle eder ve bu sırada gerek müsellemler olan dirâyet-i seniyyelerinin ve gerek hakk ve ihakk-ı âlilerinde der-kâr olan hüsn-i itimâd Cenâb-ı Cihân-dârî'nin semere-i celilesi olmak üzere bu defa makam-ı Celil-i Nezâret-i Hariciye'ye vuku' bulan memuriyet-i seniyyelerinden dolayı tebrikât-ı âcizânemin ifâsıyla beraber zâten der-kâr olan teşekkürât ve hürmet-i fâikamın arz u ibrâzına müsâraat eylerim."

Saltanat-ı Seniyye ile Mösyö de Lamartine beyinde bin sekiz yüz elli iki senesi eylülünün onbiri tarihiyle müverrihen akd u tanzîm olunan mukâvelenin tasdik-nâmesidir.

"İşletilmesi hususu muharrer imza Mösyö Lamartine tarafından külliyyen Saltanat-ı Seniyye'ye terk olunan Burgaz Ova çiftlik ve arazisi mukâbilinde Devlet-i Âliyye tarafından mumaileyh veyahut vekiline verilmek üzere bin sekiz yüz yetmiş beş senesine değin senevî seksen bin kuruş tahsis ve inâyet buyrulduğuna dâir bin sekiz yüz elli iki senesi eylülünün onbiri tarihiyle müverrihen akd u tanzîm olunan mukâvele senedini mumaileyh zât-ı Hazret-i Mülûkâne'ye kemâl-i teşekkürât ile tasdik eyler. Kaldı ki mumaileyhin senedi mezkûre iki aydan sonra gidip bizzat Saltanat-ı Seniyye'ye arz u beyân edeceği iki kaydın dercinden mâ'adâ bir diyeceği olmayıp kuyûd-ı mezkûrenin evvelkisi zât-ı Hazret-i Şehriyârî'nin kendisi hakkında şâyân-ı sezâ-vâr buyrulmuş olan hüsn-i teveccühât-ı atıfet-ı gâyât Mülûkâne'nin bir eseri ve kemâl-i muhabbet u ihtirâm eylediği bir millet memâlikinde gerek kendisine ve gerek familyasına bir melce ittihâz eylediğine bir 'alâmet olmak üzere memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne'nin bir tarafında kendisine mahsûs bir hâneye mâlik olmak hukukunda ve ikincisi dahi mumaileyh

Mösyö de Lamartine tarafından zikr olunan Burgaz Ova arazisinin imarı için istikrâz olunmuş ve bir mikdarı dahi bu hususa sarf olunmuş olan üçyüz yirmi bin kuruşa bedel olarak vekili bulunan Mösyö Fabrice ile bundan akdem Haleb'de Fransa konsolosu bulunan Mösyö Cüvis'e yani be-herine ikişeryüz dönüm olmak üzere arazi-i mezbûrenin kırkta bir cüz'î demek olan dört yüz dönümü mikdâr gayr-ı mezrû' yer vermiş olduğundan ve kesân-ı mezbûreyi ısrâr etmek için işbu iki parça araziyi Saltanat-ı Seniyye'ye terk edemeyeceğinden Devlet-i Âliyye'nin müsellemler olan adl u hakkaniyeti iktizâsınca işbu iki küçük kayda riâyet buyurması yani ya kesân-ı mezbûreye arazi-i mezkûrenin hakk-ı tasarrufunu terk ve ibkâ veyahut bunlara münâsib mikdâr tazminât i'tâ ve ihsân buyurması lâzım geleceği husûsundan ibâret bulunmuştur. Herhalde Saltanat-ı Seniyye zikr olunan dört yüz dönümün yerini değiştirmeye yani kesân-ı mezbûreye ol mikdâr araziyi Memâlik-i Mahrûsa'nın istediği mahallinde verebileceği derkârdır. İşte mumaileyh Mösyö de Lamartine murahhası bulunan Mösyö Roland'ın bu bâbda vâki olan kâffe-i harekâtını tasvib ve tahsin ederek zikr olunan iki kayıddan müstefid ve mütemetti' olmak üzere bin sekiz yüz elli iki senesi eylülünün onbiri tarihiyle müverrihen mün'akid olan mukâveleyi şimdiden resmen tasdike müisâraat ve binâberin işbu tasdik-nâmeyi gönderdiği posta ile gelecek bin sekiz yüz elli üç kânûn-i sânisinin ibtidâsında mukâvele-i mezkûreyi icrâ etmesini İzmir'de bulunan vekiline emr u sipâriş eyler bir de mumaileyh mukâvelede münderic bulunan seksen bin kuruşu İstanbul'da beher sene mart ibtidâsında ahz u istifâ etmeye memur edeceği adamı seriân Saltanat-ı Seniyye'ye bildirecektir."Lamartine'in bu iki teklifi Bâb-ı âli'yi endişeye düşürdü. Bununla beraber kimse Lamartine'in gücendiğini istemiyordu. Hatta Hariciye Nâzırı Fuad Efendi meseleyi bil-münâsebe Fransa elçiliğine açtı. Elçi de hakkında gösterilen lütuflardan sonra Lamartine'in artık hiçbir şey istemeye hakkı olmadığını söyledi. Sadrâzam, Lamartine'den gelen mektubun zarfı üzerine kırmızı mürekkeble "tercüme ve aslıyla beraber arz" diye yazdı. Mektubun ve mukâvelenin aslını tercümeleriyle beraber

tezkire-i ma'rûza ile Mâbeyn Başkitâbeti'ne gönderdi.

Sadrâzam Giridli Mustafa Paşanın Tezkire-i Ma'rûzası

"Fransalı Mösyö Lamartine mukaddemâ tahsis olunan çiftliğin kendisine nez' ile bu çiftlik için senevî verilmekte olan altmış bin kuruş üzerine yirmi bin kuruş daha ilâve olunarak senevî kendisine muahharen seksen bin kuruş verilmek üzere ba-irâde-i seniyye verilen karar tasdik ve kabul olunmak için mumaileyhe bildirilmiş olduğundan bu defa gelen mektubla tasdik-nâmesi tercümeleriyle beraber manzûr-ı meâli- mevfûr Cenâb-ı Şehenşâhî buyrulmak üzere arz u takdim kılındı. Mumaileyh nâil olduğu âtifet ve inâyet-i cihân-şumûl Hazret-i Tâc-dârî'ye teşekkürle suret-i muharrereyi kabul edib bu bâbda olan şükr ü iftihârını bizzat dahi ifâ etmek üzere bundan üç dört ay sonra Dersâadet'e geleceğini ve kendisine mahsûs olmak üzere İzmir körfezi sahilinde veyahut Dersâadet kurbünde veya Beriyetü's-Şam'da bir hâne tahsis ve ihsân ve çiftlik mezkûr arazisinden vekili bulunan Fabrice ile Cüvis'e verdiği bir mikdâr yerin onlarda ibkâsına veyahut bunlara münâsib mikdâr tazminât i'tâsına müsâade buyrulması emelinde bulunduğunu ma'rûz-ı niyâzda beyân eylemiş ise de taraf-ı eşref Hazret-i Şehriyârî'den mumaileyhin mazhar buyrulduğu işbu âtifet-i celileden dolayı teşekkürden başka bir diyeceği kalmayıp ve müsted'ayât-ı muharreresi ise bihakkın olmayıp Dersâadet'e geldiği halde kendisine cevâb-ı kat'i verilmesi lâzım geleceğine ve bu bâbda Hariciye Nezâret-i Celile'si tarafından bil-münâsebe Fransa elçisine söylendikte mumaileyh hakkında şâyân buyrulan inâyet-i seneyye-i Cenâb-ı Mülûkâne'in ilerisinde hiç yer istemeye ber vechile hakkı olmadığı ifâde kılınmış olmasına nazaran mumaileyhin mümzâ senedinin hıfzıyla bir tarafa gelip de o misillü istidâsı vukû'una vakit bırakmayıp fazla istediği şeylerin verilmeyeceği ve çiftlikten bir dönüm mahallin bile tefrik ve i'tâsının kabil olmayacağı beyânıyla kendisine kat'ice cevâb yazılması hakkında her ne vechile emr u fermân Cenâb-ı Cihân-bânî şeref-sünûh buyrulur ise mantûk-ı celili icrâ olunacağı beyânıyla tezkire-i senâ-

veri terkîm kılında efendim fî 9 Zilkade sene 69."

Sadrâzam Giridli Mustafa Paşa'nın tezkire-i ma'rûzası Sarayca da muvâfık görüldü. Bâb-ı âlî'den Lamartine'e meseleyi vazıhan tasvir ederek bir cevâb yazıldı. Lamartine buna karşı bir şey diyemedi. O sıralarda Türkiye Tarihi'ni yazmaya başlamıştı. Binaenaleyh Sadrazam'a bir mektub yazarak mufassal bir Türkiye Tarihi te'lif etmekte olduğu ve ilkbaharda İstanbul'a geleceği cihetle, tarihe lüzûmu olan ve vesikalarn kendisine irâesini rica etti. Giridli Mustafa Paşa Lamartine'in mektubunu tercüme ettirerek¹⁷⁴ âtideki tezkire-i ma'rûza ile beraber takdim etti:

Sadrazam Giridli Mustafanın Tezkire-i Ma'rûzası

"Geçende gönderilen cevâb-nâmenin vusûlü ifâdesine ve evvel baharda Dersâade' e gelmek tasavvurunda bulunduğuna ve Devlet-i Osmaniye'nin bir mufassal tarihini yazmakta olmasıyla bazı lüzûm olan evrâkın irâe olunması niyâzına dâir de Lamartine'in vürûd eden bir kıt'a mektubu tercüme ettirilerek manzûr-ı meâli-mevfûr Hazret-i Şehenşâhî buyrulmak üzere arz u takdim kılınmış olmağla tarihe yazmaya şâyân olan evrâkın diriğ olunmayacağını mutazammın kendisine cevâb yazılması hakkında her ne vechile emr u ferman-ı isâbet-beyân Cenâb-ı Cihân-bânî şeref-südûr buyrulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâ-veri terkîm kılındı efendim fî 29 Receb sene 70"

Bâb-ı âlî'den Lamartine'e gayet nâzikâne bir cevâb yazıldı. Tarihe kayd edilecek evrâkın kendisinden esirgenmeyeceği anlatıldı. Filhakika Lamartine o sene İstanbul'a geldi. İlk geldiği sene Rus donanması Boğaziçi'nde idi; bu sefer de Türkler Ruslarla Kırım seferine başlamışlardı. Lamartine, Sadrâzam'la vükelâ tarafından parlak bir istikbâle mazhar olduğu gibi, Sultan Abdülmecid tarafından da İhlamur Kasrı'nda kabul edildi.

Lamartine, Türklerden gördüğü iyilikleri unutmadı. Tarihine yazdığı mukaddimede Rusların istilâ siyâseti aleyhinde ve Türklerin

¹⁷⁴ Hazine-i Evrâk'ta bu mektubun aslı da tercümesi de yoktur.

mazlûmiyeti hakkında belîğ mütâlaalar dermeyân etti, ve mukaddimesini şu satırlarla bitirdi:

"Türkiye Avrupa hürriyetinin pîş-dârıdır. Ölmüş sandığımız bir halkı canlı bir halk gördüğümüz için mesrûr olalım"

Lamartine, Türkiye'den avdetinde, Türklere karşı şükran-güdâzlığını muhafaza etti. Hazine-i Mâliye'den kendisine her sene seksen bin kuruş verildi. Fakat onun omuzunda taşıdığı ağır borçlara karşı seksen bin kuruşun hiç ehemmiyeti yoktu. Lamartine'in 1845'den 1855 senesine kadar ödediği borçlar mikdârı bir milyon altı yüz altmış bin franktı. Yalnız faizi 320.000 franga bâliğ oluyordu.

Lamartine, ihtiyarlık halinde bile hem ticârî, hem edebî meşguliyetinden varestesiz kalamadı. Zevcesi Marian'ın ziyâ'ı rûhunda elîm bir ceriha bıraktı. Zevcesinin na'sını Saint-Point şatosunun bağçesine, mor salkımların râyiha-dâr gölgeleri altına gömdürdü. Marian bu salkımları kendi eliyle dikmişti.

Şâir ömrünün son zamanlarını borç endişesiyle geçirdi. Edebiyat Dersleri'ni bu esnada neşretti. Her ay yarım cild çıkarıyordu. Lamartine, belîğ nesriyle halkı kendisine tekrar müncezib etmeye başladı. Fakat Graziella ve Jocelyn devirlerindeki rağbet büsbütün başka idi. Lamartine, ihtiyar yaşında kalemi ve dehasıyla tek başına kalmıştı.

Marian'ın vefatından sonra, ihtiyar şâire bakmak vazifesi yeğeni Valentine'e düştü. Lamartine'in artık yazı yazmaya da mecâli kalmamıştı. Önünde sefâlet ve zaruret uçurumu gittikçe büyüyordu. Nihayet dostu Emile Olivier'nin talebi üzerine üçüncü Napolyon tarafından kendisine millî bir mükâfat olmak üzere 25. 000 frank bağlandı, ihtiyar şâir hayatının son demlerinde biraz rahat yüzü görebildi. Lamartine, birkaç gün kadar ölümün acı ihtizârları altında bî-tâb kaldı. Ruhuna Göl şiirini ilhâm eden Madam Charles öldüğü zaman onun dudakları üzerine konan salibi saklamış, ihtizâr halinde iken dudaklarına konmasını vasiyet etmişti. Bu salib için yazdığı şiir de yegâne temennisi şu idi:

"Ah, isterim ki ölüm döşeğimde giryân bir ferîşte gibi sâkin ve mükedder, mâtemli bir simâ bu mukaddes mirâsı dudaklarım

üzerinden kaldırabilsin!"

Valentine, şâirin bu vasiyetini unutmadı. Lamartine'in daha gözleri kapanmadan salibi solgun dudakları üzerine koydu. İhtiyar şâir dudaklarında "mukaddes mirâs" gözlerini yeni bir fecr ve nur-ı âli karşısında dünyaya ebediyyen yumdu.(1869)

Ölüm tâli'siz şâiri borçtan da ızdırâbdan da kurtardı. Na'sı Saint Point'a zevcesi Marian'ın yanına gömülecekti. O gün Lamartine'in cenâzesinde bulunan Emile Olivier dostlarından Emile de Girarde'a yazdığı mektubda merâsimi şöyle tasvir ediyordu:

"Lamartine'imizin cenâze merâsimi kendisine lâıyk bir tarzda icrâ edildi. Herşey vakîr bir sadelik içinde ceryân etti. Sabahleyin bütün Macôn ahalisi, hayatta iken kendisine ekseriya hürmet ettikleri zâtın ölüsünü karşılamak için istasyona koşuştular. Kiliseye götürdüler. Şehrin son evlerine kadar hâşiâne refâkat etiler. O zaman da köy halkı geldiler; köylerinin papazı önlerinde olduğu halde onlara bütün yol boyunca tesâdüf ettik. Her mevki'de tabutun bulunduğu arabayı açmaya mecburiyet hâsıl oldu. Halk sokuluyorlar, tabuta mukaddes sular serpiyorlardı. Hatta bazıları hıçkıra hıçkıra tabutu kucaklıyorlardı.

Saint-Point'a geldiğimiz zaman kalabalık müdhişti. Halk arasında Mösyö Lapard, Emile Eugier, Jules Sandeau, Alexandre Dumas-Fils, Edmond Texier Rolland da¹⁷⁵ görölüyordu. Bununla beraber Paris'ten gelmiş ricâl-i siyâsiyeden hiçbir ferd, hükûmet-i muvakkite erkânından hiçbirisi yoktu!

Kilisede dua okunduktan sonra na's aile mezarlığına indirildi. Hiçbir nutuk irâd edilmedi. Lamartine'in kat'i arzusu böyle idi. Zaten hangi nutuk böyle bir adamın ulviyetine erişebilirdi!

O gün hava güzeldi. Tabiat âdetâ kendi şâirinin yorgunluklardan ve ızdırâblardan kurtulduğuna memnun gibiydi. Sabahleyin bütün kırlar kardan bembeyazdı. Fakat güneş bulutsuz bir semâya doğru yükseldikçe kar da eriyordu. Giderken âdetâ geniş bir kefen vardı; dönüşte ise bir bahar sürûru, bahar neşesi görölüyordu. Fakat ilkbaharın birkaç saat kadar kışın yerine kâim olması yalnız yolun

175 Türkiye'ye kendisine vekil olarak gönderdiği Charles Roland.

ağaçları için değildi. Fânî lisânımızda Alphonse de Lamartine tesmiye olunan zât içindi. Rahip hıçkırıklarla kesilen bir sâda ile: "Rabbim sana ebedî bir sükûn ihsân buyursun! " dedi. Ben de içimden şu sözleri ilâve ettim: "İnsanlarda sana lâyezâl bir şân ve şeref bahşetsinler. Çünkü sen Rabb nazarında da, insanlar nazarında da büyüksün!"

Cenâb-ı Hakk rahibin duasını kabul edecektir, insanlar da benimkini reddetmeyecektir.

Evet, Lamartine artık dünyada olduğu gibi ebediyette de lâ-yemûttur! Fakat niçin? Jocelyn'i yazdığı ve yeni Fransız şiirinin mübdi'i olduğu için mi? Girondins'leri yazdığı tarihte yeni bir tarz vücuda getirdiği için mi? İlhamlı bir peygamber, rûhlara hakim bir hatib olduğu için mi?

Hayır, Lamartine, bunların hepsi de olmuş olsa, kendisine yine rakibler bulunabilirdi. Lamartine'in hiç kimseye kıyas kabul etmemesi, fırka küçüklüklerine hiçbir zaman tâbi olmayan tek bir ferd oluşundandır. Âli-cenâb ve ulviyet-i rûh siyâseti takib edişindendir. Hiç bir ferde karşı hiddetli bir söz sarfetmemiş bulunuşundan, ve bu kin ve adalet dünyasından kinsiz ve âdâvetsiz çekilip gidişindendir!"

Sonuç

Lamartine kendisinden en çok şiir tercüme edilen Fransız şâirlerinden biridir. Onun Türklerle olan ünsiyeti Türkiye'ye göç edip yerleşmeyi düşünecek ve bir Türkiye Tarihi yazacak kadar samimi ve saygıdeğerdir. Osmanlı ricâli bu Fransız romantigine olabildiğince bonkör davranmış o sıralarda elli dokuz yaşındaki şâire yirmi beş yıl süreyle Aydın'da hatırı sayılır bir çiftlik hediye etmiştir. Sırf Lamartine'in içinde bulunduğu borç yükünün ağırlığı nedeniyle bu muhâcerât gerçekleştirmemiştir. Bunun karşılığında Osmanlı Devleti kendisine yıllık seksen bin kuruş bir maaş bağlamıştır. Türklerin şâire karşı duyduğu muhabbet bununla da kalmamış İstanbul'da Taksim (Talimhane)'de bir caddeye adını vermişlerdir.

Siyasi sahada bu yakınlığın yanı sıra Osmanlı münevverleri Lamartine'e karşı derin bir hayranlık duymuşlardır. Onun Graziella, Geneniev, Rafael gibi nesirlerini defalarca Türkçe'ye çevirmişlerdir. Burada onun nesirlerinin şiirleri kadar geniş bir tesir uyandırmadığını da söyleyebiliriz. Fransız şâir-yazarları arasında kanaatimize göre sadece Victor Hugo hem nesri hem de nazmı ile aynı tesiri gösterebilmiş tek edib olma özelliğini koruyacaktır. Ne Lamartine ne de Musset hem şiir hem de nesir vadisinde aynı tesiri gösterememişlerdir.

Osmanlı mütercimleri Lamartine'in nesirlerinden başka yekûnu 63'ü bulan ve bir kısmı mükerrer olan şiir tercümesi yapmışlardır. Bu devir itibariyle hiç de azımsanmayacak bir rakamdır. Bir çoğu hacimli olan bu manzumelerin çeviri güçlüğü dikkate alınırsa Osmanlı mütercimlerinin Lamartine'e verdiği değer ve ehemmiyet gün ışığına çıkar.

Bu devirde Fransız romantikleri arasında en fazla sevilen Victor Hugo, Lamartine ve Musset'dir. Zaman zaman deizme varan mistik ve panteist inanç dalgalanmalarının beslediği dinî tefekkürü ve tabiat-tanrı motifinin süslediği tabiat içinde insanı ve melankoli ile tamamlanan bir şiir anlayışının temsilcisi olan Lamartine,

edebiyatımızda. özellikle Abdülhak Hâmid ve Recaîzâde Mahmud Ekrem üzerinde kendini ele veren belirgin bir tesir bırakmıştır. Onun tabiat karşısındaki tavrı, insanı tabiat içinde olması gereken bir varlık olarak algılayan düşüncesi, Tanzimat'tan başlayarak Türk edebiyatında tabiat anlayışının değişmesini katkısı olduğunu söylemek mümkündür. Zaten Lamartine'in manzumelerinin konu ve tema bakımından bir dökümü yapıldığında din, tabiat ve aşk'ın ön plâna çıktığı görülür. Bu tablo az çok Hâmid ve Ekrem'in etrafında döndüğü étymon sprütuel (temel güç)'dir. Bununla birlikte Lamartine'in tesirini sadece bu iki şâire münhasır olduğunu düşünmek hatalıdır. O, Victor Hugo ve Musset ile birlikte Tanzimat'tan başlayarak Cumhuriyet devrine kadar Batılı normlara göre şekil almaya başlayan Yeni Türk edebiyatının klavuz kabul edilen isimlerinden biridir. Bu bakımdan onu ve onun gibilerinin tesirini geniş anlamda ve topyekûn olarak düşünmek daha sağlıklı olacaktır.

Bütün bu tesir tablosuna rağmen Lamartine, edebiyatımızda Göl şâiri olarak tanınmıştır. Onun bu manzumesi günümüze değin birçok defa dilimize aktarılmıştır. Bir aşk hikâyesinin de süslediği bu manzume tabiat'la insanın hâlleşmesinin terennüm edildiği manzum bir hatıradır.

Lamartine'in, Victor Hugo'nun aksine Türklere olan yakınlığı Avrupa'da hâkim olan ve büyük ölçüde Hristiyan dogmalarının ve Haçlı seferlerine dâir hikâyelerin beslediği Türk mitinin, Türk imajının değişmesine hizmet ettiği söylenebilir. Özellikle onun kırk yaşında gerçekleştirdiği ilk Şark'a Seyahat (Voyage en Orient)'te Türk imajının daha rasyonel ve hakikati yansıtan pasajlara rastlamak mümkündür. Onun Türkiye Tarihi'nde hakikati ifade eden bir kalemin ürünüdür. Bu bakımdan Lamartine, Osmanlı Devleti'nin kendisine gösterdiği hüsn-i kabul ve verdiği büyük kıymeti' dürüst bir kalem erbabına yakışır bir edâ ile borcunu ödemiştir denebilir.

Kaynakça

- ABDULLAH CEVDET. *Tulûât*, İstanbul 1308.
- ABDÜLHALİM MEMDUH. *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, İstanbul, 1306.
- ABİDİN PAŞA (Cezyir Bahr-ı Sefid Valisi) "Edebiyat Hakkında Bir Fikir-i Umûmî", *Malumât*, C. VIII, nr. 178. s. 1159-1160, 25 Mart 1315.
- ACAROĞLU, Türker. "Ahmet Mithat ve Avrupa Klâsikleri" Tercüme mc. sayı, 52, Mayıs 1951.
- AHMED CEVDET, *Hevesâtım*, Dersaâdet 1304.
- AHMED CEVDET. "İkrâm-ı Aklâm", İkdâm, 25 Ağustos 1313.
- AHMED MİDHAT EFENDİ "Yine İkrâm-ı Aklâm", Tercümân-ı Hakikat, 27 Ağustos 1313.
- AHMED MİDHAT EFENDİ, "Klâsikler Meselesi, Temhîdât -6-" Tercüman-ı Hakikat, 15 Eylül 1313.
- AHMED MİDHAT EFENDİ. "Müsâbaka-i Kalemîyye-i İkrâm-ı Aklâm", Tercümân-ı Hakikat, 24 Ağustos 1313.
- AHMED RASİM, *Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze*, Dikran Karabetyan mat. İstanbul, 1303.
- AHMED RASİM, *İlk Büyük Muharirlerden Şinasi*, Yeni mat. İstanbul, 1927.
- AHMED RASİM, *Muharrir, Şâir, Edib -Matbuat Hâtıralarından-*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980.
- AHMED REŞAT, *Gülzâr-ı Edeb Yahud Eş'âr-ı Müntehabe*, İstanbul 1304.
- AHMED ŞUAYB, *Hayat ve Kitaplar*, İstanbul, Matbaa-i Hukuk, 1329.
- AKI Niyazi. "Ahmet Rasim'in Çevirileri Üzerine Bir Araştırma" Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, sayı. 2, Erzurum 1971.
- AKINCI, Gündüz, *Batıya Yönelirken Şinasi*, Kurtuluş mat. Ankara, 1966.
- AKINCI, Gündüz, *Türk-Fransız Kültür İlişkileri (1071-1859)* Atatürk Ün. Yay. Ankara 1973.
- AKSÜT, Ali Kemalî, *Tercüme Hakkında Düşünceler ve Tatbikata Ait Bazı Nümûneler*. Resimli Ay Mat. İstanbul, 1934.
- AKTAŞ, Şerif, *Alîmed Rasim*, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay. Ankara 1987.
- AKÜN, Ömer Faruk, Şinasi mad. İ. A. c. XI.
- AKYÜZ, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri* 4. bsk, Mas Matbaacılık.
- AKYÜZ, Kenan, "Şinasi'nin Fransa'daki Öğrenimi İle İlgili Belgeler", Türk Dili, sayı, 31, 1954.
- AKYÜZ, Kenan, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İnkılâp Kitabevi, 4.

- bs. İstanbul, 1986.
- ALİ KEMÂL, *Mecmua-i Kemâl*, cüz. I, 1316.
- ALİ KEMÂL, *Ômrüm*, İsis yay. I. bsk. İstanbul 1985.
- ALİ KEMÂL, *Paris Musâhâheleri*, c. I, İkdâm Matbaası, 1315.
- ALİ KEMÂL, *Paris Musâhâheleri*, c. II, Matbaa-i İkdâm, 1331.
- ALİ KEMÂL, *Paris Musâhâheleri*, c. III, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1315.
- ALİ KEMÂL, *Sorbon Dârü'l-Fünûn'unda Edebiyat-i Hakikiye Dersleri*, İkdâm mat. 1314; ikinci bs. Matbaa-i Hayriye 1330.
- ALİ MUZAFFER, *Tercüme Numûneleri*, Dersâadet 1318.
- ALTINAY, Refik Ahmet, *Lamartine, Türkiye'ye Muhâcerât Kararı, İzmir'deki Çiftliği (1849-1853)* İstanbul, 1925.
- ATABİNEN, Réchid Safvet, *Lamartine, Fervent Ami des Turcs*, Publications du Groupe des Amis D'İstanbul, Touring et Automobile Club de Turquie, Tan matbaası, İstanbul, 1940.
- AY, Lütfi. "Musset Tercümeleri I" Tercüme, c. 4. sayı 24, 1944.
- BEKİROĞLU, Nazan, "Kader, Şiirin Tam Sesi ve Talihsiz Baba: Ekrem ve Çocukları", Türk Edebiyatı, nr. 259, Mayıs 1995.
- BEKİROĞLU, Nazan, *Şâir Nigâr Hanım*, Trabzon, 1995.
- BEKİROĞLU, Nazan, *Rappelle-toi Çevresinde Ekrem ve Nigâr Hanım: Tahattur Et, Yâd Et*", Türk Edebiyatı der., sayı, 258, Nisan 1995
- BEŞİR FUAD-FAZLI NECİB. *Mektuhât*, İstanbul 1305.
- BİLGEGİL, M. Kaya, "Şâir Şinâsî, Hâl Tercümesi Üzerinde Bir Araştırma, Atatürk Ün. yay. Erzurum, 1972.
- BİLGEGİL, M. Kaya, *Harâbât Karşısında Namık Kemâl*, İrfan yay. İstanbul, 1972.
- BİLGEGİL, M. Kaya, *Rönesans Çağı Cihan Edebiyatında Türk Takdirkârlığı*, Erzurum 1973.
- BİLGEGİL, M. Kaya, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, Müteferrik Makaleler I, Atatürk Üniversitesi yay. Erzurum, 1980.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, *Şiir Demeti*, İstanbul 1341.
- BÜKÜLMEZ, Yaşar Nezihe, *Bir Deste Menekşe*, Cihân matbaası, 1331.
- CAHİT SAFFET, Alfred de Musset", İstanbul mc. sayı, 18, 15 Ağustos 1944.
- CELÂL, "Devletlü Abidin Paşa Hazretleri'nin 178 Numaralı Nüşhamızda Munderic, *Edebiyat Hakkında Bir Fikr-i Umûmî*, Ser-nâmeli Makalelerine Dâirdir". Malumât mc. C. VIII, nr. 180, 27 Mart 1315.
- CENÂB ŞAHÂBEDDİN, "Klâsikler. Meselesi, -Hüsni Mutlak ve Zevki Selim-, "Tercüman-ı Hakikat, 19 Eylül 1313.
- DENY, Jean, "Fransa ile Türkiye Arasında Edebî Mübâdeleler "Türklük mc. C. II, 1939.

- DİNO, Güzin, *Türk Romanının Doğuşu*, Cem yay. İstanbul, 1978.
- DİZDAROĞLU, Hikmet, *Şinasi, Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Varlık yay. İstanbul 1954
- DİZDAROĞLU, Hikmet. "Ahmet Mithat ve Klâsikler" Hisar mc. nr. 7, 1950.
- EBÜZZİYA TEVFİK, *Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye*, Konstantiniye, 4. tabı, 1308.
- ELDEM Alişanzâde İsmail Hakkı, *Sevdâ-yı Hazân Yahud Tahassür*, İstanbul, 1308.
- ENGİNÜN, İnci, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh yay, İstanbul 1992.
- ENGİNÜN, İnci, *Tanzimat Devrinde Shakespeare, Tercümeleri ve Tesiri*. İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yay. İstanbul. 1979.
- ENGİNÜN, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. Degâh yay. İstanbul 1983.
- ERCİLASUN, Bilge, *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkid*, Kültür Bakanlığı yay. Ankarâ 1981.
- EROZAN, Celâl Sâhir, *Siyah Kitab*, İstanbul, 1328.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet , *Kır Çiçekleri*, istanbul 1331.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet, *Tevfik Fikret Mirsad'da*, Tan Gazetesi ve Matbaası, ayrı basım, 1965.
- ERTEM, Tuna, "Göl" Littera Edebiyat Yazıları, c. 2, Ankara, 1991.
- FÂİK REŞAD, *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, İstanbul, c. I, 1327-1330.
- GİBB, E. J. W, *History of Ottoman Poetry*, V. London 1907.
- GÖKER, Cemil, "Cumhuriyet Devrinde Fransızca'dan Türkçe'ye Yapılan Edebî Tercümeler I, II, III." Dünya Edebiyatından Seçmeler, Kültür Bakanlığı. sayı. I, 1977, s. 58-69 ; sayı. 3, s. 54-80; sayı. 4. 1977, s. '67-80.
- GÖNENSAY, Hıfzı Tefvik, *Tanzimat'tan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1949.
- GÖVSA, İbrahim Alaaddin , *Güft ü Gû*, Trabzon 1328.
- GÜNYOL, Vedat, "Türkiye'de Çeviri" *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, c. 2. (Tarihsiz)
- HİSAR, Abdülhak Şinasi, "Geçmiş Zaman Edipleri, Recaîzâde Ekrem", Türk Yurdu, sayı. 269, Haziran, 1957.
- HULÛSİ, Şerif, "Tanzimat'tan Sonraki Tercüme Faaliyeti (1845-1918), Tercüme, c. I, 1940. sayı. 3, 1940.
- HUYUGÜZEL, Ömer Faruk, "Halit Ziya Uşaklıgil'in İzmir Devresi ve Bu Devrede Verdiği Eserler" Ege Üniv. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi III. İzmir, 1984.
- HUYUGÜZEL, Ömer Faruk, *Halit Ziya Uşaklıgil, Hayatı, Eserleri. Eserlerinden Seçmeler*, M. E. B. yay. İstanbul, 1995.

- HÜSEYİN DÂNİŞ, "İkrâm-ı Aklâm" İkdâm gz. 6 Eylül 1313.
- İBRAHİM FEHİM-İSMAİL HAKKI, *Müntahabât-ı Terâcim-i Meşâhir*. İstanbul 1307.
- İNAL, İbnü'l-Emin Mahmut Kemal. *Son Asır Türk Şâirleri* C.I, II, III, IV. Dergâh yay, 3. bsk, İstanbul 1988.
- İSAK FRER, "Alfred de Musset'den Taklid", *Malumat* mc. C. XI, nr. 247, s. 125-126, 20 Temmuz 1316.
- İZBUDAK, Veleddin Çelebi, *Mesnevî*, M. E. G. S. B. yay. İstanbul 1988.
- KAPLAN, Mehmet, *Tevfik Fikret, Devir-Şahsiyet-Eser*. Dergâh yay. İstanbul, 1987.
- KAPLAN, Mehmet, "Ekrem ve Hâmid Üzerinde Lamartine'in Tesiri" İstanbul mc. nr. 12, 15 Mayıs 1944.
- KAPLAN, Mehmet, *Şiir Tahlilleri*, I, Dergâh yay. 8. bs. İstanbul, 1984, s. 82-91.
- KAPLAN, Mehmet, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, Dergâh yay, 1. bsk. Şubat 1976.
- KAPLAN, Ramazan, *Klâsikler Tartışması*, Ankara, 1995.
- KEFELİ, Emel, *1854-1993 Yılları Arasında Lamartine'den Türkçe'ye Yapılan Tercüme Üzerinde Bir Araştırma*, Marmara Ün. Türkiyat Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1993.
- KEMAL PAŞAZÂDE SAİD, "Said Beyefendi'nin Midhat Efendi'ye Cevabı" *Mecmua-i Ebüzziya*, cüz, 69, 1315.
- KERMAN, Zeynep, "Recaizâde Ekrem'in Batı Edebiyatından Yapmış Olduğu Tercüme", *Atatürk Ün. Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Fasikül 2, sayı 11, Ankara 1979.
- KERMAN, Zeynep, *1862-1910 Yılları Arasında Victor Hugo'dan Türkçe'ye Yapılan Tercüme Üzerinde Bir Araştırma*. İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yay. İstanbul, 1978.
- KERMAN, Zeynep, *Sami Paşazâde Sezaî'nin Hikâye - Hâtıra - Mektup ve Edebî Makaleleri*, İstanbul Ün. yay. İstanbul, 1981.
- KILIÇEL, Yusuf Şerif, *Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1935.
- KOLCU, Ali İhsan, *Tanzimat ve Servet-i Fünûn Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir Tercüme Üzerinde Bir Araştırma (1859-1901)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1995.
- KUNTAY, Mithat Cemal, Nâmık Kemal'in Tercüme II. " Tercüme, C. 5, sayı. 28. 1944.
- KUNTAY, Mithat Cemal, "Nâmık Kemal'in Tercüme I. " Tercüme, C. 5, sayı. 27, 1944.
- KUNTAY, Mithat Cemal, "Tercüme Merhalesinde Resmî ve Hususî

- Adımlar" Tercüme mc. C. V, sayı , 25, 19 Mayıs 1944.
- LAGARDE, Andre-MİCHARD, Laurent, *Collection Littéraire, XIX. Siècle*, Paris 1969.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Graziella*, Çev: Hüseyin Cahid Yalçın, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul, 1319.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Graziella*, Çev: Yusuf Neyyir, Kırk Anbar mat. İstanbul, 1296.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Harmonies Poétiques et Religieuses*, Paris 1845, s. 363.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Jeneniyeve* [Geneniev], Bir Hizmetçi Kızın Sergüzeşti, Çev: Halil Edib, Matbaa-i Ebüzziya, 1303
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Jeneniyeve*, Çev: İmzasız, Tatyos Divitciyan mat. İstanbul 1285
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Les Méditations Poétiques*, I, Librairie Catholique Emmanuel Vitte, Paris 1926.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Meditations Poétiques Nouvelles Meditations Poétiques*, Editions Gallimard, 1963.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Rafael*, Çev: M. Nuri Şeydâ, İkdâm mat. İstanbul, 1315.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Rafael*, Çev: M. S. A. L. Ahmet İhsan ve Şurekâsı mat. İstanbul, 1314.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Rafael*, Çev: Müstecâbizâde İsmet - İskender Frera, Tahir Bey mat. İstanbul, 1316.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Rafael*, Çev: [Alişanzâde] İsmail Hakkı [Eldem], Nişân Berberyan mat. İstanbul, 1311.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Rafael*, Halit Fahri Ozansoy, 1935.
- LAMARTİNE, Alphonse de, *Türkiye Tarihi*, I-VI, (Haz. M. R. Uzman), İstanbul, 1978.
- LEVEND, Ağâh Sırrı , *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Türk Dil Kurumu yay. Ankara, 1972.
- MARDİN, Yusuf, *Abdülhak Hâmid'in Londrası*, Türkiye İş Bankası yay. İstanbul 1976.
- MAZIOĞLU, Hasibe, *Fuzûlî ve Türkçe Divânı'ndan Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay. Ankara, 1986.
- MEHMED ÂTA, *Tercüme Mecmuası*, İstanbul, 1329.
- MEHMED CELÂL, "Edebiyat Hakkında Bir Fikr-i Umûmî", *Malumât* mc. nr. 180, c. 8, 27 Mart 1315.
- MEHMED CELÂL, "Tercüme Nümûneleri 8", *İrtikâ* mc. nr. 101, Şubat 1316.
- MEHMED CELÂL, "Tercüme Numûneleri", *İrtikâ* mc. nr. 90, 1316.

- MEHMED CELÂL, "Tercümelerimiz I." İrtikâ mc. nr. 90, 1316.
- MEHMED CEMÂL, *İnşirâh*, 1305.
- MEHMED RAUF, "Tedkikat-ı Edebiye: Alfred de Musset" Servet-i Fünûn mc. c. 21, sayı, 526, 29 Mart 1317.
- MEHMED RAUF, "Tedkikat-ı Edebiyye: Alfred de Musset", Servet-i Fünûn, sayı 526, 29 Mart 1317; sayı, 527, 5 Nisan 1317; sayı 528, 12 Nisan 1317; sayı 530, 26 Nisan 1317.
- MEHMED RÜŞTÜ, "George Sand, Alfred de Musset, Dr. Pajellö, Hatırât-ı Şahsiye", Mecmua-i Ebüzziyâ, C. VIII. 1298.
- MEHMED SELÂHADDİN, "Bir Türk Diplomatının Evrâk-ı Siyâsiyeti", İstanbul, 1306.
- MEHMED TEVFIK, *Tercüme Nümûneleri*. İstanbul, 1318.
- MENEMENLİZÂDE MEHMED TÂHİR, *Elhan*, İstanbul 1303.
- MENEMENLİZÂDE MEHMED TÂHİR, *Yâd-ı Mâz*, İstanbul 1304.
- MERİÇ, Cemil, *Kırk Anhar*. Ötüken yay. İstanbul, 1980.
- MERİÇ, Cemil, "Namık Kemâl ve Tercümesi" Hisar, sayı. 110, 1973. *Meydan Larousse*, (Lamartine mad.) c. VII, İstanbul 1981.
- MİHRAN APİKYAN, *Letâif-i Âsâr, Marceux Choisis*, İstanbul, 1884.
- MİLNER, Max, *Littérature Française, Le Romantisme (1820-1843)*, Paris, 1973.
- MORNET, Daniel, *Fransız Edebiyatı Tarihi*, Çev: Nevin Yürür, İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi yay. İstanbul, 1946.
- MUALLİM NÂCİ - BEŞİR FUAD, *İntikâd*, İstanbul, 1304.
- MUALLİM NÂCİ, *Ateşpâre*, İstanbul 1303.
- MUALLİM NÂCİ, *İstılâhât-ı Edebiye*, İstanbul 1307.
- MUALLİM NÂCİ, *İntikâd*, Dersaadet 1304.
- MUALLİM NÂCİ, *Mehmed Muzaffer Mecmuası*, İstanbul 1306.
- MUALLİM NÂCİ, *Mütercem*, İstanbul 1304.
- MUALLİM NÂCİ, *Sünbüle*, İstanbul 1307.
- MUALLİM NÂCİ, *Şöyle Böyle*, İstanbul 1302.
- MUALLİM NÂCİ, *Yadigâr-ı Nâci*, İstanbul, 1314.
- MUSTAFA REŞİD, *Âsâr-ı Meşâhir*, cüz. 1, İstanbul 1303.
- MUSTAFA REŞİD, *Âsâr-ı Meşâhir*, cüz. 2, Konstantiniyye 1304.
- MUSTAFA REŞİD, *Bedâiyü'l-İnşâ*, Kısım-ı evvel cüz. 1, İstanbul 1302.
- MUSTAFA REŞİD, *Medfun Emeller*, İstanbul 1335.
- MUSTAFA REŞİD, *Şükûfe-i İstiğrâk*, İstanbul, 1315.
- NÂBİZÂDE NÂZİM, *Heves Ettim*, İstanbul, 1304.
- NÂBİZÂDE NÂZİM, *Mini Mini Yalud Yine Heves*, İstanbul 1303.
- NAMIK KEMÂL, "İntibâh Mukaddimesi" Şark mc. c. I, cüz. 5, 1 Zilhicce 1297.

- NAMİK KEMÂL, *Tahrir-i Harâhât*, İstanbul, Matbaa-i Ebüzziya, 1303.
- NECİB ÂSİM, "Klâsikler", *Malûmat* mc. c. 5, nr. 99, 3 Eylül 1313.
- NİCHOLSON, D. A, *Mesnevî-yi Manevî, Mevlânâ Celâleddin Muhammedî Bellî*, Leiden 1925 - 1933.
- NİGÂR BİNT-İ OSMAN, *Aks-i Sadâ*, İstanbul, 1316.
- NİGÂR BİNT-İ OSMAN, *Efsûs*, II. kısım, İstanbul, 1308.
- NİGÂR BİNT-İ OSMAN, *Efsûs*, I. kısım, İstanbul, 1308.
- NİGÂR BİNT-İ OSMAN, *Nîrân*, İstanbul, 1312.
- NUREDDİN FERRUH, *Şafak Sadâları*, İstanbul 1311.
- NÜZHET, *Elsine-i Garbiye Edebiyat ve Üdebâsı*, Konstantiniyye 1306.
- OKAY, M. Orhan , *Beşir Fuad*, Dergâh yay. İstanbul, 1969.
- OKAY, M. Orhan , *Servet-i Fünûn Şiiri*, Atatürk Üniv, Fen-Ed. Fak, yay, Erzurum 1992.
- OKAY, Orhan, "Edebiyatımızın Batılılaşması Yahud Yenileşmesi" Türk Klâsikleri, c. 8, Ötüken-Söğüt yay., İstanbul 1988.
- OKAY, Orhan, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi*, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı yay. Ankara 1989.
- ÖNERTOY, Olcay, *Halit Ziya Uşaklıgil, Romancılığı ve Romanımızdaki Yeri*, Kültür Bakanlığı yay. Ankara 1995
- ÖZÖN, Mustafa Nihad, "Türkçede İlk Tercümeler". Oluş, sayı, 22, 1939.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat, "Batı Dillerinden Şiir Tercüme" Tercüme, C. 6, s ayı. 34-36, Şiir Özel Sayısı, 1946.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat, *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1941.
- PALA, İskender, *Namık Kemâl'in Tarihi Biyografileri*, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara, 1989.
- PARLA, Jale, *Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik*, İletişim, yay. İstanbul, 1985.
- PARLATIR, İsmail , *Recaîzâde Mahmud Ekremi, Hayatı - Eserleri - Sanatı*, Atatürk Kültür Merkezi yay. Ankara 1995.
- PARLATIR, İsmail , *Tevfik Fikret, Dil ve Edebiyat Yazıları*, TDK. yay. Ankara 1987.
- PELTEK, Oğuz, "Tercüme Tarihimize Bir Bakış" Kültür Dünyası mc. sayı, 3. Mart 1954.
- PERİN, "Namık Kemâl ve Fransız Edebiyatı", *Namık Kemal Hakkında*, DTCE. yay. Vakıf mat. İstanbul, 1942.
- PERİN, Cevdet, *Fransız Edebiyatı Tarihi*, İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi yay. C.I, İstanbul 1948.
- PERİN, Cevdet, *Fransız Romantizmi Etüd-Biyografi-Antoloji*, Ankara 1942.
- PERİN, Cevdet, *Tanzimat Edebiyatında Fransız Tesiri*. İstanbul, 1946..
- PINAR, İlhan, "Lamartin, Saint-Simonculuk ve İzmir", *Toplumsal Tarih*,

sayı 11, Kasım 1994.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Nağme-i Seher*, İstanbul, 1288.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Nefrin*, İstanbul 1332.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Takdir-i Elhân*, İstanbul, 1301.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Takrizât*, İstanbul, 1314.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Talim-i Edebiyat*, İstanbul 1299.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Yadigâr-ı Şehâh*, İstanbul 1290.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Zemzeme III*, İstanbul, 1301.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM. *Bazı Müntehabât-ı Edebiyye ve Mülâhazât-ı Hikemiyye Tercümeleri*, İstanbul, 1288.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Zemzeme I*, İstanbul, 1299.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Zemzeme II*, 1300.

RECAİZÂDE MAHMUD EKREM, *Nâçiz*, İstanbul, 1302.

REŞİD SÜREYYA, *Edebiyat-ı Cedide*, İstanbul 1328.

RIZA TEVFİK, *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyesi*, Haz. Abdullah Uçman, İstanbul Üniv. yay. İstanbul, 1984.

SAFFET NEZİHÎ, "Tercümelerimiz", *Malûmat* nr. 331, 14 Mart 1318.

SAFFET NEZİHÎ, "Kadınlarımız Arasında", *Resimli Kitap* mc. c. V, sayı, 30, Mayıs 1327.

SAMİ PAŞAZÂDE SEZÂÎ, "İlk Seyahatın Tesirâtı" *İkdam* gz. nr. 1570, 22 Teşrin-i sâni 1898.

SAMİ PAŞAZÂDE SEZÂÎ, "İsviçre Hatırâtı" *Edebiyât-ı Umûmiye Mecmuası* nr. 14-15, 21, 28 Kânûn-i sâni 1332.

SAMİ PAŞAZÂDE SEZÂÎ, *Rumûzu'l-Edeb*, Dersââdet 1316.

SAVORY, Theodore, "Devirler Boyunca Tercüme" Çev. Prof. Hamit Dereli. Tercüme. C. 14. sayı. 69, 70, Ocak-Haziran. 1960.

SELÂNİKLİ FAZLİ NECİB, *Mektubât*, İstanbul 1305.

SELÂNİKLİ FAZLİ NECİB, *Tebessüm*, İstanbul 1305.

SEVÜK, İsmail Habib, *Avrupa Edebiyatı ve Biz*. C. I, II. Remzi Kitabevi, İstanbul. 1940.

SOMAR, Ziya, "Namık Kemal ve Viktor Hügo, Cromwel ve Celâleddin Dramları", *Kalem* der. nr. 17, 1 Mayıs 1939.

SULTANOĞLU, Afif, *1300 Hicrî Yılında Münteşir Edebî Mecmualarda Batı'dan Yapılan Tercümeler*. *Türkiyat Ens. Tez.* nr. 739. İstanbul. 1969.

SÜLEYMAN NAZİF, *Âsâr-ı Manzume*, Diyarbakır 1290.

SÜLEYMAN VEHBÎ, *Alı u Enîn*, İstanbul 1304.

SÜLEYMAN VEHBÎ, *Fransızca Mütâlaâtım*, İstanbul, 1306.

ŞAHÂBEDDİN SÜLEYMAN, *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, İstanbul, 1328.

ŞEMSEDDİN SÂMÎ, "Şiir ve Edebiyattaki Teceddüd-i Ahîrimiz", *Sabah*,

- 16 Teşrin-i sâni 1314.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh yay, II. bsk. İstanbul 1977.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, 5. bs. İstanbul, 1982.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, "Türk Edebiyatında Musset'nin Şiirlerinin Tercüme ve Tesirleri" Tercüme, sayı 59, Ocak-Şubat-Mart, 1955.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, "Ahmet Mithat Efendi'nin Garp Dillerinden Tercüme Roman ve Küçük Hikâyeleri" Tercüme mc. c. XI, sayı. 60, 1955.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, "Garp Dillerinden Manzum Tercüme" Tercüme mc. C. 6. sayı. 34-36, Şiir Özel Sayısı, 1946.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, "Muallim Naci ve Tercüme" Tercüme mc. C. 4, sayı. 22, 1943.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, *Namık Kemâl'in Hususî Mektupları II, İstanbul ve Midilli Mektupları I*, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara 1969.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, *Namık Kemâl'in Mektupları*, c. IV, Rodos ve Sakız Mektupları, Türk Tarih Kurumu yay. Ankara, 1986.
- TANSEL, Fevziye Abdullah, *Namık Kemâl'in Mektupları*, Türk Tarih Kurumu yay. C. I, Ankara, 1973.
- TANSEL, Fevziye Abdullah., Muallim Nâci, İ. A. c. IX. *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu* (Bildiriler), Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane yay. Ankara 1991.
- TARAKÇI, Celâl, *Cenâb Şehabeddin'de Tenkid*, Eser mat. Samsun, 1986.
- TARAKÇI, Celâl, *Muallim Nâci*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1994.
- Tercüme mc. "Şiir Özel Sayısı", nr. 34-36, 19 Mart 1946.
- TEVFİK FİKRET, Musâhabe-yi Edebiyye, "Te'sir-i Evzân, Şervet-i Fünûn sayı, 396, 1 Teşrin-i evvel 1314.
- TEVFİK FİKRET, *Rühâh-ı Şikeste*, Dersâadet, 1316.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziyâ , *Kırk Yıl*, İnkilâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1969.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziyâ , *Mâî ve Siyahı*, Âlem Mat. Ahmed İhsan ve Şurekâsi, İstanbul, 1317.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziyâ , *Nâkil*, İstanbul, 1311.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziyâ , *Sanata Dâir* IV, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi. İstanbul, 1963.
- UŞAKLIGİL, Hâlid Ziyâ , *Sanata Dâir*, C. I, II. Hilmi Kitabevi, İstanbul 1938.
- ÜLKEN, Hilmi Ziyâ , *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*. Dün ve Yarın Yayınevi, İstanbul, 1935.

- ÜNA YDIN, Ruşen Eşref , *Diyorlar ki*, Külür ve Turizm Bakanlığı yay. 2. bs. Ankara, 1985.
- YAZGIÇ, Dr. Kâmil, *Ahmed Midhat Efendi, Hayatı ve Hatıraları*, İstanbul, 1940.
- Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, c. I, II, III, Haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, İstanbul Ün. yay. İstanbul 1978.
- YETİŞ, Kâzım. *Namık Kemâl'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi yay. İstanbul, 1989.
- YETKİN, Suut Kemal, *Edebî Meslekler Tarihi*. DTCF. yay. Ankara, 1941.
- ZİYA PAŞA, *Harâhât*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1291.

Taranan Periyodikler

Gazeteler

Basiret / Bursa / Ceride / Ceride-i Havadis / Devir / Devir (Çık. Mehmet Salim) / Hakayikü'l-Vekâyi / Hizmet (Çık. Karidi) / Hizmet / Hulâsatü'l-Efkâr / Hürriyet / Hürriyet (Çık. Civanpir) / İbret / İkdam / İstanbul / İstikbal / İttihad / İzmir / Meşveret / Mısır / Mirkad / Mizan / Muhib / Mümeyyiz / Osmanlı / Rumeli / Saâdet / Sabah / Sadâkat / Sadâkat (Çık. Mihran) Servet / Sirac / Şark / Tarık / Tasvir-i Efkâr / Terakkî / Tercüman-ı Ahvâl / Tercüman-ı Hakikat / Tercüman-ı Şark / Ulûm / Utarid / Vakit / Vatan / Yeni Asır / Zuhur.

Mecmualar

Âfâk / Âfitâb-ı Maârif / Âhenk / Aile / Arkadaş / Armağan / Armağan Dağarcığı / Âsâr-ı Meşâhir / Âsâr-ı Perâkende / Bağçe / Bahâr / Bahâriyye-i Edebiyat ve Mütenevvîa-i Ulûm ve Hikâyât-ı Müdhikât / Bedir / Berk / Cüzdan / Çanta / Çingiraklı Tatar / Çaylak / Çocuklara Arkadaş / Çocuklara Kıraat / Çocuklara Mahsus Gazete / Dağarcık / Derme Çatma / Dolap / Efkâr / Envâr-ı Şarkıyye / Envâr-ı Zekâ / Etfâl / Etfâl / Fevâid / Gayret / Gencine-i Belâgat / Genç Şayegân / Geveze / Gonc-i Edeb / Gülşen / Güneş / Hadika / Hadika-i Ezhâr Yahud Mecmua-i Letâif / Hadika-i Maârif / Hafta / Hakikat / Hamiyyet / Hanımlar / Hanımlara Mahsus Gazete / Hanımlara Mahsus Malûmat / Hâver / Hayâl / Hazine-i Evrâk / Hazine-i Fünûn / Hizmet / İ'tilâ / İmdâdü'l-Midâd / İncili Çavuş / İnsaniyet / İrtika / İrtika (Çık. Andelib) / İstikbâl / Kahkaha / Kasa / Kevkebü'l-İlim / Kırk Anbar / Letâif-i Âsâr / Maârif / Maâriften Bir Sadâ / Malûmat / Malûmat (Çık. Fuad Bey) / Manzara-i İrfan / Manzara / Marifet / Mecmua-i Âsâr / Mecmua-i Âsâr-ı Edebiye / Mecmua-i Ebüzzija / Mecmua-i Edebiye /

Mecmua-i Fünûn / Mecmua-i İber ü İntibah / Mecmua-i İbretnü mâ / Mecmua-i Lisân / Mecmua-i Maârif / Mecmua-i Muallim / Mecmua-i Nevresidegân / Meddah / Medrese-i Edeb / Medrese-i Fünûn / Mekteb / Memâlik-i Mahrusa / Mezraa-i Maârif / Mir'at-ı Âlem / Mir'at-ı Sanayi-i İslâmiye / Mir'at-ı Ulûm / Mir'at-ı Vatan / Mirsad / Muharrir / Muhtbir / Muht / Muktebes / Musavver Cihân / Musavver Fen ve Edeb / Musavver Fen ve Edeb (Çık. M. Cemâl) / Musavver Medeniyet / Musavver Meşâhir-i Âlem / Musavver Terakki / Mümeyyiz / Mürüvvet / Mürüvvet (Kadınlara Mahsus Kısmı) / Mütalâa / Mütalâa Salonu / Müteferrika / Nâhid / Nahl-i Emel / Necm-i Saâdet / Nevrûz / Nihal / Nilüfer / Nokta / Nokta (Çık. Hüseyin Hıfzı) / Numûne-i Terakki / Panorama / Pul Mecmuası / Ravza-i Hukuk / Ravzatü'l-Maârif / Rehber-i Fünûn / Resâil-i Mevkute / Resimli Gazete / Revnak / Risâle-i Hafî / Roman Cüzdanı / Sa'y / Safâ / Sandık / Sebat / Servet-i Fünûn / Sıhhat / Sühâ / Şafak / Şafak (Çık. Âsım) / Şarivari Medeniyet / Şark / Şark ve Garb / Şu'a / Şule / Şule-i Edeb / Şule-i Maârif / Şumrûh-ı Edeb / Şükûfezâr / Terakkî / Terakkî (Çık. Ömer Nâzım) / Terakkî Eğlencesi / Teşvik / Tiyatro / Tokmak / Tulû' / Teavün-i Aklâm / Ümran / Vasıta-i Terakkî / Yedigâr / Zerrât.

Dizin

1854-1993 Yılları Arasında Lamartine'den Türkçe'ye Yapılan Tercüme-
lerinde Bir Araştırma (E. Kefeli), 9, 39, 43

1862-1910 Yılları Arasında Victor Hugo'dan Türkçe'ye Yapılan Şiir
Tercümeleri Üzerinde Bir Araştırma (Z. Kerman), 34, 42, 62

A El, 119

A. Refet, 19, 268

Abdullah Cevdet, 263, 267

Abdullah Nâmık, 135

Abdülfeyyâz Tevfik, bk. YERGÖK, Abdülfeyyâz Tevfik

Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefiyesi (Rıza Tevfik), 62

Abdülhak Hâmid'in Londrası (Yusuf Mardin), 61

Abdülhak Sâmi, 19, 144

Abdülhalim Memduh, 47

Abdülmecid (Sultan), 11, 15, 53, 270, 271, 275-277, 283, 296, 300

Adem-i Fenâ, 160

Adieu, 49, 54

Adieux à La Mer, 49, 50, 54, 220

Âfâk mc, 16, 160

Ahmed Cemil (Mâi ve Siyâh) , 90

Ahmed Cevdet, 18, 126, 130, 160

Ahmed Efendi, bk. Ahmed Vefik Paşa,

Ahmed Midhat Efendi, 8, 36, 40, 41

Ahmed Muhtar, 19, 234, 252, 258

Ahmed Paşa (Divan şâiri), 273

Ahmed Rasim, 16, 17, 86-88, 101, 103, 122, 123, 186, 210-213, 219, 220

Ahmed Refik, 19, 20, 125, 126, 131, 132, 272, 290, 292, 298

Ahmed Vefik Paşa, 36, 287, 288, 299, 300

Ahmet Rasim'in Çevirileri Üzerinde Bir Araştırma (N. Akı), 86

Aix-les-Bains, 65

Akça Meşhed Çiftliği, 290

AKI, Niyazi, 86, 87

AKINCI, Gündüz, 23

Âkif Bey, 35, 46

Aks-i Seda (Nigâr Hanım), 85, 86

Akşam Münâcâtı, 17, 110

Akşam, 54, 263, 266
 AKÜN, Ömer Faruk, 23, 26
 AKYÜZ- Kenan, 28, 38
 Âlem-i Hayalde Mehtâb, 53
 Ali Kemâl, 18, 33, 79, 80-83, 92
 Ali Muzaffer, 263
 Ali Ulvî, 17, 183, 184
 Âli Paşa, 275
 Alişanzâde İsmail Hakkı, bk. ELDEM, Alişanzâde İsmail Hakkı
 Allah'dan Ümid, 49
 ALTINAY, Refik Ahmet, 11, 270
 Andelib, bk. Faik Reşad
 Araba Sevdası (R. Mahmud Ekrem) , 60
 Âsâr- Meşâhir (Mustafa Reşid) , 17, 122, 213, 219, 220
 ATABİNEN, Reşit Safvet, 92
 Atala (R. Mahmud Ekrem), 53
 Ateşpâre (Muallim Nâci), 40, 42
 Athaile (Racine) , 26
 Âtîf Efendi, 87
 Au Rossignol, 126, 127
 Aydın, 15, 315
 Aziz Hüdâyi, 20, 126, 135
 Bâb-ı âli, 15
 Badem Dalı, 17, 212, 213
 Bağdad, 32
 Bahardan Bir Yaprak yahut Zemzeme'den Bir Nağme, 54, 56
 Bâkî, 77, 87, 89
 Balley, 13
 BANVILLE , Théodore, 91
 BARTHELÉMY, Auguste Marseille , 43
 Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi (K. Akyüz), 28
 Batıya Yönelirken Şinâsi (Gündüz Akıncı), 23
 Bazı Müntahabât-ı Edebiyye ve Mülâhazât-ı Hikemiyye Tercümeleri (R. Ekrem) , 16, 205
 Bedâiü'l-İnşâ (Mustafa Reşid), 18, 57, 65, 135
 Bekâ-yı Rûh, 16, 50, 205
 BEKİROĞLU, Nazan, 32

Belde (A. Hâmid), 61
 Berk mc. 17, 101, 173, 205,
 Beşir Fuad, 41, 43, 52
 Beylerbeyi Sarayı, 273
 BİLGELİ, M. Kaya, 23, 28, 30, 35
 Bir Âciz, 18, 226, 230
 Bir Albüm Üzerinde Muharrerdir, 20, 116, 119
 Bir Bürk Diplomatinin Evrâk-ı Siyâseti (Mehmed Selâhaddin) , 23
 Bir Çocuk Lisanından, 19, 96, 99
 Bir Gözyaşı, 17, 205, 208
 Bir Hayâl-i Zâir, 45
 Bir Heveskâr-ı Maârifet, 20, 186
 Bir Hizmetçi Kızın Sergüzeşti (Lamartine), 21
 Bir Kız Tarafından Bir Kırlangıca Hitâb, 19, 232
 Bir Şâirin Bülbüle Hitâbı, 19, 126, 131
 BİRCH, Marianne Elisa, 13, 275, 312, 313
 Birinci Teessüf, 60
 Boğaz, 273
 BOİLEAU, Nicholas Despréaux 40, 41, 43, 87
 Bourget Gölü, 65, 72, 78, 275
 BÖLÜKBAŞI, Rıza Tefvîk , 45, 47, 62
 Burgaz Ova, 303, 308
 Bursa mc, 173
 Bûse-i Mâder, 19, 233
 Bülbüle Hitâb, 18, 20, 126, 130, 132
 Bülbüle, 20, 131, 134
 Büyükada, 272
 Büyükdere, 15, 273
 Celâleddin Muhammed Belhî, bk. Mevlânâ
 Celâleddin-i Harzemşah (N. Kemâl) , 29, 35
 Cenâb Şahabeddin, 89
 Cezmi (N. Kemal), 35
 Chambeaur, 296, 297
 Champs du Mars, 274
 CHARLES, Jules , 13, 49, 275, 312
 CHATEAUBRIAND, René, 36, 43, 93, 276
 Compte de Recé, 300

COMTE, Auguste, 23
Confession (Victor Hugo), 83
Contemplations (V. Hugo), 77
COPPÉE, François, 36, 89, 91
CORNEILLE, Pierre , 40, 61, 62, 77
Cours Familier de Littérature (Lamartine), 14
Cromwel (Victor Hugo) .
Cüvis, 306, 307, 309
Çalab, 19, 252, 257
ÇEHOV, Anton, 36
Çoban, 54
Çocuklara Mahsus Gazete, 18, 96
DARC, Jan, 33,
DAUDET, Alphonse , 77, 89
De Louis, 43
DELACROIX, Eugène , 33
DELILLE, Jacques, 87
Deryâya Vedâ', 17, 49, 54, 86, 88, 220, 224
Dicle, 40, 42
Dieu., 252
Dilber (Sergüzeşt), 52
DİNO, Güzin, 35, 36
Diyorlar ki (R. Eşref), 32, 85
DİZDAROĞLU, Hikmet, 23
DOUMİC, René , 271
Duhter-i Hindu (A. Hâmid), 27
Duma-zâde, bk. DUMAS-FİLS, Alexandre
DUMAS PÉRE, Alexandre, 77, 89
DUMAS-FİLS, Alexandre, 36, 81, 313
Ebediyyet, 19, 49, 160, 170
Ebu's-Suud Efendi, 31
Ebüzziya Tevfîk, 22
Edebî Bir Makale, 45, 259
Edebiyat-ı Cedide, 80
Edebiyat-ı Garbiyeden Bir Nebze (A. Rasim) , 17, 101, 186, 210
Edebiyat-ı Umûmiye Mecmuası, 76
Edebiyatımızın Batılılaşması Yahut Yenileşmesi (O. Okay), 88

Edhem Pertev Paşa, 84
 Edirne Kapısı Mezarlığında, 45
 Efsûs (Nigâr Hanım) , 18, 230
 Ekrem ve Hâmid Üzerinde Lamartine'in Tesiri (M. Kaplan), 44, 45, 64
 ELDEM, Alişanzâde İsmail Hakkı, 18, 21, 54, 55, 57, 82, 148, 153, 159
 Elhân (Menemenlizâde Tâhir), 33
 Elvire (Lamartine), 46
 Emile (J.J. Rousseau), 22, 37, 58
 Endülüs Tarihi (Ziyâ Paşa), 18, 37
 ENGİNÜN, İnci, 22, 42, 62
 Enmûzec-i Edebiyat-ı Türkiye (Markar Gabrielyan) , 16, 95
 Envâr-ı Zekâ mc, 16, 17, 104, 101, 116, 209
 ERTEM, Tuna, 65
 ESENDAL, Memduh Şevket, 36
 Esther (Racine) , 26
 Euripides, 31
 Extase (V. Hugo)
 Ey Zâir-i İtibar (R. Mahmud Ekrem), 81
 Fabrice, 306-308
 Faik Reşad, 20, 174
 Fatih (Sultan II. Mehmed), 30
 Fazlı Necib, bk. Selânikli Fazlı Necib
 Ferezdâk, 31
 Feridun Mecmuası, 30
 Fevâid mc. 19, 96, 234, 252
 Filistin, 14
 FLAUBERT, Gustave, 89
 Floransa, 13
 FLORİAN, Jean-Pierre Claris de, 41
 FONTANES , Louis de, 43
 Fransa Üdebâsından Lamartine'nin Âsârından Bir Kıt'anın Tercümesidir, 18, 230
 Fransa, 271
 Fransızca Mütâlaâtım (S. Vehbi) 4, 18
 Fuad Efendi (Fuad Paşa), 275, 301. 302, 304-306, 309
 Fuzûlî, 32, 46, 71, 77, 85, 87, 89
 GALİLE, Galileo, 33

GAUTIER, Théophile, 89
 Gayret mc. 16, 95
 Geceler, 77, 90
 Geneniev (Lamartine), 14, 82, 83, 315
 General Aupick, 285
 GIBB, J. W. 23
 GILBERT, Nicolas, 26, 39, 41, 43
 GİRARDE, Emile de, 313
 Giridli Mustafa Paşa, 311
 GOETHE, Johann Wolfgang von , 9, 10, 30, 31, 83
 Göklerdeki Sonsuzluk, 36
 Göl Yani Buhayre, 19, 142
 Göl, 18, 20, 49, 65, 83, 135, 146, 273, 275, 298, 316
 Gördüm, 54
 Graziella (Lamartine), 36, 82, 83, 93, 273, 275, 315
 Gutenberg, Jean, 33
 Gülnihâl (N. Kemâl), 35
 Güneş, 76
 Hâlid Ziyâ Uşaklıgil (O. Öner toy), 90
 Hâlid Ziyâ Uşaklıgil (Ö. F. Huyugüzel), 90
 Hâlid Ziyâ Uşaklıgil'in İzmir Devresi ve Bu Devrede Verdiği Eserler (Ö. F. Huyugüzel) 90
 Halil Edib, 17, 21, 83, 101, 103, 104
 Hamzabey Sâhili, 45
 Harâbât (Z. Paşa), 38
 Harâbât Karşısında Namık Kemâl (M. Kaya Bilgegil), 30, 35
 HARAUCOURT , Edmond, 91
 Hasan Rüşdü, 19, 116, 118
 Hasan Şevket, 20, 174
 Hatıra, 18, 21, 49, 73, 153, 159
 Hazân, 18, 20, 49, 53, 54, 148, 150, 151
 Hazine-i Evrâk, 205
 Hazine-i Fünûn mc. 19, 233, 268
 Henüz Uykudan Uyanmış Bir Çocuğun Münâcâtı, 18, 95, 98
 Hevesâtım (Ahîmet Cevdet) 4, 18, 86, 89, 126
 Hiç (A. Cevdet), 263
 Hilâl-i Seher, 54

Histoire d'une Servante (Lamartine), 14, 82
 Histoires de La Turquie (Lamartine), 15
 History of Ottoman Poetry (J.W. Gibb), 23
 Hizmet gz., 18, 84
 Homeros, 31
 HUGO, Victor, 8, 9, 10, 29, 31-37, 39-41, 43, 61, 62, 75-81, 85-87, 89, 90, 93,
 94, 276, 315, 316
 HUYUGÜZEL, Ömer Faruk, 90
 Hüseyin Dâniş, bk. PEDRAM, Hüseyin Dâniş
 Hüseyin Nazmi (Mâî ve Siyâh), 90
 Hymne de L'Enfant a Son Réveil, 82, 95, 96
 Hymne du Matin, 95
 Irmak, 135
 Istılâhât-ı Edebiye, 104
 İbn-i Kemâl, 31
 İbnü'l-Mülkî Edib, 18, 99
 İbnü'r-Rüştü Ali Nihad, 20, 269
 İbrahim Cehdi, bk. Süleyman Nazif
 İkdâm gz. 76, 77
 İlk Büyük Muharrirlerden Şinâsi (Ahmed Rasim) 23
 İlk Teellüm, 20, 186, 198, 273
 İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti, Beşir Fuad (O. Okay)
 İmru'l-Kays, 31
 İmtihân-ı Vicdân, 17, 219, 220
 İnsan, 19, 234, 242
 İnşirâh (Mehmet Cemâl), 18, 104
 İntibah (N. Kemâl), 36
 İnzivâ, 17, 86, 88, 210, 211
 İrtikâ mc, 20, 21, 33, 89, 104, 119, 153, 174
 İschia, 17, 54, 86, 88, 213, 216
 İshak Frera, 83
 İskender Frera, 21
 İsmail Safa, 45, 47
 İsolement, 44, 45, 49
 İstanbul mc. 64
 İsviçre Hatırâtı, 78
 İZBUDAK, Veled Çelebi, 71

İzmir, 270
 Jocelyn (Lamartine), 14, 276
 Julia (Lamartine'in kızı), 14, 49, 65
 Kalimaki Efendi (Paris Sefâreti Orta Elçisi), 285
 KAPLAN, Mehmet, 22, 28, 44, 45, 63-65, 90
 Kar Altında Kalan Güllere, 17, 209
 Kara Belâ, 35
 KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, 36
 Kayser, 35
 Kebûter, 41
 Keder, 33
 KEFELİ, Emel, 9, 39, 43
 Kelebek, 17, 20, 21, 54, 86, 88, 122-126
 KERMAN, Zeynep, 34, 42, 44, 62, 76, 77, 79
 Kır Safâsı, 20
 Kıt'a, 18, 230
 Kilisli Muallim Rifat, 19, 233
 Kitâb-ı Hayât, 16, 117
 KOLCU, Ali İhsan, 43, 47
 KOLOMB, Kristof, 33
 Kuzu, 41
 Küçüksu'da Bir Gece, 54
 Külbe-i İştîyâk, 64
 Kürsi-i İstiğrak, 64, 65
 L'Automne, 49, 53, 54, 59, 95, 148
 L'Ésprit en Dieu, 49
 L'Hirondelle, 231
 L'Histoire des Girondis, 14
 L'Homme, 234
 L'Infîni Dans Les Cieux, 36
 L'Isolement, 259
 L'Immortalité, 49, 95, 160
 L'ISLE-ADAM, Villiers de, 91
 L'Otel de Ville, 274
 LA FONTAÎN, Jean de, 43
 La Chute d'un Ange, 14
 La Dames aux Camélias (A. Dumas), 83
 La Morte de Socrate, 14

La Prière, 39, 49, 95, 104
 Lamartine Bir Albüme Tercümesi Zirde Muharrer Kıt'ayı Yazmıştır, 118
 Lamartine'den Nesren Tercüme Olunmuştur, 19, 120
 Lamartine'nin Bir Neşidesinden Muktebestir, 20, 258, 259
 LAMARTİNE, Alphonse de, 8, 10, 13-16, 22-26, 30-36, 39, 41, 44, 46, 49, 50,
 52-54, 57, 59, 60- 63, 65, 71-73, 77-83, 87-90, 92-95, 156, 270-275, 277,
 280, 283, 285-287, 290, 291, 293, 294, 296-298, 300-303, 305, 306, 307, 309,
 313-316
 Lamartine, Fervent Ami des Turcs (Reşid Safvet Atabinen), 92
 Lamartine, Türkiye'ye Muhâcerât Kararı, İzmir'deki Çiftliği, 11
 Larumet, 81
 Le Dernier Chant du Pélerinage d'Harold, 14
 Le Lac, 44, 46, 49, 53, 65, 73, 74, 78, 136
 Le Papillon, 54, 95, 123
 Le Passé, 49, 95, 101
 Le Premiere Regrette, 60, 186, 187
 Le Soir, 54
 Le Tailleur de Pierres de Saint-Point, 14
 Le Vallon, 226
 Leiden, 71
 Les Cofidences (Lamartine) , 14, 37, 93
 Les Harmonies Poétiques et Religieuses (Lamartine), 14, 117, 127, 205, 209
 Les Méditations Poétiques (Lamartine), 24, 96, 101, 104, 119, 136, 149, 153,
 160, 174, 187, 210, 213, 220, 226, 234, 252, 259, 263
 Les Mèditations Poétiques (Lamartine) , 13, 47
 Les Nouvelles Les Confidences (Lamartine), 14
 Les Nuits, 77
 Les Recueils, 14
 Les Visions, 14
 LESCAUT, Manon , 83
 Leylâ ile Mecnun, 46
 LİSLE, Leconte de, 91
 LİTTRÉ, 22
 Londra, 13
 Lord Byron, 62, 75, 77, 242, 243
 Lord Palmerston'un Hususi Mektupları, 283
 Lord Palmerston, 283

Louis Philip (Fransa kralı) , 14, 274
Lutfullah, 93
Lübnan, 14
Lyon, 13
M. Ali, 122
M. Nuri Şeydâ, 20, 21, 104
M. Servet, 21, 153, 159
M. Ali, 21, 119
Maârif mc, 19, 231, 259
Maârifet mc, 20, 122
Macôn, 13, 14, 293, 301, 306, 307, 313
Mağruka (R. Mahmud Ekrem), 52
Mahmud Sultan 14, 274
Mâî ve Siyâh (H. Ziyâ Uşaklıgil) , 90, 92
MAÎSTRE, Xavier de , 43
Makber (A. Hâmid), 45, 46, 81
MALHERBE, François de, 29
Malûmat mc, 19, 20, 21, 89, 123, 126, 149, 186, 258
Manulaki, 286, 288, 291-293, 297
MARDÎN, Yusuf , 61
Marian, bk. BÎRCH , Marianne Elisa
Marsilya, 14
MARTİN, Aimé , 43
Maskat-ı Re'se Avdet, 17, 183
Matbuât Hatıraları (A. Rasim), 87
Matmazel Sarron, 43
MAUPASSANT, Guy de, 86
Mâzi, 16, 49, 86, 88, 101, 102, 103
Mecmua-i Lisân, 16, 20, 95, 122, 125, 269
Mecmua-i Muallim, 263
Medeniyet gz, 16
Méditations-Souvenirs, 16, 24, 25, 77, 90, 156,
Mehmed Ali Paşa (Sadrazam) , 301, 302, 304
Mehmed Cemâl, 18, 104, 114
Mehmed Halim, 19, 104, 116
Mehmed Nâdir, 16, 160
Mehmed Remzi, 17, 205

Mehmed Rifat, 21, 33, 123, 126
 Mehmed Selâhaddin, 23,
 Mehmed Ziver, 17, 209, 210
 Mehmet Nâdir, 166
 Mektep mc, 19, 20, 26, 35, 89, 116, 160
 Mektûbât (F. Necib-B. Fuad), 41
 MENDÈS , Catulle, 91
 Menemenlizâde Tâhir, 33, 36
 Mes'ud-i Harâbâtî, bk. Muallim Nâci
 Mesnevî (Mevlânâ), 71
 Mevlânâ (Celâleddin-i Rumî), 71
 Mevt, 16, 160, 164
 Meydân-ı Harp, 18, 177
 Milly, 272
 Mirsad mc. 89
 Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (K. Akyüz), 38
 MOLIÈRE, Jean-Babtiste Paquelin, 30, 32, 35, 36, 87
 Monceau, 301
 Morceaux Choisis, 77
 Mösyö Lapard, 313
 Mösyö Pierre, 60
 Muallim Nâci, 18, 39, 40, 41, 86-89, 113, 104, 173, 180, 263
 Muhsin Bey (R. Mahmud Ekrem), 80
 Musavver Terakkî mc. 20, 104, 126
 Musset İçin (Tevfik Fikret) 15, 33
 MUSSET, Alfred de, 8, 32, 37, 41, 49, 50, 61, 62, 75, 77, 78, 80, 81, 85-87, 89,
 90, 94, 315, 316
 Mustafa Reşid Paşa, 11, 15, 212, 270, 271, 275, 276, 283, 285-287, 289, 290,
 291, 294, 296, 298, 300, 301
 Mustafa Reşid, 57
 Muvâzene-i Politike, 87
 Mümtaz, 20, 126, 134
 Münâcât, 17, 19, 20, 39, 49, 104, 113, 114
 Münferit Bir Mezâr, 186
 Müsabaka-i Kalemîyye-i İkrâm-ı Aklâm (A. Midhat Efendi), 40
 Müstecâbizâde İsmet, 20, 21, 186, 204, 258, 259
 Müşir Fethi Paşa, 276

Mütercem (Muallim Nâci) , 104
 Nâbi-zâde Nâzım, 47
 Nâçiz (R. Mahmud Ekrem), 16
 Nağme, 48
 Nağme-i Gurub - Yâd-ı Hak, 18, 114
 Nağme-i Seher (R. Mahmud Ekrem) , 53, 80
 Nâhid mc, 18, 95
 Nakş-ı Ber-âb: Sanayi-i Nefise'ye Dâir (Ali Kemâl)
 Namık Kemâl ve Fransız Edebiyatı (C. Perin), 29
 Namık Kemâl ve Viktor Hügo, Cromwel ve Celâleddin Dramları (Z. Somar),
 29
 Namık Kemâl'in Hususî Mektupları (F. A. Tansel), 30, 35
 Namık Kemâl'in Tarihî Biyografileri (İ. Pala), 35
 Namık Kemâl'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları (K.
 Yetiş), 30
 Namık Kemâl, 8, 28-37, 41, 47, 88
 Namık Paşa, 14, 273
 Napoli, 13
 Napolyon, 15, 300, 312
 NAYIR, Yaşar Nabi
 Necâtî (Divân şâiri), 31
 Nedim (Divân şâiri), 77, 87, 89
 Nef'î (Divân şâiri), 33, 34, 87, 89
 Nergis, 75
 Nergisî, 89
 Neuchâtel, 79
 Nîran (Nigâr Hanım), 119
 NICHOLSON, D. A. 71
 Nigâr Bint-i Osman, 18, 19, 36, 41, 85, 86, 119, 230, 231
 Nijad Ekrem, 48
 Normanby, 283
 Nouvelles Méditations Poétiques (Lamartine), 13
 Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye (E. Tevfik) , 19, 22, 231
 Nusaybin Civarında Bir Vâdi, 41
 Nüşa-i Zindegâni, 19, 118
 OKAY, Orhan , 11, 88
 OLIVIER, Emile , 312, 313

Ona, 21, 121
Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi (A. H. Tanpınar), 22
Orientale, 34
Osmanlı erbâb-ı irfanından bir zât, 20, 122, 126
OZANSOY , Halit Fahri
ÖNERTOY, Olcay, 90
PALA, İskender, 35
Paris Musâhâbeleri (Ali Kemâl), 33, 84
Paris, 276
PARLATIR, İsmail, 43, 48, 52, 58
Paul et Virgini (B. de Saint-Pierre), 83
PEDRAM, Hüseyin Dâniş , 20, 93, 135, 148
Pek Severim, 54, 58
Père-Lachais Mezarlığında, 47
PERİN, Cevdet, 29
Peyâm-Sabah, 79, 89
Pirâye (R.Mahmud Ekrem'in kızı), 48
Prémieres Méditations, 44
PRODHOMME, Sully , 39, 40, 41, 89, 91
RACINE, Jean, 26, 30, 31, 33, 34, 35, 40, 61, 62, 77, 87
Rafael (Lamartine), 14, 21, 82, 83, 93, 315
Rappelle-toi, 73, 78
Râşid, 87
Recaizâde Celâl, 52
Recaizâde Mahmud Ekrem, 8, 16, 34, 37, 41, 43, 44, 47, 49-54, 58-60, 63, 76, 80, 82, 85, 88, 89, 95, 98, 316
Recâizâde Mahmud Ekrem (İ. Parlatır) 43, 48
Recâizâde Mahmud Ekrem'in Batı Edebiyatından Yapmış Olduğu Tercüme-ler
Üzerinde Bir Araştırma (Z. Kerman) 44
Receb Vahyi, 19, 96, 100
Recueillement Poétiques I, 14, 16, 24, 204
Refik Âli., 20, 54, 149, 152
RENAN, Ernest , 22
Resimli Gazete, 19, 20, 89, 104, 126, 135, 186
Rıza Tevfik, bk. BÖLÜKBAŞI, Rıza Tevfik
Rodos, 36
ROLAND, Charles , 285-287, 289, 290, 293, 298, 299, 301-306, 309, 313

ROUSSEAU, Jean Babtiste, 34
 ROUSSEAU, Jean Jacques, 9, 10, 58, 81, 88, 89
 Rumûzu'l-Edeb (Sâmi Pâşazâde Sezaî), 76, 77, 79
 Rübâb-ı Şikeste (T. Fikret), 33
 Sa'y mc. 18, 54, 148
 Sabah, 19, 20, 53, 89, 268, 269
 Sabi-i Ma'sûmun Hâl-i Sehvinde Münâcâtı, 16, 50, 82, 95, 97
 SACY, Antoin İsaac Silvestre de, 22
 SACY, Samuel Silvestre de 22
 Sadullah Paşa, 18, 44, 52, 57, 65, 66, 69, 141
 Sahra (A. Hâmid), 47
 Saint Point, 196, 218, 227
 SAİNTE-BEUVE, Charles-Augustin , 89, 272, 301, 313
 Sami Paşazâde Sezaî, 75-79, 88
 Sâmi Paşazâde Sezaî'nin Hikâye-Hâtıra-Mektup ve Edebî Makaleleri (Z. Kerman), 76, 77, 79
 Sanata Dâir (H. Ziyâ Uşaklıgil), 92-94
 SANDEAU, Jules , 313
 Sarayburnu, 273
 SCHİLLER, Friedrich von, 87
 Seher, 41
 Selânikli Fazlı Necib, 16, 41, 116, 117
 Selim (Sultan III.) , 87
 Selim-i Evvel (Sultan I.) 30
 Senâî 14, 31
 Sergüzeşt (Sâmi Paşazâde Sezaî), 52
 Servet gz., 18, 226
 Servet-i Fünûn, 76
 Şeydâ-yı Hazân Yahud Tahassür (Alişanzâde İsmail Hakkı), 18, 54, 148, 153
 SHAKESPEARE, William, 8, 10, 15, 31, 36, 39, 40, 41, 75, 77, 83, 87, 89
 SİLVESTRE , Armand, 91
 Sinan Paşa, 31
 SOMAR, Ziya, 29
 Sonbahâr, 18, 54, 148, 152
 Sorbon Dârü'l-Fünûn'unda Edebiyat-i Hakikiye Dersleri (Ali Kemâl), 79, 80, 81, 83, 92
 Souvenir, 24, 25, 44, 49, 73, 95, 153

Su Kasidesi, 71
Sultanzâde Sabahattin, 93
Sunullah Emced, 48
Sur Des Roses Sous La Neige, 209
Süleyman Nazif, 33
Süleyman Vehbi, 18, 119
Şâir Nigâr Hanım (Nazan Bekiroğlu), 32
Şâir Şinâsi, Hâl Tercümesi Üzerinde Bir Araştırma (M. Kaya Bilgegil), 23
Şâir-i Meşhûrînin Müntehabât-ı Şiiriyesinde, 117, 204, 205
Şâir-Muharrir-Edib (A. Rasim), 87
Şark gz, 16
Şark'ta Seyahat (Lamartine) , 275, 316
Şemsa (R. Mahmud Ekrem), 80
Şeyf Vasfı Efendi, 40
Şiir Tahlilleri (M. Kaplan), 45
Şinâsi'nin Fransa'daki Öğrenimi İle İlgili Belgeler (K. Akyüz), 23
Şinâsi, 16, 22, 24, 25, 26, 37, 88, 89, 116, 117, 157, 204, 205, 276
Tahassür, 48
Tahrib-i Harâbât (N. Kemâl), 30, 32, 34, 35
Takdir-i Elhân (R. Mahmud Ekrem), 49
Taksim, 315
Talim-i Edebiyat (R. Mahmud Ekrem), 49
Talimhane, 315
Tanaggum, 28
Tanin gz. 76, 89
TANPINAR, Ahmet Hamdi , 22, 25, 26, 29, 46-49, 53, 54, 59, 61, 62
TANSEL, Fevziye Abdullah, 30, 36, 40
Tanzimat Devrinde Shakespeare, Tercüme ve Tesiri (İ. Enginün), 42, 62
Tanzimat Fermanı, 8
Tanzimat ve Servet-i Fünûn Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir
Tercümeleri Üzerinde Bir Araştırma (Ali İhsan Kolcu) , 9, 43
Tarabya, 15, 273
Tarfe, 31
TARHAN, Abdülhak Hâmid, 8, 27-29, 36, 37, 41, 44-47, 61, 63-65, 73, 75, 76,
88, 89, 316
Tartuffe (Molière), 37
Tasvir gz. , 54

Tatar, 34
 Teâvün-i Aklâm, 89
 Tecelli yahut Teselli, 45, 62- 64, 75
 Tefekkür, 47
 Télémaque (François de Fénelon), 37
 Temâşâ-yı Rikkat-bahşa, 53
 Tenhâ Bir Mezâr, 20, 186, 203
 Terci'-i Bend, 39
 Tercüman-ı Hakikat, 18, 21, 40, 41, 89, 104, 126, 160, 173
 Tercüme Odası, 287, 290, 292
 Tercüme-i Manzume (Şinâsi), 10, 16, 23, 116, 117, 153, 204
 Tercümelerim (Ali Ulvi), 17
 Terkid-i Bend, 39
 Tefvik Fikret, 29, 33, 36, 47, 89
 Tevhid, 107
 TEXIER, Edmond, 313
 Tıfl-ı Nâim, 78
 Timsâl-i Vücûd, 45
 Tophane-i Âmire, 276
 Topkapı Sarayı, 15, 273
 Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar (M. Kaplan), 28
 Türk Romanının Doğuşu (Güzin Dino), 35, 36
 Türkiye Tarihi (Lamartine), 16, 93, 270, 271, 311, 315, 316
 Türkiye, 14
 Une Larme ou Consolation, 205
 UŞAKLIGİL, Hâlid Ziyâ, 89, 90, 92-94
 UZMEN, M. R. 93
 ÜNAYDIN, Ruşen Eşref, 32, 85
 VACQUERIE, Auguste, 77
 Vâdi, 18, 226, 228
 Vatan Yahut Silistre (N. Kemâl), 35,
 Vedâ, 17, 49, 54, 219
 Vedialar, 93
 Venedik, 275
 VERLAINE, Paul, 59, 91
 Vers Sur Un Album, 95, 117
 Veysi, 89

Victor Hugo'ya Mersiye, 33
VOLTAİRE, François-Marie, 81, 88
Voyage en Orient (Lamartine), 15, 316
Werther (Goethe), 83
Yâdigâr-ı Nâci (Muallim Nâci), 33, 39
Yâdigâr-ı Şebâb (R. Mahmud Ekrem), 54
Yahya (Şeyü'l- İslâm), 87
Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi, 45, 47, 54, 63, 64, 81
Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar (M. Kaya Bilgegil), 23, 28,
YALÇIN, Hüseyin Cahit , 43
Yeni Tefekkürler (Lamartine), 273
Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi (M. Kaplan vd.), 22
YERGÖK, Abdülfeyyâz Tefvîk , 19, 231, 232
YETİŞ , Kâzım , 30, 31, 34, 35
Yunanistan, 14
Yusuf Neyyir, 21, 82
Yusuf Ziya, 19, 173
Zaimzâde Hasan Fehmi, 20, 116, 119
Zamâne-i Âb, 65, 73, 74, 75
Zavallı Çocuk, 35
Zemzeme (R. Mahmud Ekrem) , 47-49, 52, 54, 80
Zemzeme-i Âşıkâne, 53
Ziyâ Paşa, 8, 28, 30, 31, 34, 36-39, 87, 88
ZOLA, Emile, 33, 76, 77, 89

Bir Türk'ü on Avrupalının arasına koyun, onu, her zaman asaletinden, fikrinin yüz hatlarına sinmiş ciddiyetinden, sade ve asil ifadesinden tanıyabilirsiniz.

Alphonse de Lamartine, Voyage en Orient, I, 312

Bu çalışma ünlü Fransız şâir Alphonse de Lamartine'den Türkçe'ye yapılan şiir ve roman tercümeleri üzerinde bir araştırmayı ihtiva etmektedir. Lamartine'in Türk edebiyatına tesiri tanıklarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Namık Kemâl'den Ziya Paşa'ya, Recaizâde Ekrem'den Nigâr Hanım'a, Abdülhak Hâmid'den muallim Nâci'ye, Samipaşazâde Sezâî'den Ahmed Rasim ve Halid Ziya Uşaklıgil'e kadar Lamartine, Türk şâirlerini etkilemiş bir isimdir.

Bu çalışmada ayrıca Osmanlı Devleti'nin Lamartine'i tanınması ve Mustafa Reşid Paşa eliyle Aydın'da bir çiftlik arazisi vermesi, kumar borçları nedeniyle zor günler yaşayan şâire maaş bağlanması gibi yakın tarih ve edebiyatımızı ilgilendiren hususlar da belgeleriyle dikkatlere sunulmuştur.

ISBN 975-520-175-0

9 789755 201757